

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการขัดเกลา
ทางสังคมโดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันและลดปัญหา
ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน

**Application of Buddhist Teaching in Socialization by family in
Strengthened Community for Prevention and Reduction of Drug
Abuse among the Youths**

โดย

พระมหาบุญช่วย สิรินุสโร และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙

๐๔๙ / ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-685-0

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดเกลาทางสังคม โดย
ครอบครัวในชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันและลดปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชน

**Application of Buddhist Teaching in Socialization by family in Strengthened
Community for Prevention and Reduction of Drug Abuse among the Youths**

โดย

พระมหาบุญช่วย	สิรินุชโร
พระใบฎีกาสัทธัมมพันธ์	เดชธมโม
รศ.ศันสนีย์	อ่อนท้วม
นางใจใสฤดี	ยุวนะศิริ
นายประเสริฐ	ปอนถิ่น
นางสาวสุกญา	คงจันทร์ และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-685-0

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

**Application of Buddhist Teaching in Socialization by family in Strengthened
Community for Prevention and Reduction of Drug Abuse among the Youths**

by

Phramaha Boonchuay Sirindharo

Phrabideeka Sitthipan Techathammo

Associ. Prof. Sansanee Ontuam

Mrs. Chailairudee Yuwanasiri

Mr. Prasert Pontin

Miss Sakuna Kongjan and Others

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

B.E. 2547

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ISBN 978-974-364-685-0

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดเกลาทางสังคมโดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันและลดปัญหายาเสพติดของเด็กและเยาวชน		
ผู้วิจัย:	พระมหาบุญช่วย สิรินุโร รศ.ศันสนีย์ อ่อนท้วม นายประเสริฐ ปอนถิ่น นายอภิรมย์ สีดาคำ นายภัทรบด ฤทธิ์เต็ม	พระใบฎีกาสัทธพันธ์ เตชธมโม นางใจไฉฤดี ยูวนะศิริ นางสาวสกุณา คงจันทร์ นายบุญเพียร แก้ววงค์น้อย นายขยงยุทธ หลักชัย	
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่		
ปีงบประมาณ:	๒๕๔๓		
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการจัดเกลาทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัวโดยนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและลดปัญหายาเสพติด และอิทธิพลของกลุ่มองค์กรชุมชนที่พัฒนาตนเอง จนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีต่อกระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาประสบการณ์แนวคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของสังคมไทย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวและการจัดเกลาทางสังคม แนวคิดในการนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดเกลาทางสังคมโดยครอบครัว และแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนกับชุมชนเข้มแข็ง

ในการวิจัยภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) กับชาวบ้านในชุมชนบ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒๘ ครอบครัว โดยคณะผู้วิจัยได้เลือกครอบครัวตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ ครอบครัว

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษาเป็น ๓ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก การศึกษากระบวนการจัดเถลาทางสังคมของครอบครัว ที่กระทำต่อเด็ก และเยาวชนในชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านแปะมีลักษณะที่เอื้อต่อการอบรมขัดเถลา สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการพูดคุยกัน ทำให้เกิดความสามัคคี และสามารถรวมแก้ปัญหากันอย่างสร้างสรรค์ มีการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน พ่อแม่มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา ทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม มีการใช้เหตุผล ตลอดจนมีการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา ลักษณะเหล่านี้ นอกจากจะเป็นลักษณะของครอบครัวที่พึงประสงค์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่เอื้อให้การจัดเถลาทางสังคมได้ผลดี สามารถสร้างครอบครัวให้น่าอยู่ และนำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ในที่สุด

ประเด็นที่สอง การศึกษากระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัว โดยนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาใช้ในการป้องกันและลดปัญหาเสพติด พบว่า ชุมชนบ้านแปะ เป็นชุมชนที่ทุกครอบครัวนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาช้านาน โดยมีสำนักทางประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นข้ากัลปนาของวัด มีตราสัญลักษณ์และพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ในอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสถาบันพระพุทธศาสนา และมีศาสนสถานสำคัญคือ วัดบ้านแปะ ที่เป็นจุดศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน ดังนั้น กระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัวของชุมชนบ้านแปะจึงนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้ โดยสรุปได้ ๔ ประการ คือ ๑) การให้ความสำคัญกับเด็ก ๒) การฝึกฝนพัฒนาตนเอง ๓) ความกตัญญูกตเวที ๔) การปฏิบัติตามหน้าที่ นอกจากนี้ ในกระบวนการจัดเถลาทางสังคมแนวพุทธยังมีหลักการสำคัญอีก ๔ ประการ คือ ๑) การจัดเถลาแบบครบองค์ประกอบ ๒) การจัดเถลาด้วยความเสมอภาค ๓) คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล และ ๔) เห็นความสำคัญในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก อย่างไรก็ตาม การนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์อาจยังต้องได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนปลอดภัยจากปัญหาเสพติดอย่างแท้จริง

ประการสุดท้าย การศึกษาอิทธิพลของกลุ่มองค์กรชุมชน ที่พัฒนาตนเองจนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่มีต่อกระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า กลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านแปะมีอยู่จำนวนหลายกลุ่มและความหลากหลายในบทบาทหน้าที่สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ ๑) กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ ๒) กลุ่มองค์กรทางการเมือง และ ๓) กลุ่มองค์กรสงเคราะห์และวัฒนธรรม สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะสังกัดกลุ่มองค์กรมากกว่าหนึ่งองค์กรขึ้นไป ลักษณะของกลุ่มสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) กลุ่มที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม กลุ่มประเภทนี้สามารถดำรงองค์กรอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีไม่มากนัก และ ๒) กลุ่มที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มหรือจัดตั้งโดยภาครัฐ ความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับปัจจัย

๒ ด้าน คือ ๒.๑) ปัจจัยภายนอก โดยมีภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน แหล่งเงินกู้ในชุมชน หรือเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง และ ๒.๒) ปัจจัยภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ทั้งนี้การที่จะดำรงองค์กรอยู่ได้นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ผ่านมาของชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การพัฒนา” ของภาครัฐ อันมีอิทธิพลสำคัญในการสร้างวิถีคิดแก่สมาชิกในองค์กรชุมชนก่อน แล้วถ่ายทอดลงสู่วิถีคิดของสมาชิกในครอบครัวต่อไป และจากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจว่า กลุ่มองค์กรชุมชนมีอิทธิพลต่อกลุ่มต่าง ๆ ในครอบครัวแตกต่างกัน โดยเฉพาะกับกลุ่มพ่อบ้านที่เน้นในเรื่อง การจัดการสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการทำมาหากินเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มแม่บ้านมีความคิดในเชิงอนุรักษ์มากกว่า และเน้นความสำคัญของสถาบันทางสังคมที่มีอยู่เดิม ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนกลับมีมิติการมองเห็นภาพองค์รวมของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ และมีความใกล้เคียงกับภาพความจริง และได้เสริมมิติของความรักความอบอุ่นจากการจัดความสัมพันธ์ในครอบครัวและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน ไม่เน้นการจัดการแบบสมัยใหม่แต่ให้ความสำคัญกับการจัดการตามศักยภาพของชุมชน โดยยึดหลักความพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

Research Title: Application of the Buddha's Teaching in Socialization by Family in Strengthened Community for Prevention and Reduction of Drug Abuse among the Youth

Researchers: Phramah Boonchuay Sirindharo
Phrabideeka Sitthipan Techathammo
Associ. Prof. Sansanee Ontuam
Mrs. Chailairudee Yuwanasiri
Mr. Prasert Pontin
Miss Sakuna Kongjan and Others

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Fiscal Year: 2547 / 2004

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research was to study socialization of families which was strong community an application of the Buddha's teachings for drug prevention, reduction and influence of community by means of Buddhist point of view. To conduct this research work, a number of concepts and theories involving were carefully reviewed i.e. concepts and experiences in solving drug problems in Thai society, concepts and theories of family and socialization, the Buddha's teachings being applied by families as the principles of socialization and the concepts of community organization and strong community.

Since this research was partly concerned with field work, applied research. And the participatory action research (PAR) have been used for the methods of study in covering 128 of families in Ban Pea community, Ban Pea Sub-District, Chomthong district, Chiang Mai, Thailand. 7 families in the community have been selected as the sampling for this research.

The findings of this research were as follows:

Firstly, with regard to family socialization in a strong community, it was found that Ban Pea community possesses some unique factors i.e. cooperation, sharing of ideas, problem

solving, social activity engagement, which were conducive to build a strong community. Moreover, it is interesting to note that parents play very important roles in family socialization. They are role of model for their children in living a good life such as –being rational following of the Buddha’s teachings etc. not only these parents’ roles create a desirable family, but they also pave the way for a happy family as well as a strong community.

Secondly, with respect application of the Buddha’s teaching for the prevention and reduction of drug abuse, it can be said that as Ban Pea community has been a follower of Buddhism for many generations. Buddhist temple is always regarded as a “Unity Centre” of community. The Buddha’s teachings that are frequently used for socialization me classified into four main categories i.e. child-oriented teaching, self-development, gratitude, and duty performance. Besides, socialization in the Buddhist perspective may be further type tied into four categories i.e. socialization with consideration of all components, equality, individual differences and the emphasis on child development. Application of thee factors, however, was still in the process of development so that the drug problem may really be eradicated.

Finally, with regard to influence of community on family socialization by means of Buddhism, it was found that Ban Pea community has many organizations with variedly of roles which were divided into three main groups i.e. economic organization political organization, and social and cultural organization,

Members of community may, however, be more than one organization. These groups are two characteristics depending on two backgrounds i.e. culture and government. The latter depends on external factors such as government support for its existence whereas the former relies of internal factors i.e. cooperation among community members.

It may be concluded that every existence and strength of community organizations depends on experience and participation of people the community through the process supported the government called “development’. It is interesting to note again that make group in the community is specialized in environmental management and income generating. Female group has a conservative idea and gives an emphasis on traditional social institutions. While youth group needs care for their family believe capacity to build a strong community with special emphasis on self sufficiency of economy which is suitable for sustainable community for the developing in the future.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ ภายใต้แผนงานวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ดำเนินการวิจัยโดยคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณคณะกรรมการ ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยเรื่องนี้ ขอขอบคุณคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และคณะผู้บริหารประจำวิทยาเขต เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่วิจัยภาคสนาม พระนิสิตคณะสังคมศาสตร์ วิชาเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน พระสงฆ์และชาวบ้าน ตลอดจนครอบครัวอาสาสมัคร ทั้ง ๗ ครอบครัวในชุมชนบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัย ขอน้อมกราบพระรัตนตรัย กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนเจตนานูญของทุกฝ่ายสืบเป็นการระบ่งชี้ให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับข้อเสนอแนะอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนางานวิจัยจากกัลยาณมิตรในลำดับต่อไป

พระมหาบุญช่วย สิรินุโร และคณะ

มิถุนายน ๒๕๕๐

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนที่ แผนภูมิ แผนผัง	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ ประสบการณ์แนวคิดในการแก้ไขปัญหาเสพติด	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคม	๑๕
๒.๓ แนวคิดในการนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไปใช้ใน	
กระบวนการขัดเกลาทางสังคม	๔๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับองค์การชุมชนกับชุมชนเข้มแข็ง	๕๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๑
๓.๑ ระเบียบวิธีการวิจัย	๘๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๑
๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๘๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๑

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ ๔ บริบทชุมชนและกระบวนการจัดเกลาของครอบครัวในชุมชน	๕๒
๔.๑ บริบทชุมชน	๕๒
๔.๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชน	๕๓
๔.๓ สถานที่ตั้ง	๕๖
๔.๔ ลักษณะทางกายภาพ	๕๗
๔.๕ แหล่งการศึกษาในชุมชน	๑๐๕
๔.๖ ประเพณีความเชื่อของชุมชน	๑๐๕
๔.๗ ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน	๑๑๕
๔.๘ กระบวนการจัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัวในชุมชน	๑๒๐
บทที่ ๕ กระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัว	๑๒๓
๕.๑ ความหมายวิจัยและชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวบ้าน	๑๒๓
๕.๒ ข้อมูลพื้นฐานครอบครัวอาสาสมัคร	๑๓๐
๕.๓ กระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัว	
ตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๔๖
๕.๔ หลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา	
ในการจัดเกลาในสถาบันครอบครัว	๑๕๖
บทที่ ๖ อิทธิพลของกลุ่มองค์กรในชุมชน	๑๖๓
๖.๑ องค์กรชุมชน	๑๖๓
๖.๒ สถานการณ์ปัญหาเสียดังกล่าวในชุมชน	๑๘๘
๖.๓ ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาโดยองค์กรชุมชนและครอบครัว	๒๐๒
บทที่ ๗ สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	๒๑๑
๗.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๑๒
๗.๒ อภิปราย	๒๑๔
๗.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๑๘
บรรณานุกรม	๒๑๕

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก

๒๒๓

ผู้ให้ออมูล

๒๒๔

ประวัติคณะผู้วิจัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๓.๑ ประชุมแกนนำชุมชน	๘๓
๓.๒ กิจกรรมครอบครัววันปืยมหาราช	๘๖
๓.๓ ครอบครัวอาสาสมัครทัศนศึกษาจังหวัดลำปาง	๘๗
๓.๔ กิจกรรม PRA กลุ่มครอบครัวอาสาสมัคร	๘๙
๔.๑ ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ ถนนเชียงใหม่-ฮอด	๙๖
๔.๒ สภาพถนนและเส้นทางในหมู่บ้าน	๙๗
๔.๓ โรงเรียนบ้านแปะ	๑๐๕
๔.๔ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	๑๐๖
๔.๕ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนบ้านแปะ	๑๐๖
๔.๖ ทางเข้าโรงเรียนวัดพุทธนิมิต	๑๐๘
๔.๗ งานศพคนตายไม่ปกติ	๑๑๐
๔.๘ งานศพคนตายหมดอายุขัย	๑๑๐
๔.๙ หอเสื้อวัด	๑๑๔
๔.๑๐ หอพระหกลใน	๑๑๔
๔.๑๑ พื้นที่นา	๑๑๕
๔.๑๒ การเอามือเก็บเกี่ยวข้าว	๑๑๗
๔.๑๓ การขนถ่ายกะหล่ำปลี	๑๑๘
๕.๑ ครอบครัวนายเสาร์คำ สุภารมย์	๑๓๑
๕.๒ ครอบครัวนายพิสุจน์ พรหมปัญญา	๑๓๓
๕.๓ ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ	๑๓๕
๕.๔ ครอบครัวนายถนอม ทิพย์ศรี	๑๓๗
๕.๕ ครอบครัวนายสม ใจวัน และหลานชาย	๑๓๙
๕.๖ ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ	๑๔๑
๕.๗ ครอบครัวนายสมชาล กันทะวงศ์	๑๔๔
๖.๑ แปลงปลูกหอมแดง	๑๖๕
๖.๒ การเก็บคัดเลือกหอมแดง	๑๗๐

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
๖.๓ การทำถั่วเน่านี้	๑๓๒
๖.๔ สวนลำไย	๑๓๔
๖.๕ หมอนสมอก	๑๓๕
๖.๖ พระครูนิกร จิตตปัญโญ	๑๔๒
๖.๗ การปฏิบัติธรรมในวันปืยมหาราช	๑๔๓
๖.๘ สถานีอนามัยห้วยทราย	๑๔๖
๖.๙ ภาพวาดชุมชนในฝันของกลุ่มพ่อบ้าน	๒๐๖
๖.๑๐ ภาพวาดชุมชนในฝันของกลุ่มแม่บ้าน	๒๐๖
๖.๑๑ ภาพวาดชุมชนในฝันของกลุ่มเด็กเยาวชน	๒๐๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑ แสดงคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจำแนกตามปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๔๖-๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐	๑
๔.๑ แสดงช่วงอายุของประชากร	๑๐๔
๔.๒ แสดงรายการผลผลิตของประชากรในตำบลบ้านแปะ	๑๑๕
๕.๑ เปรียบเทียบการจัดเกลาของครอบครัวอาสาสมัคร ๗ ครอบครัว	๑๖๔

สารบัญแผนที่ แผนภูมิ แผนผัง

	หน้า
แผนที่ ๔.๑ แสดงสถานที่สำคัญและการกระจายตัวของบ้านเรือนภายในหมู่บ้านแปะ	๑๐๐
แผนภูมิ ๔.๑ พีระมิดประชากรหมู่บ้านแปะ	๑๐๓
แผนผัง ๖.๑ แสดงช่วงเวลาการเข้ามาของกระแสการพัฒนา และการติดต่อกับสังคมภายนอก	๑๕๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากยาเสพติดจะทำให้ผู้ที่ติดยามีความเสื่อมโทรมทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยร่างกายจะทรุดโทรม เสื่อมสมรรถภาพ ไม่สามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างปกติ ส่วนจิตใจของผู้ติดยาเสพติดนั้น จะผิดปกติ ความจำเลอะเลือน สติปัญญาเสื่อมถอย ขาดความขยันคิด ประสาทหลอน ผู้ติดยาจะ ลุ่มหลงมัวเมาแต่ยาเสพติด ไม่สนใจทำงาน ฐานะครอบครัวยากจนลง เมื่อเงินหมดผู้ติดยาจะ พยายามทุกวิถีทางที่จะหาเงินมาซื้อยาเสพติด ซึ่งส่วนมากจะทำโดยการประกอบอาชญากรรม ก่อความเดือดร้อนให้กับประชาชนทั่วไป รวมทั้งยังสิ้นเปลืองงบประมาณในการปราบปราม และ ถ้ามีผู้ติดยาเสพติดมาก เศรษฐกิจของประเทศจะตกต่ำ มีผลกระทบต่องานในภาพรวม จึงอาจ กล่าวได้ว่าปัญหายาเสพติดเป็นทั้งต้นเหตุและปลายเหตุของปัญหาสังคม อีกทั้งยังเป็นตัวทำลาย ครอบครัวยุคใหม่ สังคมและประเทศชาติ

ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยมีแนวโน้มของความรุนแรงและขยายตัวเพิ่มขึ้น เห็นได้ จากข้อมูลจำนวนคดียาเสพติดและผู้ต้องหาของกองปราบปรามยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่มีจำนวนมากทุกปี โดยสถิติผลการจับกุมคดียาเสพติดทั่วประเทศ ในรอบปี ๒๕๔๕ มีทั้งสิ้น ๗๔,๔๐๓ คดี จำนวนผู้ต้องหา ๘๑,๕๓๗ คน น้ำหนักของกลางทั้งสิ้น ๒๕,๕๐๔.๒๕ กิโลกรัม จำแนกเป็นตัวยาลึก อาทิ เมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) เฮโรอีน ไอซ์ เอ็กซ์ตา ซี คีตามีน โคคามีน (โคเคน) กัญชาแห้ง และพืชกระท่อม

ตาราง ๑.๑

แสดงคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจำแนกตามปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๔๖- ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

ปี พ.ศ.	จำนวนคดี (คดี)	ผู้ต้องหาคดียาเสพติด (คน)
๒๕๔๖	๑๐๖,๓๓๔	๑๐๘,๓๑๕
๒๕๔๗	๕๕,๔๒๓	๖๐,๖๖๕
๒๕๔๘	๖๖,๗๒๔	๗๓,๒๕๗
๒๕๔๙	๗๔,๔๐๓	๘๑,๕๓๗
ประมวลผล ๕ ก.พ.๒๕๕๐	๑,๒๐๕	๑,๔๗๐

ปัญหาสาเหตุที่รุนแรงอยู่ในขณะนี้ เกิดจากน้ำมือของมนุษย์หรือของสมาชิกในสังคมของเรานั้นเอง จากการที่ธรรมชาติของมนุษย์มีวิชาหรือความรู้เป็นพื้นฐาน^๑ ประกอบกับขาดการจัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่มีประสิทธิภาพ เพราะสังคมจะสงบสุขและผู้คนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมโดยผ่านกระบวนการจัดเกลาทางสังคม จากสถาบันสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว เพราะเป็นสถาบันที่มีบทบาท และมีอิทธิพลสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม ขณะที่สภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือมีการพัฒนาสังคมตามแบบอุตสาหกรรม สถาบันต่าง ๆ ทางสังคมต่างก็ได้ปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมแบบใหม่ สถาบันครอบครัวก็เช่นกัน มีการปรับตัวอย่างมากมา จากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและความทันสมัยของสังคม ทำให้ครอบครัวไทยมีลักษณะเปลี่ยนไปจากครอบครัวขยายมาสู่ครอบครัวเดี่ยว เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในครอบครัวเริ่มจางหายไป สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้กันและกัน พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่คนในครอบครัว สิ่งเหล่านี้คือสภาพปัญหาของครอบครัวในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่กล่าวว่า ปัจจุบันนี้สถาบันครอบครัวมีค่านิยมตามแบบตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพ่อแม่ ทำให้ขาดความรับผิดชอบต่อลูก ไม่มีการถ่ายทอดความรู้สึกความเป็นลูกเป็นแม่กัน ผลเสียก็ตกอยู่กับเด็ก^๒ ประเวศ วะสี และคณะ มีทัศนะเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวว่าสถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลาย ไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ศีลธรรมก็เสื่อมลง ครอบครัวในสมัยก่อนมีความเป็นปึกแผ่นและสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามได้^๓ แต่ในปัจจุบันครอบครัวขาดความเป็นปึกแผ่น เพราะการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับครอบครัว มุ่งแต่เศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญ ปัญหาเศรษฐกิจจึงเข้ามามีผลกระทบต่อครอบครัว พ่อแม่ ลูก ต้องแยกจากกันเพื่อไปทำงาน หรือไปเรียนอยู่ที่ห่างไกลกัน ครอบครัวจึงแตกแยก และกลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคมเพราะครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม

ปรากฏการณ์ที่ได้กล่าวมา ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวในยุคปัจจุบัน กระบวนการอบรมสั่งสอนเด็กในครอบครัวได้ลดความสำคัญลง เพราะ

^๑ วิ. มหา. ๑/๓/๔.

^๒ พุทธทาสภิกขุ. เพื่อธรรมคุ้มครองโลก ฉบับย่อความโดยไพโรจน์ อยู่มนเทียร. (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๐-๕๑.

^๓ ประเวศ วะสี และคณะ. พุทธศาสนากับจิตวิญญาณของสังคมไทย ประเด็นวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

อุปสรรคอันเนื่องมาจากความกดดันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ทำให้ครอบครัวไม่อาจทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ครอบครัวจึงประสบกับปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในด้านการอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งยังมีค่านิยมที่ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้าสมัย การปฏิบัติตนตามพิธีกรรมทางศาสนาไม่มีความจำเป็น ไม่มีอะไรสำคัญกว่าเศรษฐกิจของครอบครัว เน้นให้ความสำคัญกับความเก่งเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการขัดเกล่าของสถาบันครอบครัว เพราะเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่ถูกต้องแก่บุตรหลาน

เมื่อสถาบันครอบครัวไม่ทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ สมาชิกในครอบครัวไม่ได้รับการขัดเกล่าหรือได้รับการขัดเกล่าที่ไม่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวขึ้น ได้แก่การไม่มีเวลาให้แก่นัก ขาดความอบอุ่นในครอบครัว ครอบครัวแตกแยก การหย่าร้าง การทะเลาะวิวาท การขาดการเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูบุตรและธิดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นผลให้เด็กมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น การติดยาเสพติด แต่ถ้าสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง สมาชิกในครอบครัวทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ และได้รับการขัดเกล่าที่ถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและสังคมโดยรวม

ด้วยเหตุนี้จึงควรหันมาศึกษา และให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวให้มากเป็นพิเศษ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการขัดเกล่าที่สำคัญ ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับค่านิยม แบบแผนพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยมีบิดามารดาเป็นผู้ทำหน้าที่สำคัญในการขัดเกล่าดังกล่าว โดยเฉพาะครอบครัวไทยที่ยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นวิถีปฏิบัติและอบรม สั่งสอนบุตรหลาน เช่น ความสันโดษ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที กฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย เพราะโดยความเป็นจริงแล้ว หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ว่าด้วยเรื่องโลกและชีวิต โดยไม่จำกัดว่าเป็นเวลาใดสมัยใด (อกาลิก) การขัดเกล่าดังกล่าวนี้ จึงได้หล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมและความเชื่อ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระพุทธศาสนา ครอบครัวไทยจึงผูกพันกับพระพุทธศาสนามากและนำเอาค่านิยมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้นมาขัดเกล่าให้กับสมาชิกในครอบครัวด้วย ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาให้กับบุตรหลานของตน วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยจึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นกระบวนการขัดเกล่าทางสังคมของสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา จึงสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบททางสังคมของไทยเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ในปัจจุบันได้มีปรากฏการณ์ตื่นตัวขนานรับกระแสการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” เป็นหัวใจของการพัฒนา และมีการเอาใจจริงเอาใจกับการนำแนวคิดเรื่อง “ชุมชน

เข้มแข็ง” มาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญต่อ “องค์กรชุมชน” ว่าเป็นกลไกสำคัญของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ทั้งนี้โดยมีแนวคิดสำคัญคือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผน/จัดการ แก้ปัญหาของชุมชน รวมทั้งการให้อำนาจและโอกาสแก่ชุมชนที่จะได้เรียนรู้แก้ไขปัญหาภายในชุมชนด้วยศักยภาพของชุมชนเอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ในฐานะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของพระภิกษุสามเณร ได้นำแนวคิดทั้งสามแนวคิดมาผสมผสานให้สอดคล้องกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่การแก้ปัญหาสำคัญของประเทศชาติโดยรวมนั่นคือ หากครอบครัวที่มีเด็กและเยาวชนอยู่ในความรับผิดชอบ อยู่ภายในชุมชนที่มีพลังและศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชนของตนเอง อีกทั้งเสริมพลังให้แก่ครอบครัวในการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่บุตรหลาน จนสามารถป้องกันและลดปัญหายาเสพติดภายในชุมชนนั้นได้อย่างเห็นผลชัดเจน ย่อมจะเป็นปรากฏการณ์การแก้ปัญหาในมิติของพระพุทธศาสนาในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเกิดประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ในครอบครัวและชุมชนอันจะช่วยลดอุปสรรคในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในชุมชนและสังคมไทยได้

นอกจากนี้ ได้พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่ทำกับเด็กและเยาวชนในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาทั้งสิ้น ไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่ลงไปศึกษาในครอบครัวและชุมชน เพื่อเจาะลึกถึงกลยุทธในการจัดการของครอบครัวและชุมชนเมื่อต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตของปัญหายาเสพติดที่รุมล้อมอยู่รอบด้าน ทำอย่างไรที่พ่อแม่ซึ่งรักลูกหลานของตนและองค์กรชุมชนที่ห่วงใยสมาชิกในชุมชนจะสร้างเกราะป้องกันภัยอันตรายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทางสังคมของสถาบันครอบครัว ที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้มแข็ง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทางสังคมของสถาบันครอบครัว โดยนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและลดปัญหายาเสพติด

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มองค์กรชุมชน ที่มีต่อกระบวนการจัดการทางสังคมของสถาบันครอบครัว

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ด้านประชากร : คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษาดังนี้

๑) ครอบครัวอาสาสมัคร ที่อาศัยอยู่ในบ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๒๘ ครอบครัว โดยให้ชาวบ้านในชุมชนคัดเลือกครอบครัวอาสาสมัคร จำนวน ๗ ครอบครัว โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒) องค์กรชุมชน โดยทำการศึกษากับแกนนำองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในหมู่บ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ เป็นต้น

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา : คณะผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่จะทำการศึกษาไว้ดังนี้

๑) กระบวนการจัดการทางสังคมของสถาบันครอบครัวในชุมชนเข้มแข็ง

๒) กระบวนการจัดการทางสังคมของสถาบันครอบครัว โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาใช้ในการป้องกันและลดปัญหาเยาวชนเสพติด

๓) อิทธิพลขององค์กรชุมชนต่อการจัดการทางสังคม และการแก้ไขปัญหาเยาวชนเสพติด

๑.๓.๓ ด้านระยะเวลา : การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดช่วงเวลาในการศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๕๗ – สิงหาคม ๒๕๕๘ และจะดำเนินการศึกษา ชุมชนบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น กถัญญกตเวที ทิส ๖ เป็นต้น

กระบวนการจัดการทางสังคม หมายถึง การอบรมสั่งสอน การฝึกฝนพัฒนาเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถประพฤติตามบรรทัดฐานของสังคมได้

เยาวชน หมายถึง ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๑๙ ปี ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

สถาบันครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวตามระบบเครือญาติ ซึ่งประกอบไปด้วยสามี ภรรยา บุตรและบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่น ปู่ย่า ตายาย รวมทั้งบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมสั่งสอนของกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยกันในครอบครัว ตามหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท

ยาเสพติด หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย โดยวิธีรับประทาน ดม สูบหรือฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน มีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ในที่นี้หมายถึง หมู่บ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน ในที่นี้หมายถึง กลุ่มผู้นำชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ เป็นต้น

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย

๑.๕.๑ ทำให้ทราบกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัว ที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้มแข็ง

๑.๕.๒ ทำให้ทราบกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัว โดยนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและลดปัญหา ยาเสพติด

๑.๕.๓ ทำให้ทราบอิทธิพลของกลุ่มองค์กรชุมชน ที่มีต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัว

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดেলাทางสังคมโดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อป้องกันและลดปัญหายาเสพติดของเด็กและเยาวชน มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ ประสพการณ์แนวคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวและการจัดেলাทางสังคม

๒.๓ แนวคิดในการนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดেলাทางสังคม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนกับชุมชนเข้มแข็ง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ประสพการณ์แนวคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๒.๑.๑ ความหมายของยาเสพติด

ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของยาเสพติด ก็คือ สารใดก็ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสารที่สังเคราะห์ขึ้น เมื่อนำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดมสูบ นิด หรือด้วยวิธีการใดๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการเสพติดได้ หากใช้สารนั้นเป็นประจำทุกวัน หรือวันละหลายๆ ครั้งลักษณะสำคัญของสารเสพติด จะทำให้เกิดอาการโดยเฉพาะต่อผู้เสพ ดังนี้

๑) เกิดอาการติดยา หรือด้านยา และเมื่อติดแล้ว ต้องการใช้สารนั้นในปริมาณมากขึ้น

๒) เกิดอาการขาดยา ถอนยา หรืออยากยา เมื่อใช้สารนั้น เท่าเดิม ลดลง หรือหยุดใช้

๓) มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา

๔) สุขภาพร่างกายทรุดโทรมลง เกิดโทษต่อตนเอง ครอบครัว ผู้อื่น ตลอดจนสังคมและประเทศชาติ

๒.๑.๒ ประเภทของยาเสพติด ยาเสพติดมีอยู่ด้วยกันได้หลายรูปแบบตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑) แบ่งตามแหล่งที่เกิด ซึ่งจะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑) ยาเสพติดธรรมชาติ (Natural Drugs) คือ ยาเสพติดที่ผลิตมาจากพืช เช่น ฝิ่น กระบือ กัญชา เป็นต้น

๑.๒) ยาเสพติดสังเคราะห์ (Synthetic Drugs) คือ ยาเสพติดที่ผลิตขึ้นด้วยกรรมวิธีทางเคมี เช่น เฮโรอีน แอมเฟตามีน เป็นต้น

ส่วนพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.๒๕๒๒ ได้มีการแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๑ ได้แก่ เฮโรอีน แอลเอสดี แอมเฟตามีน หรือ ยาบ้า ยาอีหรือยาเลิฟ

๒) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๒ ยาเสพติดประเภทนี้สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ได้ แต่ต้องใช้ภายใต้การควบคุมของแพทย์ และใช้เฉพาะกรณีที่ทำเป็นเท่านั้น ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน โคเคน หรือโคคาอิน โคเคอิน และเมทาโดน

๓) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๓ ยาเสพติดประเภทนี้เป็นยาเสพติดให้โทษที่มียาเสพติดประเภทที่ ๒ ผสมอยู่ด้วย มีประโยชน์ทางการแพทย์ การนำไปใช้เพื่อจุดประสงค์อื่นหรือเพื่อเสพยา จะมีบทลงโทษกำกับไว้ ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ยาแก้ไอ ที่มีตัวยาโคเคอิน ยาแก้ท้องเสีย ที่มีฝิ่นผสมอยู่ด้วย ยาฉีดระงับปวดต่างๆ เช่น มอร์ฟีน เพทิดิน ซึ่งสกัดมาจากฝิ่น

๔) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๔ คือสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๑ หรือประเภทที่ ๒ ยาเสพติดประเภทนี้ไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการบำบัดโรคแต่อย่างใด และมีบทลงโทษกำกับไว้ด้วย ได้แก่ น้ำยาอะเซติกแอนไฮไดรด์ และอะเซติคลอไรด์ ซึ่งใช้ในการเปลี่ยนมอร์ฟีนเป็นเฮโรอีน สารคลอซูไดอีเฟลรีน สามารถใช้ในการผลิตยาบ้าได้และวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทอีก ๑๒ ชนิด ที่สามารถนำมาผลิตยาอีและยาบ้าได้

๕) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ ๕ เป็นยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าพวกอยู่ในยาเสพติดประเภทที่ ๑ ถึง ๔ ได้แก่ ทุกส่วนของพืชกัญชา ทุกส่วนของพืชกระบือ เห็ดขี้ควาย เป็นต้น

อีกอย่างหนึ่ง คือการแบ่งตามการออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) ยาเสพติดประเภทกดประสาท ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน สารระเหย และยาแก้ปวดประสาท

- ๒) ยาเสพติดประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ แอมเฟตามีน กระท่อม และโคคาอิน
- ๓) ยาเสพติดประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี ดีเอ็มพี และเห็ดขี้ควาย
- ๔) ยาเสพติดประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน กล่าวคือ อาจกระตุ้น หรือ หลอนประสาทได้พร้อม ๆ กัน ตัวอย่างเช่น กัญชา

ส่วนองค์การอนามัยโลก ได้แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

- ๑) ประเภทฝิ่น หรือ มอร์ฟิน รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์คล้ายมอร์ฟิน ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟิน เฮโรอิน เพทิดีน
- ๒) ประเภทยาพิษรุนแรง รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์ทำนองเดียวกัน ได้แก่ เซโคบาร์บิทัลอะโมบาร์บิทัล พาราลดีไฮด์ เมโพรบาเมท ไดอาซีแพม เป็นต้น
- ๓) ประเภทแอลกอฮอล์ ได้แก่ เหล้า เบียร์ วิสกี้
- ๔) ประเภทแอมเฟตามีน ได้แก่ แอมเฟตามีน เมทแอมเฟตามีน
- ๕) ประเภทโคเคน ได้แก่ โคเคน โบโคลา
- ๖) ประเภทกัญชา ได้แก่ ใบกัญชา ยางกัญชา
- ๗) ประเภทใบกระท่อม
- ๘) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี ดีเอ็นที เมสคาลิน เมล็ดมอนิ่งกลอรี ต้นลำโพง เห็ดเมาบางชนิด
- ๙) ประเภทอื่นๆ นอกเหนือจาก ๘ ประเภทข้างต้น ได้แก่ สารระเหยต่าง ๆ เช่น ทินเนอร์ เบนซิน น้ำยาล้างเล็บ ยาแก้ปวด และบุหรี่

จะเห็นได้ว่า โดยความหมายทั่วไป สารเสพติดนั้นมีการจัดแบ่งออกเป็นหลายประเภท ซึ่งมีรายละเอียดไม่แตกต่างกันนัก บางชนิดมีประโยชน์ทางการแพทย์ในการใช้เพื่อบำบัดรักษาโรคบางอย่าง บางชนิดมีขายทั่วไปในท้องตลาดและเป็นสิ่งถูกกฎหมาย เช่น สุรา บุหรี่ และอาจมีสารเสพติดบางอย่างเจือปนอยู่ในยา อาหารและเครื่องดื่มที่มีขายตามท้องตลาด ดังนั้น ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเสพติด โดยเฉพาะที่กลายเป็นยาเสพติดเป็นสิ่งที่ต้องถูกกำหนดและเกิดขึ้นจากการรับรู้และเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งรัฐและสังคมจะเป็นผู้กำหนดและให้ความหมายแก่ประชาชน ดังนั้น จากประวัติศาสตร์เกี่ยวกับยาเสพติดที่ผ่านมา เช่น ฝิ่นหรือกัญชา ซึ่งเป็นสารเสพติดชนิดแรก ๆ นั้นจึงมีความเลื่อนไหลของสถานการณ์และประวัติศาสตร์อยู่ตลอดเวลา ในช่วงเวลาหนึ่งอาจเป็นสิ่งถูกกฎหมาย ในพื้นที่หนึ่งอาจหมายถึงสิ่งมีค่าหรือภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ในช่วงเวลาหนึ่งหรือในพื้นที่หนึ่งอาจกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ซึ่งสิ่งเสพติดประเภทสุราและบุหรี่ยังเช่นเดียวกัน ปัจจุบันมีกฎระเบียบและกฎหมายออกมามากมาย เช่น ห้ามสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบ ห้ามจำหน่ายสุราและบุหรี่แก่เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ห้ามจำหน่ายปลิกบุหรี่ ห้ามจำหน่ายสุราในวันสำคัญทางศาสนาหรือของ

ชาติ หรือวันก่อนเลือกตั้ง เป็นต้น มาตรการเหล่านี้จึงเป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงยาเสพติด นอกจากการเรียนรู้จากแหล่งการศึกษาและสื่อต่าง ๆ แล้วเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจว่ามีอะไรบ้างเป็นยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย และได้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของการติดยาเสพติดไว้หลายประการ เช่น เกิดขึ้นจากความอยากรู้อยากลอง ถูกเพื่อนชักชวน ส่วนใหญ่พบในกลุ่มเยาวชน ทำตามเพื่อนเพราะต้องการการยอมรับจากเพื่อนฝูง การถูกหลอกลวง ความทึบคะนอง การขาดสติยั้งคิด และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เอื้ออำนวยที่จะส่งเสริมและผลักดันให้หันเข้าหายาเสพติดจากปัญหาอื่นๆ เช่น ครอบครัวแตกแยก สมาชิกในครอบครัวขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ภาวะเศรษฐกิจบีบบังคับให้ทำเพื่อความอยู่รอด อยากรวยหรือพักอาศัยอยู่ในแหล่งที่มีการเสพยาและค้ายาเสพติด เป็นต้น ยาเสพติดจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมจากแหล่งขัดเกลาที่สำคัญคือรัฐ

๒.๑.๓ ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

หลังจากรัฐได้ประกาศสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในปี พ.ศ.๒๕๔๖ ก็ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเอาชนะยาเสพติด (Road Map) คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๖ เห็นชอบกับการกำหนดแนวยุทธศาสตร์และขั้นตอนเพื่อเอาชนะยาเสพติด หรือ Road Map การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด และปฏิบัติการนับถอยหลัง ๖๐ วัน โดยได้กำหนดออกเป็น ๓ ระยะ

ระยะที่ ๑ ยึดพื้นที่แยกสลาย ทำลายวงจรยาเสพติด (ระหว่างวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ – ๓๐ เมษายน ๒๕๔๗)

ระยะที่ ๒ พื้นฟู ดูแล สร้างความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชน (ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖ - ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗)

ระยะที่ ๓ ดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนอย่างยั่งยืน (ระหว่างวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๔๗ – ๓๐ กันยายน ๒๕๔๘)

โดยภารกิจสำคัญในการดำเนินงานต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดในขณะที่ทำภารกิจครั้งนี้ อยู่ในระยะที่ ๑ โดยเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดแผนคือ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๖ จะต้องสามารถจัดการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชนให้หมดสิ้นไป หรือเบาบางจนอยู่ในระดับที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตโดยปกติของประชาชน และประชาชนเกิดความพึงพอใจต่อการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ซึ่งเป็นเป้าหมายของ Road Map การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดระยะที่ ๒ และเกิดความพร้อมที่จะดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนในการเอาชนะยาเสพติดอย่างยั่งยืนในระยะที่ ๓

๒.๑.๔ การร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

จากการกำหนดสภาพปัญหายาเสพติดในประเทศไทยว่าเป็นปัญหาวิกฤตที่มีผลกระทบ ต่อความมั่นคงของชาติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ คุณภาพประชากร โดยเฉพาะปัญหาจำนวนผู้เสพยาเสพติดที่มีจำนวนสูงขึ้นและแพร่ระบาดไปยัง กลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการ แก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยใช้หลัก “การป้องกันนำหน้าการปราบปราม ผู้เสพ ต้องได้รับการรักษา และผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด” จากนโยบายดังกล่าวถือว่าผู้เสพ ยาเสพติดเป็นผู้ป่วยมิใช่อาชญากรจึงต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างทั่วถึง

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

๑) ร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มาตรการตามกฎหมายเพื่อนำ ระบบบังคับบำบัดมาใช้ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้รักษาการตาม พระราชบัญญัติฯ และมีอำนาจกำหนดให้สถานพยาบาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สถานที่ของราชการหรือสถานที่อื่นใดเป็นสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวนอกเหนือจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ม.๑๘)

๒) กำหนดให้มีคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ประกอบด้วยหัวหน้า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ระบบบังคับ) โดยมีปลัดกระทรวง ยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ และอธิบดีกรมคุมประพฤติเป็นกรรมการและเลขานุการมีอำนาจ หน้าที่วางระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ แต่งตั้งและถอดถอนอนุกรรมการฟื้นฟู สมรรถภาพและเสนอแนะต่อรัฐมนตรีเป็นต้น ฯ (ม.๖, ม.๗)

๓) กำหนดให้มีคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด ในเขตพื้นที่ต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดหรือไม่ พิจารณา แผนการฟื้นฟูสมรรถภาพพิจารณาผลการฟื้นฟูสมรรถภาพและติดตามดูแลในเรื่องที่เกี่ยวกับการ ตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ (ม.๑๒, ม.๑๓)

๔) ฐานความผิดที่เข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัตินี้คือ ๔.๑) เสพยาเสพติด ๔.๒) เสพและมีไว้ในครอบครอง ๔.๓) เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อการจำหน่าย ๔.๔) เสพ และจำหน่าย ตามชนิด และปริมาณ ที่กำหนดในกฎกระทรวง

๕) ให้พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง ถ้าผู้ต้องหาไม่ อายุไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ให้พนักงานสอบสวนนำตัวส่งศาล เพื่อให้มีคำสั่งให้ตรวจพิสูจน์ ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาขึ้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน (ม.๑๕)

๖) การตรวจพิสูจน์ให้กระทำให้แล้วเสร็จภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่รับตัวผู้ต้องหาไว้ เว้นแต่กรณีจำเป็นให้ขยายเวลาออกไปได้อีกแต่ต้องไม่เกิน ๓๐ วัน (ม.๒๑) หากคณะกรรมการวินิจฉัยว่า เป็นผู้เสพ หรือ ผู้ติดยาเสพติดให้จัดให้มีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพและให้พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอฟ้องไว้ก่อน แต่ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ไม่เป็นทั้งผู้เสพหรือติดยาเสพติดให้ส่งพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป (ม.๒๒)

๗) การกำหนดวิธีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้กำหนดโดยคำนึงถึงวิธีการดังต่อไปนี้ (ม.๒๓)

๗.๑) ในกรณีที่จำเป็นต้องควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดอย่างเข้มงวด ให้ส่งตัวผู้ต้องหาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดหรือสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่มีระบบการควบคุมมิให้หลบหนีได้ง่าย

๗.๒) ในกรณีที่จำเป็นต้องควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดอย่างเข้มงวด ให้ส่งตัวผู้ต้องหาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามความเหมาะสมและกำหนดเงื่อนไข ให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต้องอยู่ภายในเขตที่กำหนดในระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

๗.๓) ในกรณีที่จำเป็นต้องควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติด อาจกำหนดให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ต้องปฏิบัติตามวิธีการอื่นใดภายใต้การ ดูแลของพนักงานคุมประพฤติก็ได้

๗.๔) ระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดอาจกำหนดให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฝึกอาชีพ ทำงานบริการสังคม หรือให้ดำเนินการอื่นใดตามความเหมาะสมเพื่อให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตโดยห่างไกลจากยาเสพติด

๘) ระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพช่วงแรกไม่เกิน ๖ เดือน คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพจะพิจารณาขยาย หรือลดระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพกี่ครั้งก็ได้ แต่การขยายระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน ๖ เดือน แต่รวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน ๓ ปี นับแต่วันที่ถูกส่งตัวเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ (ม.๒๕)

๙) การหลบหนีการควบคุม หลบหนีออกนอกศูนย์ฯ หรือสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ ให้ถือว่าผู้ต้องหาหนีการคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา ม.๑๕๐ (ม.๒๖)

๑๐) เมื่อผลการฟื้นฟูฯ เป็นที่น่าพอใจของคณะกรรมการฯ ให้ถือว่าผู้ต้องหาพ้นจากความผิดที่กล่าวหา ให้ปล่อยตัวไป (ม.๓๓) แต่ถ้าผลการฟื้นฟูไม่เป็นที่น่าพอใจให้รายงานผลไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ เพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินคดีผู้ต้องหาต่อไป (ม.๓๓ ว.๒) ซึ่งผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์สามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยผลการตรวจพิสูจน์ หรือคำสั่งไม่

อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวตาม ม.๒๖ ได้ภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย หรือ คำสั่งแล้วแต่กรณี (ม.๓๘)

๑๑) การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรรมการ อนุกรรมการ และพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (ม.๓๕)

๒.๑.๕ แนวทางการจัดการปัญหาเสพติดโดยชุมชน

หลังจากนั้น ได้มีการเสนอแนวทางในการจัดการเกี่ยวกับปัญหาเสพติด โดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดและการบำบัดรักษาในชุมชน มูลนิธิโครงการหลวง ได้ทำการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ในรูปแบบการบำบัดรักษาในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) การเตรียมชุมชน การดำเนินงานเริ่มจากการเตรียมชุมชน โดยการสำรวจสภาพทั่วไปของหมู่บ้านสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดโดยชุมชน และเจ้าหน้าที่เริ่มเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีการประชุมร่วมกันทั้งกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน และผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมทราบปัญหาแนวทางดำเนินการและทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรทั้งป้องกัน พื้นฟู และปราบปรามกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

๑.๑) การจัดตั้งกฎระเบียบของหมู่บ้านเกี่ยวกับปัญหาเสพติด เช่น ห้ามผู้ค้ายาเสพติดเข้าหมู่บ้าน ผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่ไม่สมัครใจบำบัด จะสูบได้เฉพาะฝิ่น และต้องไม่เผยแพร่ให้ลูกหลาน

๑.๒) การจัดตั้งองค์กรชุมชน เพื่อหาแนวร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด เช่น

- การอบรมเยาวชน เกี่ยวกับความรู้ และโทษของยาเสพติด
- การอบรมกลุ่มพี่น้อง เพื่อทำความเข้าใจและติดตามดูแลผู้ติดยาเสพติด ทั้งก่อนบำบัดและหลังการบำบัด
- การอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดด้านยาเสพติด
- การให้ความรู้กับกลุ่มเยาวชนในโรงเรียน
- กิจกรรมกีฬาต่อต้านยาเสพติด โดยจัดแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้าน
- การจัดทำป้ายคำขวัญต่อต้านยาเสพติด ติดตามหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน
- การจัดตั้งสถานบริการสาธารณสุขชุมชนในหมู่บ้าน เพื่อให้บริการทางสาธารณสุขซึ่งจะช่วยป้องกัน การใช้ยาเสพติดแก้ไขอาการเจ็บป่วย

๒) การเตรียมการบำบัด เมื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนเรียบร้อยแล้ว จึงได้จัดให้มีการบำบัดผู้ติดยาเสพติดในชุมชนขึ้น ได้จัดแบ่งหน้าที่กันเพื่อเตรียมการบำบัด มีทั้งกรรมการหมู่บ้าน กรรมการฝ่ายสถานที่เตรียมสถานบำบัด ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่พักเจ้าหน้าที่ ที่พักกรรมการอาหาร และกรรมการอยู่เวรยาม เมื่อถึงวันแรกของการบำบัด กรรมการหมู่บ้านจะรับสมัครและชักประวัติการใช้ยาเสพติดและอาการเจ็บป่วยของผู้เข้ารับการบำบัด จากนั้นแพทย์จะเป็นผู้ตรวจร่างกาย ถ้าใครมีอาการเจ็บปวดรุนแรงไม่สามารถจะรักษาในหมู่บ้านได้จะส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาล เมื่อตรวจร่างกายเสร็จเรียบร้อยแล้ว กรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครช่วยกันตรวจค้นของใช้ และเสื้อผ้าดูว่าผู้เข้ารับการบำบัด ลักลอบนำยาเสพติดเข้ามาในศูนย์บำบัดหรือไม่ ถ้าพบว่ามีลักลอบนำยาเสพติดเข้ามาในศูนย์บำบัดจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ผู้ติดยาที่เป็นผู้หญิงต้องให้อาสาสมัครหญิงเป็นผู้ตรวจค้นก่อนจะเข้าศูนย์บำบัด จะมีการประชุมชี้แจงถึงกิจวัตรประจำวันรวมทั้งกฎระเบียบของสถานที่บำบัด เช่น ห้ามนำยาเสพติดเข้ามาในศูนย์บำบัด ห้ามออกจากบริเวณศูนย์บำบัดโดยไม่ได้รับอนุญาต ห้ามใช้ยาเสพติด ห้ามดื่มสุรา ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ห้ามทะเลาะวิวาท ถ้าทำผิดกฎข้อใดข้อหนึ่งต้องยอมรับการพิจารณาโทษจากคณะกรรมการหมู่บ้าน

๓) กิจกรรมบำบัด การบำบัดผู้ติดยาเสพติดจะใช้เวลาในการบำบัดอย่างน้อย ๒๑ วัน ในระหว่างการบำบัดทุกเช้าจะมีการประชุมพูดคุยกันเกี่ยวกับปัญหาที่ผ่านมาในแต่ละวัน และร่วมกันหาวิธีแก้ไขทั้งผู้เข้ารับการบำบัด กรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมสันทนาการ กิจกรรมให้ความรู้และกิจกรรมทางศาสนา

๔) การพิจารณาโทษ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นในสถานบำบัด จะมีการประชุมพิจารณาโทษระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้กระทำผิด การลงโทษส่วนใหญ่ใช้กฎระเบียบของหมู่บ้าน เช่น ผู้เข้ารับการบำบัดที่แอบใช้ยาเสพติด ได้รับการพิจารณาโทษให้ใส่กุญแจมือไว้และไม่ให้ยาสำหรับรักษาตลอดระยะเวลาการบำบัด ขณะที่แจกยาให้ผู้เข้ารับการบำบัด ต้องมีกรรมการหมู่บ้านหรืออาสาสมัครดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะผู้เข้ารับการรักษบางรายจะไม่ยอมกิน แต่จะแอบไปใช้ยาเสพติด

๕) การตรวจค้นบ้าน กรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัคร ที่อยู่เวรจะต้องใช้ความอดทน กล้าในการดูแลผู้เข้ารับการบำบัด พยายามมิให้มีการทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้น นอกจากจะดูแลผู้เข้ารับการบำบัดที่ศูนย์บำบัดในหมู่บ้านแล้ว กรรมการหมู่บ้าน อปพร. และตำรวจที่อยู่ในพื้นที่ต้องเข้าตรวจค้นบ้านที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ค้าด้วย เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจและตระหนักต่อปัญหายาเสพติด

๖) การดูแลงานและเยี่ยมเยือน มีการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้นำชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา ยาเสพติด โดยมีกรรมการหมู่บ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาดำเนินงานบำบัดยาเสพติดในหมู่บ้าน โดยมี กรรมการหมู่บ้านแม่สาใหม่ และอาสาสมัครเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์

๗) การสร้างสถานที่บำบัดยาเสพติดในหมู่บ้าน การบำบัดยาเสพติด มิใช่เรื่องที่จะ กระทำครั้งเดียวและสำเร็จ จึงได้จัดให้มีการสร้างสถานที่บำบัดยาเสพติดในหมู่บ้านขึ้น โดยให้ผู้ เข้ารับการบำบัดช่วยกันสร้าง หลังจากการบำบัดยาเสพติดแล้วถ้ามีผู้กลับไปใช้ยาเสพติดอีก ก็จะ นำมาหักกันไว้ที่ศูนย์แห่งนี้ ถ้าจับได้พร้อมของกลาง ก็จะนำส่งตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย ก่อนการบำบัดจะสิ้นสุดลงจะมีการตรวจปัสสาวะของผู้เข้ารับการบำบัดว่า ได้แอบใช้ยาเสพติด หรือไม่ ซึ่งจากการตรวจหากพบผู้แอบใช้ยาเสพติดจะถูกพิจารณาโทษ ให้อยู่ที่สถานที่บำบัด ยาเสพติดในหมู่บ้านต่อจนกว่าจะตรวจไม่พบยาเสพติดในปัสสาวะ โดยกรรมการหมู่บ้าน และ อาสาสมัครเป็นผู้ควบคุมและให้ครอบครัวของผู้ที่รับการบำบัดต่อส่งอาหารให้เอง คินสุดท้ายของ การบำบัดได้จัดให้มีการเล่นรอบกองไฟ เพื่อให้กรรมการหมู่บ้านและผู้เข้ารับการบำบัดไปรับความ เข้าใจให้ลืมความบาดหมางที่ผ่านมา และให้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนต่อไป

๘) การฟื้นฟู ผู้เข้ารับการบำบัดจะได้รับยานอนหลับและยาแก้ปวดไปรับประทานต่ที่ บ้านอีกระยะหนึ่งเพื่อเป็นการฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย กรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครจะเป็นที่เลี้ยง ดิดตาม ดูแลให้กำลังใจและควบคุมผู้ติดยาเสพติดหลังการบำบัด ผู้ที่มีปัญหาทางด้านอาชีพก็จะมี การส่งเสริมอาชีพเพิ่มเติมให้ด้วย ได้แก่ การเลี้ยงไก่ การปลูกผัก อาสาสมัครจะผลักดันอยู่เวรยาม และปฏิบัติหน้าที่เพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดด้านยาเสพติดให้หมู่บ้านทุกคืน เพื่อป้องกันการหวน กลับไปใช้ยาเสพติดจากแนวทางการดำเนินการบำบัดผู้ติดยาเสพติด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมดำเนินการ

๙) การบำบัดรักษาในชุมชน การบำบัดรักษาในชุมชน โดยการจัดบำบัดรักษายาเสพติด ในที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชุมชนมุ่งเป้าหมาย ไปที่ผู้ติดยาเสพติดในชุมชน และกระตุ้นชุมชนให้ตระหนักต่อปัญหายาเสพติด ได้มีการดำเนินการ กันอยู่หลายวิธี ได้แก่

๙.๑) การส่งผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการรักษาสถานบริการของรัฐ ซึ่งประสบ กับปัญหาการกลับไปเสพสูง

๙.๒) การบำบัดรักษาโดยวิธีพื้นบ้าน ได้แก่ การใช้สมุนไพร ความเชื่อ หักดิบ (ตัดยาเสพติดโดยตนเอง)

๙.๓) การจัดตั้งชุมชน (Therapeutic community) คือ การนำผู้ติดยาเสพติดเข้า รับการบำบัดและฟื้นฟูสภาพในสถานบำบัด

๑๐. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ในการร่วมมือกับหน่วยงานราชการ เพื่อแก้ปัญหายาเสพติด มีขั้นตอน ดังนี้

๑๐.๑) การปรับฐานคิดและองค์ความรู้ใหม่ (Paradigm) โครงสร้างของปัญหา และการแพร่กระจายของยาเสพติดในสังคมไทยมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญทั้งด้านตัวคน ตัวยา และ สภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ

- ตัวคน ด้านผู้ติดยาเสพติดเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการที่มีผู้เสพติด วัยสูงอายุเป็นวัยรุ่น วัยกลางคน คนที่ติดยาเสพติดในปัจจุบันตกอยู่ในกระบวนการแข่งขัน เอรัดเอาเปรียบ ความเกลียดชังจากการต่อสู้ดิ้นรนที่ถูบบังคับทางอ้อมให้ทำงานหนัก

- ด้านตัวยาและผู้ติดยา บนพื้นที่สูงพื้นที่ปลูกฝิ่นลดลงฝิ่นหายไป หายาก และราคาแพงขึ้นจนต้องลักลอบนำฝิ่นเข้ามาจากลาว และพม่า เฮโรอีนกลับหาง่าย ราคาถูก ลักลอบซื้อขายแพร่ระบาดผ่านเครือข่ายการค้ารายย่อยที่มีผู้มีอิทธิพล ตำรวจ และผู้นำชุมชนเกี่ยวข้อง โดยตรงและโดยอ้อม

- สภาพสิ่งแวดล้อม โดยรวมแม้จะมีการรณรงค์ให้มีการป้องกัน และปราบปรามการค้ายาเสพติดอย่างกว้างขวาง แต่จะพบว่าตัวยาเสพติดหลากหลายชนิดและเครือข่ายการค้ายาเสพติด ได้พัฒนาและแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในเชิงโครงสร้างของสังคมทั้งระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ เข้าครอบงำกลไกอำนาจภาครัฐ อำนาจกฎหมาย และค่านิยมของสังคมทุกระดับ

“วิสัยทัศน์ใหม่” คือการสร้างชุมชนได้เห็นปัญหาจนเกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของปัญหาและเข้าจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทั้งชุมชน ภายใต้การก่อการและกระตุ้นของผู้นำที่หลากหลายและความสมัครใจความเห็นพ้องในรูปประชามติชุมชนที่ต้องการเอาชนะการต่อสู้ชะตากรรมของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในอนาคตต่อไป จะเป็นวิสัยทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยชุมชน

๑๐.๒) การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน และกระบวนการจัดการร่วมกัน (Process) ของหน่วยราชการองค์กรพัฒนาเอกชนกับองค์กรชุมชน พัฒนาการและขั้นตอนขององค์กรชุมชนในการเข้าร่วมจัดการปัญหา และแก้ไขปัญหายาเสพติดจะมี ๕ ระยะ กล่าวคือ

-ระยะที่ ๑ การก่อรูปของสามัญสำนึกและการเป็นเจ้าของปัญหาของกลุ่ม สร้างสรรค์และกลุ่มก่อการในหมู่ผู้นำทั้งที่เป็นผู้นำทางการและผู้นำทางธรรมชาติที่หลากหลาย

-ระยะที่ ๒ การสร้างเวทีชาวบ้านขยายการมีส่วนร่วมการเป็นเจ้าของปัญหาเพื่อร่วมกันให้ได้มาซึ่งความสมัครใจ การผนึกกำลังของประชามติของชุมชน และความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนที่มีกฎเกณฑ์และข้อบังคับที่ชุมชนตกลงและเห็นชอบร่วมกัน

-ระยะที่ ๓ การจัดปรับและคัดสรรผู้นำ (Leadership) และกลุ่มองค์กรชุมชนที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงผู้นำทั้ง ๓ รุ่นเข้าด้วยกัน คือ ผู้นำอาวุโส พระสงฆ์ และผู้นำทางการ ซึ่งมักเป็นผู้นำวัยทำงานอายุช่วง ๒๕-๕๐ ปี ที่มีลักษณะเป็นผู้ที่ประสานประโยชน์ มีภูมิปัญญาสมัยใหม่ให้เข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบกับการฝึกกำลังและพัฒนาให้ผู้นำรุ่นใหม่ซึ่งหมายถึง เยาวชน ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี ได้เข้ามามีบทบาททางด้านเยาวชนและสตรี ทั้งนี้เพื่อร่วมกันกำหนดคสภาวะการนำ ร่วมกับหน่วยราชการ

-ระยะที่ ๔ การร่วมมือฝึกกำลังลงมือทำกิจกรรมตามที่ได้กำหนด โดยมีกระบวนการตัดสินใจ และมอบหมายงานในหมู่กิจกรรมชุมชนร่วมกัน

-ระยะที่ ๕ การจัดระบบชุมชนเพื่อการเฝ้าระวัง และให้เกิดการต่อเนื่องของการจัดการด้านยาเสพติด ด้วยการจัดเวรยามแบ่งภาระหน้าที่ฟื้นฟู เยี่ยมเยือนผู้ผ่านการบำบัดรักษา จัดเวรติดตามผู้รับการบำบัดมิให้ไปติดซ้ำตลอดจนใช้เครือข่ายหมู่บ้าน เพื่อเกิดพลังต่อรองพลังการจัดการและการถ่วงดุลกับกลุ่มอิทธิพล

๑๐.๓) การเอาคนเป็นที่ตัวตั้งและเน้นความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (People Centered, People Organization) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและมาตรการสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนมีบทบาทในโครงการแก้ไขปัญหายาเสพติด มุ่งเน้นที่การเอา “คน” เป็นตัวตั้ง หมายถึง ศักยภาพและกระบวนการสร้างความตระหนักและเป็นเจ้าของปัญหาของคน การพัฒนาผู้นำให้หลากหลาย การแข่งขันคนดีให้มาดูแลคน เฝ้าระวังคนค้ายาและคนเสพยา กล่าวโดยสรุปหัวใจสำคัญคือการเน้นเรื่องผู้นำเน้นเรื่องสำนึกของคน และเรื่องการให้คนในชุมชนต่อสู้ เฝ้าระวังปัญหาของตนเองร่วมกัน

๑๐.๔) บริบทของชุมชน (Place) ทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในชุมชนต่อสถานการณ์ยาเสพติด บริบทของชุมชนโดยเฉพาะภูมิหลังและภูมิปัญญาของชุมชนที่บ่งบอกถึง “ความเป็นชุมชน” ภูมิของชุมชนที่สูงจะเห็นได้ชัดเจนว่า “ทำเลที่ตั้งชุมชน” ที่ห่างไกลในขณะที่มีความเป็นปึกแผ่นของชนเผ่า ประเพณี เครือญาติ ทำให้ความชุมชนชัดเจนและเข้มข้นในขณะที่ชุมชนพื้นที่ราบความเป็นชุมชนจะไม่เห็นเด่นชัด และที่สำคัญผู้นำในชุมชนบนพื้นที่สูงได้ใช้เวทีชาวบ้านในการกระตุ้น การพูดคุยการสร้างสำนึกและการฝึกกำลังร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

การขาดความศักดิ์สิทธิ์ของกลไกของรัฐบาล และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในการจับกุมป้องปราม เป็นตัวแปรสำคัญต่อการเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนด้านยาเสพติด ซึ่งพบว่า เจ้าหน้าที่บางหน่วยงานขาดประสิทธิภาพ และมีผลประโยชน์ร่วมกับผู้ค้า ผลจึงทำให้องค์กรชุมชนเกิดความไม่มั่นใจและหวาดกลัวภัย

บริบทของชุมชน ที่เป็นสิ่งสืบทอดตามความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี
ย่อมเป็นสิ่งที่ชุมชนยึดถือ และให้ความสำคัญผู้นำชุมชนสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาเสริม หรือ
สนับสนุนในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะด้านยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑๐.๕) กรอบการบริหารเงินงบประมาณและจัดสรรงบประมาณของรัฐ (Price)
และการระดมความร่วมมือ ทุน รวมถึงแรงงานของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นเจ้าของปัญหาและการจัดการขององค์กรชุมชน
งบประมาณและการจัดการส่วนหนึ่งจึงต้องเปิดกว้างให้ชุมชนเสริม และกำหนดงานเอง จะพบว่า
ถ้าให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวงเงินและสมทบงบประมาณ ต้นทุนของกิจกรรมจะถูกกว่าที่หน่วยงาน
ราชการคิดเองและให้เอง ในขณะที่ผลงานจะเกิดความต่อเนื่อง เมื่อชุมชนเห็นประโยชน์เข้าดูแล
และหวงแหนต่อไป

การบริหารงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด เทคนิคการบริหารงบประมาณให้เกิด
ประโยชน์สูงสุด จะต้องให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันบริหาร ซึ่งจะเห็นข้อจำกัด และลำดับ
ความจำเป็นในการใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม โดยผู้นำจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกรณีนี้

จากประสบการณ์แนวความคิดการใช้ยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน โดยมี
แนวทางในการที่จะปรับแนวความคิดเกี่ยวกับ การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เน้นให้ “คน” ซึ่ง
หมายถึง สมาชิกในชุมชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และปรับวิถีทัศน์ของการ
แก้ปัญหาที่จะต้องเน้นให้ชุมชนได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และรู้สึกร่วมกันในการเป็น
เจ้าของปัญหาที่จะต้องจัดการแก้ไขร่วมกัน โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่เห็นพ้องแล้วว่าเป็นแนวทาง
ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ
ที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ความเคารพศรัทธา
เป็นต้น ประกอบกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนจะต้องกำหนดบทบาทของหน่วยงานให้เหมาะสม
ในการที่จะสนับสนุนแทนการชี้แนะ ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน
ตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายและได้รับผลประโยชน์ร่วม
ด้วยจากกิจกรรมนั้นๆ เช่น กรณีการมีส่วนร่วมกำหนดรายละเอียดของแผนงาน งบประมาณ
แนวทางปฏิบัติและผลที่ได้รับ เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของปัญหาที่จะต้อง
ร่วมกันแก้ไข ความมีประสิทธิภาพและความสำเร็จย่อมเกิดขึ้น^๑

^๑ เศรษฐา เศรษฐีธร, บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของ
ยาเสพติดบนพื้นที่สูง : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่, (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคม

การที่จะเข้าใจในกระบวนการต่างๆ ครอบครัวได้ มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้ทราบถึงแนวความคิดพื้นฐานของครอบครัวในด้านต่าง ๆ และการขัดเกลาทางสังคม เพื่อที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับการเข้าใจการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ในงานวิจัยนี้จะได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานทั่วไปของครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคม ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของครอบครัว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕^๑ ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่า หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน คือสามีภรรยาและบุตร เป็นต้น

นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยคณะอนุกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวคือ “กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้ง การพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายและทางสายโลหิต ครอบครัวบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากกรณีดังกล่าวก็ย่อมได้”^๒

ความหมายคำว่า “ครอบครัว” ในแง่ต่าง ๆ และจากทัศนะของบุคคลต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน อาทิ คนัย ไชยโยธา^๓ ได้ให้ทัศนะว่า

๑) ในแง่ชีววิทยา ครอบครัวหมายถึงกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกันทางสายโลหิต เช่น สามีและภรรยา มีบุตร บุตรเกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา ด้วยเหตุนี้บิดามารดากับบุตรจึงมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต แล้วแต่โครโมโซมและยีนส์ที่บุตรได้รับมาจากทั้งฝ่ายบิดาและมารดา

๒) ในแง่กฎหมาย ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกันแล้วมีบุตร บุคคลเหล่านี้จัดเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บิดามารดาและบุตรมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย บุตร

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, (กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๗.

^๒ คณะอนุกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว, (กรุงเทพฯ : ศูรสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^๓ คนัย ไชยโยธา, พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๘๖.

มีสิทธิ์ได้รับมรดกจากบิดา ถ้าไม่มีบุตรผู้สืบสายโลหิตขึ้นไปหรือลงมาโดยตรง หรือที่จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมก็นับเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

๓) ในแง่เศรษฐกิจ ครอบครัวคือคนที่ใช้จ่ายร่วมกันจากงบเดียวกันที่ทำการสมรสแยกบ้านไปอยู่อิสระ แต่มีพันธะทางศีลธรรมที่จะเลี้ยงน้อง ก็ต้องส่งเงินทองเป็นค่าเรียนแก่น้อง ลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้จ่ายงบเดียวกันและจัดเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน

๔) ในแง่สังคม ครอบครัวคือกลุ่มบุคคลที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิสัมพันธ์กันให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน เช่น บุตรของลูกจ้างอยู่ในบ้านเดียวกันเจ้าของบ้านเลี้ยงดูให้ความรักความเอาใจใส่ก็นับว่าเด็กนั้นส่วนหนึ่งของครอบครัวในแง่สังคม ความสัมพันธ์นั้นอาจแน่นแฟ้นมั่นคงหรือร้าวรานแต่ยังไม่ถึงแตกแยกก็เป็นครอบครัวอยู่

ส่วน ฉลาดชาย รมิตานนท์^๑ ให้ทัศนะว่า ในแง่สังคมวิทยา ครอบครัว คือรูปแบบของการที่บุคคล ๒ คน หรือกลุ่มบุคคลสร้างแบบ (Pattern) หรือโครงสร้าง (Structure) ของการอยู่ร่วมกัน และในแง่มานุษยวิทยา หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกันโดยความเป็นเครือญาติ (Kinship) หรือพันธะอื่นๆ ที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันกับความเป็นเครือญาติ หรือผู้ใหญ่ (Adults) ในกลุ่มดังกล่าวถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กๆ ที่เป็นลูกหลานบุญธรรมของพวกเขา

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์^๒ ให้ทัศนะว่า ในแง่จิตวิทยา ครอบครัวคือสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ กับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นในครอบครัว และในแง่มานุษยวิทยา หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกันโดยความเป็นเครือญาติ (Kinship) หรือพันธะอื่นๆ ที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันกับความเป็นเครือญาติ ซึ่งผู้ใหญ่ (Adults) ในกลุ่มดังกล่าวถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กๆ ที่เป็นลูกหลานบุญธรรมของพวกเขา

^๑ ฉลาดชาย รมิตานนท์, การศึกษาครอบครัวไทย : ข้อคิดและแนวทางการศึกษาในสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๕.

^๒ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, จิตวิทยาครอบครัว, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

มงคล หวังสุขใจ อ้างใน Burgess กับ Locke^๑ ซึ่งได้อธิบายความหมายของครอบครัวว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาร่วมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิตหรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรสแสดงถึงความสำคัญระหว่างสามีกับภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิตคือความผูกพันระหว่างพ่อแม่และลูกรวมทั้งบุตรบุญธรรม

๒) สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก สมัยโบราณครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก ๓-๔-๕ ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือน (โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้ว) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามีภรรยาและลูกหนึ่งหรือสองสามคนหรือไม่มีเลย

๓) ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่ น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นต้องขึ้นกับประเพณีของแต่ละแห่งซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างกันต่างกัน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต่างคนต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เช่น รักกัน เอาใจใส่กัน สั่งสอนกัน จิตใจผูกพันกัน เป็นต้น

๔) ครอบครัวถ่ายทอดธรรมาวัตรธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยา และลูก และเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากครอบครัว ก็จะได้แบบของความประพฤติที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและต่อผู้อื่น

จากความหมายเบื้องต้น อาจสรุปได้ว่า ครอบครัวคือกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยกันภายใต้เงื่อนไขของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี มีความผูกพันกันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการสมรส ด้านสายโลหิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านกฎหมาย ฯลฯ โดยสมาชิกแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกันตามที่สังคมกำหนด เช่น มีหน้าที่เป็นพ่อ แม่ สามี ภรรยา บุตร เป็นต้น

๒.๒.๒ บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

การที่บุคคลมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว บทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่ต้องปฏิบัติมีหลายด้าน

Kingsley Davis^๒ นักสังคมวิทยา ได้สรุปหน้าที่สำคัญของครอบครัวในสังคมต่าง ๆ เป็น ๔ ประการ คือ

^๑ อ้างใน, มงคล หวังสุขใจ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๓๘), หน้า ๘๓.

^๒ Kingsley Davis, **HUMAN SOCIETY**, (New York : The Macmillan Company, 1966), p.394-396.

๑) ให้กำเนิดสมาชิกใหม่ (Reproduction) ได้แก่การให้กำเนิดบุคคลเพื่อเป็นสมาชิกของสังคม สังคมทั่วไปคาดหวังว่า ครอบครัวจะมีสมาชิกเพิ่มจากการให้กำเนิดของคู่สมรส ซึ่งมาอยู่กินร่วมกันอย่างถูกต้องตามประเพณีและกฎหมาย การให้กำเนิดสมาชิกต้องอาศัยพฤติกรรมทางเพศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางชีววิทยา

๒) การเลี้ยงดูบุตร (Maintenance) ได้แก่ การเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมา เมื่อมีสมาชิกโดยสายเลือดเกิดขึ้นในครอบครัว บิดามารดาจะต้องเลี้ยงดูบุตรของตนตามแบบแผนที่สังคมกำหนดให้ โดยเหตุที่เด็กช่วยตนเองไม่ได้เป็นเวลาหลายปี บิดามารดาจะละทิ้งหน้าที่ข้อนี้ไม่ได้ ครอบครัวมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความคุ้มครองและเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนบุคคลในครอบครัวที่ยังไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้

๓) กำหนดสถานภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ ของสมาชิกใหม่ในครอบครัว ตั้งแต่แรกเกิดจนเจริญวัย

๔) ให้การอบรมสั่งสมาชิกใหม่ในครอบครัว (Socialization) ให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้ ซึ่ง สุพัตรา สุภาพ^๑ กล่าวในแง่การขัดเกลาว่า ครอบครัวให้การอบรมสั่งสอนเด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ คุณค่า แบบของความประพฤติ ฯลฯ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม

ส่วน มงคล หวังสุขใจ^๒ กล่าวในแง่จิตวิทยาว่า ครอบครัวมีหน้าที่ให้ความรักความอบอุ่น (Attention) ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งที่ให้ประกันว่าจะมีคนที่เรารักและคนที่รักเราเสมอ เช่น ความรักของสามีภรรยา หรือความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ถ้าสมาชิกคนใดประสบความผิดหวัง ไม่ว่าในด้านการงานหรือด้านอื่น ๆ ครอบครัวจะเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจ เพื่อให้สามารถผ่านอุปสรรคไปได้

กฤษณา วงษาสันต์^๓ กล่าวในแง่เศรษฐกิจว่า ครอบครัวมีหน้าที่ในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างครอบครัวให้อยู่ดีกินดี มีมรดกสำหรับอนาคต เพื่อการพึ่งพาเมื่อยามเจ็บไข้ และสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวหมายถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ความรักใคร่ปรองดองและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^๑ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๕.

^๒ อ่างแล้ว, มงคล หวังสุขใจ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, (๒๕๓๘), หน้า ๘๗.

^๓ กฤษณา วงษาสันต์, วิถีไทย, (กรุงเทพฯ : เชิร์ชเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

จะเห็นได้ สถาบันครอบครัวมีบทบาทหน้าที่สำคัญตั้งแต่การตอบสนองความต้องการทางร่างกายของมนุษย์และความต้องการทางจิตใจ ตลอดถึงการเป็นหน่วยพื้นฐานแรกของสังคมในการจัดการด้านเศรษฐกิจ ตลอดถึงการปลูกฝังทางด้านความเชื่อ ทศนคติ และการพัฒนาทางด้านบุคลิกภาพของสมาชิกในสังคม

๒.๒.๓ ประเภทของครอบครัว

ครอบครัวในแต่ละสังคมจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามความเชื่อ ค่านิยมและความจำเป็นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์^๑ สรุปประเภทของรูปแบบของครอบครัวเป็น ๓ แบบใหญ่ ๆ คือ

๑) ครอบครัวขยาย (Extended family) ได้แก่ ครอบครัวที่มีกลุ่มญาติพี่น้องอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด แม้จะมีครอบครัวใหม่ก็ตามก็ยังอาศัยอยู่ร่วมกัน

๒) ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกอาศัยอยู่ด้วยกันตามลำพัง ไม่มีญาติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาอาศัยร่วม

๓) ครอบครัวกลุ่ม (Composite family) ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวมากกว่าหนึ่งครอบครัว หรือครอบครัวที่มีสามีหรือภรรยามากกว่า ๑ คน

๒.๒.๔ แบบความสัมพันธ์ในครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่าง พ่อ แม่ กับลูก นับว่ามีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิธีอบรมสั่งสอนลูก ซึ่งสำนักส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี^๒ แบ่งเป็นแบบใหญ่ ๆ ได้ ๓ วิธี คือ

๑) ความสัมพันธ์แบบการใช้อำนาจเด็ดขาด ได้แก่ ครอบครัวที่พ่อแม่มักจะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนลูกด้วยการใช้อำนาจบังคับ และใช้การลงโทษเป็นมาตรการสำคัญ บางครั้งอาจจะใช้วิธีการให้รางวัลบ้าง แต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อย ลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้ส่งผลให้ลูกเป็นคนที่มีมักไม่มีความคิดริเริ่ม ไม่อาจจะทำอะไรด้วยความคิดของตนเองได้ หากไม่มีผู้อื่นบังคับ มักจะมีปมด้อย เก็บกด หรือก้าวร้าว รุกรานผู้อื่น

^๑ อ่างแล้ว, พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, (๒๕๓๔), หน้า ๑๘ – ๒๐.

^๒ สำนักส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, การเสริมสร้างประชาธิปไตยในครอบครัว, (กรุงเทพฯ : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพฯ) จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐ – ๒๑.

๒) ความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตย ได้แก่ การที่พ่อแม่ใช้วิธีการสอนลูกให้มีเหตุผล เปิดโอกาสให้ทุกคนในครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็น และตกลงกันตามกติกาที่ครอบครัวได้ตั้งไว้ หากมีการกระทำความผิด ก็จะมีการลงโทษและชี้แจงเหตุผลของการลงโทษด้วยความสัมพันธ์แบบนี้มีอิทธิพลต่อลูกได้แก่ ทำให้ลูกเป็นคนมีความรับผิดชอบสูง มีเหตุผล ขอมรับและเคารพความคิดเห็นของคนอื่น สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ดี รู้จักประนีประนอม ขอมรับมติเสียงข้างมาก

๓) ความสัมพันธ์แบบปล่อยปละละเลย ได้แก่ การที่พ่อแม่เลี้ยงลูกแบบปล่อยปละละเลยลูกจะทำอะไรก็มักจะปล่อยไปตามใจ ปราศจากการดูแลควบคุมและแนะนำสั่งสอน อาจมีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลาของครอบครัวที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน หรือครอบครัวของผู้ที่มีฐานะร่ำรวย จึงเลี้ยงลูกแบบตามใจ เมื่อลูกต้องการสิ่งใดพ่อแม่ก็ตามใจ ในที่สุดลูกก็หลงระเหิดอย่างขมใจ ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้ลูกเป็นคนที่ควบคุมตนเองไม่ได้ ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เคารพสิทธิของคนอื่น หากเป็นเด็กมาจากครอบครัวฐานะดีก็มักจะใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ชอบเกะกะระรานคนอื่น ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ก็จะขาดความมักใหญ่ใฝ่สูง และไม่มีจุดหมายของชีวิต

๔) ลักษณะของความสัมพันธ์ในครอบครัวล้วนมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของเด็กอย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากเด็กได้มีชีวิตและเติบโตมากับครอบครัวย่อมได้รับอิทธิพลจากระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อพิจารณาแล้วสามารถชี้ได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยเป็นแบบที่เหมาะสมสำหรับครอบครัวทั่วไป ซึ่งเป็นบรรยากาศภายในครอบครัวที่เอื้อต่อการอบรมขัดเกลาทางด้าน จริยธรรม และส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นแก่ครอบครัวได้

๒.๒.๕ ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ถ้าเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็จะมีพฤติกรรมที่ดีงามเป็นที่ยอมรับของสังคม แต่ถ้าหากครอบครัวอบรมเลี้ยงดูอย่างไม่ถูกต้อง ย่อมนำมาซึ่งพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ สมพร สุทัศนีย์^{*} กล่าวถึงประเภทของการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวแบบต่าง ๆ มี ๓ ประเภท คือ

^{*} สมพร สุทัศนีย์, ม.ร.ว., อ้างใน ทศนา ทองภักดี, การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจภายในตนและความคิดเกี่ยวกับตนของเด็กในเมืองและชนบท, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : มศว. ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๒๗ – ๒๘.

๑) การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) ได้แก่ การควบคุมทั้งพฤติกรรม ความคิด ทักษะ และความรู้สึกโดยตรง คอยออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามเสมอ ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ

๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Firm Discipline) ได้แก่ การที่พ่อแม่กวดขันดูแลแนะนำให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและมาตรฐานของสังคม วัฒนธรรม หรือห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติสิ่งนอกกรอบนอกรอย ถ้าเด็กไม่ทำตามกฎระเบียบและมาตรฐานดังกล่าวก็จะถูกลงโทษ

๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย (Physical Punishment) ได้แก่ การที่พ่อแม่ลงโทษทางกายแก่เด็ก เช่น เมียน ตี หยิก เมื่อเด็กทำผิดหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

๔) การอบรมเลี้ยงดูแบบให้การป้องกันคุ้มครอง (Overprotection) ได้แก่ การที่พ่อแม่แสดงความรักความห่วงใยเด็กจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือจนเกินความจำเป็น มักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กในทุกเรื่อง ทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาไม่มีอิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเองได้

๕) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) ได้แก่ การแสดงความรักและส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด ตัดสินและแก้ปัญหาต่าง ๆ เด็กจะได้รับความเสมอภาคในการทำสิ่งต่าง ๆ

๖) การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissiveness) ได้แก่ การที่พ่อแม่ยินยอมให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทำความผิดก็ไม่ได้รับการลงโทษ เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ปล่อยปละละเลยตามใจ โดยไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

๗) การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้ง (Rejection) ได้แก่ การที่พ่อแม่ไม่สนใจไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น วิจารณ์ตำหนิและลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิด

๒.๒.๖ ลักษณะสำคัญของครอบครัวในสังคมไทย

ลักษณะสำคัญของครอบครัวไทยตามความเห็นของ อานนท์ อาภาภิรม^{*} มี ๖ ประการ คือ

๑) เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) นิยมแยกกันอยู่โดยอิสระไม่อยู่รวมกับครอบครัวซึ่งเมื่อชายหญิงสมรสกันแล้วก็มักจะแยกออกจากบิดามารดาของตน เพื่อไปอยู่เรือนหอ คือบ้านที่เตรียมไว้หรือแยกไปอยู่หลังจากสร้างเรือนเสร็จ

^{*} อานนท์ อาภาภิรม, มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพฯ : บารุงนุกุลกิจ, ๒๕๑๕), หน้า ๑๖๔ – ๑๖๖.

๒) เป็นครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) เนื่องด้วยมีกฎหมายกำหนดให้ชายและหญิงมีสามีและภรรยาได้เพียงคนเดียว

๓) ถือการสืบนามสกุลทางฝ่ายชาย (Patronymic)

๔) การถือผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchal family) ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ถือผู้ชายเป็นใหญ่ โดยเป็นผู้นำครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวในชนบท

๕) มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในบรรดากลุ่มญาติ อันได้แก่ บิดามารดา บุตร ตลอดจนหลานๆ ต่างมีความผูกพันไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ

๖) เด็กเป็นศูนย์กลางความสนใจของครอบครัว เมื่อมีเด็กเกิดครอบครัวก็จะเป็นศูนย์กลางความสนใจของคนในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อแม่ และปู่ย่าตายาย เด็กจึงได้รับความสนใจจากครอบครัวมากเป็นพิเศษ

สนธิ สมักรการ^๑ ได้อธิบายลักษณะของครอบครัวไทยว่า ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ทั้งในเชิงพฤติกรรมและเชิงอุดมคติเป็นครอบครัวพื้นฐาน ซึ่งแต่ละครอบครัวจะประกอบด้วยสมาชิกที่สำคัญได้แก่ พ่อแม่และลูกๆ บางกรณีอาจมีญาติพี่น้องบางคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน เช่น น้องภรรยา น้องสามี อาศัยร่วมอยู่ด้วย นอกจากนั้น อาจจะมีครอบครัวไทยยังมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก โดยเป็นครอบครัวขยายชั่วคราว ไม่ถาวร กล่าวคือเมื่อลูกชายหรือลูกสาวแต่งงานแล้วนำเอาคู่สมรสมาอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตน หรือพ่อแม่มาอาศัยอยู่กับลูกที่แต่งงานแล้ว จึงเกิดเป็นครอบครัวขยายขึ้น ต่อมาเมื่อปู่ย่าหรือตายายได้ถึงแก่กรรมไป ครอบครัวขยายก็จะสิ้นสุดลงกลายเป็นครอบครัวเนื้อแท้ในที่สุด อาจจะมีครอบครัวขยายของไทยอีกแบบหนึ่งซึ่งพบในภาคอีสานและในบางท้องที่ของจังหวัดภาคกลาง คือเมื่อชายหญิงแต่งงานกันแล้วจะต้องไปอาศัยอยู่ในบ้านของพ่อแม่ฝ่ายหญิงชั่วระยะหนึ่งประมาณ ๒ – ๓ ปี เมื่อมีบุตรคนแรกแล้วจึงแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนต่างหาก ระบบเครือญาติของไทยเป็นแบบสายคู่ (Bilateral kinship) คือนับถือญาติทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง อีกทั้งยังมีการนับถือคนที่ไม่ใช่ญาติอันเกิดจากการแต่งงานและญาติทางสายโลหิตเป็นเสมือนญาติด้วย ส่วนในลักษณะการแต่งงานของไทยนั้น แต่เดิมเป็นผู้ใหญ่จัดหาให้ แต่ปัจจุบันชายหญิงหาคู่กันเองตามความพอใจแล้วจึงขอความเห็นชอบของผู้ใหญ่ภายหลัง

^๑ สนธิ สมักรการ, สถาบันครอบครัว เครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ ในเอกสารการสอนชุดวิชา สังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓๕ – ๒๔๐.

จากการศึกษาวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ^๑ ได้รายงานลักษณะของครอบครัวไทย จากตัวอย่างของครอบครัวในหมู่บ้านทั้ง ๔ ภาคของไทย พบว่า ลักษณะของครอบครัวในหมู่บ้านภาคกลางและหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นครอบครัวขยาย ส่วนหมู่บ้านภาคเหนือและหมู่บ้านภาคใต้เป็นครอบครัวเดี่ยวและขยายกำลังกัน โดยครอบครัวไทยจะมีสมาชิกครอบครัวอาศัยอยู่ประมาณ ๖ คน สำหรับครอบครัวขยายจะประกอบด้วยญาติผู้ใหญ่ คือ ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่ร่วมในครอบครัวด้วย สามีรับผิตชอบเป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนภรรยาทำหน้าที่ภายในบ้าน เช่น เลี้ยงลูก ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งว่างจากงานประจำของตน ก็มักจะไปช่วยงานอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น สามีช่วยภรรยาเลี้ยงลูก ภรรยาช่วยสามีทำงานในไร่นา ส่วนเด็กที่อายุประมาณ ๕-๖ ขวบ ขึ้นไป ก็จะมีบทบาทในการช่วยเหลืองานบ้าน เช่น ซักเสื้อผ้า เลี้ยงน้อง ส่วนเด็กเล็กก็จะอยู่ในความดูแลของผู้ใหญ่หรือพี่ที่โตกว่าอยู่ตลอดเวลา

จากข้อความข้างต้น สามารถสรุปใจความว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวผัวเดียวเมียเดียว ถือการสืบสกุลทางฝ่ายชาย ถือผู้ชายเป็นใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ให้ความสำคัญแก่เด็กมาก ระบบเครือญาติเป็นแบบสายคู่ คือนับถือญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ในบางท้องถิ่นอาจจะมีลักษณะครอบครัวที่แตกต่างไปจากที่อื่นบ้าง แต่ก็มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดেলাทางสังคม มีความสำคัญในการใช้เป็นแนวทางสำหรับการอบรมจัดেলাบุคคลให้มีคุณสมบัติตามที่สังคมคาดหวัง ซึ่งจะได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดেলাทางสังคม ในลำดับต่อไป

๒.๒.๓ ความหมายของการจัดেলাทางสังคม

การจัดেলাทางสังคม (Socialization) ได้มีผู้ให้คำนิยามเป็นภาษาไทยต่าง ๆ กัน เช่น การจัดেলাทางสังคม สังคมกรรม สังคมประกิต การอบรมเรียนรู้จากสังคม การสั่งสมทางสังคม การเรียนรู้ทางสังคม การกล่อมเกลางานสังคม เป็นต้น

การจัดেলাทางสังคม คือ กระบวนการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แบบแผน กฎกติกา ปทัสถาน อันเป็นที่ยอมรับในสังคม แก่สมาชิกในสังคม ให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและแบบแผนการดำเนินชีวิตตามที่สังคมที่ตนอาศัยอยู่ยอมรับ กระบวนการจัดেলাทางสังคมเป็นวิธีการ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่บุคคลได้รับตลอดชั่วชีวิตของการอาศัยอยู่ใน

^๑ สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๕ - ๘๖.

สังคม ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ในสังคมทำหน้าที่ในการจัดเกลาบุคคล เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันสื่อมวลชน เป็นต้น

เป้าหมายของการจัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สมาชิกในสังคมต้องคำนึง ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดเกลาและผู้ที่ได้รับการจัดเกลา ตลอดจนสถาบันต่างๆ ทางสังคม อันจะต้องตระหนักถึงเป้าหมายสำคัญของการจัดเกลา เพื่อจะได้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการจัดเกลาอย่างแท้จริง ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญดังนี้

สุพัตรา สุภาพ^๑ กล่าวว่า เป็นการปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน (Basic Discipline) ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า และการปลูกฝังทักษะ (Skills) ที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์

ณรงค์ เส็งประชา^๒ กล่าวว่า เป็นการปลูกฝังความมุ่งหวังและค่านิยม (Aspirations) แก่สมาชิกในสังคม เช่น แรงจูงใจเพื่อการแพทย์ เป็นวิศวกร ฯลฯ ซึ่งทำให้บุคคลยอมรับที่จะดำเนินชีวิตตามกติกา และปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้วางไว้

ส่วน ปาณิ จิตวิวัฒนา^๓ กล่าวว่า เป็นการกำหนดบทบาทในสังคม (Social Role) การกำหนดบทบาทในสังคมรวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ ที่เข้ากับบทบาทนั้น ๆ บุคคลจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมตั้งแต่วัยต้นของชีวิตในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะการวางตัวให้มีพฤติกรรมอย่างไรกับบุคคลอื่นๆ ที่เขามีความสัมพันธ์ด้วยและถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ

^๑ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^๒ ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๓.

^๓ ปาณิ จิตวิวัฒนา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๐.

๒.๒.๘ ลักษณะของการขัดเกลาทางสังคม

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ^๑ ได้จัดแบ่งการขัดเกลาทางสังคมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง เช่น การที่พ่อแม่ฝึกรบรรมเด็กให้รู้จักพูด รู้จักกิริยามารยาททางสังคม ครูอาจารย์สอนหนังสือนักเรียนและนักศึกษาให้มีศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งให้ทำหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เป็นต้น

๒) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การได้เข้าไปฟังอภิปราย ฟังการโต้วาที ฟังปาฐกถา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ และภาพยนตร์ก็เป็นหนทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระเบียบต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้การเข้ากลุ่มกับเพื่อนฝูงทั้งในที่ทำงานและในสถานศึกษาก็ล้วนแต่ช่วยให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพได้ทั้งสิ้น

เนื่องด้วยบุคคลต้องเป็นสมาชิกของสังคมอยู่ตลอดชีวิต จึงได้รับการขัดเกลาจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งในครอบครัว ตลอดจนสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิก พรพิมล วรวุฒิพุทธิพงษ์^๒ จึงได้จัดแบ่งผู้ให้การขัดเกลาทางสังคมเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) ผู้มีอำนาจเหนือกว่า ได้แก่ บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและวัยวุฒิสูงกว่า เช่น บิดามารดา พี่ ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

๒) ผู้มีอำนาจเท่าเทียมกัน ได้แก่ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมเรียน เป็นต้น ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ และการทำตามแบบอย่างของเพื่อน เรียนรู้และทำตามแบบที่สังคมยอมรับเพื่อให้ตนเป็นที่ยอมรับของกลุ่มและสังคม

๓) ผู้มีอำนาจด้อยกว่า ได้แก่ ผู้ที่เป็นลูก เป็นน้อง ลูกจ้าง ลูกน้อง ศิษย์ เป็นต้น การขัดเกลาผู้ที่ด้อยกว่าเกิดขึ้นจากการที่ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าต้องทำตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้น้อย เช่น พ่อแม่ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก การกระทำที่เป็นแบบอย่างของพ่อแม่ เป็นการได้รับการขัดเกลาจากลูกที่เป็นผู้มีอิทธิพลน้อยกว่า

๔) สถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และอื่น ๆ เนื่องจากสถาบันต่าง ๆ มีกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติที่บุคคลต้อง

^๑ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๕๒.

^๒ พรพิมล วรวุฒิพุทธิพงษ์, การอบรมขัดเกลาทางสังคมในจิตวิทยาร่วมสมัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕ - ๓๑.

ปฏิบัติตาม บุคคลจึงถูกขัดเกลาจากสถาบันที่ตนเข้าไปเป็นสมาชิก ให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันนั้น ๆ

๒.๒.๕ สถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

ในสังคมประกอบด้วย โครงสร้างใหญ่ และภายในโครงสร้างนั้น จะประกอบด้วย สถาบันต่าง ๆ และสถาบันต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นมีความสำคัญต่อสังคมตามหน้าที่ของตน หน้าที่สำคัญประการหนึ่งที่สถาบันสังคมได้กระทำ คือ หน้าที่ในการอบรมขัดเกลาทางสังคมให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นไปทั้งในทางตรงและทางอ้อม บุคคลในสังคมย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ มากมาย แหล่งสำคัญในการขัดเกลาสมาชิกของสังคม ถวิล ชาราโกชน^๑ กล่าวว่ามิดจ์นี่

๑) ครอบครัว ได้แก่ บิดามารดา หรือญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ที่อาศัยอยู่ในครอบครัว ทำหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว ให้มีความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ ตามที่คาดหวัง จนกลายเป็นอุปนิสัยและบุคลิกภาพของสมาชิกใหม่ตลอดไป

๒) โรงเรียน ได้แก่ ครู อาจารย์ ซึ่งมีหน้าที่ในการให้ศึกษาการเรียนรู้แก่เด็กอย่างเป็นแบบแผน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิชาการ จริยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของสังคม โรงเรียนจึงเป็นตัวแทนสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แก่เด็กและเยาวชน

๓) กลุ่มเพื่อน หมายถึง เพื่อนเล่น เพื่อนเรียน เพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือเพื่อนร่วมงาน ล้วนมีอิทธิพลต่อการขัดเกลาบุคคล ด้วยการถ่ายทอดลักษณะความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติให้แก่กัน และกัน

สุพัตรา สุภาพ^๒ กล่าวถึงกลุ่มที่มีบทบาทต่อมาก็คือ

๔) กลุ่มอาชีพ เมื่อบุคคลประกอบอาชีพใด ก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของอาชีพนั้น ๆ ซึ่งแต่ละอาชีพก็มีคุณค่าและวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน

๕) ศาสนา สถาบันศาสนาเป็นตัวแทนการขัดเกลาบุคคลให้มีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง ให้มีความประพฤติที่ดีงาม มีคุณธรรม สุจริต เข้าใจความจริงแห่งชีวิต และสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้

และ สุพัตรา สุภาพ^๓ ได้กล่าวว่ากลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน คือ

^๑ ถวิล ชาราโกชน, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕.

^๒ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐.

^๓ อ้างแล้ว, สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, (๒๕๔๐), หน้า ๔๓ – ๔๔.

๖) สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ และวรรณกรรม ล้วนมีส่วนในการขัดเกลาบุคลิกทางด้านความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ เนื่องจากสื่อต่าง ๆ ดังกล่าวให้ทั้งความบันเทิงและข่าวสารที่เป็นสาระ

๒.๒.๑๐ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม

การอบรมขัดเกลาสมาชิกในสังคมทำได้โดยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) การให้รางวัล ซึ่ง งามตา วนิทานนท์^๑ กล่าวว่า การที่ผู้ใหญ่ให้สิ่งของ หรือชมเชย ยกย่อง เอาใจใส่ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมอันเป็นที่น่าพอใจของผู้ใหญ่

๒) การลงโทษ ได้แก่ การลงโทษทางกายและจิต ทางกายเช่นการเฆี่ยนตี การลงโทษทางจิตใจ เช่นการตำหนิ การปฏิเสธไม่ยอมรับเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ดังที่ พรพิมล วรวิฑูพิทุทวงศ์^๒ กล่าวว่า จากผลการทดลองของ Thorndike หลายครั้งได้สรุปว่า การลงโทษมิได้หยุดพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของเด็กได้ แต่กลับเพิ่มพฤติกรรมนั้นให้มากขึ้น แต่ก็มีผู้เห็นว่าการลงโทษเป็นวิธีการที่เร็วและมีประสิทธิภาพมาก ในการหยุดพฤติกรรมที่ไม่ดีได้

งามตา วนิทานนท์^๓ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

๓) การเลียนแบบ ได้แก่ การที่ผู้เลียนแบบได้สังเกตพฤติกรรมของผู้ที่เป็นแบบที่เป็นผู้ใหญ่ เช่น บิดามารดา ครู เพื่อน เป็นต้น แล้วทำตาม การเลียนแบบอาจเป็นไปทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผู้เลียนแบบอาจจะไม่รู้ตัว

๔) การควบคุม ได้แก่ การบังคับให้ทำตาม โดยมีการควบคุมให้ทำตาม เมื่อเด็กทำตามก็จะได้รับรางวัล เมื่อขัดคำสั่งก็จะถูกลงโทษ วิธีการนี้เป็นการใช้อำนาจต่อเด็ก

๒.๒.๑๑ การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวไทย

ค่านิยมต่างๆ ของไทย ที่ได้รับการถ่ายทอดสู่เด็กทั้งทางตรงและทางอ้อมมีมากมาย ซึ่งมีทั้งค่านิยมด้านบวกและด้านลบ และค่านิยมทั้งสองนี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรม

^๑ งามตา วนิทานนท์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพฯ : หจก.เอ็กซ์เพรสมีเดีย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓.

^๒ พรพิมล วรวิฑูพิทุทวงศ์, จิตวิทยาร่วมสมัย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕.

^๓ อ้างแล้ว, งามตา วนิทานนท์, จิตวิทยาสังคม, (๒๕๓๗), หน้า ๑๑๓.

ของเด็ก สนิท สัมภการ^{*} ได้กล่าวค่านิยมเด่นๆ ของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดแก่เด็ก มี ๔ ประการ ได้แก่

๑) ค่านิยมด้านการให้ความสำคัญแก่บุคคล (Personlism) โดยครอบครัวไทยมักจะสอนให้เด็กคบคนดี หลีกหนีคนพาล ให้รู้จักเคารพคนที่ควรเคารพ เช่น เจ้านายผู้มีอำนาจ บิดามารดาผู้มีพระคุณสูงสุดในฐานะเป็นผู้ใหญ่และให้กำเนิดและเลี้ยงดูตนมาจนเติบโต ครูอาจารย์ในฐานะเป็นผู้ให้ความรู้อบรมสั่งสอน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจ ควรเคารพบูชา กราบไหว้และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา

๒) ค่านิยมทางด้านความสนุกสนานรื่นเริง (fun – loving) เนื่องจากเมืองไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องดิ้นรนเพื่อแสวงหาทรัพยากรสิ้นเช่นปัจจุบัน ประกอบกับการทำอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจึงมีสูง ในส่วนของการเมืองการปกครอง ประชาชนก็ไม่ได้มีส่วนร่วมจึงไม่ต้องรับภาระดังกล่าว คนไทยจึงมีความเป็นอยู่ที่ดี ชอบความสนุกสนานรื่นเริง

๓) ค่านิยมเรื่องความวางเฉย ใจเย็น และความเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพุทธศาสนา ที่สอนให้มีความสันโดษ ให้รู้จักยับยั้งชั่งใจ คนที่มีจิตใจเยือกเย็น สุขุมรอบคอบจะได้รับความยกย่องมากกว่าผู้ที่จิตใจหุนหันพลันแล่น

๔) ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ กฎแห่งกรรม และทางสายกลาง เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดมาจากองค์กรต่างๆ ทางพุทธศาสนา ผ่านสถาบันครอบครัว ในรูปของธรรมเนียมประเพณีต่างๆ คนไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยถือว่าคนที่ทำกรรมชั่วไว้ กรรมย่อมตามสนอง ไม่ชาตินี้ก็ชาติหน้า ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ กฎแห่งกรรม เป็นแนวคิดพื้นฐานของสังคมไทย ส่วนค่านิยมเรื่องทางสายกลางคือยึดถือเอาความสมดุลของการกระทำสิ่งต่างๆ โดยมีความพอดี ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง และเป็นแนวคิดที่มาจากพุทธศาสนาที่สอนเรื่องทางสายกลาง

โดยสรุป ค่านิยมของคนไทยโดยทั่วไป นับถือบุคคลเป็นใหญ่ ชอบสนุกสนานรื่นเริง นิยมความใจเย็น ยกย่องคนที่มีความสามารถทางด้านการสร้างความพอใจให้แก่เพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และนิยมปฏิบัติตามทางสายกลางตามคำสอนของพุทธศาสนา

^{*} สนิท สัมภการ, มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ : ระบบครอบครัวและเครือญาติไทยของไทย, (กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๒๕ – ๒๓๐.

ตามคติโบราณของไทย เลื่อน สุนทรเศวต^{*} ถือว่า ครอบครัวไทยประกอบด้วยหลัก ๗ ประการ ได้แก่

๑) พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย	เจดีย์ประจำครอบครัว
๒) สามิภรรยา	หลักของครอบครัว
๓) ลูก	ความหวังของพ่อแม่
๔) ญาติพี่น้อง	ร่มเงาของครอบครัว
๕) เพื่อนบ้าน	กำแพงและข้าวของครอบครัว
๖) อาชีพ	ฐานะของครอบครัว
๗) ศีลธรรม	ทิศทางที่ถูกต้องของครอบครัว

ครอบครัวไทยประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐานทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบครอบครัวไทยขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นบุพพการีชน เป็นผู้ให้กำเนิดแก่เรามา จึงมีความสำคัญอย่างมากทุกศาสนามีคำสอนว่าด้วยหน้าที่ของพ่อแม่ที่พึงปฏิบัติต่อลูก พ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นบุคคลที่สำคัญในครอบครัวที่เลี้ยงดูอบรมบุตรหลานให้มีชีวิตที่ดี จึงเป็นที่เคารพของบุตรธิดา พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย จึงเปรียบเหมือนเจดีย์หรือเทวตาประจำครอบครัวที่ลูกหลานเคารพและปฏิบัติตนด้วยความกตัญญูทดแทนที่ต่อท่าน

๒) สามิภรรยา หลักของครอบครัว สามิภรรยาถือเป็นหลักสำคัญของครอบครัว ให้สมาชิกปฏิบัติตามและมีฐานะที่จะว่ากล่าวตักเตือนสมาชิกในครอบครัวได้ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดอนาคตและความสุขของลูก

๓) ลูก ความหวังของครอบครัว ลูกเป็นผลผลิตของครอบครัว ครอบครัวที่มีทั้งพ่อแม่และลูกเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ จุดประสงค์ของการมีลูกคือต้องการให้สืบสกุล ไว้ปลูกบไถยามว่าเหว่ ไว้ดูแลพ่อแม่เมื่อยามเจ็บป่วยและเฒ่าแก่ชรา ลูกจึงเป็นความหวังของพ่อแม่

๔) ญาติพี่น้อง ร่มเงาของครอบครัว ญาติพี่น้องเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับครอบครัว โดยท่านจัดญาติเป็น ๒ ประการ คือ

๔.๑) ญาติทางสายโลหิต การเป็นญาติกันโดยธรรมชาติ

๔.๒) ญาติทางสังคม หมายถึงการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม นอกจากญาติทางสายโลหิต

^{*} เลื่อน สุนทรเศวต, อ้างใน บุญลือ วันทายนต์, ครอบครัวและวงศ์วาน, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๗๕ – ๘๖.

๕) เพื่อนบ้าน เป็นกำแพงและข้าวของครอบครัว การที่ครอบครัวมีเพื่อนบ้านที่ดีจัดว่ามีรั้วกำแพงไว้ป้องกันภัยได้ เพราะมีเพื่อนบ้านคอยช่วยเหลือดูแลให้ โดยเฉพาะสังคมไทยในอดีต การปลูกบ้านจะไม่นิยมล้อมรั้ว จึงไปมาหาสู่กันได้ง่าย มีความรู้จักมักคุ้นกันสูง เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ก็จะทราบกันทั้งหมู่บ้าน ดังนั้นการมีเพื่อนบ้านมากเหมือนกับการมีมือมีตารอบตัว สามารถทำงานได้มากและป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้

๖) อาชีพ เป็นฐานะของครอบครัว อาชีพจัดว่าเป็นเครื่องบอกฐานะของครอบครัวว่ามีฐานะความเป็นอยู่อย่างไร การจะประกอบอาชีพใดนั้น จะเป็นตัววัดให้ทราบถึงฐานะของครอบครัวได้ และการที่จะประกอบอาชีพให้ได้ผลนั้น จะต้องมีความรู้ในอาชีพนั้น ๆ จึงจะนำไปสู่ความสำเร็จได้

๗) ศีลธรรม ทิศทางที่ถูกต้องของครอบครัว ศีลธรรม เป็นพื้นฐานที่สำคัญทางจิตใจของสมาชิกครอบครัวทุกคน เนื่องจากศีลธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีศีลธรรมแล้ว ก็จะส่งผลให้สังคมสงบสุข เพราะครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

หลักพื้นฐาน ๗ ประการนี้ เป็นหลักสำคัญของครอบครัวไทย ที่พึ่งพาอาศัยกัน มีความเกื้อกูลกันทั้งทางเครือญาติและทางสังคม ความเป็นอยู่ของครอบครัวในอดีตจึงมีใช้อยู่แบบโคตรเดียว แต่หากได้รับการพึ่งพาช่วยเหลือกันอย่างอบอุ่น และหลักพื้นฐานของครอบครัวล้วนมีอิทธิพลต่อการอบรมขัดเกลาบุคคลในครอบครัวด้วย แต่สำหรับครอบครัวในสังคมเมืองปัจจุบัน คงอาศัยอยู่กันเพียงพ่อ แม่ และลูก เท่านั้น ขาดหลักพื้นฐานบางหลักไป เช่น ผู้สูงอายุ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ทำให้กระบวนการขัดเกลาอบรมเด็กเป็นของเฉพาะแต่ครอบครัวมากขึ้น

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ อ่างอิง อภินันท์ รพีพัฒน์^๑ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในสังคมไทยเป็นความสัมพันธ์แบบบุญคุณ ถือว่าพ่อแม่มีบุญคุณต่อลูกอย่างมหาศาล ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดู ลูกจึงต้องมีหน้าที่ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการแสดงความกตัญญูทดแทนที่ต่อพ่อแม่ ลักษณะการตอบแทนบุญคุณระหว่างลูกชายกับลูกสาวต่างกัน ลูกชายสามารถตอบแทนบุญคุณได้ด้วยการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ส่วนลูกสาวตอบแทนโดยการปรนนิบัติดูแลรับใช้พ่อแม่

โสภณ ศิริไสย์^๒ กล่าวว่า บุตรจะให้ความเคารพแก่บิดามารดาอย่างสูง ผู้ที่มีอายุน้อยจำต้องเคารพเชื่อฟังผู้มีอายุมากกว่าในครอบครัว ภรรยาและบุตรเป็นเหมือนทรัพย์สินของสามีที่สามารถขายแก่บุคคลอื่นได้ตามกฎหมาย เด็กผู้ชายได้ออกไปเรียนหนังสือและวิชาการต่างๆ ในวัด

^๑ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๔, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๓ - ๖.

^๒ โสภณ ศิริไสย์, วิถีไทย, (กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

กับพระภิกษุ ส่วนเด็กผู้หญิงได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำงานบ้าน เย็บปักถักร้อย เพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านในอนาคต บทบาทของชายหญิงในอดีตแตกต่างกันเนื่องจากการจัดเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือเด็กชายถูกสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวโดยเป็นช้างเท้าหน้า ส่วนเด็กผู้หญิงถูกสอนให้เป็นช้างเท้าหลัง ซึ่งวิธีการปลูกฝังนี้เป็นการเตรียมตัวเพื่อรับบทบาทหน้าที่ของตนทั้งชายและหญิงตามความเหมาะสมของแต่ละเพศ

ทิสนา แคมมณี และคณะ^๑ กล่าวว่า ภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็กนอกจากเป็นภาระของพ่อแม่แล้ว บุคคลใกล้ชิดครอบครัวก็มีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดู เช่นในกรณีที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านผู้ที่ป็นปู่ย่าตายาย หรือพี่ ก็จะเอาใจใส่ดูแลเด็กอย่างทะนุถนอมเช่นเดียวกับพ่อแม่ ทั้งในด้านความเป็นอยู่และการอบรมสั่งสอนซึ่งมีทั้งการสอนโดยตรงและการสอนโดยอ้อม เช่น สอนให้รักพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้เป็นคนขยัน อื้อเพื่อเผื่อแผ่ รักเคารพกติกา ไม่ประพฤติดังทางเพศ ไม่เป็นคนลักขโมย ให้ยึดมั่นในศาสนา ให้รู้จักสำรวมวาจา ผู้ใหญ่อบรมสั่งสอนเด็กด้วยถ้อยคำ เด็กเรียนรู้จากพฤติกรรมทางวาจาของผู้ใหญ่ หรือการใช้ให้เด็กท่องบ่นถ้อยคำเหล่านั้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากแบบอย่างชีวิตประจำวัน เด็กหญิงได้รับการฝึกอบรมเรื่องกิริยามารยาทและคุณสมบัติของกุลสตรี ส่วนเด็กผู้ชายได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความกล้าหาญ และขยันหมั่นเพียร ค่านิยมและคุณธรรมที่ผู้ใหญ่อบรมสั่งสอน มีพื้นฐานจากหลักธรรมของศาสนา ความมุ่งหวังของการอบรมเลี้ยงดูมีหลักใหญ่ ๓ ประการ ได้แก่ ให้มีความสุขภาพดี มีกิริยามารยาทดี และมีคุณธรรมทั้งกาย วาจา และทางใจ

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ^๒ กล่าวว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างสามี ภรรยา และบุตรในยุคสมัยต่างๆ ของไทย ได้รับอิทธิพลมาจากระบบการปกครอง กล่าวคือในสมัยสุโขทัย ระบบการปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูกซึ่งได้แนวคิดมาจากระบบการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย โดยถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นพ่อ ทุกคนเป็นลูก และมีความผูกพันใกล้ชิดระหว่างพ่อกับลูกอย่างแน่นแฟ้น ในขณะที่เดียวกันก็ทรงมีอำนาจสิทธิ์ขาดเหนือชีวิตลูกด้วย ระบบครอบครัวสมัยสุโขทัยจึงมีลักษณะแบบพ่อปกครองลูก และพ่อแม่มีสิทธิ์เหนือชีวิตลูก ซึ่งพ่อแม่สามารถยกลูกให้แก่ผู้อื่นได้ ครั้นถึงสมัยอยุธยา ฐานะของกษัตริย์เปลี่ยนจากพ่อมาเป็นเทวราชา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวยังถือว่าพ่อมีสิทธิ์เหนือชีวิตลูก และได้เน้นเรื่องความกตัญญูต่เวที ลูกหลานไม่มีสิทธิ์จะฟ้องร้องคดีความต่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตา ยายได้ แต่ใน

^๑ ทิสนา แคมมณี และคณะ, อ้างใน นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, **รูปแบบครอบครัวไทย**, นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, **รูปแบบครอบครัวไทย**, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒.

^๒ จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ, **รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่อง เด็ก เยาวชนและครอบครัว**, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๑ – ๕๒.

ขณะเดียวกันผู้เป็นพ่อแม่และสามี สามารถนำเอาภรรยาหรือบุตรไปขายเป็นทาสแก่ผู้อื่นได้ ครั้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนปลาย กษัตริย์ต้องปกครองโดยธรรมตามหลักทศพิธราชธรรม มีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีการลดทอนอำนาจของชายต่อหญิงลงจนจนมีการประกาศเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ จนมาถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตย รัฐจึงให้สิทธิอำนาจแก่เด็กมากขึ้น แต่อำนาจของพ่อแม่ยังมีเหนือเด็กอยู่ แม้ปัจจุบันนี้แนวคิดที่ว่า “เด็กเป็นสมบัติของพ่อแม่” ยังคงมีอยู่โดยทั่วไป

โรงพยาบาลเด็ก^๑ ให้ทัศนะว่า การอบรมขัดเกลาเด็กไทยในสมัยก่อน มีวัตถุประสงค์สำคัญ ๖ ประการ คือ

- ๑) ให้อ่านหนังสือง่าย
- ๒) ให้สำรวมกาย วาจา ใจ
- ๓) ให้กตัญญู
- ๔) ให้เติบโตเป็นเจ้าคนนายคน
- ๕) ให้มีความกล้าหาญ (เด็กชาย), ให้เป็นกุลสตรี (เด็กหญิง)
- ๖) ให้เป็นผู้มีวิชาความรู้

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบของการขัดเกลาทางสังคมแก่เด็กในครอบครัว ได้รับแนวคิดและอิทธิพลมาจากปริบททางสังคม กล่าวคือแนวคิดการปกครอง และสถานภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของยุคสมัยนั้นๆ อีกทั้งการอบรมขัดเกลาในครอบครัวในสมัยก่อนได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็กในอดีต มุ่งเน้นให้เป็นคนกตัญญูกตเวที ว่านอนสอนง่าย เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การอบรมเลี้ยงดูระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกันตามเพศ ผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กประกอบด้วย พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องใกล้ชิด

การอบรมขัดเกลาเด็กของครอบครัวไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอยู่มาก ซึ่งความต่างต่างนั้น สามารถพิจารณาได้จากส่วนดีและส่วนเสีย ดังผลการศึกษาของ สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ^๒ ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย จากหมู่บ้าน

^๑ โรงพยาบาลเด็ก, อังไฉน, นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, **รูปแบบครอบครัวไทย**, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓.

^๒ อังไฉน, สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ, **การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๗๗ – ๓๘๓.

ตัวอย่างทั้ง ๔ ภาค โดยได้ประมวลรูปแบบของการฝึกอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย ๑๐ รูปแบบ คือ

๑) การให้อิสระเชิงควบคุม ได้แก่ การเลี้ยงดูแบบให้เด็กอิสระในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง เช่นการเลือกรับประทานอาหาร เลือเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว การอาบน้ำ การเล่น และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น โดยผู้ใหญ่ดูแลควบคุมอยู่ห่าง ๆ เพื่อดูแลความปลอดภัย

๒) การควบคุมเชิงละเลย ได้แก่ การเลี้ยงดูด้วยวิธีการควบคุมเด็ก แต่ก็ไม่ได้ควบคุมได้ตลอด ผู้ใหญ่จะดูแลควบคุมเด็กให้อยู่ในสายตา แต่การควบคุมไม่อาจเป็นไปได้ตลอดกระบวนการเมื่อเด็กไม่ปฏิบัติตาม ผู้ใหญ่ก็จะเลยการควบคุมนั้นเสีย

๓) การยอมรับแบบไม่แสดงออก โดยที่ผู้ใหญ่ยอมรับเด็ก แต่ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดเจนทางพฤติกรรม ผู้ใหญ่ในชนบทมักจะไม่ได้แสดงออกการโอบกอดเด็ก นอกจากเด็กเล็ก ๆ อายุประมาณ ๑ – ๓ ขวบ แต่จะแสดงความรักและการยอมรับทางวาจาและการกระทำ

๔) การเป็นแบบอย่าง ได้แก่พฤติกรรมของผู้ใหญ่ทั้งด้านบวก ด้านลบ และพฤติกรรมที่ตัดสินไม่ได้ว่าเด็กควรจะประพฤติตามหรือไม่ พฤติกรรมทางบวกที่เด็กเลียนแบบ เช่น การแสดงอาการกิริยามารยาทที่ดีงาม เช่น การอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ และพระสงฆ์ การทำบุญ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น พฤติกรรมด้านลบของผู้ใหญ่ที่เด็กเลียนแบบ เช่น การพูดโกหก การทะเลาะกัน การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา การเล่นหวย และการทารุณสัตว์ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมที่ยังตัดสินไม่ได้ว่า ถ้าเด็กเลียนแบบแล้วจะให้คุณโทษอย่างไร เช่น การพูดจาไพเราะเฉพาะ กับคนที่ไม่คุ้นเคย สุขนิสัยในชีวิตประจำวัน การเลี้ยงผี การบนบานศาลกล่าว และการเชื่อถือโชคกลาง เป็นต้น การเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ เป็นการส่งสมประสงค์การเรียนรู้ของเด็ก

๕) การให้เด็กสัมผัสกับสภาพแวดล้อม และร่วมสถานการณ์แล้วเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ อันได้แก่การเรียนรู้จากบุคคล สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางจิตวิญญาณและสภาพแวดล้อมทางวัตถุ ตลอดจนสื่อต่างๆ อันเป็นประสบการณ์ที่เด็กได้รับในชีวิตประจำวันโดยธรรมชาติ เช่น ประสบการณ์จากการเป็นอยู่ การกิน นอน พักผ่อน จากการสังเกตบทบาทของคนในครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เศรษฐกิจ การเรียนรู้จากการเล่น การคบเพื่อน และการได้ประสบกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของเด็ก ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งเป็นไปโดยไม่มีแบบแผน

๖) การใช้พฤติกรรมทางวาจามากและแสดงเหตุผลน้อย เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่นิยมใช้กันมากทุกภาคของไทย เป็นการใช้พฤติกรรมทางวาจา บอก สั่ง ห้าม ตักเตือน หลอก ชู

ชมเชยยกย่อง ปลอดภัย คุณค่า เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีวิธีการชี้แจงเหตุผลน้อย ปฏิบัติได้ตอบของเด็กมักจะเป็นการนิ่งเฉย หรือหลีกเลี่ยง

๗) การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้อำนาจ ปรากฏในชนบทโดยผู้ใหญ่ใช้อำนาจบังคับเด็กทั้งทางวาจาและท่าทาง เช่น บังคับให้เด็กทำงาน หากเด็กไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ คุณค่า หรือคให้รางวัล การใช้อำนาจนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น อารมณ์ของผู้ใหญ่ หากผู้ใหญ่อารมณ์ไม่ดีมาก การใช้อำนาจก็จะมากตาม และขึ้นอยู่กับวัยของเด็ก เด็กเล็กจะได้รับโทษน้อยกว่าเด็กโต

๘) การไม่ลงเอยลงว่า ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ใหญ่ใช้อารมณ์ของตนเป็นใหญ่ การอบรมเลี้ยงดูจึงไม่ลงเอยลงว่า เพราะถืออารมณ์ของผู้ใหญ่เป็นหลัก เช่น เมื่อผู้ใหญ่อารมณ์ดีก็จะสอนอย่างหนึ่ง เมื่ออารมณ์ไม่ดีแม้เด็กจะกระทำตามที่ผู้ใหญ่สอน ก็จะถูกดูว่าทำผิด ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูไม่ลงเอยลงว่านี้ เกิดขึ้นทั้งทางพฤติกรรมทางกาย และทางวาจา

๙) การมีผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กหลายคน ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย เป็นลักษณะที่มีผู้เลี้ยงดูหลายคน โดยเฉพาะครอบครัวขยาย ที่มีญาติใกล้ชิด เช่น ปู่ย่า ตายาย พี่ หรือคนอื่น ๆ ที่ใกล้ชิด ทำหน้าที่คอยเลี้ยงดูเด็กแทนผู้เป็นแม่ได้ หรือแม้แต่เพื่อนบ้านก็มีส่วนร่วมในการอบรมเด็กเช่นกัน

๑๐) การสนองตอบของพ่อแม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะและเพศของเด็ก พ่อแม่ให้การตอบสนองต่อเด็กแตกต่างกันตามอายุ เช่น ในช่วงที่เด็กอายุประมาณ ๒ ขวบแรก พ่อแม่ในหมู่บ้านไทยจะใช้การกอดรัดสัมผัสทางกายอย่างใกล้ชิดกับเด็ก พอยิ่งเด็กอายุมากขึ้น พ่อแม่จะใช้การกอดรัดทางกายน้อยลง พ่อแม่จะใช้วิธีการลงโทษทางกายกับเด็กที่มีอายุมากขึ้น และใช้วิธีการลงโทษน้อยลง สำหรับเด็กที่มีอายุน้อย ในด้านความแตกต่างทางเพศ พ่อแม่จะสอนให้เด็กผู้หญิงระมัดระวังกริยามารยาท ให้ช่วยทำงานบ้าน ส่วนเด็กชายจะได้รับการสั่งสอนให้ทำตัวเป็นผู้ชายมากขึ้น และให้ช่วยพ่อทำงานนอกบ้าน จะแยกเด็กชายให้นอนกับผู้ใหญ่ฝ่ายชายและแยกเด็กหญิงให้นอนกับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง

การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกัน ในอดีตสังคมไทยได้แบ่งหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูอย่างชัดเจน คือในวัยทารกและเด็กเล็ก แม่มักจะมียบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูมาก แต่เมื่อเด็กโตเป็นวัยรุ่น พ่อจึงเข้ามามียบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูในด้านระเบียบวินัย และการสอนด้านอาชีพ ส่วนการอบรมขัดเกลาในเรื่องเพศก็แยกบทบาทกันอย่างชัดเจน กล่าวคือแม่มีหน้าที่อบรมให้กับลูกสาว พ่ออบรมดูแลลูกชาย แต่การตัดสินใจครั้งสุดท้ายอยู่ที่หัวหน้าครอบครัว แต่ปัจจุบันได้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ พ่อแม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมให้ลูกมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เปิดโอกาสให้

ลูกได้ตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น จนเกิดแนวคิดที่จำเป็นสำหรับครอบครัวสมัยใหม่คือ การกระตุ้นให้พ่อแม่ในครอบครัวได้เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของตัวเด็กมากขึ้น ไม่ว่าเขาจะเกิดมาเป็นหญิงหรือชาย ได้รับรู้และเรียนรู้ความต้องการและลักษณะธรรมชาติของเด็กแต่ละคน และเห็นความสำคัญของการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของเด็กให้มากขึ้นและจริงจังขึ้น ตลอดจนให้ตระหนักในความรับผิดชอบต่อการเป็นพ่อแม่ที่จะต้องรักษาสិทธิของลูก ให้ได้รับความคุ้มครองดูแลในฐานะที่ตนได้ให้เกิดมา

๒.๒.๑๒ สภาพปัญหาของครอบครัวไทย

ครอบครัวไทยในปัจจุบันประสบกับปัญหาหลายด้าน ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขเยียวยาให้หมดไป สภาพปัญหาของสถาบันครอบครัวของไทยตามที่ระบุในนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยคณะกรรมการด้านครอบครัว ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี^๑ ได้แบ่งสภาพปัญหาของครอบครัวไทยไว้เป็น ๖ ด้าน ดังนี้

๑) ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก ได้แก่ ปัญหาเด็กขาดผู้ดูแลหรือถูกทอดทิ้ง เนื่องจากมารดาต้องทำงานจึงไม่มีเวลาเลี้ยงดูหรือสถานบริการเลี้ยงเด็กปฐมวัยมีไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร และขาดผู้เลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ เกิดความกดดันทางสภาวะทางเศรษฐกิจที่ทำให้บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลบุตร เด็กจึงถูกปล่อยปละละเลย ทำให้เกิดเป็นปัญหาในระดับครอบครัวและสังคมตามมา บิดามารดาส่งเสริมให้บุตรมีค่านิยมในทางวัตถุ และบริโภคนิยม โดยเข้าใจผิดว่าสามารถใช้วัตถุเงินทองทดแทนความรักความเอาใจใส่แก่บุตรได้ บิดามารดาขาดความเข้าใจในการเป็นพ่อแม่ที่มีคุณภาพและไม่สามารถเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการของเด็กตามวัย ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่รวมถึงการทำร้ายทารุณลูกด้วย มารดาไม่สามารถเลี้ยงบุตรด้วยน้ำนมมารดา หรือไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมของตนตามที่กำหนด เนื่องจากเจตคติที่ไม่ถูกต้องและปัจจัยทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่สอดคล้องกับยุคสมัย คือ การเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมที่ลูกไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือมีสิทธิมีเสียงใดๆ การให้ความสำคัญแก่บุตรชายมากกว่าบุตรหญิง ทำให้บุตรหญิงไม่มีโอกาสก้าวหน้าในชีวิต การอบรมเลี้ยงดูที่เลือกปฏิบัติในทางเพศ ทำให้เด็กเรียนรู้การเลือกปฏิบัติระหว่างเพศอย่างไม่ถูกต้องและมีอคติในทางเพศ สตรีที่รับภาระในการเลี้ยงดูบุตรโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้เป็นสามี

^๑ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐ – ๑๓.

๒) ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นสามีภรรยา ปัญหาครอบครัวที่มีผลกระทบทางใจและกาย ของคู่สมรส คือ การประพฤตินอกใจ การจดทะเบียนสมรสซ้อน การมีภรรยาน้อย การประพฤติ ล้ำสอนทางเพศ มั่วเมานในสถานบันเทิงเรีงรมย์ การคิดในอบายมุข เช่น กินเหล้า เล่นการพนัน เหล่านี้ ล้วนส่งผลให้มีการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกาย การแยกกันอยู่และการหย่าร้างมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจอนาคต ตลอดจนการซึมซับแบบอย่างที่ไม่ดีแก่ลูก

- คู่สมรสขาดความรู้เกี่ยวกับครอบครัวศึกษาทั้งก่อนและหลังแต่งงาน ทำให้ขาด ความเข้าใจกันและกัน อีกทั้งขาดคุณธรรมจริยธรรมในการครองเรือน ทำให้มีผลต่อความมั่นคง ของครอบครัว

- สามีภรรยาขาดความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ และความรู้เกี่ยวกับโรคที่ติดต่อทาง เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์

- ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ที่ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ของสามีภรรยา

- ปัญหาที่ไม่เท่าเทียมกันทางค่านิยมทางเพศ ระหว่างบุรุษกับสตรี ทำให้มีการ ปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดปัญหาการนอกใจ ปัญหาโสเภณี และความไม่ยุติธรรมทางสังคม

- ค่านิยมดูถูกเพศหญิงว่าต่ำต้อย หรือด้อยกว่าชาย ทำให้เกิดการกดขี่ข่มเหงทาง เพศ และการทำร้ายสตรี

- ภาระของภรรยาในครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรมีมาก ภรรยาจึงขาดโอกาสในการ พัฒนาตนเอง

- การนิยมรักร่วมเพศ เป็นจุดปัญหาด้านการยอมรับจากสังคม รวมทั้งด้าน กฎหมาย และสำหรับบางคนเกี่ยวกับประเด็นด้านศาสนาและศีลธรรม

๓) ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในครอบครัว จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และถูกลด ความสำคัญลงไป ผู้สูงอายุจึงไม่มีบทบาทในการช่วยเหลือครอบครัว ถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพังมาก ขึ้น เพราะครอบครัวไม่อาจจะเลี้ยงดูได้ ผู้สูงอายุจึงมีชีวิตรอยู่ด้วยความลำบาก ถูกทอดทิ้งให้รับภาระ เลี้ยงดูหลาน เนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานที่อื่น ภาระในการเลี้ยงดูหลานจึงเป็นของผู้สูงอายุ อีกทั้งสมาชิกภายในครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจในความต้องการของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุก็ไม่มี ความเข้าใจในการปรับตัวเอง

๔) ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างหรือลักษณะของครอบครัว ที่ทำให้มีความเสี่ยงสูง ครอบครัวขาดความสมบูรณ์ ได้แก่ ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เท่านั้น กับปู่ตายาย เด็กอาศัยอยู่กับผู้ ที่มีไข้พ่อแม่ มีไข้ญาติ หรือครอบครัวที่ยากจนมากและมีลูกหลายคน ไม่มีรายได้พอที่จะเลี้ยง ครอบครัวสมาชิกของครอบครัวเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือทุพพลภาพ และยากจน ครอบครัวที่เร่ร่อน ไม่มี

ที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง หรือครอบครัวที่ต้องย้ายถิ่นประจำ พ่อแม่แยกกันอยู่ ด้วยความจำเป็นทางแรงงาน การหย่าร้าง และพ่อแม่ไม่รับผิดชอบต่อครอบครัวหลังการหย่าร้างแล้ว รวมทั้งครอบครัวที่มีแม่เป็นเยาวชนวัยรุ่น ขาดความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตร ไม่มีพ่อ หรือตั้งครรรค์โดยไม่ได้ตั้งใจ

๕) ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเกิดการสับสนในหน้าที่และบทบาทของตน โดยผลกระทบของครอบครัวหลายด้านให้กับหน่วยบริการทางสังคม ให้มีความสำคัญแก่นานิยมด้านเศรษฐกิจ มากกว่าความสุขและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว และขาดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตครอบครัว ขาดความสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมภายนอก เพราะมีวุ่นแต่ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด จึงขาดการรวมพลังในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของชุมชน

๖) ปัญหาเกี่ยวกับข้อกฎหมายและบริการสังคม ได้แก่ ปัญหาทางกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับครอบครัวที่ไม่ให้ความเสมอภาคและสิทธิมนุษยชนแก่สามีภรรยาและบุตร สังคมขาดการบริการช่วยเหลือด้านปัญหาชีวิตครอบครัว และปัญหาของกลุ่มสมรส และปัญหาสุขภาพจิตในครอบครัว ขาดการบริการในการช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุและเด็ก และกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ และขาดการบริการด้านสวัสดิการสังคมที่จะช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนมาก ๆ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว อาจสรุปได้ดังนี้คือ ปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวและญาติใกล้ชิด ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัว และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม

ในระยะ ๕๐ ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ครอบครัวไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากเดิมไปมาก ทั้งครอบครัวในชนบทและครอบครัวในเมือง ดังผลการศึกษารูปแบบครอบครัวไทยของ นางลักษณ เอมประดิษฐ์ พบว่า ครอบครัวไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต โดยแบ่งลักษณะของความเปลี่ยนแปลงเป็น ๗ ประการ ดังนี้

๑) วัฒนาการและโครงสร้างของครอบครัวไทย ในอดีตครอบครัวไทยทั้งในเมืองและชนบทเป็นครอบครัวขยายประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และญาติใกล้ชิด สำหรับครอบครัวที่มีฐานะดีอาจมีบ่าวไพร่อาศัยอยู่ด้วย ฝ่ายชายมีอำนาจในการปกครองซึ่งมักจะเป็นเจ้าบ้านหรือญาติผู้ใหญ่ ต่อมาเมื่อสังคมได้พัฒนาด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวจึงไม่อาจอาศัยอยู่ได้ด้วยเพียงการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงต้องออกทำงานนอกบ้านสตรีมีบทบาทมากขึ้น ทั้งการประกอบอาชีพ การศึกษา และงานบ้าน คนหนุ่มสาวอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้ขนาดของครอบครัวในชนบทมีจำนวนลดลง

* นางลักษณ เอมประดิษฐ์, รูปแบบครอบครัวไทยของสังคมสมัยใหม่ : แนวโน้มในอนาคต, (ม.ป.พ., ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๕ – ๑๘๑.

ส่วนในเมืองหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกออกมาตั้งครอบครัวใหม่ นอกจากนี้ยังพบอีกว่ามีครอบครัวนอกบรรพบุรุษได้แก่ครอบครัวคนโสด คนเป็นหม้าย หรือหย่าร้าง แยกตัวอยู่ตามลำพังมากขึ้น บุคคลนอกบรรพบุรุษรวมทั้งหัวหน้าครอบครัวที่ไร้คู่ที่เป็นสตรี จะมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อครอบครัวสูง และสตรีจะมีบทบาทมากขึ้นในสังคม ส่วนบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรจะลดน้อยลง

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับศาสนาและวัฒนธรรม ในอดีตสถาบันครอบครัวมีความสัมพันธ์กับศาสนาและวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ศาสนามีบทบาทสำคัญในการอบรมขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคล ส่วนของวัฒนธรรมก็ได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวสู่เด็ก อีกทั้งโรงเรียนได้มีส่วนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามแก่เด็ก เด็กในอดีตได้มีโอกาสไปวัดกับผู้ใหญ่ แต่ในปัจจุบันเด็กไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนาเช่นอดีต

๓) ความสัมพันธ์และบรรยากาศของสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวไทยในอดีต เป็นลักษณะกึ่งแบบอิตาเลียนและประชาธิปไตย ลูกต้องอยู่ในโอวาทของพ่อแม่และผู้ใหญ่ การอบรมเลี้ยงดูก็ไม่เข้มงวดเกินไป แต่ปัจจุบัน สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นไปลักษณะเห็นห่าง เนื่องจากครอบครัวต้องประสบกับความกดดันทางเศรษฐกิจ ทำให้บิดามารดาไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูก จึงมีการปล่อยปละละเลยลูกมาก

๔) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว บทบาทของครอบครัวในอดีต นอกจากพ่อแม่จะมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดีคุ้มครองดูแล ส่งเสริมการศึกษา ยึดถือในศาสนา มีระเบียบวินัย รักธรรมชาติ สอนให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น การทำบุญสุนทาน การเคารพบรรพบุรุษ การทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ยังมีบทบาทในการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว สำหรับบทบาทหน้าที่ของครอบครัวปัจจุบันยังพยายามที่จะทำตามบทบาทเดิมอยู่ แต่ไม่อาจจะทำได้สมบูรณ์ เนื่องจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจทำให้บิดามารดาไม่มีเวลาให้กับลูก ต้องใช้เวลาในการทำงานเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว

๕) วิธีการอบรมเลี้ยงดู วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือในอดีตเป็นครอบครัวชาย บุคคลในครอบครัวได้ช่วยกันเลี้ยงดูเด็ก เด็กได้ดื่มนมแม่ การใช้เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม เด็กหญิงได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ส่วนเด็กชายถูกอบรมสั่งสอนให้มีความกล้าหาญ ขยันหมั่นเพียร ส่วนการเล่นในสมัยก่อน ก็จะใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ก้านกล้วย ทางมะพร้าว เป็นต้น มักเล่นแยกกันระหว่างชายหญิง โดยมีญาติพี่น้องมีส่วนร่วมในการเล่นนั้นๆ ด้วย ปัจจุบันยังพบว่าในชนบทมารดายังทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรอยู่มาก ในระยะตั้งครรถ์มารดาบางคนบริโภคอาหารที่ไม่ส่งเสริมความเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ แต่มีสภาพ

จิตใจดี ได้ทำบุญตักบาตร ได้ออกกำลังกายด้วยการทำงานเบา ๆ เมื่อเด็กเริ่มโตขึ้น ก็จะสอนให้ช่วยตนเอง เช่น ฝึกให้รับประทานอาหารเอง ด้านการเล่นยังเหมือนอดีต แต่ครอบครัวในเมืองเป็นครอบครัวขนาดเล็ก มารดาต้องรับภาระในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น เวลาในการเลี้ยงดูลูกน้อยลง จึงมีบริการทางสังคมขึ้นเพื่อรองรับครอบครัวสมัยใหม่ เช่น บริการศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน ศูนย์เยาวชน เป็นต้น ด้านการเล่นของเด็กปัจจุบันพบว่าการเล่นเป็นทีมลดลง นอกจากกีฬาสากลบางประเภท เช่น ฟุตบอล รักบี้ บาสเกตบอล และ เทนนิส เป็นต้น

๖) ค่านิยมเด่น ๆ ของครอบครัวไทยที่ถ่ายทอดสู่เด็ก ค่านิยมของสังคมไทยที่ถ่ายทอดให้กับเด็กตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การนับถือบุคคล ความร่าเริงสนุกสนาน การวางเฉย ความเป็นใจเย็น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเห็นผลเฉพาะหน้า ค่านิยมอันเกิดจากลักษณะของสังคมแบบเกษตรกรรม เช่น ความไม่เร่งรีบ การเห็นแก่พรรคพวก เป็นต้น ส่วนค่านิยมที่เกิดจากลักษณะของสังคมเมือง ซึ่งเป็นค่านิยมปัจจุบัน เช่น ความเร่งรีบ การเน้นความสำคัญของบุคคลมากกว่าเพื่อนพ้อง เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีน้อยลง

๗) ปัญหาต่างๆ ของครอบครัว ปัญหาครอบครัวในอดีตไม่มีความรุนแรงเช่นปัจจุบัน สามารถควบคุมได้ ปัญหาที่พบ เช่น ปัญหาสามีมีภรรยาหลายคน ภรรยามีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกับภรรยาคนอื่น โดนเฉพาะเรื่องลูก ลูกของภรรยาหลวงมักจะได้รับการยอมรับ มีฐานะสังคมและเศรษฐกิจดีกว่าลูกของภรณยาน้อย ภรรยาอยู่ในอาณัติของสามี พ่อแม่ใช้อำนาจในการเลี้ยงลูก ลูกชายจะได้รับการเอาใจใส่มากกว่าลูกหญิง เพราะลูกชายสามารถบวชเรียนตอบแทนบุญคุณได้ แต่ในปัจจุบันความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่เหนียวแน่นเหมือนเดิม พ่อแม่ขาดการดูแลบุตร เพราะต้องทำงานนอกบ้าน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกระทำความผิดมีมากขึ้น ปัญหาครอบครัวที่พบมากและคาดว่าจะมีแนวโน้มสูงขึ้นคือปัญหาการหย่าร้าง ซึ่งมีได้ส่งผลกระทบต่อคู่สมรสเท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและบุคลิกภาพของลูก และปัญหานี้สืบ อันเกิดจากค่านิยมในการบริโภค เห็นความสำคัญของความมั่งมีทางวัตถุมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นสภาพที่แท้จริงของสังคมไทย ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมาย อีกทั้งได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในทุก ๆ ด้าน และมีแนวโน้มจะเพิ่มปัญหามากขึ้นอีกในอนาคต

๒.๓ แนวคิดในการนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

การอบรมขัดเกลามีความสำคัญต่อบุคคลในฐานะเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล บุคคลในสังคมจะมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ต้องได้รับการขัดเกลาจากสถาบันต่างๆ เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว จนสถาบันอื่น ๆ ที่บุคคลเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของบุคคลย่อมได้รับจากอิทธิพลของการขัดเกลาจากสังคม ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ ด้วยเหตุนี้ สังคมจึงได้หาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมขัดเกลา สมาชิกของสังคมจึงเกิดการศึกษาทดลองวิธีการขัดเกลาแบบต่างๆ ขึ้นมา แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นทฤษฎีในการอบรมขัดเกลากุศลกรของสังคมให้เหมาะสมตามยุคสมัย

๒.๓.๑ หลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาโดยสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์ ที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดู การพัฒนา พฤติกรรมและจิตใจของบุคคล จากงานศึกษาของ พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย* ซึ่งได้เสนอ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้เห็นว่า การขัดเกลาในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มิได้เป็นเพียงการอบรมสั่งสอนบุตรเท่านั้น แต่การขัดเกลาในสถาบันครอบครัวเป็นหน้าที่ของสมาชิก ครอบครัวทุกคนที่พึงปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การขัดเกลาจึงมีลักษณะต่าง ๆ เช่น การอบรมสั่งสอน การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การประพฤติตนเป็นแบบอย่าง การฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคุณสมบัติที่ดีงาม เป็นต้น ล้วนเป็นส่วนของการขัดเกลาทั้งสิ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนาอง กระบวนการขัดเกลาเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกส่วนตามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เมื่อเป็นเช่นนั้นการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวจึงไม่อาจจะกระทำโดยแยกส่วนได้ ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑) ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลายคน การขัดเกลาจะต้องอาศัยบุคคลต่าง ๆ เหล่านั้น ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร หรือเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคล เนื่องจากการกระทำหรือ พฤติกรรมของบุคคลรอบข้างทั้งทางบวกและทางลบย่อมมีอิทธิพลต่อบุคคลที่จะซึมซับรับเอาเป็น แบบอย่าง เพราะการได้เห็น ได้สนทนา ได้คบหา เป็นปัจจัยให้บุคคลคล้อยตามพฤติกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า ผู้คบคนเลวย่อมเลวลง คบคนเสมอกันย่อมไม่เสื่อม (เท่าตัว) คบคนที่สูงกว่า ย่อมทำ

* พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, ครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคม, เอกสารประกอบการสอน, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, (๒๕๔๔), หน้า ๘๗.

ให้ตนเองสูงด้วย^{*} การขัดเกลาจะสมบูรณ์ได้ บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกด้านจะต้องขัดเกลาตัวเองให้มีคุณสมบัติที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีได้

๒) สถาบันครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจึงไม่อาจจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ครอบครัวจึงต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับสถาบันภายนอกครอบครัวมากมาย อีกทั้งอิทธิพลจากสภาพภายนอกครอบครัวมีส่วนต่อการขัดเกลาบุคคลในครอบครัวด้วย การขัดเกลาจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกครอบครัวด้วย และให้สมาชิกของครอบครัวปฏิบัติตนต่อสภาพแวดล้อมภายนอกอย่างถูกต้อง

๓) สมาชิกในครอบครัวในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งส่วนกายและส่วนจิตที่จะต้องพัฒนาให้ครบทุกด้าน อีกทั้งผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสองด้าน เนื่องจากการขัดเกลาจะเกิดผลสมบูรณ์ได้ ต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สร้างแรงจูงใจให้บุคคลเกิดฉันทะในการขัดเกลาตนเอง เป็นต้น

ฉะนั้นจากเหตุผลข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า การขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนามีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

๑) การขัดเกลาแบบครบองค์ประกอบ ได้แก่การมองเห็นความสำคัญขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทุกด้านอันมีส่วนสัมพันธ์กับตัวบุคคล ในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและสมาชิกของสังคม อีกทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหลายด้าน ทั้งด้านกาย ด้านวาจา และด้านจิตใจ การขัดเกลาจะต้องดำเนินไปภายใต้ความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่

๑.๑) องค์ประกอบด้านบุคคล ในครอบครัวหนึ่งจะประกอบด้วยบุคคลหลายคน มีบิดา มารดา บุตร เป็นต้น สถานภาพของบุคคลในครอบครัวคนหนึ่งๆ มิได้มีเพียงสถานภาพเดียว แต่หากมีสถานภาพเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์ที่ตนมีต่อบุคคลอื่น เช่น เมื่ออยู่กับบิดามารดา มีฐานะเป็นบุตร ก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทของบุตร เมื่อสัมพันธ์กับบุตรก็มีฐานะเป็นบิดาหรือมารดา เมื่อสัมพันธ์กับน้องก็มีสถานภาพเป็นพี่ ก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทที่เป็นอยู่ ตลอดจนมีสถานภาพอื่น ๆ อีก เช่น เป็นสามีภรรยา ลูกเขย ลูกสะใภ้ ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น เมื่อกล่าวตามสถานภาพและบทบาทแล้วบุคคลมีสถานภาพและบทบาทมากมาย จึงจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและครบถ้วนตามหน้าที่บทบาทของตนที่เป็นอยู่ บุคคลไม่อาจจะเลือกปฏิบัติเฉพาะแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้นได้ ตามหลักพระพุทธศาสนาเห็นว่า บุคคลพึงทำหน้าที่ของตนต่อบุคคลอื่นให้

^{*} อก. ติก. ๒๐/๔๖๕/๑๕๘.

ถูกต้องตามฐานะ คำสอนที่แสดงถึงหน้าที่ของบุคคลต่อบุคคลรอบตัว คือคำสอนว่าด้วยเรื่องทศก^๑ ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นในฐานะต่าง ๆ

ในแง่ของการให้การอบรมขัดเกลาแก่บุคคล เช่น บิคารมารดา^๒ ที่ให้การอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน ก็จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เป็นบุคคลรอบตัวเด็ก มีบิคารมารดาเป็นต้น โดยที่บุคคลที่ให้การขัดเกลานั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีงาม ทั้งด้านความประพฤติและสติปัญญา ที่สามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนได้ ซึ่งตามหลักของพระพุทธศาสนากล่าวว่าผู้ที่อบรมสั่งสอนผู้อื่นได้ดี จะต้องมีความดีเช่นนั้นก่อน^๓ กล่าวคือมีคุณงามความดีพร้อม มีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่าง หากมีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับสิ่งที่สอน ย่อมประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอน เพราะไม่อาจจะเป็นที่ยอมรับได้ การขัดเกลาในครอบครัวจึงมิใช่เพียงแต่สอน บิคารมารดาจะต้องทำการขัดเกลาตัวเองเป็นอย่างดีจึงจะขัดเกลาผู้อื่นได้ดี นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในครอบครัว เช่น พี่ น้อง หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่อาศัยอยู่ในครอบครัว หรือเกี่ยวข้องกับครอบครัวในฐานะบุคคลผู้ใกล้ชิด ก็จะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

๑.๒) องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่นๆ ในสังคม อันเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ครอบครัวจะต้องให้ความสำคัญต่อคุณประโยชน์ของสถาบันต่าง ๆ ที่มีต่อครอบครัว และจะต้องมีทำที่ปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสถาบันต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย เช่น ด้านสถาบันเศรษฐกิจ ครอบครัวจะต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีกินดีและความถูกต้องทางเศรษฐกิจ (สัมมาอาชีวะ)^๔ ด้านสถาบันการศึกษา ครอบครัวต้องส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาเรียนรู้ เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เพราะเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัว (สิปปุ ลิกฺขุ ปาเนติ)^๕ ด้านสถาบันการปกครอง ครอบครัวจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาสังคมอย่างเคร่งครัด ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดีเช่นเสียภาษีแก่รัฐ (ราชพลี)^๖ ด้านสถาบันศาสนา ครอบครัวจะต้องให้ความสำคัญในฐานะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมความดีแก่บุตรหลานของตน เพราะสถาบันศาสนาทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นคนดี ให้เห็นคุณค่าทางด้านจิตใจ และแนะแนวทางสุคติโลกสวรรค์^๗ เป็นต้น ครอบครัวพึงทำหน้าที่อย่างถูกต้องต่อสถาบัน

^๑ สังคาลกสูตร. ที. ปา. ๑๑/๑๕๘-๒๐๖/๑๓๐-๑๓๓.

^๒ พุ. ธ. ๒๕/๒๒/๓๖.

^๓ พุ. ปฏี. ๓๑/๕๕๘/๓๖๖.

^๔ ที.ปา. ๑๑/๑๕๕/๒๐๓.

^๕ อญ. ปญจก. ๒๒/๔๑/๔๔.

^๖ ที. ปา. ๑๑/๒๐๔/๑๓๒.

ต่าง ๆ ดังกล่าว เพราะสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมีอิทธิพลต่อการจัดเกลาบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นครอบครัวที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ถูกต้อง (มีจลาจล) ย่อมทำให้ครอบครัวเกิดความเดือดร้อน ส่งผลกระทบต่อทัศนคติ ค่านิยมของบุตร ที่ได้ซึมซับรับเอาพฤติกรรมที่ไม่ดีจากครอบครัว ทำให้เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบได้ ดังผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาตอนต้น

๑.๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา ๓ ด้าน คือ กายกรรม ด้านกายคือพฤติกรรมทางกาย วาจากรรม ด้านวาจาหรือคำพูด การเจรจาและการสื่อสาร มโนกรรม ด้านจิตใจ คือความรู้สึกลึกซึ้ง การตัดสินใจ อันเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล ครอบครัวจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวครบทุกด้าน การอบรมสั่งสอนบุตรให้มีพฤติกรรมทางกาย วาจา และทางใจให้ถูกต้องดีงาม ในขณะเดียวกันบุคคลรอบข้างจะต้องทำกาย วาจา และใจให้เป็นตัวอย่างที่ดี ดังนั้นการอบรมขัดเกลาที่สมบูรณ์พึงทำให้ครบทั้งกาย วาจา และใจ

๑.๔) องค์ประกอบด้านจุดมุ่งหมาย ได้แก่ การจัดเกลาโดยมีเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน (อรรถะ)^๑ ได้แก่ ๑) ประโยชน์เฉพาะหน้า (ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์) ได้แก่ การมีคามเป็นอยู่ที่ดี มีฐานะมั่นคง มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น ๒) ประโยชน์เบื้องหน้าที่สูงขึ้น (สัมปรายิกัตถประโยชน์) ได้แก่การมีความสุขระดับสูงขึ้นไปอีก เป็นความสุขสงบทางด้านจิตใจ อันเกิดจากการมีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา แม้จะละจากโลกนี้ไปแล้วก็ย่อมประสบสุขในสุคติโลกสวรรค์ และ ๓) ประโยชน์สูงสุด (ปรมาตตะ) คือการเข้าถึงความความจริงของโลกและชีวิต ด้วยการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา สามารถกำจัดกิเลส จนสามารถดับทุกข์ได้ ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นจุดมุ่งหมายของการจัดเกลาเพื่อทำตนให้สมบูรณ์ (อัตตัตตะ) และการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น (ปรัตตะ)

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดเกลาของครอบครัวแบบครอบครัประกอบ จะต้องกระทำให้ครบทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านสภาพแวดล้อม ด้านพฤติกรรม และด้านจุดมุ่งหมาย

๒) การจัดเกลาด้วยความเสมอภาค ในการปฏิบัติตนของบุคคลในครอบครัว จะต้องปราศจากความลำเอียงหรือเลือกที่รักมักที่ชัง พระพุทธศาสนาสอนให้ผู้เป็นบิดามารดาประพฤติตนเป็นอุจฺเจวทา (บุรพเทพ) กล่าวคือมอบความรักความเมตตาให้กับบุตรทุกคนโดยปราศจากลำเอียง แม้บุตรบางคนจะมีความบกพร่องหรือประพฤติดิ บิดามารดาไม่ได้คำนึงถึงแต่ความผิดของบุตร

^๑ ม. ม. ๑๓/๖๔/๖๗.

^๒ พ. จุฬ. ๓๐/๓๕๕/๓๐๒.

เท่านั้น แต่มุ่งปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่บุตรเพียงอย่างเดียว^๑ เพราะมีจิตใจสูงเช่นเทวดา นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังเห็นว่าบุตรทุกคนไม่ว่าเป็นชายหรือหญิง ย่อมเป็นคนประเสริฐได้ หากเป็นคนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา (โย จ ปุตตานมสฺสโว)^๒ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ไม่ทรงยินดีเมื่อทราบว่าพระมเหสีประสูติเป็นพระธิดา พระพุทธองค์ตรัสว่า “คุณกรมหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริง แม้สตรีบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐ พระองค์จึงชูปะเลียงไว้”^๓ เพราะความแตกต่างในเรื่องเพศมิใช่เป็นสิ่งที่ขัดขวางการเข้าถึงความดีของบุคคล ลักษณะที่ปรากฏในสังคมคือบิดามารดารักบุตรไม่เท่ากัน อาจจะมอบความรักให้กับบุตรคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือมีอคติในเรื่องเพศต่อบุตร เช่นรักบุตรชายมากกว่าบุตรสาว หรือรักบุตรสาวมากกว่าบุตรชาย จึงทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันในครอบครัว

๓) คำนี้ถึงความแตกต่างของบุคคล บุคคลแต่ละคนมีแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านรูปลักษณ์ภายนอก และสภาพภายในคือจิตใจ เนื่องจากบุคคลได้รับประสบการณ์มาแตกต่างกัน พระพุทธศาสนาเห็นว่า ประสบการณ์ที่มนุษย์แตกต่างกันนั้นมิได้มีเพียงประสบการณ์ในปัจจุบันชาติเท่านั้น แม้ประสบการณ์จากอดีตชาติก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อปัจจุบัน ในส่วนของปัจจุบันมนุษย์ก็มีความแตกต่างกันเพราะการกระทำ และการได้รับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แม้ในครอบครัวเดียวกันซึ่งอาศัยอยู่กันเพียงไม่กี่คน ก็ยังมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านรูปลักษณะทางกายภาพ ภูมิหลังหรือประสบการณ์ชีวิต และลักษณะนิสัยใจคอที่ไม่เหมือนกัน

บิดามารดาผู้ให้การอบรมสั่งสอนบุตรของตน จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบุตร ซึ่งแต่ละคนอาจจะมีความต้องการ มีแรงจูงใจ มีสติปัญญา และอุปนิสัยที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นบิดามารดาจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของเด็กแต่ละคนให้ถูกต้อง และตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสมตามภาวะที่แท้จริงของเด็ก

^๑ มังคลัตถปิณี, แปล. เล่ม ๒.

^๒ ส. ส. ๑๕/๓๑/๑๐.

^๓ ส. ส. ๑๕/๓๗๓/๑๒๑.

๔) เห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก พระพุทธศาสนาเห็นว่าเด็กเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงสังคม ครอบครัวคือบิดามารดาจะต้องให้ความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพราะเขาเหล่านั้นจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และจะต้องสืบต่อเผ่าพันธุ์ของมนุษย์^๑ ตลอดจน สร้างสรรค์พัฒนาสังคมให้ดำรงอยู่และพัฒนาต่อไป การให้ความสำคัญกับเด็กในฐานะเป็นบุคคลที่สามารถฝึกฝนอบรมได้ ผู้ใหญ่จะต้องสร้างความเชื่อมั่นหรือแรงจูงใจให้เด็กได้เห็นคุณค่าของการฝึกฝนพัฒนาตนเองตามวิถีที่เหมาะสม

๒.๓.๒ แนวคิดเรื่องการให้ความสำคัญแก่เด็ก

เด็กในฐานะมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิก และเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็ยังมีบทบาทและมีความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น รากฐานของสังคมย่อมมาจากเด็กนั่นเอง พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่เด็กไว้ ดังนี้

๑) เป็นผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ (ปุตตา วตฺถุ มนุสฺसानิ)^๒ พุทธทาสภิกขุ^๓ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในการรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ หากไม่มีเด็กมารับสืบทอด มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้ และโลกนี้ก็จะไม่มีความหมายใดเลย ถ้าไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่ เด็กจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้รับสืบทอดวัฒนธรรมที่ผู้ใหญ่ได้ทำไว้ และพัฒนาให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีงามต่อไป

๒) เป็นผู้รับภาระต่อจากผู้ใหญ่ เมื่อเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต จะต้องรับภาระต่างๆ มากมาย ทั้งภาระในครอบครัว และภาระทางสังคม^๔ ดังคำกล่าวว่า “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” เด็กจึงเป็นความหวังของผู้ใหญ่และเป็นความหวังของสังคม เด็กจึงมีความสำคัญในการสืบทอดภาระหน้าที่ในตระกูล และหน้าที่ทางสังคมต่อจากผู้ใหญ่

๓) เป็นผู้ปรนนิบัติรับใช้ดูแลผู้ใหญ่ ความประสงค์ที่สำคัญของบิดามารดาในการมีบุตรคือการต้องการให้เขาเลี้ยงดูตอบแทนเมื่อยามเฒ่าแก่ชรา สามารถช่วยเหลือการทำงานของบิดามารดาได้ รักษาทรัพย์มรดก และวงศ์ตระกูลให้คงอยู่ได้นาน ตลอดจนทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป^๕ การเลี้ยงดูบิดามารดาเป็นหน้าที่ของบุตร ครอบครัวที่ไม่มีบุตรได้ จึงหาทางออกด้วยการขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ด้วยหวังว่าจะมีคนเลี้ยงดูตนเอง เมื่อยามแก่ชรา

^๑ ศ. ส. ๑๕/๔๓/๑๒.

^๒ ปฐมชนสูตรที่ ๕ ศ. ส. ๑๕/๑๖๓/๕๐.

^๓ พุทธทาสภิกขุ, พ่อแม่สมบูรณ์แบบ, (กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๓). หน้า ๒๓.

^๔ อจ. ปญจ. ๒๒/๕๘/๗๘.

^๕ อจ. ปญจ. ๒๒/๓๕/๔๒.

๔) เป็นผู้ยังความยินดีปรีดาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใหญ่^๑ พุทธทาสภิกขุ (๒๕๓๖)^๒ กล่าวว่า บุตรเป็นผู้ที่ทำให้บิดามารดามีความสุข เมื่อเห็นบุตรยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเบิกบาน บิดามารดาก็พลอยมีความสุขไปด้วย เพราะผู้ที่เป็นบิดามารดามีความมุ่งหวังให้บุตรมีความสุข การได้เห็นหน้าบุตร ได้กอดสัมผัส ได้หยอกล้อเจรจา จึงเป็นความสุขของบิดามารดา บุตรจึงเป็นศูนย์กลางของครอบครัว บิดามารดาที่ไม่มีบุตรเหมือนกับตกรกชื่อ “ปุตตะ” ได้แก่มีความร้อใจ เป็นทุกข์หนักเพราะไม่มีบุตรที่จะเป็นเครื่องทำความชื่นชมยินดี ครั้นได้บุตรที่มีความกตัญญูมา บิดามารดาก็ขึ้นจากนรกโดยสิ้นเชิง

๕) เป็นผู้สามารถทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรมได้ พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุตรที่มีความประพฤติทางกาย วาจา และใจ สูงกว่าบิดามารดาว่าเป็น อติชาตบุตร^๓ และถือว่าการตอบแทนบุญคุณที่สูงสุดมากกว่าการตอบแทนใดๆ ที่บุตรจะกระทำต่อบิดามารดานั้น ไม่มีสิ่งใดนอกเหนือจากการทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรม ได้แก่ มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา^๔ ด้วยเหตุนี้ ในสังคมไทยจึงนิยมให้บุตรชายบวชทดแทนคุณพ่อแม่

^๑ บพ. ช.า. ๒๗/๑๓๘๕/๒๖๑.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, กตัญญูกตเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพฯ:ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

^๓ บพ. อ.ติ. ๒๕/๒๕๒/๒๕๗.

^๔ อ.จ. พ.ก. ๒๐/๒๗๘/๗๑.

๒.๓.๓ แนวคิดเรื่องการฝึกฝนพัฒนาตนเอง

พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนตนเองจากบุคลลธรรมดา จนสามารถเป็นผู้ประเสริฐได้^๑ (ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ) บุคคลจะเป็นผู้ที่จะเป็นคนประเสริฐหรือเป็นบัณฑิตได้ ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งสิ้น^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๓ กล่าวว่า หากมนุษย์ไม่ฝึกฝนตนเอง ก็จะเป็นผู้ที่ต่ำทรามกว่าสัตว์เครื่องาน เพราะสัตว์เครื่องานสามารถอยู่ได้เพียงแค่สัญชาตญาณ แต่มนุษย์จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองจึงจะอยู่รอดได้ และเมื่อพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ก็จะเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ พระพุทธองค์ทรงประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ด้วยการประกาศให้รู้ว่ามีมนุษย์มีความสามารถที่จะฝึกฝนตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากเทพเจ้า ผู้ที่ฝึกฝนตนเองดีแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา

ในแง่ของบุคคล ทุกคนสามารถฝึกฝนตนเองได้ โดยไม่จำกัดชนชั้นวรรณะใด ๆ แม้ผู้นั้น จะมีสถานะภาพที่ต่ำต้อยอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อเขาสามารถฝึกฝนตนเองจนเป็นคนประเสริฐเมื่อนั้น เขาย่อมเป็นผู้ที่รุ่งเรือง พระพุทธศาสนาเห็นคุณค่าของบุคคลที่กรรมคือการกระทำ ผู้ที่มีกรรมดีแม้จะเกิดมาในตระกูลที่ต่ำก็เชื่อว่าเป็นผู้สูงส่ง ในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่ประกอบแต่อกุศลกรรมแม้จะเกิดมาในตระกูลที่สูง แต่ก็เชื่อว่าเป็นผู้ต่ำทราม^๔ ผู้ที่ประเสริฐมิได้เกิดจากชาติตระกูล แต่เกิดจากการฝึกฝนตนเอง และเมื่อฝึกฝนแล้ว แม้จะอยู่ในชาติตระกูลเช่นไร ก็ชื่อว่าผู้เจริญ ในแง่ของความสามารถ พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการฝึกฝนตนเองมากที่สุดยิ่งกว่าเทพเทวดาทั้งหลาย มนุษย์ที่ฝึกฝนตนเองดีแล้ว เป็นที่เคารพนอบน้อมของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายและประเสริฐยิ่งกว่าเทพและมนุษย์^๕ ดังที่พระพุทธองค์ซึ่งได้รับขนานพระนามว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^๖ (สตฺถา เทวมนุสฺसानํ) เพราะพระพุทธองค์ทรงฝึกฝนตนเองจากมนุษย์ธรรมดา จนเป็น “พุทธะ” คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน^๗

แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกฝนตนเอง เป็นแนวคิดสำคัญที่จะนำไปสู่การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว ให้เขาได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองตามความสามารถที่มี และเมื่อบิดามารดาเห็นความสำคัญ

^๑ พุ. ธ. ๒๕/๓๓/๕๗.

^๒ พุ. ธ. ๒๕/๑๖/๒๒.

^๓ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕-๕๑.

^๔ ที. ปา. ๑๑/๖๗-๖๘/๘๖.

^๕ ที. ที. ๕/๑๕๕/๕๑.

^๖ ม. มุ. ๑๒/๕๕/๔๕.

^๗ ที. ปา. ๑๑/๒๔๑/๒๑๓.

ของการฝึกฝนอบรมตนเองของเด็ก ก็จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ แนวคิดนี้จะเป็นแรงจูงใจ หรือหนัที่ที่จะทำให้เด็กเกิดการฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ ในลักษณะ ตรงกันข้าม ถ้าหากผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ขาดความมุ่งมั่นในการฝึกฝน ตนเอง ด้วยเห็นว่า ตนเองไม่มีความสามารถพอที่จะทำได้ หรือฝากชีวิตไว้กับอำนาจโชคชะตาราศี หรืออำนาจเทพเจ้า ตลอดจนมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับเรื่องกรรมเก่า จึงขาดการพัฒนาตนเอง หรือ ปลดปล่อยละเลย โดยถือว่าเป็นกรรมเก่าที่ทำมาในอดีตชาติไม่มีทางจะแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ลักษณะความ เชื่อแบบนี้ เป็นความเชื่อที่ผิดต่อธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถฝึกฝนตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ บิดา มารดาควรเห็นความสำคัญของการฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนาตนเองของเด็ก ในฐานะเป็นบุคคลที่มีความ ใกล้เคียงสนิทสนมเด็กมากกว่าบุคคลอื่นๆ

๒.๓.๔ แนวคิดเรื่องความกตัญญูทเวท

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๑ กล่าวว่า ความกตัญญูทเวท เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ของมนุษย์ เนื่องจากบุคคลในโลกนี้ได้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งอื่นอยู่มากมาย ชีวิตมนุษย์ ในส่วนกายดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ยังต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่นอีก เช่นอาศัยปัจจัยสี่เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต จึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนของจิตใจ มนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจ จากบุคคลอื่น มีมารดาบิดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญใน การดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูทเวทนี้ เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติ มิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืช ทั้งหลายด้วย พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูทเวท และให้ความสำคัญต่อ บุคคลผู้มีความกตัญญูทเวทว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยาก พระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี ๒ จำพวก ได้แก่

๑) บุพพการีบุคคล (บุคคลที่ให้อุปการะก่อน เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์)

๒) กตัญญูทเวทบุคคล (บุคคลที่รู้บุญคุณที่ผู้อื่นทำกับตน และรู้จักการตอบแทน)

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี^๑ ได้อธิบายเหตุผลที่เรียกบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวทีว่า เป็นผู้หาได้ยาก เพราะว่าบุคคลโดยทั่วไปถูกอวิชชาครอบงำ เมื่อเป็นเช่นนี้ การแสดงความกตัญญูกตเวที จึงเป็นคุณธรรมที่สูงส่ง บุคคลที่จะรักษาคุณธรรมนี้ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น จึงสมควรเรียกขานว่า “บุคคลผู้หาได้ยาก” อย่างแท้จริง พระพุทธองค์ทรงชมเชยพระสารีบุตรที่ระลึกบุญคุณของพราหมณ์แก่คนหนึ่ง ที่เคยถวายอาหารแก่ท่าน ๑ ทัพพี ต่อมาพราหมณ์นั้นมีความเลื่อมใสอยากจะบวช แต่หาผู้รับรองไม่ได้ พระสารีบุตรจึงรับหน้าที่บวชให้กับพราหมณ์ผู้นั้น^๒ จะเห็นว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมสำคัญ

๒.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่

ชีวิตมนุษย์เริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา นับเป็นครั้งแรกที่มนุษย์ได้ทำหน้าที่ของตนเองตามธรรมชาติ คือการเจริญเติบโต โดยอาศัยอาหารจากแม่สู่ลูก ครั้นเมื่อมนุษย์คลอดจากครรภ์ของมารดามาสู่โลกกว้าง จึงขยายความสัมพันธ์กว้างออกไปสู่สังคมภายนอก ปฏิสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดมีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ภายใต้อบรมพื้นฐานของสังคม ที่เป็นไปตามระบบพฤติกรรมของมนุษย์ ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social being) การกระทำต่อกันในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลหนึ่ง พระพุทธศาสนาเรียกว่า หน้าที่ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำ การพูด การคิด ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น

พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งใด จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง^๓ ระบบความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ได้เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน นับตั้งแต่เกิดมาก็ได้มีสถานภาพเป็นบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ก็เป็นหน้าที่เริ่มแรกของมนุษย์ที่ได้รับ จากนั้นก็มีหน้าที่ด้านอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย การทำหน้าที่เป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ เพราะการกระทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นต้องประกอบด้วยมโนธรรมอันเป็นจิตสำนึกทางด้านจิตใจ มิได้กระทำหน้าที่เพียงแต่ตามสัญชาตญาณเหมือนสัตว์เดรัจฉานทั่วไป แต่มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ประเสริฐเพราะการฝึกฝน^๔ จึงสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และประโยชน์ผู้อื่นได้^๕

^๑ ปรมัตถทีปนี นาม ธาตุกถาธิ ปญจอุปกรณฐกถา, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พานิชสุกผล, ๒๕๖๕) หน้า ๗๒.

^๒ วินย. มหา. ๔/๘๕/๗๗.

^๓ ม. ม. ๑๓/๑๑/๘.

^๔ พุ. ธ. ๒๕/๓๓/๔๘.

^๕ พุ. จุฬ. ๓๐/๖๗๓/๒๖๑.

และถ้าหากทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา คือความสุขความเจริญ และสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ พระพุทธศาสนาแบ่งหน้าที่ของมนุษย์ไว้ ๓ ระดับคือ

๑) หน้าที่เพื่อตนเอง (อัตตัตถะ) ได้แก่การทำประโยชน์สำหรับตนเอง เพื่อความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุขแก่ชีวิตเอง พระพุทธศาสนาจึงสอนมิให้ละเลยหน้าที่ของตน^๑ เพราะคุณสมบัติส่วนตนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถทำหน้าที่ด้านอื่นอีกมากมาย เช่นผู้ที่ทำหน้าที่สอนผู้อื่นได้ดี จะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย^๒ อีกทั้งการพัฒนาตนเอง จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง จะให้ผู้อื่นทำแทนไม่ได้^๓ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนให้พึ่งตัวเอง^๔ ด้วยการทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์

๒) หน้าที่เพื่อผู้อื่น (ปรตถะ) ได้แก่การทำประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะต่างๆ เช่นในฐานะเป็นบิดามารดา บุตร สามีภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ ศิษย์ เช่นหน้าที่ตามทิส ๖^๕ ตลอดจนถึงฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อบุคคลต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมกับหน้าที่ ลักษณะของการทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่นอย่างถูกต้องนั้น จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๖ ประการ ได้แก่^๖

๒.๑) เมตตากายกรรม กระทำต่อบุคคลอื่นด้วยเมตตา เช่นการช่วยเหลือการงาน แสดงอาการสุภาพเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น

๒.๒) เมตตาวจีกรรม การเจรจาต่อบุคคลอื่นด้วยเมตตา เช่นการแนะนำบอกกล่าวในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ด้วยความหวังดี มีวาจาที่สุภาพอ่อนโยน

๒.๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อบุคคลอื่นด้วยเมตตา เช่น มีจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น คิดต่อผู้อื่นในแง่ดี

๒.๔) ศาธารณโกติ มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่น ไม่ตระหนี่ใช้สอยเพียงผู้เดียว

๒.๕) สีสามัญญตา ประพฤติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายที่สังคมปฏิบัติกัน

^๑ ม. อ. ๑๔/๕๒๕/๒๕๔.

^๒ พ. ร. ๒๕/๒๒/๓๗.

^๓ พ. ร. ๒๕/๒๒/๓๖.

^๔ พ. ร. ๒๕/๒๒/๓๗.

^๕ พ. ร. ๒๕/๒๒/๓๖.

^๖ ที.ปา. ๑๑/๑๕๘-๒๐๖/๑๓๐-๑๓๓.

^๗ ที. ปา. ๑๑/๓๑๗/๒๔๒-๒๔๓.

๒.๖) ทิฐีสัมมัญญา มีความคิดเห็นที่สามารถปรับเข้ากับผู้อื่นได้ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ทั้ง ๖ ข้อนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญของบุคคลที่พึงกระทำต่อกันและกัน เรียกว่า สาราณียธรรม คือธรรมที่ทำให้ระลึกลถึงกันและกัน ก่อให้เกิดความปรองดองระหว่างกัน

๓) หน้าที่ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (อุกยัตตะ) ได้แก่การทำหน้าที่ทั้งสองอย่างประสานกัน คือประสานทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จทั้งสองฝ่าย ผู้ที่ยังประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้ลุล่วงด้วยดี ชื่อว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์ พระพุทธองค์ทรงยกย่องบุคคลผู้ทำหน้าที่ทั้งสองฝ่ายว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐ^๑ เพราะได้กระทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ส่วนบุคคลที่ไม่ทำหน้าที่ใด ๆ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ผู้นั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า เป็นคนไร้ความหมาย ดังพุทธคำรัสในฉลวาทสูตร ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่อนไม้ที่ตั้งอยู่ในป่าช้า ไฟติดสองข้าง ตรงกลางเปื้อนคุด ข่อมไม่สำเร็จประโยชน์แก่เครื่องมือในบ้าน ทั้งไม่สำเร็จประโยชน์แก่เครื่องมือในป่า ฉันทใดเรากล่าวบุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นนี้ เปรียบฉันนั้น”^๒

เมื่อเปรียบเทียบการให้ความสำคัญของการทำหน้าที่ของคนในฉลวาทสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระพุทธองค์ทรงวางเกณฑ์การให้ความสำคัญการทำหน้าที่ของบุคคล ดังนี้

๓.๑) ผู้ที่ทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นอย่างเดียว แต่ไม่ทำหน้าที่เพื่อตน ดีกว่าผู้ที่ไม่ทำหน้าที่ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

๓.๒) ผู้ที่ทำหน้าที่เพื่อตนฝ่ายเดียว แต่ไม่ทำหน้าที่เพื่อผู้อื่น ดีกว่าคนที่ทำแต่เพื่อผู้อื่น แต่ไม่ทำเพื่อตน และผู้ที่ไม่ทำหน้าที่แก่ฝ่ายใดเลย

๓.๓) ผู้ที่ทำทั้งหน้าที่เพื่อตน และหน้าที่เพื่อผู้อื่น ประเสริฐกว่าบุคคล ทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวมา

ลักษณะของบุคคลที่ชื่อว่าทำประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ปรากฏในมหานามสูตรพระพุทธองค์ตรัสแสดงแก่พระเจ้ามahanาม ฌ นิโครธาราม โกสิกรุงกบิลพัสดุ์ มีใจความว่า ผู้ที่ทำประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้แก่ผู้มีศรัทธา ศีล จาคะ แล้วชักชวนผู้อื่นให้มีศรัทธา ศีล จาคะ ด้วย ตนเองอยากเห็นพระภิกษุ ชักชวนผู้อื่นให้เห็นด้วย ตนเองอยากเป็นผู้พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ฟังแล้ว

^๑ อจ. จตุกก. ๒๑/๕๕/๑๑๒.

^๒ อจ. จตุกก. ๒๑/๕๕/๑๑๒.

และชักชวนให้ผู้อื่นพิจารณาด้วย ตนเองเข้าถึงทั่วถึงเนื้อความแห่งธรรมและปฏิบัติตาม แล้วชักชวนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย^๑ ลักษณะดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นการทำประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย

หน้าที่ของบุคคลในทัศนะของพระพุทธศาสนา จะต้องทำให้สมบูรณ์ทั้งสองด้าน เมื่อบุคคลทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ตนเองแล้ว ก็ต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ผู้อื่น หากบุคคลทำแต่เพียงประโยชน์ตนแล้วไม่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เอาตัวรอดเพียงผู้เดียว หรือบุคคลที่ทำแต่ประโยชน์ผู้อื่นเพียงด้านเดียว แต่ไม่ทำประโยชน์เพื่อตนเอง ผู้นั้นก็จะขาดการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เมื่อขาดการฝึกฝนพัฒนาตนเองอันเป็นประโยชน์ตนแล้ว ก็ไม่อาจจะทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นได้สมบูรณ์เท่ากับคนที่ฝึกฝนพัฒนาตนมาดี เมื่อตนเองเป็นคนไม่มีคุณภาพ ก็ยากที่จะพัฒนาผู้อื่นให้มีคุณภาพได้

กล่าวโดยสรุป มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติแก่ตนเองและผู้อื่น บุคคลจะต้องทำหน้าที่ด้วยความจริงจัง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน การทำหน้าที่จะต้องประสานประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นเข้าด้วยกัน และจะต้องทำหน้าที่ด้วยความไม่ประมาท

แนวคิดเรื่องหน้าที่นี้ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลในสังคม เพราะถือว่าบุคคลในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมล้วนมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันตามสถานภาพของตน ๆ เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ ย่อมจะนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นแก่ชีวิตและสังคม โดยเฉพาะในครอบครัวที่เป็นกลุ่มสังคมระดับเล็กที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก อันเป็นสมาชิกหลักของครอบครัว การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนของบุคคลในครอบครัว และการทำหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง ย่อมจะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น เพราะสมาชิกปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยดี

ในด้านการอบรมสั่งสอนในครอบครัว ก็เป็นหน้าที่ของทุกคนในครอบครัวที่จะต้องปฏิบัติ ผู้เป็นบิดามารดาต้องทำประโยชน์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันเป็นหน้าที่เพื่อประโยชน์ตน และการให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เป็นคนดีอันเป็นการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ผู้อื่น ส่วนบุตรก็มีหน้าที่ของตนเองที่จะต้องปฏิบัติต่อบิดามารดา อีกทั้งการฝึกฝนอบรมตนเองให้มีความรู้ ความดี และมีความสุข ซึ่งล้วนเป็นการทำหน้าที่ทั้งสิ้น ดังนั้น การทำหน้าที่ของบุคคลถือเป็นคุณธรรมสำคัญ เมื่อทุกคนทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์และสังคม ก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้

^๑ อภ. อภฎก. ๒๓/๑๑๕/๑๕๖.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนกับชุมชนเข้มแข็ง

องค์กรชุมชนหรือองค์กรประชาชนมีส่วนสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นกลไกสำคัญเป็นอย่างในกระบวนการพัฒนา องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งก็จะเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งของศักยภาพของชุมชน สีลาภรณ์ นาคทรรพ^๑ ได้เสนอกรอบสำหรับชีวิตองค์กรชุมชนไว้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเชื่อมโยงคนในชุมชนเอาไว้ด้วยกัน การชี้วัดว่าชุมชนใดมีภูมิปัญญาหรือไม่อย่างไร ดูได้จากการสืบทอดองค์ความรู้หรือการสร้างสรรค์ ปรับและพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเงื่อนไขสภาพของชุมชนซึ่งสามารถสังเกตได้จาก ผู้นำความคิดของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่เชื่อมโยง สืบทอดภูมิปัญญามาสู่พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ควบคุมพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองของสมาชิกในชุมชน และสังเกตจากความคิดและพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะสะท้อนได้ตัวว่ามีการสืบทอดภูมิปัญญาหรือไม่ โดยดูจากทัศนคติหรือความคิดเห็น และพฤติกรรมของสมาชิกในการถือปฏิบัติตามพิธีกรรม ความเชื่อเหล่านั้น

๒) การจัดการกลุ่ม/องค์กรชุมชน องค์กรชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้านนับเป็นกุญแจสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นรูปแบบของการรวมตัวทางสังคมที่ทำให้เกิดอำนาจทางสังคมที่จะถ่วงดุลกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน สำหรับเครื่องชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ดูได้จากปัจจัยต่อไปนี้

๒.๑) วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นกลุ่มสนใจ กลุ่มการเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

๒.๒) กลุ่มที่เข้มแข็งจะต้องมีกฎระเบียบและกติกา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกโดยกฎระเบียบข้อบังคับกับสมาชิกมีส่วนร่วม

๒.๓) กลุ่มที่เข้มแข็งจะต้องมีสมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมร่วมกัน รู้หน้าที่ และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ

^๑ สีลาภรณ์ นาคทรรพ, “แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน” , ใน การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๕ – ๒๕๔.

๒.๔) กรรมการกลุ่ม ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ความบ่อยครั้งในการมีส่วนร่วม ความรวดเร็วในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาและความโปร่งใสในการจัดการเรื่องการเงินและกระจายผลประโยชน์ไปสู่สมาชิก

๒.๕) กิจกรรมของกลุ่ม กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมที่สามารถชี้ความเข้มแข็งของกลุ่มได้ โดยดูจากการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจและอาชีพ เพื่อผลิต การจำหน่ายและการบริโภค กิจกรรมเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เช่นการจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน และกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรสาธารณะของชุมชน เช่นฟื้นฟูแหล่งน้ำ ป่า การจัดการพื้นที่ใช้สอยทรัพยากรสาธารณะของชุมชนร่วมกัน

๒.๖) กองทุนของกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุนภายในของคนในชุมชน นับเป็นตัวชี้วัดถึงศักยภาพ และความเข้มแข็งของกลุ่มได้เป็นอย่างดี วัดได้จากขนาดของกองทุน ประเภทของกองทุน ความสม่ำเสมอในการฝากออม และอัตราการเจริญเติบโตของกองทุน

๓) กระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ นับเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาและการสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการมุ่งมั่นจะแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้ และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถวัดได้จากตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑) การศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ยกระดับภูมิปัญญาและการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

๓.๒) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น จัดเวทีเพื่อสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน จัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ปัญหาใหม่และข้อมูลใหม่ จัดเวทีเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย

๓.๓) การขยายเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือ วัดได้จากการขยายเครือข่ายในด้านมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประเภทของงานและกิจกรรมมีความหลากหลาย และการยอมรับจากองค์กรภายนอกชุมชน

๔) ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ ผลการดำเนินงานขององค์กรชุมชน คือเครื่องสะท้อนที่ดีประการหนึ่งถึงระดับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างเครื่องชี้วัดส่วนใหญ่มักมองไปที่ผลการดำเนินงานของกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินงานอยู่ มากกว่าการใช้การชี้วัดที่กระบวนการ และมักมองไปยังระดับปัจเจกบุคคล หรือระดับครัวเรือนมากกว่าระดับ

ชุมชน ดังนั้นการวัดผลกระทบการดำเนินงานกิจกรรมขององค์กรชุมชน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม ควรมองอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งหรือประสิทธิภาพของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน มากกว่ามองตัวชี้วัดแต่ละด้านโดด ๆ โดยไม่เชื่อมโยงกับปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดผลสำเร็จนั้นขึ้นมา

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา^๑ ได้สรุปว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นผลมาจากสถานะพื้นฐานนับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ รูปแบบการทำมาหากิน สภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การปกครองตนเอง ตลอดจนกระบวนการทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ เองที่เกี่ยวข้องกันมา เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน การร่วมกันเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยกันในชุมชน ลักษณะสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มคนฝ่ายต่างๆ ในชุมชนทั้งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น

สถานะพื้นฐานของชุมชน และกระบวนการทางสังคมต่างๆ ในชุมชนนั้นเองที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันและหล่อหลอมกันเข้าเป็น “พลังชุมชน” ที่อาจเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นของการมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนในรูปของการเกษตรผสมผสานหรือธุรกิจชุมชนด้านต่าง ๆ การมีการออมทุนร่วมกันในชุมชนในรูปของกลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการและหลักประกันความมั่นคงให้คนในชุมชน การมีสภาพครอบครัวที่อบอุ่นแน่นแฟ้นอยู่กันพร้อมหน้า การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนที่สมบูรณ์ยั่งยืนในรูปของการร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร การมีกลไกปกครองตนเองที่เข้มแข็งในรูปขององค์กรท้องถิ่น ที่มีผลงานประจักษ์ชัดการจัดการศึกษาที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่นในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น พลังชุมชนในรูปต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงจะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นในรูปของ การกินดีอยู่ดี การเอื้ออาทร ความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกของชุมชน และการมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และจะเป็นความเข้มแข็งที่ชุมชนใช้ในการเผชิญกับ “แรงปะทะ” ต่าง ๆ จากโลกภายนอกไม่ว่าจะเป็นแรงปะทะจากกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม กระแสการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น กระแสสื่อมวลชนซึ่งชุมชนจะได้ใช้ความเข้มแข็งนี้ในการต้านแรงปะทะต่าง ๆ ด้วยการพินิจพิจารณา ไตร่ตรอง และเลือกสรรวิถีชีวิตและวิถีทางพัฒนาที่เหมาะสมให้แก่ตนเอง แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในขณะนี้ที่มีการกล่าวถึงกันมากคือ แนวคิดประชาสังคมตำบล โดยมี องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์กลาง และมีกลุ่มองค์กรของชาวบ้านหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน เข้าไป

^๑ ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา, แนวทางการพัฒนาประเด็นการวิจัยชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน, ใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา ชูชาติ, เรียบเรียงโดย อมรวิรัช นาคทรพรพ และดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว, ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

ร่วมมือ การรวมพลังใจพลังความคิดพลังกายเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์และแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนระดับตำบล แนวคิดนี้จึงมีความสำคัญและจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกร่วมในการทำงานเพื่อชุมชนร่วมกัน การที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามแนวคิดประชาสังคมตำบลนี้ สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ^{*} ได้กล่าวว่าขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๑๔ ประการ คือ

๑) โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นประชาสังคม อันประกอบด้วยการมีกลุ่มองค์กร จำนวนคน สถานที่ การพบปะ ประเด็นพูดคุย ความใกล้ชิดและการสื่อสาร ว่าทั้งหมดนี้มีมากน้อยเพียงไร

๒) กระบวนการตัดสินใจและการเรียนรู้ของชุมชน ว่ามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหายังไร

๓) ภาวะผู้นำ ว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด กระจายตัวหรือไม่ ผู้นำมีความสัมพันธ์กับสมาชิกหรือไม่ และคุณสมบัติในการติดตามปัญหา การเรียนรู้ ความเป็นกลาง และมองกว้างไกลหรือไม่

๔) กระบวนทัศน์เกี่ยวกับ การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในการให้ความสำคัญกับการดึงคน การพัฒนาศักยภาพของสมาชิก การเน้นกลุ่มว่ามีอำนาจและพลังในการเปลี่ยนแปลงและความรับผิดชอบร่วมกัน

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งวัด โรงเรียน หน่วยงานราชการต่าง ๆ

๖) ความเป็นชุมชนและการหาทางออกร่วมกัน โดยศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า การทำกิจกรรมร่วมกัน การดึงเอาคนที่ยังไม่สนใจงานพัฒนามาเข้าร่วม

๗) บทบาทของผู้หญิงในการเป็นผู้นำและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

๘) การให้ความสำคัญกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในฐานะเป็นศูนย์กลางแกนกลางของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะมีทรัพยากรจำนวนมาก ทั้งในเรื่องคน ทุน วัสดุอุปกรณ์ และอำนาจหน้าที่

๙) การมองเห็นคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีทั้งความเหมือนกันและแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ในการนำมาใช้ประยุกต์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อจากรากฐานเดิมทางวัฒนธรรม

^{*} สมพันธ์ เตชะอธิก, บรรณาธิการ, บทเรียนภาคปฏิบัติ : ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒-๓๕.

๑๐) การบริหารจัดการและกฎระเบียบ ที่เอื้ออำนวยและเป็นอุปสรรคในการทำงาน การบริหารบุคคล กลุ่ม โครงการ การบัญชี การเงิน การตรวจสอบ การบันทึกการประชุม การวางแผนแบบมีส่วนร่วม ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม ภายใต้อำนาจความรู้ ความสามารถของชุมชนประยุกต์เข้ากับหลักวิชาการสากล

๑๑) การระดมทุนภายในและภายนอกชุมชน การเสนอแนวคิดหรือหลักการที่ดีแต่ขาดทรัพยากรทุนในการดำเนินงาน ก็ทำให้ไม่สามารถเกิดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาที่เป็นจริงในชุมชนได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ในการระดมทุนภายในก่อนต่อเมื่อขาดแคลนจึงหาแหล่งสนับสนุนจากภายนอกโดยดำรงศักดิ์ศรีและความอิสระในการทำงานของชุมชน

๑๒) นโยบายและกลไกรัฐ ที่มีอิทธิพลลงไปสู่ชุมชนและพยายามจัดตั้งองค์กรให้เป็นระบบย่อย ในการขยายนโยบายจากศูนย์กลางสร้างเป็นกลไกของภาครัฐ ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

๑๓) การจัดการกับความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการทั้งแบบดั้งเดิม โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนและสันติวิธีอย่างไรบ้าง จึงทำให้ลดความขัดแย้ง และหันมาเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนร่วมกัน

๑๔) กระบวนการทำงานพัฒนา ชุมชนมีกระบวนการหรือเครื่องมือในการทำงานอย่างไรบ้าง จึงทำให้กิจกรรมพัฒนาประสบความสำเร็จ ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญในที่นี้คือ กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของคนทุกคนทุกกลุ่มในชุมชน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มานี พิริยะวณิชย์ ศึกษาผลกระทบของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ.๑๙๘๘ : ศึกษาเฉพาะกรณีประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาในทวีปเอเชีย และอเมริกาใต้ ยังอยู่ในฐานะยากจน อีกทั้งปัญหาการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองที่ยืดเยื้อมานานของเหล่าประเทศที่เป็นแหล่งในการผลิตยาเสพติดชนิดต่าง ๆ ประกอบกับความสับสนในการคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสารระหว่างประเทศ และเคมีวิทยาศาสตร์ทางห้องทดลองที่มีความเจริญก้าวหน้า

* มานี พิริยะวณิชย์, ผลกระทบของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ.๑๙๘๘ : ศึกษาเฉพาะกรณีประเทศไทย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๓๔), หน้า บทคัดย่อ.

อย่างรวดเร็ว รวมทั้งผลประโยชน์จำนวนมหาศาล ที่มีผู้กระทำความผิดได้รับจากการค้ายาเสพติด โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การประกอบอาชญากรรมที่มีการทำงานร่วมกันในหลาย ๆ ประเทศ ทำให้การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมประเภทนี้ประสบอุปสรรค อันเนื่องมาจาก ข้อบกพร่องของระบบการควบคุมระหว่างประเทศของอนุสัญญาสหประชาชาติที่ออกมา เพื่อป้องกันปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดฉบับก่อน ๆ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ.๑๙๘๘ นี้ จึงเป็นเครื่องมือที่ประเทศต่าง ๆ ร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อหามาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การลักลอบค้ายาเสพติดที่มีการแพร่กระจายอยู่ทั่วโลกในปัจจุบัน ซึ่งอนุสัญญาฉบับนี้มีมาตรการทางกฎหมายที่มีความแตกต่างจากอนุสัญญาที่เกี่ยวกับยาเสพติดฉบับอื่น ๆ ของสหประชาชาติ คือ อนุสัญญาฉบับนี้ช่วยเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท นอกจากนี้แต่ละประเทศได้ตระหนักดี ถึงหน้าที่ของรัฐในการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกของประชาคมโลก และภาคสมาชิกของสหประชาชาติ จึงควรให้ความร่วมมือกับสหประชาชาติ เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดโดยการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การปราบปรามยาเสพติดจะไม่อาจสัมฤทธิ์ผลลงได้ หากปราศจากความจริงจังและจริงใจในการนำมาตราการเหล่านั้นมาบังคับใช้เป็นกฎหมายภายในประเทศของแต่ละภาคสมาชิกโดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ สันติสุข ความปลอดภัยและสุขภาพที่ดีของมนุษยชาติ การศึกษาครั้งนี้จึงได้อธิบายถึงปัญหาเสพติดที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ และการปราบปรามโดยอาศัยกรอบความร่วมมือตามอนุสัญญาฯ ค.ศ.๑๙๘๘ สิ่งที่ตามมาจึงได้แก่ การออกกฎหมายอนุวัติการรองรับพันธกรณีตามอนุสัญญา หากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีอนุสัญญานี้ และในประเด็นเรื่องการออกกฎหมายอนุวัตินั้นเป็นหัวใจของการศึกษาในการศึกษา อย่างไรก็ตามพึงเข้าใจด้วยว่า การปราบปรามยาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทนั้น ยังต้องมีวิธีการประการอื่นอีกนอกเหนือไปจากอนุสัญญาฉบับดังกล่าว ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชาติและประชาชนจะต้องร่วมมือร่วมใจกันทุกวิถีทางเพื่อขจัดปัญหาเสพติดได้โดยสิ้นเชิงและโดยเร็วที่สุด

สมเกียรติ วรรณศิริวิไล* ศึกษาพฤติกรรมการเสพยาเสพติดกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนของชาวเผ่าม้ง บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างการดำเนินการของโครงการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันการใช้สารเสพติดในชุมชนชาวเขา

* สมเกียรติ วรรณศิริวิไล, พฤติกรรมการเสพยาเสพติดกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน : กรณีศึกษาชาวเผ่าม้ง บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

ดำเนินการโดยคณะแพทยศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการศึกษาว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่ติดยาเสพติดมีรายได้ประมาณ ๑๐,๐๐๐–๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี แต่รายจ่ายในการเสพเฮโรอีน โดยเฉลี่ยวันละ ๑๑๕.๘๐ บาทต่อครัวเรือน จะเห็นได้ว่าในแต่ละครัวเรือนต้องสูญเสียเงินเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่ของผู้ติดยาเสพติดอายุระหว่าง ๓๑–๔๕ ปี ซึ่งเป็นวัยทำงาน จากผลการศึกษาดังกล่าวได้แสดงถึงกระบวนการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่มีความสัมพันธ์กับระบบการผลิตและเศรษฐกิจของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป และก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัวและสังคมสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนมีแนวโน้มทวีความรุนแรง เป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของผู้นำและองค์กรชุมชนเกิดความตระหนัก เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

วุฒิพงษ์ เหล่าจุมพล^{*} ศึกษาการแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูงของประเทศไทย และสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงไว้หลายประเภท ในส่วนของสภาพโครงสร้างของปัญหาได้สรุปว่า มีโครงสร้างที่ซับซ้อนทั้งในด้านของคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ด้วยยาเสพติดและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง และได้จำแนกโครงสร้างออกเป็น ๒ ลักษณะได้แก่

๑. ปัญหาด้านตัวยาเสพติด ประกอบด้วย
 - ๑.๑ ปัญหาการปลูกพืชเสพติด (ฝิ่น กัญชา)
 - ๑.๒ ปัญหาการผลิตและค้ายาเสพติด
 - ๑.๓ ปัญหาการแปรรูปยาเสพติด
 - ๑.๔ ปัญหาการลำเลียงยาเสพติดจากนอกประเทศ
๒. ปัญหาด้านการใช้หรือเสพยาเสพติด
 - ๒.๑ การเสพที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม
 - ๒.๒ การเสพที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม

ปัญหาดังกล่าว มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและเชิงพลวัต ดังนั้นการควบคุมปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูง จำเป็นต้องควบคุมปัญหาต่าง ๆ ในทุก ๆ ลักษณะปัญหาควบคู่กันไป ในทุกพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จากการศึกษา พบว่า กลไกการกำหนดนโยบายไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา มีบทบาทที่ค่อนข้างจำกัด นโยบายส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยผู้บริหารรวมทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง การแก้ไขปัญหาดำเนินการไปเฉพาะที่ ยังไม่ครอบคลุมและรอบ

^{*} วุฒิพงษ์ เหล่าจุมพล, การวิเคราะห์นโยบายเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

ด้าน ทั้งยังขาดการวิเคราะห์นโยบายและมาตรการที่จะนำมาใช้เฉพาะกลุ่มเป้าหมายและเฉพาะพื้นที่ วุฒิพงษ์ ให้แนวทางเลือกในการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมหลายประเด็น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ชุมชน ก็คือการเสนอให้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยอยู่บนพื้นฐานของความพอดีและสัมพันธ์ อย่างเหมาะสมกับระบบนิเวศน์ โดยแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกับการปลูกฝังจิตสำนึกของกลุ่ม ประชากรและชุมชนบนพื้นที่สูง ให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของปัญหาหาเสพติดใน ลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิต และกำหนดมาตรการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมใน ทุก ๆ ลักษณะสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

จันทร์ศิริ วาทหงษ์^๑ ศึกษาชุมชนบ้านแม่จากร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ เสนอแนวทางการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ทั้งการป้องกันบำบัดฟื้นฟู และ ปรามปรามโดยมีหลักการที่สำคัญ คือ

๑. ประสานความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและชุมชน
๒. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง
๓. ดำเนินกิจกรรมทั้งการป้องกันและบำบัดฟื้นฟู และปรามปรามในชุมชน
๔. การประเมินผลจากภาพของชุมชนมิได้ประเมินเฉพาะกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

จิรพรรณ มุกระ^๒ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัด เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชนนั้นมีส่วนร่วมแบบออก แรงหรือสละแรงงาน น่าจะมีความสำคัญเพราะการที่สมาชิกยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมออกแรง จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจ และเพื่อให้องค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาตนเองและชุมชน จำเป็นจะต้องพิจารณาในเรื่องการให้การศึกษอบรม โดยเฉพาะการให้ การศึกษานอกโรงเรียน และการรณรงค์ให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหยาเสพติดปัจจัยสำคัญ คือ การพัฒนาคนอย่างน้อยที่สุดใน ๓ ระดับ คือ ระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระดับผู้นำชุมชน และระดับชาวบ้านโดยทั่วไป

^๑ จันทร์ศิริ วาทหงษ์, ปัจจัยการค้าและการลำเลียงยาเสพติดในกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และลีซอ, รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการสารเสพติด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๙), หน้าบทคัดย่อ.

^๒ จิรพรรณ มุกระ, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๙), หน้า บทคัดย่อ.

นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล^๑ ศึกษามาตรการป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชนชาวเขา ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ตำบลเจ๊กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งจากผลการศึกษาได้พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผู้เสพยาเสพติดมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดดี ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบรรเทาอาการเจ็บป่วยและคลายปวดเมื่อยร่างกายจากการทำงานหนัก ด้านปัญหาอุปสรรคในการป้องกันปัญหาเสพติด มีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่บางคนมีส่วนรู้เห็นการซื้อขายยาเสพติด การลงโทษผู้ค้ายาเสพติดน้อยเกินไป มีผู้ค้ายาเสพติดในชุมชน ประชาชนมีความรู้เข้าใจน้อย มีการใช้ยาเสพติดในประเพณีพิธีกรรมบางอย่าง เจ้าหน้าที่ขาดความชำนาญในกฎหมาย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบางคนรับสินบน ผู้นำชุมชนไม่ให้ความสนใจปัญหาเสพติด ตลอดจนเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับความร่วมมือในการป้องกันยาเสพติดจากประชาชน ส่วนในด้านมาตรการในการดำเนินการป้องกันในชุมชน ควรมีการส่งเสริมครอบครัวให้รู้จักดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารทางหอกระจายเสียงตามสายในหมู่บ้าน การฝึกอบรม การให้การสงเคราะห์ผู้ติดยาเสพติดในการเข้ารักษาบำบัด เป็นต้น

สามารถ สิทธิสาร^๒ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง จากการศึกษาพบว่า การแพร่ระบาดของยาเสพติดในปัจจุบันได้แพร่ขยายเข้าสู่สถานศึกษา เนื่องมาจากปัญหาครอบครัวที่เคยแตกแยกขาดความอบอุ่นประกอบกับความอยากรู้อยากลอง การถูกชักชวน อารมณ์ชั่ววูบ และขาดความยับยั้งคิด มีความกดดันทางจิตใจ กับข้อใจ ถูกบังคับให้ทำและเลียนแบบจากรายการวิทยุ โทรทัศน์

อรอนงค์ หงษ์ชุมแพ^๓ ศึกษาความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกันตนเองจากการเสพยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสามัญทั้งเพศหญิงและเพศชาย ปีการศึกษา ๒๕๓๘ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากการศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดของประชากรส่วนใหญ่ มีความรู้เฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากตาม

^๑ นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล, การศึกษามาตรการป้องกันยาเสพติดในชุมชนชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ สามารถ สิทธิสาร, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ อรอนงค์ หงษ์ชุมแพ, ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกันตนเองจากการเสพยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

เกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ ในการป้องกันตนเองจากการเสพติด ใช้การตัดสินใจที่จะมีพฤติกรรมอย่างไรบนพื้นฐานของความรู้ถึงโทษของยาเสพติด สัมพันธภาพในครอบครัวและความมุ่งมั่นในชีวิตเพื่อจะปฏิบัติในกรณีที่มีผู้มาชักชวนใช้เสพติด โดยส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้ รวมทั้งชี้แนะผู้ชักชวนให้เลิกเสพติดด้วย แต่ยังพบว่าเด็กบางส่วนยังมีความเข้าใจผิดในเรื่องที่สำคัญและน่าเป็นห่วงอยู่ ซึ่งควรเร่งให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว การคบเพื่อนที่ดีและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว จะช่วยให้เด็กมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง ในขณะที่สิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียนก็ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

ชำนาญ วรณยางกูร^๑ ศึกษานโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติดเด็กใช้สารเสพติด เป็นการศึกษาสาเหตุที่เด็กวัยรุ่นหันไปใช้สารเสพติดประเภทต่างๆ และเพื่อทราบรูปแบบและระดับของการเสพติดประเภทต่างนั้นๆ โดยทำการศึกษาเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่ใช้สารเสพติดและถูกจับกุมตัวไว้ดำเนินคดีในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ และถูกนำตัวมาควบคุมไว้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ จากผลการศึกษาพบว่า เด็กวัยรุ่นที่ใช้สารเสพติดได้ใช้สารเสพติดเนื่องมาจากสาเหตุหลายๆ สาเหตุ ได้แก่ ปัญหาครอบครัว เพื่อนชักชวน และปัญหาอื่นซึ่งประกอบด้วย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อยากลอง อยากรู้ การผิดหวังในเรื่องส่วนตัว ในการแก้ไขปัญหานี้จะต้องร่วมกันทั้งจากสถาบันครอบครัว ครูอาจารย์ สื่อมวลชน กองทุนและศูนย์บำบัดรักษา และการกวาดล้างปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และกฎหมายที่ลงโทษควรมีโทษมาก

สำเริง ไชยเสน^๒ ศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับอำเภอกับองค์กรระดับหมู่บ้านในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงเป็นการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันอำนาจในการบริหารและการจัดการด้านนโยบาย เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงยังผูกขาดกับสำนักงานป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดเพราะถือว่าเป็นงานเฉพาะด้านที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญพิเศษ ทำให้อำเภอในฐานะผู้ปฏิบัติไม่ได้มีส่วนร่วมพิจารณา หรือกำหนดนโยบายที่สำคัญ ที่จะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งในการปฏิบัติงานครั้งก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมเต็มที่ เนื่องจากไม่ใช่หน่วยงานที่มีอำนาจโดยตรง จึงทำให้

^๑ ชำนาญ วรณยางกูร, นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติดเด็กใช้ยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีของเด็กวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ สำเริง ไชยเสน, ศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับอำเภอกับองค์กรระดับหมู่บ้านในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูง, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับอำเภอกับองค์กรระดับหมู่บ้านในพื้นที่ไม่สอดคล้องกันเป็นผลให้การดำเนินงาน การป้องกันและการแก้ไขปัญหาเสพติดที่ผ่านมามีต้องประสบปัญหาอุปสรรคและไม่บรรลุผลตามเป้าหมายเท่าที่ควร และยังพบว่าทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรให้อำเภอและองค์กรประชาชนได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนและกลุ่มหนุ่มสาวในพื้นที่ระดับหมู่บ้าน ตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเสพติดให้มากขึ้น โดยเฉพาะการให้คณะกรรมการชาวเขาอำเภอมีอำนาจหน้าที่ในเรื่องดังกล่าวตามกฎหมายด้วย อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้ตระหนักถึงคุณโทษของยาเสพติดภายใต้แผนแม่บทและแผนปฏิบัติงานประจำปี โดยมีการประสานงานสอดคล้องแผนงานในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ไปสู่ระดับชาติอย่างเป็นขั้นตอน

จิตรลดา ลิ้มจำรูญ^{*} ศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ยาแอมเฟตามีนของประชากรวัยแรงงาน ในตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือ นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ถือศีล 5 ไม่บริโภคแอลกอฮอล์ แต่มีการใช้ยาแอมเฟตามีนอย่างแพร่หลาย จากผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยภายในบุคคล คือ ผู้ใช้ยาแอมเฟตามีนทั้งหมดมีความเชื่อว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของร่างกาย ทำงานได้เป็นเวลานานเพื่อหวังผลตอบแทนที่สูง ปัจจัยระหว่างบุคคล คือเพื่อนและนายจ้างเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยาแอมเฟตามีนของผู้ใช้แรงงาน โดยเพื่อนและนายจ้างเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยาแอมเฟตามีนของผู้ใช้แรงงาน โดยกลุ่มเพื่อนที่ออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้านจะเป็นผู้ที่แนะนำให้ทดลองใช้ รวมทั้งการออกไปรับจ้างที่เป็นงานเหมาร่วมกับเพื่อนและมีการใช้ยาแอมเฟตามีนจึงใช้ตามกันเพื่อให้เกิดการยอมรับในกลุ่ม นอกจากนี้เพื่อนนายจ้างบางคนยังใช้ยาแอมเฟตามีนผสมในน้ำให้คนงานดื่มหรือให้ค่าจ้างเป็นยาแอมเฟตามีนด้วย ปัจจัยทางศาสนา คือพบว่าศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านมาก ในขณะเดียวกันก็ได้มีการดำเนินการกับผู้ติดยาเสพติดประเภทต่างๆ อย่างเด็ดขาด แต่มีประเด็นที่น่าสนใจว่าผู้ใช้ยาแอมเฟตามีนมีความเชื่อว่าการใช้ยานี้ไม่เป็นการละเมิดศีลข้อใดที่พวกเขาถือปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ และส่วนใหญ่จะไปเสพนอกหมู่บ้านและจะกลับเข้ามาเมื่อหมดฤทธิ์ยาแล้ว ดังนั้น มาตรการของหมู่บ้านจึงไม่ครอบคลุมกรณีนี้ ปัจจัยด้านชุมชน คือหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ตั้งอยู่ในชุมชนไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับปัญหานี้อย่างจริงจังเพราะต่างก็มีภาระหน้าที่รับผิดชอบกันมากอยู่แล้ว ส่วนผู้นำในชุมชนแม้จะมีบทบาทในการให้ความร่วมมือกับทางราชการในการแก้ไขปัญหาเสพติด แต่เนื่องจากมีภารกิจอื่น ๆ อีก

^{*} จิตรลดา ลิ้มจำรูญ, ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ยาแอมเฟตามีนของประชากรวัยแรงงาน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

มากจึงไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างจริงจังได้ ปัจจัยด้านนโยบาย คือการดำเนินการทางกฎหมายส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในด้านปราบปรามเป็นครั้งคราว ผู้ค้ายาที่ถูกจับกุมมักเป็นผู้ค้ารายย่อย ในขณะที่ผู้ที่ผู้ค้ารายใหม่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลาทำให้ตัวยายังแพร่หลายอยู่ในชุมชน ผู้ที่เลิกใช้ยาเพราะมีเหตุผลว่ายาามีราคาสูงขึ้น มิใช่เหตุผลทางด้านกฎหมาย

จรรยา สระมัจฉา^๑ ศึกษาอิทธิพลต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรณีศึกษาพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นบทบาทขององค์กรชุมชนที่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า องค์กรชุมชนมีศักยภาพในการปฏิบัติงานด้านการอุปถัมภ์ของยาเสพติดมากกว่าลดอุปทานยาเสพติด การกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จึงควรครอบคลุมถึงองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรธุรกิจ องค์กรชุมชนและประชาชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำทางการและผู้นำตามธรรมชาติที่มีความรู้ ประสบการณ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด นอกจากนี้ผู้นำความเชื่ออาวโซมีสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ อย่างสอดคล้อง และมีทัศนคติเห็นด้วยกับการใช้อาสาสมัครป้องกันพลเรือนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ลำเรียง แยมโสภี^๒ ศึกษาการดำเนินการตามนโยบายป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่มีผู้ระบุเกินร้อยละ ๕๐ คือ ครูอาจารย์ไม่รู้จักยาเสพติดชนิดร้ายแรงและยาเสพติดชนิดอื่น ๆ ครูอาจารย์ไม่ดูแลเอาใจใส่ ขาดความรับผิดชอบ ผู้ปกครองไม่ดูแลเอาใจใส่ ชุมชนมียาเสพติดแพร่ระบาด และสภาพชุมชนไม่ปลอดภัยสำหรับครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ป้องกัน

สมพันธ์ เตชะอธิก วิเชียร แสงโชติ มานะ นาคำ และอนิษฐ์ ป้องภัย^๓ ศึกษาองค์กรชาวบ้าน พบว่า ได้รับการยอมรับให้เป็นแนวทางการพัฒนา และคำตอบของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในชุมชน แต่ยังไม่มีความสับสนหลายอย่าง ทั้งในด้านความหมาย องค์ประกอบ ปัญหา

^๑ จรรยา สระมัจฉา, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน : กรณีศึกษาพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แจ่ม ถึงอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ ลำเรียง แยมโสภี, การศึกษาการดำเนินการตามนโยบายป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๐ – ๑๑๕.

อุปสรรคและแนวทางการพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ร่วมมือกับ ผู้นำองค์กรชาวบ้าน นักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการจาก สถาบันวิชาการหลายแห่ง ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยในภาคสนาม การจัดเสวนา ระดมสมองกับ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นระยะ ๆ จึงสรุปข้อมูล เทคนิค และ กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของ องค์กรชาวบ้านมานำเสนอ ดังนี้

องค์กรชาวบ้านความหมายหลายอย่าง และต้องพิจารณาควบคู่กับ องค์ประกอบของ องค์กรชาวบ้านด้วย จึงจะเห็นภาพความเป็นองค์กรที่ชัดเจนขึ้น โดยองค์ประกอบหรือระบบย่อย สำคัญที่ทำให้้องค์กรชาวบ้านดำรงอยู่ได้ ได้แก่ การมีอุดมการณ์ร่วมกัน การมีเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์ ร่วมกัน การมีผู้นำและสมาชิก การบริหารจัดการ กิจกรรม และงบประมาณ

ในภาคอีสานมีองค์กรชาวบ้านจำนวนมากที่ได้รวมตัวกันและพัฒนา ความเข้มแข็งมา อย่างยาวนาน และองค์กรชาวบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีมี ๕ องค์กร คือ กลุ่มเซียงน้อยเพื่อ การพัฒนา องค์กร ชาวบ้านเพื่อการพัฒนา กลุ่มอีได้น้อย กลุ่มเกษตรกรโพนทราย มูลนิธิ เกษตรกรไทย สหกรณ์การเกษตร ทำนาแนว สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกกย.อ.) กลุ่ม พรหมไม้ และกลุ่มพัฒนาเกษตรกรรายย่อย อ.บัวใหญ่ ซึ่งในประเด็นสำคัญคือการ ก่อเกิดองค์กร สถานการณ์กลุ่ม กิจกรรมต่างๆ การจัดตั้งองค์กร จุดเด่นของ องค์กร สภาพปัญหาอุปสรรคและ แนวทางการแก้ไข แต่ละกลุ่มมีทั้งความเหมือน และแตกต่างกัน สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า องค์กรชาวบ้านทั้ง ๕ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐาน ให้กับชาวบ้าน โดยมีการรวม กลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ มีอายุตั้งแต่ก่อตั้งองค์กรโดยเฉลี่ย ๑๓.๗ ปี สามารถ แบ่ง ออกเป็น ๓ ประเภทคือ องค์กรชาวบ้านที่มีเครือข่ายระดับหมู่บ้าน องค์กรชาวบ้านที่มีเครือข่าย ระดับ ตำบล และ องค์กรชาวบ้านที่มีเครือข่าย ระดับจังหวัด/ภาคอีสาน องค์กรชาวบ้านมีทั้งจด ทะเบียนกับทางราชการ และไม่จดทะเบียน ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหมู่ผู้นำชาวบ้าน ถึง ผลดีผลเสียของการจดทะเบียน ดังกล่าว กิจกรรมการพัฒนาที่ดำเนินการ มีหลายกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมอาชีพ กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อ แก้ปัญหาพื้นฐาน กิจกรรมธุรกิจชุมชน กิจกรรม การพัฒนาศักยภาพผู้นำ กิจกรรมการประยุกต์ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดตั้งองค์กรชาวบ้านมีทั้งรัฐจัดตั้ง รัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน ร่วมกันจัดตั้ง องค์กรพัฒนาเอกชนจัดตั้ง องค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกับผู้นำ ท้องถิ่นจัดตั้ง อย่างไรก็ตาม ภายหลังการจัดตั้งองค์กรแล้ว ผู้นำชาวบ้าน มักมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและองค์กรชาวบ้านอื่น ๆ ด้วย

สภาพปัญหาขององค์กรชาวบ้านในปัจจุบันมีหลากหลาย เช่น ปัญหาผู้นำ ปัญหาจากสมาชิก ปัญหาจากกิจกรรม ปัญหาการบริหารจัดการปัญหาเรื่องเงินทุน เป็นต้น และแต่ละองค์กรมีจุดเด่นหลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงาน เป็นพื้นที่ดูงานและขยายผลสู่องค์กรชาวบ้านอื่นๆ เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนวทางพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ (๑) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านโดยภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีจุดเน้นที่สิทธิและอำนาจขององค์กรชาวบ้าน ตามนโยบายของรัฐและกฎหมาย ตลอดจนการกำหนดแผนงาน งบประมาณ และโครงการ จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนต่าง ๆ (๒) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่ริเริ่มขึ้นใหม่ ซึ่งเน้นแนวทางการทำงานที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็ง แก่องค์กรชาวบ้านที่เป็นพื้นที่ทำงานใหม่ ตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ปัญหา คัดค้านกิจกรรม วางแผนกิจกรรม และรวมกลุ่มปฏิบัติกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหา ตลอดจนการติดตามกิจกรรมเหล่านั้น (๓) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว และกำลังดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเน้น การเสริมปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรชาวบ้าน

นเรศ สงเคราะห์สุข^๑ ศึกษาการแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจากการศึกษาด้านองค์กร ผู้นำ และระบบความสัมพันธ์ในชุมชนบนพื้นที่สูง พบว่า ในด้านองค์กรชุมชน มีองค์กรธรรมชาติที่ยังมีบทบาทสูงในชุมชน ทั้งทางด้านความเชื่อ พิธีกรรม โดยมีกลุ่มระดับหมู่บ้านที่นำโดยผู้นำธรรมชาติ (ฮีโป) และกลุ่มผู้อาวุโสเป็นผู้นำองค์กรด้านการผลิต มีกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน และด้านความสัมพันธ์ มีระบบครอบครัวและเครือญาติที่เป็นระบบแบบดั้งเดิมของชุมชน นอกจากองค์กรธรรมชาติแล้ว ยังมีองค์กรที่เกิดจากการจัดตั้งหรือผลักดันจากภายนอก ซึ่งบางองค์กรยังมีอยู่ แต่บางองค์กรได้สลายไปแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือเงื่อนไขความจำเป็นของชุมชนกับปัจจัยเกี่ยวกับการแทรกแซง โดยอำนาจจากภายนอก ในด้านผู้นำในชุมชนมีทั้งผู้นำธรรมชาติ ผู้นำทางการและพระสงฆ์ ซึ่งผู้นำต่างๆ เหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสมและความสามารถของผู้นำเหล่านี้ ส่วนในด้านระบบความสัมพันธ์ในชุมชนพบว่า ด้านการผลิตเป็นการทำไร่หมุนเวียน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และทอผ้า ด้านความเชื่อพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการให้คุณค่าต่อสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว ส่วนทางด้านความสัมพันธ์มีการจัดระบบความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับครอบครัว เครือญาติ จนถึงระดับชุมชน โดยมีคนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคน

^๑ นเรศ สงเคราะห์สุข, การแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๐), หน้า บทคัดย่อ.

กับคน คนกับธรรมชาติ กับสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ แสดงออกในรูปแบบของ ประเพณี พิธีกรรมและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

การแก้ไขปัญหาสารเสพติดของชุมชน พบว่า อุดมการณ์ของชุมชนซึ่งสะท้อนความเป็น ปึกแผ่นของชุมชน ความสามัคคี การมองปัญหาสารเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่ทุกคนต้อง ร่วมกันแก้ไขกลไกดำเนินงานชุมชนมีการใช้กลไกทางด้านความเชื่อ องค์กร ผู้นำ ในการแก้ไข ปัญหาและวิธีการของชุมชนสะท้อนถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินงานทั้งการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติด สารเสพติด การขยายเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน เพื่อการขยายฐานการเรียนรู้และการร่วมมือในการ ป้องกันและควบคุมปัญหาสารเสพติด

ผลการศึกษาพบว่า แม้ว่าปัญหาสารเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาดังคมที่ชุมชนมีประสบการณ์ ในการแก้ไขปัญหาอย่างมาก แต่ชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถแก้ไขปัญหาได้ โดยอาศัยฐานทาง วัฒนธรรมชุมชนซึ่งยังคงมีอยู่สูง โดยทางด้านการผลิตมีการใช้ธนาคารข้าวเป็นเครื่องมือในการ สนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ไม่ต้องออกไปรับจ้างเป็นแรงให้กับชาวเขาเผ่าม้ง ที่มักจะจ่ายค่าจ้างเป็น ผ่านทางด้านความเชื่อมีการนำมาใช้ในขั้นของการดำเนินกิจกรรมบำบัดรักษาโดยการดื่มน้ำสาบาน ต่อผู้อาวุโสและพระ ส่วนทางด้านความสัมพันธ์มีการประยุกต์วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานมาใช้ใน กระบวนการของความร่วมมือ และการผนึกกำลังของทุกส่วนในชุมชน ตั้งแต่ผู้ติดสารเสพติด ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน องค์กรระดับหมู่บ้าน และผู้นำโดยมีองค์กรภายนอกทั้ง องค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม กล่าวคือ บทบาท ของการกระตุ้น การให้กำลังใจ การจัดเวทีให้ชาวบ้าน ในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางใน การแก้ไขปัญหา การสนับสนุนแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับชุมชนอื่น เป็นต้น โดยเคารพในบทบาทของ ชาวบ้านว่าเป็นผู้ตัดสินใจ

จุลจรัส ลิ้มถาวร^๑ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ ตำรวจ : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าปัจจัยทางด้านกฎหมาย และปัจจัยทางด้านแนวทางการดำเนินงานตามแผนแม่บท สำหรับงานตำรวจแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔) ได้ส่งผลด้านดีต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ในส่วนของปัจจัยแวดล้อมที่เป็นข้าราชการที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง กับการปกครองและทหาร กลุ่มการเมือง นักธุรกิจ พ่อค้า ผู้ประกอบการบางรายในท้องถิ่น ล้วน เป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบด้านดีต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าทั้งสิ้น ยกเว้นปัจจัย

^๑ จุลจรัส ลิ้มถาวร, ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษา จังหวัดลำพูน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

แวดล้อมที่เป็นเจ้าของบ่อนผู้มีอิทธิพล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าส่งผลด้านลบค่อนข้างมากต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สำหรับการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผ่านมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๐ พบว่าประสิทธิภาพในการปราบปรามยาบ้าได้ผลดีเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาการผลิตและค้ายาบ้ายังคงดำรงอยู่ เพราะแม้มีการจับกุมปราบปรามผู้ผลิตและกลุ่มผู้ค้าเก่าได้จำนวนมาก แต่กลุ่มผู้ค้าใหม่ ก็เกิดขึ้นอีกจำนวนมาก และที่สำคัญคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนร่วมได้เสียในผลประโยชน์ที่เกิดจากการค้ายาบ้าด้วย

เศรษฐา เศรษฐีธร^๑ ศึกษาบทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหามหาโรคระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเสริมสร้างความแข็งแกร่งและแรงต้านทานของชุมชนชาวเขาต่อการแก้ไขปัญหามหาโรคระบาดของยาเสพติดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง แนวคิดนี้เน้นที่การนำ “องค์กรชุมชน” และการปรับบทบาท ตลอดจนถึงวิถีทัศน์ของผู้นำชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหามหาโรคระบาดของยาเสพติด และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ การกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงสภาพปัญหาร่วมกันของชุมชน โดยการแสดงบทบาทผู้นำชุมชนในทุกรูปแบบ เพื่อให้สมาชิกของชุมชนยอมรับด้วยตนเองว่าปัญหามหาโรคระบาดของยาเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่จะต้องร่วมกันเข้าจัดการแก้ไขอย่างเป็นกระบวนการ และใช้เทคนิควิธีที่คิดค้นขึ้นเองตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมาะสม โดยมีความร่วมมือสนับสนุนและประสานงานของหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนด้วย

เอี่ยมเดือน ไชยหาญ^๒ ศึกษาเรื่องลักษณะเครือข่ายชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนแบบทางการ เป็นกลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแม่บ้าน มีผู้นำเป็นผู้ชักชวนให้เข้ามาเป็นเครือข่ายทำกิจกรรมด้านยาเสพติด

^๑ เศรษฐา เศรษฐีธร, บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหามหาโรคระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ เอี่ยมเดือน ไชยหาญ, ลักษณะเครือข่ายชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

กิจ นาคสุทธี^๑ ศึกษาเรื่องทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจว่า เจ้าหน้าที่เห็นว่าการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน ปัญหาสภาพครอบครัวของนักเรียน มีอิทธิพลสูงในการผลักดันให้นักเรียนหันไปเข้าหายาบ้า นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนก็เป็นปัจจัยสำคัญ โดยจากการศึกษา พบว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีผู้เสพยาบ้ามากมีส่วนสัมพันธ์กับเด็กนักเรียนที่ติดยาบ้า และมาตรการในการป้องกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ ป.ป.ส. โรงเรียนผู้ปกครอง ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ^๒ ศึกษาการสังเคราะห์ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลกรณีศึกษาตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลหนองแจ้งใหญ่มีจุดสำคัญอยู่ที่การมีผู้นำทางการและไม่เป็นทางการที่เข้มแข็ง โดยมีกลุ่มกิจกรรมที่ร่วมมือกับ อบต. ได้อย่างใกล้ชิด มีระบบการบริหารจัดการที่ดี และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกาะเกี่ยวกันได้ ทำให้เกิด การระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แม้ว่าจะยังไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและยาเสพติดได้ แต่ถือว่าประชาคมตำบลได้ริเริ่มจัดทำวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมีแผนปฏิบัติการที่ครอบคลุมปัญหาทุกด้าน

สุภัทรา ลบล้ำเลิศ^๓ ศึกษาพุทธวิธีในการแก้ปัญหาสารเสพติด ศึกษาเฉพาะศูนย์สงเคราะห์และบำบัดผู้ติดยาเสพติด วัดอินทาราม จ.สมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การติดสารเสพติดได้เพิ่มปริมาณมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นชาย อายุระหว่าง ๑๖-๒๕ ปี สาเหตุส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการคบเพื่อน ในการบำบัดรักษาทางวัดได้ใช้สมุนไพรรักษาควบคู่กับการใช้สัจจะ กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่าหลักธรรมทางศาสนาจะเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ใจได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความละอายใจและเกรงกลัวบาป เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ ส่วนพุทธวิธีที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา คือ หลักใหญ่ในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา การเลือกคบคนดี การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การ

^๑ กิจ นาคสุทธี, ทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, สรุปรายงานการสังเคราะห์ความเข้มแข็งของประชาคมตำบล : กรณีศึกษา ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ สุภัทรา ลบล้ำเลิศ, พุทธวิธีในการแก้ปัญหาสารเสพติด ศึกษาเฉพาะศูนย์สงเคราะห์และบำบัดผู้ติดยาเสพติด วัดอินทาราม จ.สมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, (๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

เข้าใจกฎและผลแห่งกรรม และการมีสัจจะ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้หนทางในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะสัจจะจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจไม่ให้กลับไปเสพย์ซ้ำอีก และสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป ส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ผู้นำทางศาสนาเห็นว่า ควรมีการร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สื่อมวลชนและสถาบันศาสนา

แจ่มจิต อุดรมาตย์^๑ ศึกษาการพัฒนาของกลุ่มเยาวชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับชุมชนบ้านหนองแก ตำบลหนองไผ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการดำเนินการจัดกิจกรรมแทรกแซงพบว่าไม่มีการจัดตั้งและพัฒนาของกลุ่มเยาวชน และสภาพการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนและการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน ทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นน้อย เนื่องจากมีปัญหาขาดกระดู้น ขาดโอกาสการส่งเสริมสนับสนุนจากชุมชน ครอบครัว เจ้าหน้าที่องค์กรรัฐและเอกชน และเยาวชนขาดความรู้ในเรื่องยาเสพติด การจัดตั้งกลุ่มหลังการจัดกิจกรรมแทรกแซงเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด การจัดตั้งกลุ่ม ความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังกิจกรรมแทรกแซง ด้านสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

อภิรัฐ พุ่มกุมาร^๒ ศึกษาความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา : ศึกษากรณีพัฒนาการความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติด ระหว่าง ค.ศ.๑๙๘๗-๑๙๙๗ ผลการศึกษา พบว่า นโยบายด้านความมั่นคงในอดีตเน้นการรักษาอธิปไตยโดยอาศัยพลังอำนาจทางทหารเป็นหลัก ส่วนในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาคน และถือว่าปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาความมั่นคงของรัฐ เพราะเป็นการทำลายคุณภาพคน จึงต้องมีการสกัดกั้นการลำเลียงยาเสพติดไม่ให้เข้าประเทศ สำหรับผลการศึกษาทางด้านไทย พบว่า นโยบายด้านความมั่นคงในอดีตมีการสนับสนุนชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนเป็นกันชน เพื่อขวางกั้นอุดมการณ์ทางการเมืองและการปกครองที่แตกต่าง แต่ปัจจุบันมุ่งเน้นการดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งนี้ การที่ไทยและสหรัฐอเมริกาดำเนินการต่างประสพกับปัญหายาเสพติด ซึ่งมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน คือ “สามเหลี่ยมทองคำ” ดังนั้น นโยบายของไทยและสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันที่

^๑ แจ่มจิต อุดรมาตย์, การพัฒนาของกลุ่มเยาวชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับชุมชนบ้านหนองแก ตำบลหนองไผ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปะศาสตรมหาวิทยาลัขอนแก่น, (๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ อภิรัฐ พุ่มกุมาร, ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา : ศึกษากรณีพัฒนาการความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติดระหว่าง ค.ศ.๑๙๘๗-๑๙๙๗, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, (๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

ปรับเปลี่ยนจากอดีต จึงสนับสนุนซึ่งกันและกัน สามารถประสานสอดคล้องและส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติดร่วมกันอย่างจริงจัง

มนตรี เทศขัน^{*} ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบ้าของผู้ต้องหาหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปว่า ผู้ต้องหาหญิงส่วนใหญ่ก่อนถูกจับกุมอาศัยอยู่ในละแวกที่มีการขายยาบ้า แต่ไม่เคยขายหรือจำหน่ายยาบ้ามาก่อน นอกจากนั้นผู้ต้องหาหญิงส่วนใหญ่มีพฤติกรรมชอบเที่ยวเตร่ สูบบุหรี่ ดื่มสุรา และมั่วสุมทางเพศ ในการพิสูจน์สมมติฐานพบว่า ความแตกแยกในครอบครัว การจำหน่ายยาบ้า การครอบครองยาบ้า การมีที่พักอาศัยในแหล่งที่มีการเสพยา การขาย การมีค่านิยมและเชื่อว่ายาบ้าเป็นสิ่งที่ดี การมีพฤติกรรมและพึ่งยาเสพติด การมีปัญหาทางจิตใจ และการขาดความรักความผูกพันต่อครอบครัว มีความสัมพันธ์กับปริมาณการเสพยาบ้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามยาเสพติดของรัฐควรประสานงานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

วิทยา ปฐมนิละ^๒ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด (ยาบ้า) ของผู้ต้องหาวัยรุ่นชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังวัยรุ่นชายส่วนใหญ่ก่อนถูกจับกุมอาศัยอยู่ในย่านที่มีการเสพยาเสพติด และมีเพื่อนสนิทที่ชอบเที่ยวเตร่ สูบบุหรี่ ดื่มสุรา และมั่วสุมเสพยาเสพติด การพิสูจน์สมมติฐานพบว่า การไม่ได้รับการศึกษา การถูกเพื่อนชักชวน ความอยากรู้อยากเห็น และความมีจิตใจอ่อนไหว สัมพันธ์กับการเสพยาบ้า และตัวแปรดังกล่าวยังสามารถพยากรณ์ปริมาณการเสพยาบ้าได้ และมีข้อเสนอแนะว่า สถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว ศาสนา การศึกษา ควรเข้ามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดในเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น

นิภา ณีสกุล^๓ ศึกษาการพัฒนารูปแบบการให้บริการเยาวชนติดยาแอมเฟตามีน โรงพยาบาลชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนที่ติดยาแอมเฟตามีนเมื่อผ่านรูปแบบการให้บริการที่อาศัยการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และโรงพยาบาล ตามแนวทางพัฒนา

^{*} มนตรี เทศขัน, ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบ้าของผู้ต้องหาหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, (๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ วิทยา ปฐมนิละ, ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด (ยาบ้า) ของผู้ต้องหาวัยรุ่นชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ปทุมธานี, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, (๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ นิภา ณีสกุล, ศึกษาการพัฒนารูปแบบการให้บริการเยาวชนติดยาแอมเฟตามีน โรงพยาบาลชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต พยาบาลสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, (๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

จำนวน ๔๐ คน ติดตามครบ ๖ เดือน สามารถเลิกใช้แอมเฟตามีนได้ ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ กลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนทั้งหมด ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๕ และมีเยาวชนจำนวน ๑๔ คน ที่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนแต่ยังไม่สามารถเลิกได้ อยู่ในความดูแลของครูอาจารย์ประจำชั้น โดยมีแผนการควบคุมกำกับตนเองเพื่อลด-ละ-เลิกต่อไป และมีข้อเสนอแนะให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างสถานบำบัด บ้าน และ โรงเรียนเพื่อให้เยาวชนสามารถเลิกใช้แอมเฟตามีน

รุ่งอรุณ บุญสายันต์ และนันทพร สอนศิลป์^๑ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรในเครือข่ายประชาคมและสมาชิกประชาคม ในการดำเนินกิจกรรมประชาคม จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมประชาคมจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ (๑) แรงจูงใจที่ทำให้ ผู้นำเครือข่ายและสมาชิกประชาคม เข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมาก (๒) แนวคิดองค์ประกอบ และเงื่อนไขประชาคม (๓) ผู้นำ ผู้ประสานงาน สมาชิกประชาคม (๔) การออกแบบโครงสร้างองค์กรประชาคม (๕) การบริหารจัดการประชาคม (๖) กิจกรรมประชาคมอยู่ในระดับปานกลาง (๗) สภาพแวดล้อม ปัญหาในชุมชน อยู่ในระดับมาก กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมประชาคม มีดังนี้ (๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (๒) การมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรม (๓) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับน้อย (๔) การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร อยู่ในระดับปานกลาง

ธนจักร เอ็นบำรุง จริญญา วงษ์พรหม และทองทิพย์ สุนทรชัย^๒ ศึกษาองค์กรชุมชนเขตเทศบาลนครขอนแก่น เรื่องวิธีการศึกษาใช้วิธีประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (RRA) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ขั้นต้นเพื่อทำกรอบประเด็นคำถามในการจัดประชุมกลุ่ม (focus group) และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสิทธิภาพการทำงาน ระหว่างผู้นำองค์กรชุมชน ๔ องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อร่วมหาแนวทาง ในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ผลการศึกษาชุมชนเป้าหมาย ๔ แห่ง พบความแตกต่างกันในหลายประเด็น โดยแต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ แยกเป็นแต่ละชุมชน คือ

๑. ชุมชนโนนหนองวัด มีข้อได้เปรียบในแง่ของความเหมาะสมของพื้นที่ที่สามารถทำกิจกรรมด้านอาชีพ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวชนบทได้ เช่น มีพื้นที่ทำกิจกรรม ปลูกผักขาย มีที่ทำนาอยู่ใกล้ชุมชน มีทรัพยากรและกิจกรรมต่างๆ เข้ามา สนับสนุนมาก ขณะที่ประธาน

^๑ รุ่งอรุณ บุญสายันต์ และนันทพร สอนศิลป์, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรในเครือข่ายและสมาชิกประชาคมในการดำเนินกิจกรรมประชาคมจังหวัดขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนาทุนอุดหนุนการวิจัยโดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ ธนจักร เอ็นบำรุง และคณะ, การศึกษาองค์กรชุมชนเขตเทศบาลนครขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ชุมชนมีบุคลิกไม่เข้มแข็งนัก อีกทั้งลักษณะ อาชีพที่ไม่แน่นอนของชาวชุมชนยังเป็นปัจจัยเอื้อต่อการรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนด้วย ชุมชนนี้แสดงให้เห็นว่า บุคลิกของผู้นำเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ที่เอื้อให้ชุมชนเข้มแข็ง แต่ผู้นำเข้มแข็งไม่จำเป็นต้องนำชุมชนให้เข้มแข็งเสมอไป จะมีส่วนประกอบอื่นที่เอื้อให้ชุมชนได้เปรียบกว่าชุมชนอื่น คือ ความเหมาะสมของสถานที่และโอกาส

๒. ชุมชนมิตรภาพ (คุ้มโรงสี) ถึงแม้จะผ่านการต่อสู้ในด้านที่อยู่อาศัย และการช่วยเหลือตัวเอง ในด้านการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคมากมายแล้ว แต่ก็ยังเปรียบเสมือนกลุ่มคนใหม่ที่เพิ่งรวมเข้ามาเป็นกลุ่มหนึ่งในชุมชนมิตรภาพ การรวมกลุ่มในการพัฒนา หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในขณะนี้เป็นการเกาะเกี่ยวกันตามระบบเครือญาติ ซึ่งเกี่ยวคู่กันในวงเล็กๆ ทั้งนี้สืบเนื่องจากเงื่อนไขทางด้านการประกอบอาชีพ ที่ต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อแก้ไขปัญหาครอบครัว เวลาในการทำงานจะต่างกัน เหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวชุมชนมิตรภาพ (คุ้มโรงสี) ไม่มีเวลา นั่งคุย ปรึกษาหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน ทั้งที่หลายคนก็สนใจรวมกลุ่ม ในด้านประธานชุมชนถึงแม้จะเข้มแข็ง เป็นผู้นำที่สามารถต่อทรัพยากรจากภายนอกเข้ามาได้เป็นอย่างดี แต่ก็ยังต้องการเวลาที่จะรวมกลุ่ม และประสานกับชาวชุมชน (คุ้มโรงสี) ในด้านต่าง ๆ อีกระยะหนึ่ง

๓. ชุมชนโนนทัน เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการตั้งบ้านเรือนสืบทอดต่อกัน เทียบเท่าอายุของเมืองขอนแก่น ความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของชาวชุมชน จะมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท เช่น การเกาะเกี่ยวในระบบเครือญาติ ก็ยังมีให้เห็นอยู่ การเคารพนับถือผู้อาวุโส หรือแม้แต่การเกี่ยวคู่กันของคนที่อยู่บ้านใกล้เคียง ปัญหาของชาวชุมชนเป็นปัญหาของความขัดแย้ง เพราะสมาชิกในชุมชนยังขาด การมีส่วนร่วมในด้านแนวคิด และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

๔. ชุมชนสามเหลี่ยม ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนบ้านจัดสรร ซึ่งมีทั้งคอนโดมิเนียม หอพัก บ้านเช่า และบ้านเรือนของข้าราชการ มีความหลากหลายของผู้เข้ามาอยู่อาศัย ทั้งคนที่มีฐานะดี ปานกลาง และจน ทำให้ความต้องการและศักยภาพในการประสานทรัพยากรภายนอกและการแก้ไขปัญหาแตกต่างกัน และมีความเป็นปัจเจกสูง การมีส่วนร่วมในชุมชน จะมีหลายระดับ ขึ้นอยู่กับศักยภาพ ปัญหา และความต้องการของแต่ละครัวเรือน

โดยสรุปแล้ว ชุมชนแต่ละแห่งต่างมีกระบวนการในการจัดการปัญหาและความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกที่แตกต่างกันตามเงื่อนไข และบริบทแต่ละชุมชน ในประเด็นอายุการตั้งชุมชน บุคลิกลักษณะผู้นำชุมชน ตลอดจนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นสำคัญ

อุบล ทุมธรธรรม^๑ ศึกษาเกี่ยวกับกลไกทางสังคมที่มีศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด พบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนเพิ่มขึ้นมีการเพิ่มของปริมาณผู้เสพยาเสพติด และการมีผู้เสพยาเสพติดในชุมชนทำให้เกิดปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ ด้านการเงินและด้านสุขภาพ และกลไกทางสังคมที่มีศักยภาพที่ชุมชนใช้ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ได้ผลมากที่สุด คือวิถีชีวิตของชาวบ้าน และครอบครัว/การอบรมเลี้ยงดู

พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย^๒ ศึกษาแนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ส่วนแรก ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวพระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสำหรับฆราวาส ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลที่มีอุดมคติชีวิตเหมือนหรือใกล้เคียงกัน โดยมีสัมพันธภาพทางกายและทางจิตใจต่อกัน อันเป็นเป้าหมายเพื่อการแบ่งเบาภาระหน้าที่ต่อกัน และการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพให้กับสังคม ลักษณะครอบครัวที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

ด้านแนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลา พระพุทธศาสนาเห็นว่า การขัดเกลาคือกระบวนการพัฒนาชีวิตของบุคคล ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณภาพ อันเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างต่อเนื่อง จวบจนการได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือพระนิพพาน ซึ่งการขัดเกลาเป็นกระบวนการที่บุคคลทุกสถานภาพจะต้องปฏิบัติ และส่งเสริมผู้อื่นให้ได้รับการขัดเกลาที่ถูกต้อง แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการขัดเกลาในครอบครัว ได้แก่ การให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ ที่ผู้ใหญ่จะต้องให้การอบรมสั่งสอนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม การเชื่อมั่นในศักยภาพของเด็ก ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ การปลูกฝังจิตสำนึกในความกตัญญูกตเวที การรู้จักหน้าที่ของตนเองที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่น การเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล และตระหนักถึงกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง

ส่วนที่สอง วิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญคือ การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการขัดเกลาบุคคลทุกด้าน ทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้องขัดเกลาตนเอง

^๑ อุบล ทุมธรธรรม, กลไกทางสังคมที่มีศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๔๔), หน้า ก.

ให้มีคุณสมบัติตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของการอบรมสั่งสอนบุตรมีลักษณะสำคัญคือการปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างครบถ้วน อีกทั้งจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เด็กจนเติบโตใหญ่ โดยที่บุคคลเกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรในการส่งเสริมการขัดเกลาให้บรรลุผล

ส่วนที่สาม วิธีการประยุกต์การขัดเกลาทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้กับสถาบันครอบครัว ได้แก่ วิธีการขัดเกลาที่พระพุทธองค์ทรงนำมาปฏิบัติในสังคมสงฆ์ คือ การวางระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติร่วมกันสมาชิกในครอบครัว การส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจแก่สมาชิกครอบครัวเมื่อปฏิบัติตนถูกต้อง กาลลงโทษหรือห้ามปรามเมื่อมีการกระทำผิดกฎเกณฑ์ การเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้ตรวจสอบและแนะนำตักเตือนกันได้ และการเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้สำนึกตนในกรณีที่ได้ผลพลั้งทำผิดพลาดไป

สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร ไร่ไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย และจันทร์ศิริ วาทหงส์^๑ ได้จัดทำโครงการการถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชน ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการที่เกิดในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน และเพื่อจัดทำคู่มือหรือแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่น โดยได้ทำการศึกษาชุมชนที่เคยประสบปัญหายาเสพติดอย่างรุนแรงมาก่อน และหลังจากมีกระบวนการแก้ไขอย่างครบวงจร ทำให้ปัญหาของชุมชนหมดไป โดยเลือกศึกษา 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านบวคเตย ต.โป่งแยงนอก อ.แม่ริม ที่เป็นชุมชนชาวม้งและบ้านไร่แดง ต.จ๋ามุง อ.สารภี จ.เชียงใหม่

จันทร์ศิริ วาทหงษ์ สมเกียรติ วรรณศิริวิไล และสุวิทย์ อินทอง^๒ ศึกษาปัจจัยการค้าและการลำเลียงยาเสพติด ในกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าม้งและลีซอ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ชาวเขาเผ่าม้งเข้าร่วมขบวนการค้ายาเสพติด คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ ฐานะยากจน มีหนี้สิน รายได้ไม่แน่นอน ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม คือ อยากได้บ้าน อยากได้รถ อยากมีอำนาจ การเลียนแบบ เช่น ถูกเพื่อนชวน การทำตามคนในครอบครัว เพราะเห็นว่าเป็นทางหาเงินที่ง่าย ค่าตอบแทนคุ้ม โดยคณะผู้ศึกษายังได้ทำการศึกษา รูปแบบการค้ายาเสพติด ปัญหาอุปสรรคในการค้า ผลกระทบต่อ

^๑ สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร และคณะ, โครงการการถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน, รายงานผลการวิจัย, เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการสารเสพติดภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ จันทร์ศิริ วาทหงส์ และคณะ, ปัจจัยการค้าและการลำเลียงยาเสพติดในกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าม้งและลีซอ, รายงานการศึกษา, เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการสารเสพติด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

ครอบครัว คือ เมื่อถูกจับทำให้ขาดผู้นำครอบครัว สังคมไม่ยอมรับ ครอบครัวแตกแยก จากการสัมผัสกับผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเป็นห่วงครอบครัว กลัวบุตรไม่ได้เรียนหนังสือ และเมื่อพ้นโทษก็จะไม่กลับไปค้าอีกเพราะสงสารบุตรภรรยา ตลอดถึงการศึกษาถึงแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติด และการลำเลียงยาเสพติด โดยชาวบ้านให้ความเห็นว่า ต้องมีการปราชญ์อย่างเด็ดขาด ผู้นำต้องไม่ทำเป็นตัวอย่าง มีการส่งเสริมอาชีพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แก้ไขปัญหาเรื่องตลาด สนับสนุนปัจจัยพื้นฐานให้แก่ชุมชน เช่น ไฟฟ้า ถนน ระบบน้ำ การสนับสนุนเรื่องการศึกษาแก่บุตรหลาน เพื่อให้มีรายได้ที่แน่นอน เนื่องจากปัญหาการค้ายาเสพติดในชุมชนชาวเขา มีความซับซ้อนทั้งในด้านวัฒนธรรม อาชีพ การเข้าถึงชุมชนของอำนาจรัฐ การศึกษา ตลอดจนความหลากหลายของตัวยาเสพติด ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่ทุรกันดาร ใกล้เคียงผลิต และเส้นทางลำเลียง ดังนั้นการแก้ไขต้องมองในภาพรวม การแก้ไขเฉพาะด้านจะไม่ประสบความสำเร็จได้ในระยะสั้น ต้องมีการวางแผนแก้ไขอย่างจริงจัง ครอบคลุม มีการดำเนินการต่อเนื่องและให้ชุมชนมีส่วนร่วม

รายงานการศึกษาวิจัยและวิทยานิพนธ์เหล่านี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบแนวคิดและกำหนดวิธีการศึกษาของการวิจัยครั้งนี้ในลำดับต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อป้องกันและลดปัญหา ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

๓.๑ ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัวและปรากฏการณ์ยาเสพติดของชุมชน โดยศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการขัดเกลาในครอบครัว และการป้องกันปัญหา ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนโดยองค์กรชุมชน โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory) การสัมภาษณ์ผู้นำ (Key Informant) การจัดเวทีระดมความคิด (Focus Group)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษาดังนี้

๓.๒.๑ กลุ่มครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวในหมู่บ้านบ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งสิ้น ๑๒๘ ครัวเรือน คณะผู้วิจัยได้ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านร่วมในการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่างโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๓ ครอบครัว จากการพิจารณาร่วมกันของผู้วิจัย องค์กรชุมชน และจากความสมัครใจของครอบครัวตัวอย่างดังกล่าว เพื่อทำการศึกษาค้นคว้า

๓.๒.๒ องค์กรชุมชน ได้แก่ องค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้การสนับสนุนต่อการดำเนินการป้องกัน และลดปัญหา ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและตระหนัก รวมทั้งร่วมกันเข้าจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การจัดฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด หรือการจัดตั้งคณะกรรมการยาเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้

ยังให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและลดปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชน ซึ่งผลดังกล่าวทำให้ครอบครัวเกิดการรับรู้ การเข้าใจ และตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญดังกล่าว เพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด คณะผู้วิจัยจะทำการศึกษากับแกนนำองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในบ้านแปะ เช่น ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) กรรมการหมู่บ้าน อบต. กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว พระสงฆ์ เป็นต้น

๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๑ แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion Field Note)

๓.๓.๒ แบบการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation Field Note)

๓.๓.๓ แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Field Note)

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบวิธีการจัดกระบวนการวิจัยตามหลักการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัวตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้มีการจัดแบ่งออกเป็น ๓ กิจกรรม โดยมีแผนการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ เวทีประชุมคณะผู้วิจัย

ระยะเวลา/สถานที่ มีการประชุมจำนวน ๑๑ ครั้ง เดือนมีนาคม ๒๕๔๗-มีนาคม ๒๕๔๘ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

มีวัตถุประสงค์เพื่อวางแผนงานวิจัยและกำหนดภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

วิธีการดำเนินการ

๑. แจกเรื่องเพื่อทราบแก่ทีมวิจัยเพื่อร่วมวางแผนงานวิจัย

๒. กำหนดภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

๓. แจกอุปสรรค/ปัญหาและหาวิธีการแก้ไข

กิจกรรมที่ ๒ เวทีประชุมแกนนำชุมชนและคัดเลือกครอบครัวอาสาสมัคร

ระยะเวลา/สถานที่ ดำเนินการ ณ วันที่ ๒๗ เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๗ ณ ศาลาวัดบ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ ๓.๑ ประชุมแกนนำชุมชน

มีวัตถุประสงค์ เพื่อประชุมแกนนำชุมชนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์และ การดำเนินงานของโครงการวิจัย และคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง ที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย

วิธีการดำเนินการ

๑. ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมา วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัย

๒. แกนนำชุมชนเสนอชื่อครอบครัวตัวอย่าง และคัดเลือกครอบครัวอาสาสมัคร มาเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย

กิจกรรมที่ ๓ การเก็บข้อมูลชุมชนและครอบครัวอาสาสมัคร

กลุ่มเป้าหมาย คือ

๑. กลุ่มครอบครัวอาสาสมัคร ๙ ครอบครัว

๒. กลุ่มเครือข่ายที่มีความใกล้ชิดกับครอบครัวอาสาสมัคร

วิธีดำเนินการ ดังนี้

๑. สัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มครอบครัวอาสาสมัคร ๙ ครอบครัว ในประเด็นของข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว และกระบวนการจัดกลาทางสังคมของแต่ละครอบครัว โดยใช้เวลาหลังจากที่ชาวบ้านกลับมาจากที่ทำงานและรับประทานอาหารเย็นเสร็จ โดยใช้เวลายันละประมาณ ๑-๒ ครอบครัว ในการเก็บข้อมูล

๒. สนทนาร่วมอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มานอนรักษาศีล ฟังธรรมที่วัดบ้านแปะ ในช่วงเช้าพรรษา ในประเด็นเรื่อง กระบวนการในการจัดกลา อบรมสั่งสอน บุตรหลานของตนเองภายในครอบครัว อีกทั้งกลุ่มผู้สูงอายุก็จะมีเวลาว่างมากกว่ากลุ่มอื่น จึงมีความสะดวกในการสัมภาษณ์ที่ต้องใช้เวลานาน

๓. สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเครือข่ายของครอบครัวอาสาสมัคร ช่วงเวลาว่างในตอนกลางวัน ซึ่งเป็นบ้านของพ่อแม่ของครอบครัวอาสาสมัคร เพราะมีความใกล้ชิดกับครอบครัวอาสาสมัครเป็นอย่างดี ประเด็นที่ทำการสัมภาษณ์คือ กระบวนการจัดเกลาด้านต่าง ๆ ที่ได้ถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลาน

๔. การสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งนั้น อาจต้องใช้การบันทึกเสียงช่วย เนื่องจากครอบครัวอาสาสมัครใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร ในศัพท์บางศัพท์จึงไม่เข้าใจ การจดบันทึกทำได้ยาก

๕. สนทนากับท่านเจ้าอาวาสในช่วงเวลาว่าง เพื่อที่จะหาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งท่านเจ้าอาวาสเป็นคนในพื้นที่ ท่านจึงพอรู้อุปนิสัยของคนในชุมชน แม้แต่ครอบครัวอาสาสมัครก็ตาม ซึ่งท่านก็จะคอยแนะนำและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างมาก

๖. สนทนาแบบไม่เป็นทางการ จากการพบปะกันตามร้านค้าภายในหมู่บ้าน เป็นการพูดคุยกันตามแบบธรรมชาติ ซึ่งไม่ได้มีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า และชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มก็จะเป็นผู้ร่วมให้ข้อมูลบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การเยี่ยมบ้าน การบันทึกเทป การจดบันทึก และการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เป็นการพบกันโดยบังเอิญและพูดคุยกันตามแบบธรรมชาติ ซึ่งส่วนมากก็จะเป็นการพบปะกันตามร้านค้าในหมู่บ้าน เป็นต้น

กิจกรรมที่ ๔ เวทีระดมสมองของครอบครัวอาสาสมัคร

มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการจัดเกลาทางสังคมของครอบครัวเพื่อป้องกันและลดปัญหาเสพติด

กลุ่มเป้าหมาย คือ

๑. องค์กรชุมชน เช่น พระสงฆ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

๒. แกนนำชุมชน เช่น แกนนำเยาวชนในหมู่บ้าน ได้แก่ ประธานและกรรมการกลุ่มหนุ่มสาววัดบ้านแปะ คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ

๓. ผู้นำครอบครัวหรือตัวแทนของครอบครัวอาสาสมัคร

วิธีดำเนินการ ดังนี้

๑. ทีมวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม

๒. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันคิด ในเรื่องหลักธรรมที่นำมาใช้สอนลูกหลานในครอบครัวเพื่อให้เกิดความรักความอบอุ่น และไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

๓. เปิดโอกาสให้แต่ละคนได้ซักถามเพื่อถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน

๔. ทีมนักวิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปในประเด็นต่าง ๆ ตามที่แต่ละคนได้ถ่ายทอดต่อกัน

๕. ช่วยกันจัดลำดับข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การจดบันทึก การใช้เทปบันทึกเสียง การใช้กล้องถ่ายบันทึกภาพ และการใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม

กิจกรรมที่ ๕ เวทีกิจกรรมของชุมชนเพื่อป้องกันและลดปัญหาหาเสพผิด ชื่อกิจกรรม “กิจกรรมวันปืยมหาราช : สานรักสานครอบครัว”

ระยะเวลา/สถานที่ ดำเนินการ ณ วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๗ ณ วัดบ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อป้องกันและลดปัญหาหาเสพผิด

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

๑. องค์กรชุมชน ประกอบด้วย พระสงฆ์ แกนนำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน

๒. ครอบครัวอาสาสมัคร ๗ ครอบครัว

วิธีการดำเนินการ ดังนี้

๑. นักวิจัย ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมแก่องค์ชุมชนและครอบครัวอาสาสมัคร

๒. นักวิจัย องค์กรชุมชนและครอบครัวอาสาสมัครสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกันในการจัดกิจกรรม โดยเป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะสอมปอย คือการเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมของทั้งสองฝ่ายคือ กิจกรรมของฝ่ายนักวิจัย และกิจกรรมตามประเพณีหรือวิธีการปฏิบัติของชุมชน

๓. นักวิจัยเข้าร่วมการจัดกิจกรรมของชุมชน และดำเนินการจัดกิจกรรมของนักวิจัยไปตามลำดับ

๔. นักวิจัยสังเกตการณ์การดำเนินกิจกรรมและพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัวอาสาสมัครและองค์กรชุมชน

๕. สรุปผลการจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การคืนข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ใช้กระบวนการสังเกตการณ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการจัดกิจกรรม การจดบันทึกภาคสนาม และการใช้วีดิทัศน์บันทึกภาพกิจกรรม

กิจกรรม ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมของชุมชน

๑.๑ ทำบุญตักบาตรตอนเช้าและถวายเพลพระภิกษุสงฆ์สามเณร

๑.๒ การปฏิบัติธรรมและฟังธรรมตอนค่ำ

๒. กิจกรรมของนักวิจัย

๒.๑ ฝึกมารยาทชาวพุทธ แสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๒.๒ บรรยายเรื่อง “เยาวชนไทยหัวใจไร้อบายมุข” ใช้การบรรยาย

ประกอบสื่อมัลติมีเดีย

๒.๓ กิจกรรมร้องเพลงคาราโอเกะเชื่อมความสัมพันธ์คนต่างวัย

๒.๔ เกมส์ ชื่อ “ลับเฉพาะคนรู้ใจ” โดยนำครอบครัวอาสาสมัครเข้าร่วม

เกมส์

๒.๕ สัมภาษณ์สด “ครอบครัวตัวอย่าง”

ภาพ ๑.๒ กิจกรรมครอบครัววันปิยมหาราช

กิจกรรมที่ ๖ การศึกษาดูงานของครอบครัวอาสาสมัคร เพื่อป้องกันและลดปัญหา ยาเสพติดชื่อ “กิจกรรมการศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์และวัฒนธรรมสัมพันธ์”

ระยะเวลา/ สถานที่ ดำเนินการ ณ วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

อ. ห้างฉัตร จ.ลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ. เกาะคา จ. ลำปาง วัดเสลา
รัตนปัพพตาราม (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน) ต.ไหล่หิน อ. เกาะคา จ. ลำปาง และวัดพระแก้ว
ดอนเต้าสุชาดาราม ต.เวียงเหนือ อ. เมือง จ. ลำปาง

มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดกิจกรรมศึกษาดูงานป้องกันและลดปัญหา ยาเสพติด

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครอบครัวอาสาสมัคร ๗ ครอบครัว

วิธีดำเนินการ ดังนี้

๑. นักวิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมแก่ครอบครัวอาสาสมัคร
 ๒. นักวิจัย และ ครอบครัวอาสาสมัครศึกษาดูงานร่วมกันโดยศึกษาดูงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างไทย และร่วมทำกิจกรรมกราบพระ เวียนเทียนรอบธาตุลำปางหลวง เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติวัดแต่ละแห่ง ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนในอดีตที่ปฏิบัติมา และถามปัญหาที่ได้ศึกษาจากสถานที่ต่าง ๆ
 ๓. นักวิจัยเข้าร่วมการจัดกิจกรรมและดำเนินการจัดกิจกรรมของนักวิจัยไปตามลำดับ
 ๔. นักวิจัยสังเกตการณ์การศึกษาดูงาน และพฤติกรรมการแสดงออกต่อประเพณีวัฒนธรรมชาวพุทธของครอบครัวอาสาสมัคร
 ๕. สรุปผลการจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การคืนข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน
- เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ใช้กระบวนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการจัดกิจกรรม การจดบันทึกภาคสนาม และการใช้วิธีทัศนัยบันทึกภาพกิจกรรม
- กิจกรรม ประกอบด้วย
๑. กิจกรรมของครอบครัวอาสาสมัคร สวดมนต์ไหว้พระ และเวียนเทียนรอบพระธาตุ ร้องเพลงเชื่อมความสัมพันธ์
 ๒. กิจกรรมของนักวิจัย ชี้แจงกฎกติกาการศึกษาดูงาน นำครอบครัวอาสาสมัครไหว้พระสวดมนต์ และเวียนเทียน ถามปัญหาที่ได้ศึกษาเรียนรู้จากการดูงานครั้งนี้ และกิจกรรมร้องเพลงคาราโอเกะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวอาสาสมัคร

ภาพ ๓.๑ ครอบครัวอาสาสมัคร
ทัศนศึกษาจังหวัดลำปาง

กิจกรรมที่ ๗ กิจกรรม PRA (Participatory Rural Appraisal)

ระยะเวลา/ สถานที่ ดำเนินการ ณ วันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ชุมชนบ้านเปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักต่อปัญหาสารเสพติดกับครอบครัวอาสาสมัคร ๗ ครอบครัว โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มที่ ๒ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มที่ ๓ กลุ่มเด็กเยาวชน และมีรูปแบบในการจัดกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ กำหนดให้แต่ละกลุ่มชี้จุดเสี่ยงในชุมชนและประเมินว่า พื้นที่ใดมีความเสี่ยงสูงในการเสพยาเสพติด

กิจกรรมที่ ๒ ให้แต่ละกลุ่มจำแนกบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนว่า ประกอบด้วยกลุ่มใดบ้างโดยจำแนกจากกลุ่มหลักๆ และประเมินจัดอันดับว่ากลุ่มใดที่มีความเสี่ยงต่อปัญหาเสพยาเสพติด

กิจกรรมที่ ๓ ให้แต่ละกลุ่มระบุและประเมินสาเหตุของการเสพยาเสพติด

กิจกรรมที่ ๔ ให้แต่ละกลุ่มระบุและประเมินพฤติกรรมหลังติดยาเสพติด

กิจกรรมที่ ๕ ให้แต่ละกลุ่มระบุและประเมินผลกระทบที่มีต่อกลุ่มบุคคลในชุมชน

กิจกรรมที่ ๖ ให้แต่ละกลุ่มวาดภาพอนาคตเกี่ยวกับครอบครัวและชุมชนในฝัน

หลังจากนั้น ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปจากกิจกรรมว่า มีกลุ่มไหนที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากปัญหาสารเสพติด สาเหตุของปัญหา พฤติกรรมหลังติดยาเสพติด และผลกระทบที่มีต่อชุมชน และให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอกลุ่มละประมาณ ๑๐ นาที พร้อมกันนั้นก็นำมาสรุปร่วมกันถึงสิ่งที่เรียนรู้จากการทำกิจกรรม มีการอภิปรายซักถาม/สรุปการเรียนรู้ร่วมกันถึงสถานการณ์ปัญหาสารเสพติดในชุมชน/สังคม และหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหามาเพื่อจัดทำเป็นแผนครอบครัวและแผนชุมชนต่อไป

ภาพ ๓.๔ กิจกรรม PRA กลุ่มครอบครัวอาสาสมัคร

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวิธีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

๓.๔.๑ การรวบรวมข้อมูลระดับทุติยภูมิ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยการศึกษาผลงานวิจัย บทความทางวิชาการต่าง ๆ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๓.๔.๒ การรวบรวมข้อมูลระดับปฐมภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาชุมชน โดยการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ประชากร เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม โดยสร้างความคุ้นเคยและเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม โดยอาศัยหลักการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ในสิ่งที่แต่ละคนรู้ ก่อให้เกิดการวางแผนและทำงานร่วมกันระหว่าง คณะผู้วิจัยและชาวบ้าน โดยเลือกเทคนิคการทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ฤดูกาล การเดินสำรวจ เป็นต้น

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมประจำปีของชุมชน บ้านแปะในวันปืยมหาราช อันเป็นประเพณีของชุมชน โดยใช้แบบบันทึกการสังเกต

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเวทีชุมชน เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเวทีชุมชน เพื่อระดมความคิด โดยการจัดกิจกรรมทั้งสิ้น ๗ กิจกรรม

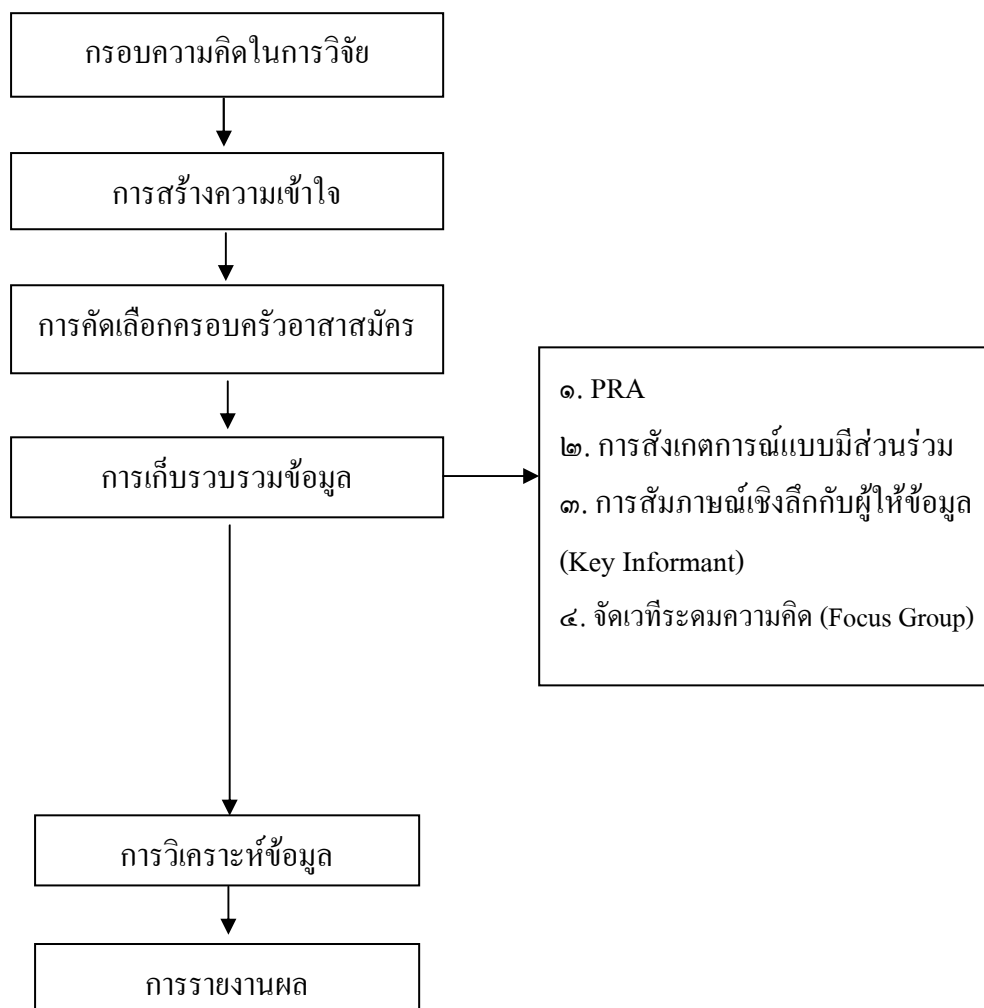
๔) การหาผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำความเข้าใจกลยุทธในการจัดการของครอบครัว และชุมชนเมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเสพติด ซึ่งอิทธิพลขององค์กรชุมชนจะมีส่วนในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ผู้ให้ข้อมูลหลักจะประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นแกนนำทางการและไม่ใช่ทางการเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ แกนนำองค์กรชุมชนต่าง ๆ

๕) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ภายใต้บรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นกว้าง ๆ ไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้งครอบครัวอาสาสมัครและแกนนำองค์กรชุมชน

๖) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการจัดสนทนาเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกของกลุ่มครอบครัวตัวอย่าง ๗ ครอบครัวที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้กลุ่มครอบครัวตัวอย่างดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด และทัศนคติระหว่างกัน โดยจัดกลุ่มสนทนา โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นปัญหาไว้ล่วงหน้าตามจุดประสงค์ของการวิจัย โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการสนทนา ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง พร้อมทั้งมีเครื่องมือในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพวิดีโอ กล้องถ่ายรูป ฯลฯ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีการต่าง ๆ นำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา และวิเคราะห์กับแนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ และนำเสนอผลการวิเคราะห์รูปแบบของการบรรยาย

บทที่ ๔

บริบทชุมชนและกระบวนการจัดเกลาของครอบครัวในชุมชน

บทนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อแสดงภาพรวมของชุมชนทั้งในด้าน ประวัติความเป็นมา สถานที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางวัฒนธรรมทั้งในด้านการศึกษา ประเพณีความเชื่อ ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน และลักษณะทั่วไปของครอบครัวในชุมชนเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดเกลาทางสังคมในครอบครัวของชุมชนบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลำดับไป

๔.๑ บริบทชุมชน

ชุมชนกรณีศึกษา เป็นชุมชนชนบทแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือตอนบน เป็นดินแดนที่มีความเก่าแก่ทั้งด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานมากกว่า ๗๐๐ ปี นับตั้งแต่การสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้น เมื่อ พ.ศ.๑๘๓๕ และมีความเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับและขยายอาณาเขตจนกลายเป็นอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันศูนย์กลางของอาณาจักรตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และพะเยา^๑

ชุมชนกรณีศึกษา ตั้งอยู่ทางใต้ของเมืองเชียงใหม่ บริเวณไม่ไกลจากริมฝั่งแม่น้ำแม่ปิง ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ต้นน้ำแม่ปิงตอนบน ประกอบไปด้วยเทือกเขาใหญ่น้อยอยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่ระหว่างเทือกเขาที่ลัดลับซับซ้อนทอดยาว ตั้งแต่เหนือจรดใต้นั้นจะเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาและตั้งอยู่ระหว่างหุบเขา มีห้วยน้ำไหลผ่าน ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ และปรากฏร่องรอยการอาศัยอยู่ของมนุษย์โบราณมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ก่อนพัฒนาการไปสู่การถิ่นฐานเป็นชุมชน และผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ราชธานีแห่งอาณาจักรล้านนา ก่อนเมืองเชียงใหม่จะตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๒๑-๒๓๑๗ จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๑๗ พระเจ้าตากสินพร้อมด้วยพญาท้าวละและพญาจำบ้านได้ขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่เป็นผลสำเร็จ เชียงใหม่จึงเปลี่ยนสถานะ

^๑ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔),

เป็นเมืองประเทศราชของราชอาณาจักรสยามมานับตั้งแต่บัดนั้น จวบจนในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากการปฏิรูปการปกครอง โดยการประกาศยกเลิกประเทศราชเป็นแบบ มณฑลเทศาภิบาล ด้านนาจึงถูกผนวกรวมไว้ในราชอาณาจักรสยามและประเทศไทยอย่างสมบูรณ์

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านแปะมีประวัติศาสตร์ชุมชนควบคู่มากับการพัฒนาของเมือง เชียงใหม่ก่อนการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเล็กน้อย และมีพัฒนาการความเป็นชุมชนอย่างเรียบง่าย จนกระทั่งมีสภาพเป็นหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในสังคมไทยปัจจุบัน ภาพตัดต่อของชุมชนแห่งนี้จึง มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันกษัตริย์ในอดีต ตลอดจนการผ่าน ประสบการณ์ติดต่อกับสังคมภายนอกมาโดยตลอด ประสบการณ์การเรียนรู้ทางภูมิปัญญาส่งต่อ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีวัฒนธรรมข้าวเป็นสายป่านทางวัฒนธรรมในชุมชน

๔.๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ความหมายของชื่อหมู่บ้าน มีคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านว่า เดิมที่บ้านแปะนี้ มีชื่อเรียกว่าบ้านปู่กำ เริ่มแรกมีหลังคาเรือนอยู่ ๗ หลังคาเรือน และมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ ต่อมา มีเจ้าพระยาท่านหนึ่งได้สั่งให้เจ้าเมืองและหัวหน้าหมู่บ้านตามแคว้นเหล่านั้นออกไปคล้อง ช้างที่ดกมัน หัวหน้าหมู่บ้านทุกหมู่บ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองพอได้รับคำสั่งก็พาผู้คนในหมู่บ้าน ออกไปคล้องช้างดกมัน ส่วนชาวบ้านหมู่บ้านแปะไปเป็นหมู่บ้านสุดท้ายและให้ไปทำการคล้องช้าง ร่วมกับหมู่บ้านอื่น แต่พอเจ้าพระยามาดูการคล้องช้าง ปรากฏว่า เชือกที่คล้องช้างของหมู่บ้านแปะ นั้นเป็นเชือกที่อยู่ด้านในสุดของคอช้างทั้ง ๆ ที่ไปเป็นหมู่บ้านสุดท้ายทำให้หมู่บ้านแปะได้รับชัยชนะในการคล้องช้างครั้งนั้น เลยถูกเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านแปะ หมายถึงหมู่บ้านที่มีชัยชนะ (คำว่า “แปะ” เลื่อนมาจากคำว่า “แป” หรือ “แพ” ในภาษาถิ่นล้านนา หมายถึง “ชนะ”)

บ้านแปะเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งมานาน ๔๐๐ กว่าปี ความเป็นมาของหมู่บ้านมีประวัติควบคู่กับศาสนสถานหรือวัดในหมู่บ้าน จากการ สอบถามผู้รู้และผู้เฒ่าผู้แก่หมู่บ้าน พบว่า มีตำนานคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาและมีหลักฐานพยาน ทางวัตถุในการยืนยันคำบอกเล่า โดยกล่าวว่าตามตำนานที่จารึกในตราหลวงหลาบเงิน^๑ ของ

^๑ หลาบ (น.) หมายถึง แผ่นโลหะที่มีการจารึกอักขระและประทับตราประจำตัว ในที่นี้ ทำด้วยเงิน หมายความว่า แผ่นเงินแบนยาวคล้ายใบลานจารึกอักขระ ประทับพระราชลัญจกร เพื่อแสดงว่าผู้ที่ได้รับ พระราชทานแผ่นเงินจารึกนี้ได้รับความคุ้มครองจากกษัตริย์ โดยมีต้องเป็นทหารหรือถูกเกณฑ์แรงงานใด ๆ

พระนางวิสุทธเทวี^๑ เมื่อจุลศักราช ๙๒๕ ตรงกับพุทธศักราช ๒๑๑๐ เดือน ๕ เหนือขึ้น ๑๕ ค่ำ พระนางวิสุทธเทวีทรงเสด็จออก ณ ท้องพระโรง โปรดเกล้าให้แสนหลวงคาบเรือก มั่นหัวแข็ง มั่นต้องแค้นขา ให้ทำตราหลวงหลายเงินไว้ เพื่อคุ้มครองชาวบ้าน ฮากฮาน กองกุน ป่ารวก อมกุด แปะนุก (บ้านแปะ) ทั้งคนลาวะ คนไทย เพราะเขาเหล่านั้นเป็นข้าทาสวัด ที่ได้รับหลังน้ำ พระราชทานไว้ให้เฝ้าดูแลวัดราชวิสุทธาราม (บ้านแปะ)

ประวัติการสร้างวัดบ้านแปะ หรือมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัดราชวิสุทธาราม” ความปรากฏตามตราหลวงหลายเงินของพระนางเจ้าวิสุทธเทวี และบันทึกโบราณอักขระแบบสุโขทัย และลิขิตรจนาโดยสมเด็จพระสังฆราชวัดโลกโมฬี มาถึงยังวัดราชวิสุทธาราม (วัดบ้านแปะ) พอสรุปได้ว่า ในสมัยนั้น พระนางเจ้าวิสุทธเทวีทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งของแคว้นล้านนาใน ในตราหลวงหลายเงินทรงลิขิตไว้ว่า

ในปีเถาะ นพศก (จุลศักราช ๙๒๕ พ.ศ ๒๑๑๐) เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ สมเด็จพระมหาราชเทวีบรมบพิตรเป็นพระเจ้าอยู่หัว พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ได้เสด็จออก ณ ท้องพระโรงจึงโปรดเกล้าฯ ให้แสนหลวงคาบเรือก มั่นหัวแข็ง มั่นต้องแค้นขา ให้ทำตราหลวงหลายเงินนี้ไว้เพื่อคุ้มครองชาวบ้านแปะปก (ปัจจุบันคือบ้านแปะ) อมกุด ฮากฮาน กองกุน ป่ารวก^๒ ทั้งชาวลาเว ทั้งชาวไทย ให้เขาเหล่านั้นเป็นข้าทาสเลขวัด ที่ได้ทรงหลังน้ำพระราชทานไว้ให้เฝ้าวัดราชวิสุทธาราม ว่ายามใด ข้าทาสวัดเป็นคนช่วยเบียดขี่หรือดอกผลอันเกิดขึ้นจากที่ดิน ซึ่งได้พระราชทานทั้งหมดก็ดี หรือค่าเช่าบ้านแปะเป็นเงิน ๕๐๐ บาท จ่ายทุกปีก็ดี ให้เป็นของพระราชทานไว้สำหรับบำรุงวัดราชวิสุทธารามทุกปี ท่านกำนันผู้ใหญ่บ้านอย่าได้แทรกแซงรบกวน อย่าเกณฑ์เขาหาบสิ่งของ อย่าเกณฑ์เขาเฝ้าเวรยาม อย่าเกณฑ์เขาเกี่ยวหญ้าให้ช้างม้า ให้ปล่อยเขาไว้ให้ปฏิบัติกรงานตามพระราชอาชญา^๓ งานอันใดที่มีได้เกี่ยวข้อง อย่าได้สั่งให้เขาทำ เพราะเหตุว่า เขาเป็นข้าทาสที่ได้ทรงกรวดน้ำพระราชทานไปแล้ว (ต่อมาวัดนี้ได้ร้างไประยะหนึ่ง)

ครั้นถึงจุลศักราช ๙๖๘ (พ.ศ ๒๑๔๙) ปีมะเมียอัฐศก เดือน ๔ เหนือ วันพุธ ยามกลองเย็น พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปที่วังของพระเชษฐาของพระองค์ พระเชษฐาได้เพ็ดทูลว่า สมเด็จพระสังฆราชข้อใจต่อเสนาสนะของวัดราชวิสุทธาราม ซึ่งย่อยยับเสียหาย พระเชษฐาได้เพ็ดทูล เช่นนี้ จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งว่า ราชสถานทีนั้นเป็นที่ซึ่งได้รับ

^๑ พระนางวิสุทธเทวี (พ.ศ.๒๑๐๗-๒๑๒๑) กษัตริยานีองค์สุดท้ายในราชวงศ์มังราย ปกครองเมือง เชียงใหม่หลัง อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นพม่า

^๒ ปัจจุบันนี้ปรากฏมีอยู่แต่บ้านแปะและอมกุด ส่วนฮากฮาน กองกุนและป่ารวกนั้นไม่มีประชากรอาศัยอยู่แล้ว คงเหลือแต่ตลุปร้าง

พระราชทานสืบ ๆ มา จนถึงพระองค์เรา ขอให้ครูของเราเรียกเอาจากชาววัดให้นำเอาบ้าน สวนไร่นา มาเสียภาษีให้แก่หลวงและวัดที่นั่น เพื่อรวบรวมเก็บไปใช้ก่อสร้างวัดราชวิสุทธาราม โดยมีพระราชโองการเช่นนี้ เมื่อบูรณะสร้างขึ้นแล้วก็มีพระราชสารจากสมเด็จพระสังฆราชวัดโลกโมฬี ให้ช่วยในการสร้างวัดราชวิสุทธารามหรือวัดบ้านแปะในปัจจุบัน

ครั้นต่อมาเมื่อจุลศักราช ๘๘๔ (พ.ศ. ๒๑๓๕) ปีชวด เดือน ๕ เหนือ แรม ๗ ค่ำ วันอังคาร ไทยเรียกว่าวันเพ็ญเสด็จ พระสุทโธ (กษัตริย์พม่า) ได้กวาดต้อนเอาชาวบ้านชาวเมืองและข้าทาสของวัด รวมทั้งข้าทาสของวัดกิตติด้วย ท่านก็ได้อพยพเอาลงไปทางพม่า พอถึงเมืองแจ่มก็มีนายนะหลัง ได้ปรึกษานายพวกข้าทาสของวัดกิตติ และได้จัดพิธีกรรมบูชาเทพยดาและอารักษ์เมืองล่าง แล้วนำน้ำขมิ้นส้มป่อย สระสรง (ตราหลวงหลายเงิน) แล้วบริบูรณ์จึงหาวันดี ยามดี ออกติดตามไปทันที่บ้านจอมป่าหรือจำปา^๑ แล้วนำตราหลวงหลายเงินเข้าทูลพระสุทโธ พระสุทโธก็ให้ราชเลขานุการนำเอาตราหลวงหลายเงินมาอ่านดู จึงรู้แจ้งว่าเป็นข้าทาสของวัดแท้จริงจึงโปรดเกล้ารับสั่งให้ล่ามหลวงหน้าหอรีบไปเรียกเอาราชของครักษ์ ให้ไปวประกาศแก่นายทัพนายกองให้มาประชุมพร้อมกันแล้วจึงมีพระราชโองการว่า ข้าทาสของวัดมีที่ใด ให้จัดการส่งออกมาแก่นายพวกและนายนะหลังให้จนหมด อย่าให้เหลือไว้แม้แต่คนเดียว แม้ที่สุดเค็กน้อยนอนอยู่ ก็อย่าให้เหลือไว้ให้นายพวกเก็บไปให้จนหมดสิ้น พระองค์เรานี้เป็นกษัตริย์ใหญ่ เราจะไม่ก้ำก่ายล่วงเกินพระราชโองการพระมหากษัตริย์เจ้าที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วให้เขากลับไปปฏิบัติตามจารีตประเพณีนั้น

อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ ได้สรุปเรื่องตราหลวงหลายเงินไว้ว่า ข้อความที่จารึกไว้บนแผ่นเงิน ปัจจุบันเป็นแผ่นที่หักออกเป็นสองท่อนและมีดวงตราครึ่งประทับรูปสิงห์และรูปหงส์ยืนอยู่บนแท่นนั้น ท่านได้ออกความเป็นภาษาไทยปัจจุบัน มีข้อความตอนท้ายว่า พระนางวิสุทธเทวีมีพระราชโองการสั่งห้ามไม่ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน (หมายถึงกลุ่มข้าราชการ) เข้าแทรกแซงรบกวนชาวบ้าน เกณฑ์แรงงาน เข้าเวรอยู่ยาม เกี้ยวพลาญให้ช้างม้า ปลอ่ยให้อยู่อิสระปฏิบัติการสนองพระราชอาญาอย่างเดียว งานที่ไม่สมควรไม่เกี่ยวข้อง ห้ามไม่ให้ทำ ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้ได้รับการหลั่งน้ำพระราชทานให้แก่วัดราชวิสุทธาราม

ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านแปะจึงยังมีความสำคัญต่อประวัติด้านความเป็นมาอย่างลึกซึ้ง^๒ จึงได้จัดทำพิธีกรรมตราหลวงหลายเงินทุก ๓ ปี และวัดราชวิสุทธาราม (วัดบ้านแปะ) ปัจจุบันนี้ก็ได้

^๑ เป็นหมู่บ้านบนเส้นทางโบราณระหว่างอำเภอฮอดกับอำเภอแม่สะเรียง

^๒ ประวัตินี้เพิ่งจะมาค้นพบและนำออกมาให้ชาวบ้านตำบลโกส้งเค็งทราบในปี พ.ศ.๒๕๒๐ โดยอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ เป็นผู้สืบค้นและแปล

บุรณะซ่อมแซมมาโดยตลอด มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบสืบทอดตำแหน่งมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีด้วยกัน ๓๔ รูป บริเวณด้านทิศเหนือของวัดยังปรากฏมีซากเวียงโบราณ และหลุมฝังนางสนมยังปรากฏรูปรอยอยู่บ้าง สำหรับเวียงโบราณนี้ กำแพงเรียงด้วยหิน ชาวบ้านเรียกกันว่า เวียงหิน นับเป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่ง

ภาพ ๔.๑ ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘

ถนนเชียงใหม่-ฮอด

๔.๓ สถานที่ตั้ง

หมู่บ้านแปะ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านแปะ เขตการปกครองอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เดินทางไปทางทิศใต้ตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ ถนนเชียงใหม่-ฮอด ผ่าน อ.หางดง อ.สันป่าตอง และ อ.จอมทอง อยู่ห่างจากอำเภอจอมทองไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๔ กิโลเมตร จากนั้นเดินทางไปถึงหลักกิโลเมตรที่ ๘๒ จะถึงทางแยกเข้าหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันตก จากปากทางเดินทางเข้าไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร รวมระยะทั้งสิ้นประมาณ ๖๘ กิโลเมตร ก็จะเข้าถึงหมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม โดยมีพื้นที่ทำกินอยู่แยกจากที่อยู่อาศัยในบริเวณรอบชุมชน

เส้นทางคมนาคมสายหลักของหมู่บ้านแปะเป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ติก มีระยะทาง ๑.๕ กิโลเมตร อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง ถนนสายรองภายในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ได้รับงบประมาณสนับสนุนก่อสร้างจากโครงการพัฒนาของ รพช. โดยใช้แรงงานชาวบ้าน มีขนาดความกว้าง ๔ เมตร และถนนลาดยางบางส่วนภายในหมู่บ้านสนับสนุนงบประมาณก่อสร้างโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ และถนนบางแห่งภายในหมู่บ้านยังมี

สภาพเป็นถนนอัดดินลูกรัง ในหมู่บ้านมีจำนวนตรอกซอยทั้งสิ้น ๑๘ ตรอก/ซอย สภาพใช้การได้ดี และมีทางเดินเท้ารอบบริเวณหมู่บ้าน

ภาพ ๔.๒ สภาพถนนและเส้นทางในหมู่บ้าน

๔.๔ ลักษณะทางกายภาพ

ตำบลบ้านแปะ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ๆ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน จะเป็นฤดูฝน ทำให้มีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน เดือนตุลาคมถึงมีนาคมจะเป็นฤดูหนาว ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีอากาศหนาวเย็นและมีลมพัดตลอดเวลา และในเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนพฤษภาคม เป็นฤดูร้อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีอากาศแห้งแล้งและมีปัญหาการขาดแคลนน้ำบ้างในช่วงฤดูร้อน

หมู่บ้านแปะมีลักษณะทางภูมิอากาศแบ่งเป็น ๓ ฤดูด้วยกันคือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-กันยายน

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม- กุมภาพันธ์

ภูมิประเทศของหมู่บ้านแปะมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในเขตตำบลเดียวกัน
ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านทุ่งพัฒนา หมู่ที่ ๑๓ และบ้านม่อนหิน หมู่ที่ ๓

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านม่อนหิน หมู่ที่ ๓ และหมู่บ้านห้วยทราย หมู่ที่ ๕

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตป่าอุทยานแห่งชาติออบหลวง และบ้านทุ่งพัฒนา หมู่ที่ ๑๓

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตป่าอุทยานแห่งชาติออบหลวง

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านแปะตั้งอยู่ในพื้นที่ดอนเชิงเขา และมีพื้นที่ราบเชิงเขา โดยมีภูเขาอยู่ล้อมรอบ มีลำน้ำแปะไหลผ่าน ทำให้มีการทับถมกันของตะกอนที่มากับลำน้ำ เหมาะสำหรับการเพาะปลูกและทำการเกษตรกรรม และได้มีการจัดทำคลองชลประทานตัดผ่านในเขตพื้นที่การเกษตรและหมู่บ้าน เพื่อใช้ในการทำการเกษตรพร้อมทั้งใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน

แหล่งน้ำในตำบลบ้านแปะ ประกอบด้วย แม่น้ำแจ่ม น้ำแม่แปะ แม่น้ำปิง ลำน้ำแม่สะลาน และลำห้วยประกอบด้วย ห้วยทราย ห้วยผีเสื้อ ห้วยขี้เหล็ก ห้วยกองหมาย ห้วยน้ำอุ่น ห้วยปู้ ห้วยทะลอก ห้วยบอน และห้วยกองเลน

น้ำฝน จากข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่สถานีตรวจอากาศโครงการหลวงดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ แสดงให้เห็นว่ามีปริมาณน้ำฝนสะสมตลอดปี จำนวน ๑,๔๕๘.๕ มม. ในเดือนมกราคมถึงธันวาคม และมีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดในเดือนสิงหาคม ๓๕๓.๕ มม. ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑๒๔.๘๗ มม.

อ่างน้ำโครงการถ่ายโอนของกรมประมงและกรมชลประทาน และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้ามี ๕ หมู่บ้าน ๗ สถานี ได้แก่ บ้านสบแปะ บ้านห้วยทราย-ช่วงเปาใต้ บ้านวังดวง บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย

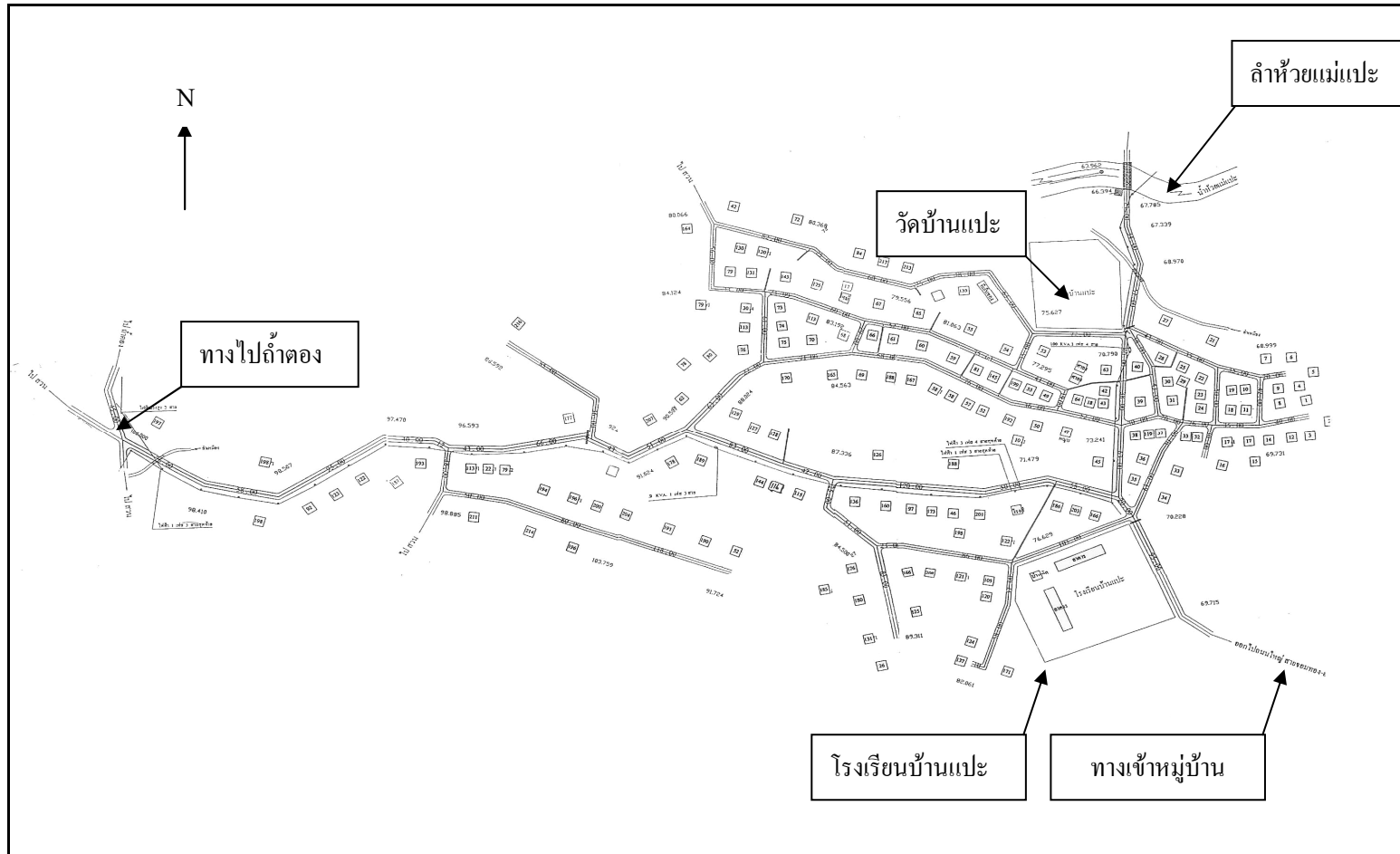
ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของตำบลบ้านแปะ ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติออบหลวงและอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติออบหลวงอยู่ในเขตการปกครองของตำบลดอยแก้ว ตำบลสบเตี๋ย ตำบลแม่สอย และตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม ตำบลหางดง อำเภอฮอด ตำบลบ่อหลวงและตำบลนาคอเรือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

สัตว์ป่าที่พบเห็นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบหลวง คือ เก้ง กวาง หมูป่า ลิง กระต่าย นกชนิดต่าง ๆ กระเจียน กระเลน สัตว์เลื้อยคลาน เช่น กิ้งก่าหัวแดง งูต่าง ๆ สัตว์สะเทินบก สะเทินน้ำ เช่น กบหนอง เขียดตะปาด อึ่งอ่างบ้านแมลงต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตตำบลบ้านแปะ และอีกบริเวณริมแม่น้ำปิง

ลักษณะการใช้พื้นที่ ตำบลบ้านแปะ ประกอบด้วยหมู่บ้าน ๒๐ หมู่บ้าน มีพื้นที่รวม ๒๒,๗๐๐ ไร่ ๓๒ ตารางวา แยกเป็นที่อยู่อาศัย ๒,๑๕๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๒๐,๒๐๐ ไร่ และพื้นที่สาธารณะ ๑๕๐ ไร่ ส่วนในหมู่บ้านแปะมีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ ๖๔๕ ไร่ ๒ ตารางวา แบ่งเป็นพื้นที่ๆ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ ๗๒ ไร่ ๒ งาน และมีพื้นที่ทำกิน ประมาณ ๕๗๓ ไร่ จากการสังเกต พบว่า มีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมหลายประเภท คือ การทำนาทั้งนาปีและนาปรัง ทำสวนส่วนใหญ่เป็นสวนลำไย และการปลูกพืชแบบหมุนเวียนและชั่วคราว ในเขตพื้นที่โดยรอบของหมู่บ้าน และการใช้พื้นที่ในบริเวณหุบเขาในเขตอุทยานเพื่อทำไร่หอมแดง และสวนลำไย

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านในระยะแรก มีลักษณะพื้นฐานเป็นกลุ่มใกล้เคียงพื้นที่นา ติดกับลำห้วยแม่แปะ ต่อมาในภายหลังมีการขยายการตั้งเรือนเรียงยาวไปตามถนนภายในหมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็นหมวดบ้านทั้งหมด ๗ หมวด โดยการตั้งบ้านเรือนตามเส้นทางการคมนาคมบริเวณสองข้างถนนสายหลักของหมู่บ้าน และกระจายตัวออกไปตามตรอกซอกซอย และส่วนหนึ่งก็ตั้งบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ที่ดินทำกิน ดังแผนผังหมู่บ้าน ดังนี้

แผนที่ ๔.๑ แสดงสถานที่สำคัญและการกระจายตัวของบ้านเรือนภายในหมู่บ้านแปะ (สำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๗)

ลักษณะการสร้างเรือนภายในหมู่บ้าน สามารถแบ่งลักษณะเรือนได้ ดังนี้ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ๕๕ หลัง บ้านไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง ๓๗ หลัง บ้านไม้สองชั้น ๑๘ หลัง บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒๓ หลัง บ้านตึกชั้นเดียว ๒๘ หลัง บ้านตึกสองชั้น ๓ หลัง รวม ๑๖๘ หลัง และเป็นที่น่าสนใจว่ามีเรือนหลายหลังยังคงอนุรักษ์ยังคงเก็บข้าวเปลือกไว้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หลองข้าว” บางลงมีอายุเก่าแก่กว่า ๖๐ ปี ลักษณะการสร้างเรือนสามารถจำแนกการสร้างเรือนออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ การสร้างบ้านเรือนแบบดั้งเดิม เป็นลักษณะเป็นเรือนไม้ทั้งหลัง มีใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือที่เรียกว่า ดินขอ ปัจจุบันเหลืออยู่ไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่หันไปสร้างบ้านเรือนด้วยรูปแบบและวัสดุสมัยใหม่

กลุ่มที่ ๒ บ้านเรือนแบบกึ่งผสมมีลักษณะเป็นบ้านเรือนที่ใช้วัสดุในการก่อสร้างจำพวกไม้และปูนซีเมนต์

กลุ่มที่ ๓ บ้านเรือนแบบสมัยใหม่มักจะเป็นบ้านชั้นเดียวหรือสองชั้นส่วนใหญ่มักเป็นบ้านชั้นเดียว และสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง หลังคาบ้านนั้นมุงด้วยกระเบื้อง

สาธารณสมบัติและสาธารณสถานของหมู่บ้าน มีดังนี้ วัดบ้านแปะ ประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง ถนนลาดยางแอสฟัลติก ระยะทาง ๑,๕๐๐ เมตร ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ภายในหมู่บ้าน ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๒ แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา ๑ แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๑ แห่ง สถานที่ฌาปนกิจกิจ ๑ แห่ง หอกระจายเสียง คลองส่งน้ำชลประทาน ศาลาประชาคม ที่อ่านหนังสือชุมชน และโรงสีข้าว ๑ แห่ง และมีสถานอนามัยชุมชนบ้านแปะตั้งอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ ห่างออกไปจากหมู่บ้านแปะไปประมาณ ๕ กิโลเมตร

ทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้าน ประกอบด้วยพื้นที่ป่าไม้ หรือชาวบ้านเรียกว่า “ป่าแปะ” ปัจจุบันได้จัดทำเป็นเขตป่าไม้ชุมชนเกิดพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคม สมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยมีกลุ่มชาวบ้านจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ทำให้มีอาหารตามธรรมชาติเกิดขึ้นมากมาย เช่น เห็ดถอบ ผักหวาน หน่อไม้ ซึ่งชาวบ้านแปะสามารถเก็บกินและนำไปขายในตลาดเป็นรายได้เสริม และมีการอนุรักษ์เฝ้ารักษา โดยจัดตั้งเวรยามเฝ้าดูแลป้องกันการบุกรุกเข้ามาทำลายทรัพยากรจากคนภายนอกหมู่บ้าน

แหล่งน้ำที่สำคัญมี ๒ แหล่ง คือ แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ลำห้วยแม่แปะ และแหล่งน้ำที่จัดสร้างขึ้นได้ดำเนินการของงบประมาณการจัดสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๔๘

แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ประกอบด้วย

๑. น้ำบริโภค เป็นบ่อน้ำตื้น (ความลึกประมาณ ๕ – ๑๐ เมตร) จำนวน ๕ บ่อ คือ บริเวณวัด บริเวณท้ายหมู่บ้าน บริเวณหลังโรงเรียน บริเวณทางลำตอง และบริเวณห้วยริน

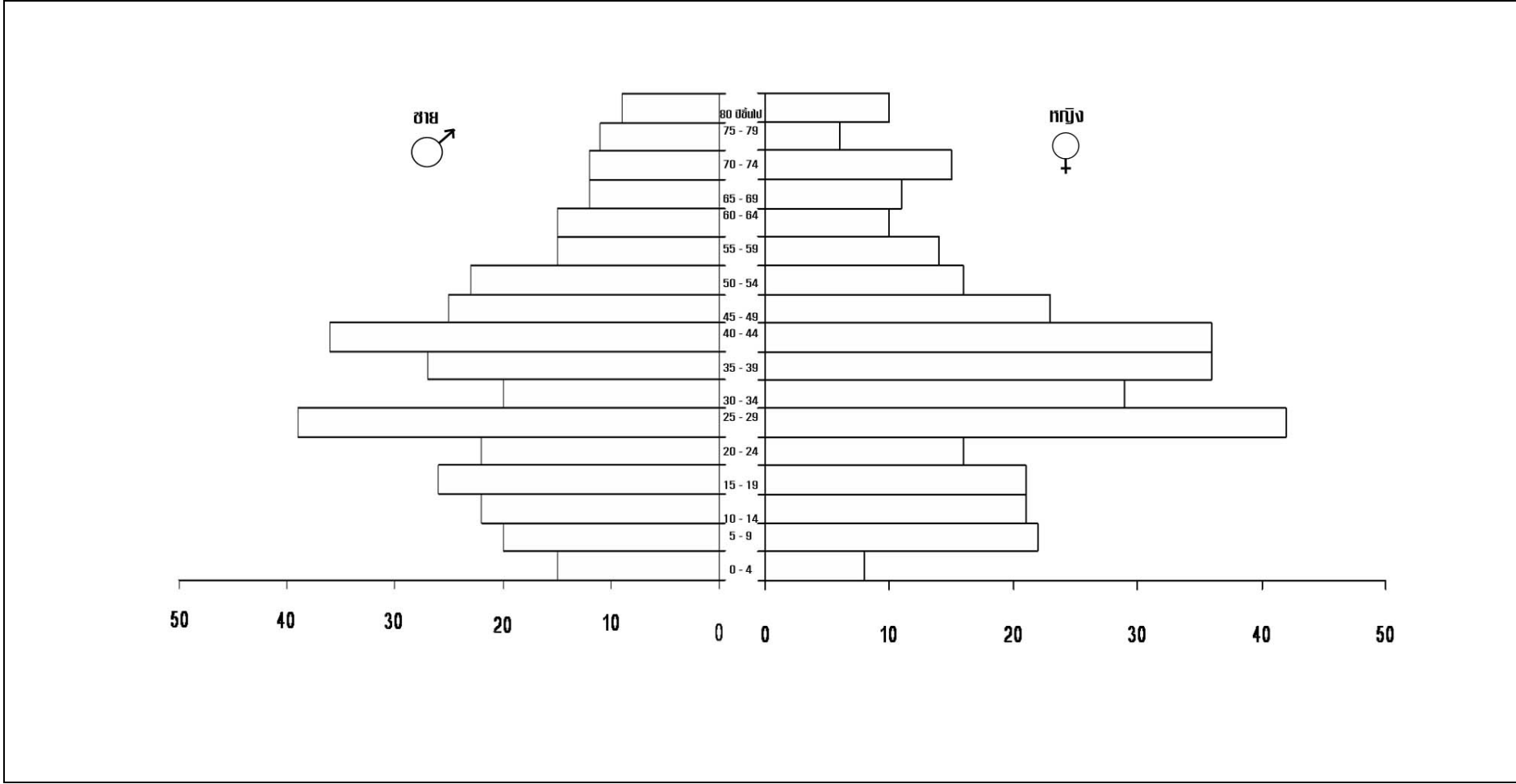
๒. น้ำอุปโภค ซึ่งใช้เป็นแหล่งน้ำใช้ ประกอบด้วย

๒.๑ น้ำประปาภูเขา โดยได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล
ปี ๒๕๔๕ ปัจจุบันได้รับการดูแลจากคณะกรรมการดูแลประปาหมู่บ้าน มีการ
กำหนด การคิดค่าใช้น้ำประปาเป็นจำนวน ๔ บาทต่อหน่วย

๒.๒ ลำเหมืองสาธารณะ

ลักษณะประชากรในหมู่บ้านแปะ ประกอบด้วยจำนวนครัวเรือนในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๔๓)
จำนวน ๑๘๕ ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๖๘๕ คน มีประชากรชาย จำนวน ๓๔๕ คน
และประชากรหญิง จำนวน ๓๓๖ คน ดังแผนภูมิปิรามิดประชากร ดังนี้

แผนภูมิ ๔.๑ พีรามิดประชากรหมู่บ้านแปะ (สำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๗)

ตาราง ๔.๑ แสดงช่วงอายุของประชากร

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	จำนวนรวม
๐-๔	๑๕	๘	๒๓
๕-๙	๒๐	๒๒	๔๒
๑๐-๑๔	๒๒	๒๑	๔๓
๑๕-๑๙	๒๖	๒๑	๔๗
๒๐-๒๔	๒๒	๑๖	๓๘
๒๕-๒๙	๓๙	๔๒	๘๑
๓๐-๓๔	๒๐	๒๙	๔๙
๓๕-๓๙	๒๗	๓๖	๖๓
๔๐-๔๔	๓๖	๓๖	๗๒
๔๕-๔๙	๒๕	๒๓	๔๘
๕๐-๕๔	๒๓	๑๖	๓๙
๕๕-๕๙	๑๕	๑๔	๒๙
๖๐-๖๔	๑๕	๑๐	๒๕
๖๕-๖๙	๑๒	๑๑	๒๓
๗๐-๗๔	๑๒	๑๕	๒๗
๗๕-๗๙	๑๑	๖	๑๗
๘๐ ขึ้นไป	๙	๑๐	๑๙
รวม	๓๔๙	๓๓๖	๖๘๕

ภาพ ๔.๓ โรงเรียนบ้านแปะ

๔.๕ แหล่งการศึกษาในชุมชน

๑) แหล่งการศึกษาที่เป็นทางการ

โรงเรียนบ้านแปะ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๔ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เปิดทำการสอน เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๓ โดยมีนายทิพย์ ประสมสุข ครูใหญ่ ได้อาศัยศาลาวัดบ้านแปะเป็นที่เรียนหนังสือของชาวบ้านและนักเรียน ต่อมาปี ๒๔๕๓ ได้ย้ายมาตั้งบนเนื้อที่ในปัจจุบัน มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๘๓ ตารางวา ได้มีการก่อสร้างอาคารเรียน และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการศึกษาเพิ่มเติมมาตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนบ้านแปะ-ม่อนหิน ปัจจุบันสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕ จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ มีข้าราชการครูประจำการ ๘ คน เป็นชาย ๓ หญิง ๕ นักการภารโรง ๑ คนมีหมู่บ้านในเขตบริการ ๓ หมู่บ้านคือ หมู่บ้านบ้านแปะ หมู่ที่ ๔ หมู่บ้านบ้านทุ่งพัฒนา หมู่ที่ ๑๓ และหมู่บ้านบ้านม่อนหิน หมู่ที่ ๓

โรงเรียน เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเยาวชนทุกคนอย่างมีคุณภาพมุ่งเน้นให้เยาวชนทุกคนมีโอกาสรับการศึกษาอย่างเสมอภาค มีแหล่งเรียนรู้พอเพียงและทั่วถึงผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และแนวทางปฏิรูปของกระทรวงการศึกษาธิการเพื่อรอบความคิดในการวางแผนการจัดการศึกษาตามภารกิจเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ศูนย์เด็กเล็กบ้านแปะ ตั้งขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๘ สถานที่ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน อาคารศูนย์ เป็นครึ่งไม้ครึ่งปูนส่วนที่เป็นไม้เป็นอาคารหลังเก่าของทางโรงเรียน ในส่วนที่เป็นปูนเป็นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ โดยเงินบริจาคจากผู้ปกครองเด็ก และเงินกองกลางของศูนย์ เปิดเรียนครั้งแรกมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ โดยงบประมาณส่งจ่ายตามจำนวนของนักเรียนในศูนย์ และค่าจ้างครูสอน ต่อมาครูได้ลาออก ทำให้ครูประจำโรงเรียนบ้านแปะมาสอนแทน ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนครูประจำ ที่จะต้องรับผิดชอบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต่อมาได้มีการว่าจ้างครูสอน ซึ่งเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนบ้านแปะที่เรียนจบในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ ส่วนเงินค่าจ้างทางโรงเรียนได้จัดเก็บเงินจากผู้ปกครองของนักเรียนเพื่อนำมาจ่ายเป็นค่าจ้างสอนนักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ภาพ ๔.๔ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ เพราะทางโรงเรียนไม่มีครูประจำชั้นเด็กเล็ก จึงต้องมอบความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะรับผิดชอบต่อมา

ภาพ ๔.๕ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนบ้านแปะ

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลบ้านแปะ ตั้งอยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง เริ่มเปิดการเรียนการสอนที่โรงเรียนบ้านท่าข้ามเหนือ ครั้งแรกที่เปิดทำการเรียนการสอนปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มีนักเรียนจำนวน ๑๘ คน ปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๕๗ มีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน ๑๐๓ คน เปิดการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๑- ๖ และมัธยมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลาย เปิดการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์สำหรับชั้นมัธยมศึกษา และวันพฤหัสบดีสำหรับชั้นประถมศึกษา มีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพข.) กิจกรรมเข้าค่ายลูกเสือ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีการนำนักเรียนร่วมกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในวันสำคัญ เช่น ๕ ธันวาคมหาราช และการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดชุมชน สภาตำบล การบริจาคเลือด เป็นต้น ตลอดจนการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การส่งเสริมทางด้านทุนการศึกษา โดยที่ทางศูนย์ไม่ได้เป็นผู้จัดการคือรับทุนการศึกษามาก่อนจากโรงเรียนเดิมหรือสถาบันเดิมที่ส่งเสียเรื่องทุนการศึกษามาด้วย และอีกส่วนหนึ่งได้จากการเขียนเรียงความเพื่อขอทุนการศึกษาจากรัฐบาล แต่ไม่มีทุนที่จัดให้ในส่วนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลบ้านแปะที่ได้จัดไว้เพื่อการนี้

๒. ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลทางด้านวัสดุอุปกรณ์ เช่น สื่อในการเรียนการสอน เช่น ปากกา ดินสอ กระดาษ สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน

๓. นักเรียนที่มาเรียนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจะไม่ต้องเสียค่าเรียน หรือเรียกว่าค่าเทอมกับทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนักเรียนที่สอบตกในวิชาที่เรียนก็จะต้องเสียค่าซ่อมในวิชาที่นักเรียนจะต้องเรียนใหม่

๔. มีห้องสมุดที่ใช้ได้อยู่ที่ส่วนกลางคือ อยู่ที่ศูนย์ประจำอำเภอหรือที่ตั้งของศูนย์นักศึกษาสามารถที่จะใช้ห้องสมุดได้ โดยการนำบัตรนักศึกษาไปใช้ในการใช้บริการห้องสมุดของส่วนรวม และยังมีอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล คือที่ศูนย์ตำบลบ้านแปะ แต่ยังขาดแคลนหนังสืออยู่ ยังมีไม่เพียงพอมากนัก

๕. มีการส่งเสริมในด้านของอาชีพ โดยมีการรวมกลุ่มกัน แล้วช่วยกันคิดในเรื่องของผลิตภัณฑ์เมื่อรวมกลุ่มกันแล้วทางศูนย์ก็จะได้มีการจัดหาอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญในงานต่าง ๆ ตามที่สมาชิกในกลุ่มต้องการมาสอนให้แก่ นักเรียน โดยใช้เวลาตามที่กลุ่มจะกำหนด เช่น ในช่วงที่หมู่บ้านต่าง ๆ ได้เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในช่วงวันจันทร์-ศุกร์ เช่น การทอผ้าพื้นเมือง การแนะนำให้รู้จักออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เกิดความหลากหลาย มีการสนับสนุนงบประมาณบ้างเล็กน้อยจากศูนย์ ปัจจุบัน มีการแปรรูปผ้าเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ตัดเสื้อจากผ้าพื้นเมือง ผ้าม่าน ผ้าคลุมหมอน อีกกลุ่มจะมีการทำเกี่ยวกับเรื่องของ การเกษตร โดยอาศัยวิทยากรจากกรมการเกษตรมา

บรรยาย เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การผลิตปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลงที่ปลอดสารเคมี ทำขนมแปรรูปลำไย ลูกอมลำไย

๖. มีการนำนักเรียนไปศึกษาดูงาน เช่น ไปศึกษาดูงานการเกษตรแผนใหม่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมในด้านการอาชีพให้นักเรียนที่เรียนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เทอมละ ๑ ครั้ง

ภาพ ๔.๖ ทางเข้าโรงเรียนวัดพุทธนิมิตร

โรงเรียนวัดพุทธนิมิตร ตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๕ โดยมีพระครูอินทญาณรังษี เจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตร รองเจ้าคณะอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ คิตรีเริ่มโครงการเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรในเขตอำเภอจอมทองได้มีโรงเรียนสำหรับศึกษาเล่าเรียน โดยท่านพระครูอินทญาณรังษี ได้มอบหมายให้มีดำเนินเรื่องเปิดโรงเรียนขึ้นที่วัดพุทธนิมิตร ตำบล สบเตี้ยะ อำเภอจอมทอง โดยได้มีการประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในอำเภอจอมทองทุกวัด เข้าร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และมีมติเห็นตกลงพร้อมเพิ่กันทำให้เปิดโรงเรียนขึ้น มีการรวบรวมทุนปัจจัยจากเจ้าอาวาสแต่ละวัด และได้เปิดการสอนในเดือนมิถุนายน ปี ๒๕๔๕ ในปีแรกนักเรียนมีจำนวนทั้งหมด ๒๕ รูป และมีครูสอน ๕ รูป/คน และได้เปิดเป็นห้องเรียนโรงเรียนโฆงขาววิทยา ในปี ๒๕๔๖ ทางรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรใหม่ในโรงเรียนทั่วประเทศ ดังนั้นทางโรงเรียนวัดพุทธนิมิตร จึงได้ย้ายจากห้องเรียนโฆงขาว ไปเป็นห้องเรียนของโรงเรียนแม่แจ่มปริยัติศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่การศึกษาเดียวกัน ปัจจุบันปีการศึกษา ๒๕๔๗ ห้องเรียนวัดพุทธนิมิตร มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด ๑๒๓ รูป และจัดให้มีโครงการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน ดังนี้ โครงการพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ปี ๔๗ โครงการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ โครงการจัดทำเรือนเพาะชำ โครงการวัฒนธรรมล้านนา (คำเมือง) ผู้ผู้เรียน โครงการทัศนศึกษานอกสถานที่ โครงการ

ทอดผ้าป่าประจำปี โครงการปฏิบัติธรรม โครงการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมในวันสำคัญ โครงการป้องกันและแก้ปัญหาเสพติด สื่อลามกอนาจาร การพนัน และการทะเลาะวิวาท และโครงการอบรมนักเรียน

๒) แหล่งการศึกษาไม่เป็นทางการ

การศึกษานอกระบบของหมู่บ้านแปะ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการเรียนรู้ทักษะที่เป็นภูมิปัญญาเพื่อประดิษฐ์เครื่องใช้ในครัวเรือนหรือใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

การทอผ้า จากการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นการศึกษาเรียนรู้ในครอบครัวจากผู้เป็นญาติฝ่ายหญิง เช่น แม่ ยาย การทอผ้าเป็นการทำขึ้นเพื่อเอาไว้ใช้ภายในครัวเรือน ผืนหนึ่ง ๆ ใช้เวลาประมาณ ๑ อาทิตย์ ผืนใดถ้าใส่ลวดลายมากก็ยากขึ้นและใช้เวลาทอนาน ผืนหนึ่งขายได้ในราคาประมาณ ๑๕๐ บาท ถ้ามีลวดลายมากและมีขนาดใหญ่ก็จะมีราคาสูงขึ้น การศึกษาสามารถเรียนรู้ได้โดยตรงจากผู้สอน ส่วนวิธีการเรียนรู้ของลูกนั้นจะเป็นแบบการถ่ายทอดตามบรรพบุรุษหรือเครือญาติ ผ้าที่ทอส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอผ้าห่มไว้ใช้ในฤดูหนาว เป็นผ้านุ่งผู้หญิงใช้ในงานประจำหมู่บ้าน และการทำเสื่อผ้าให้ลูกหลาน

การทำยาสูบ ภาษาล้านนาเรียกว่า “จีโย” จากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นการศึกษาเรียนรู้ในครอบครัวจากผู้เป็นญาติฝ่ายชาย เช่น พ่อ ปู่ มีขั้นตอนตั้งแต่การเลือกพื้นที่ในการปลูกต้นยา จนถึงการดูแลและเก็บเกี่ยวใบยา และมีกรรมวิธีในการนำเอาใบยาดิบที่ปลูกในมาคัดเลือกเอาเฉพาะใบยาที่มีลักษณะดี นำมาชอຍให้ละเอียด ตากแดดให้แห้งบรรจุใส่ถุงไว้ เพื่อเอาไว้ใช้สูบก่อนที่จะนำมาสูบจะต้องนำมาคั่วก่อน เพื่อให้ยาสูบบิกกลิ่นหอม แต่บางครั้งถ้าไม่มีแสงแดด ก็จะนำไปย่างไฟเพื่อให้ยาสูบแห้ง ถ้ายาสูบไม่แห้งจะเก็บไว้ไม่ได้นาน วิธีการต่าง ๆ ในการทำยาสูบเอาไว้สูบภายในครัวเรือนนี้จะเป็นการเรียนรู้แบบการถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน ปัจจุบันหาได้ยากยิ่ง เพราะเยาวชนและคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่นิยมสูบยาสูบแล้ว

๔.๖ ประเพณีความเชื่อของชุมชน

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต

พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด ในสมัยก่อนชุมชนบ้านแปะ การคมนาคมยังไม่สะดวกและถนนหนทางก็ยังไม่เจริญ การไปมาค่อนข้างลำบากและอยู่ห่างไกลโรงพยาบาล ดังนั้นเมื่อมีคนใกล้คลอดก็จะคลอดที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ตอนเด็กทารกคลอดออกมาชาวบ้านส่วนใหญ่จะนำเด็กทารกนอนในกระดัง เพราะชาวบ้านเชื่อว่ากระดังนั้นมีขอบ และขอบของกระดังนั้นจะสามารถปกป้องภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะเข้ามารบกวนเด็กทำให้เด็กไม่สบายได้ และชาวบ้านจะนำรกของเด็กทารกที่

คลอออกมาห่อด้วยใบตองและนำไปฝังไว้ใต้บันได ชาวบ้านเชื่อว่ารกนั้นเป็นของควา และเป็นสิ่งที่ไม่ดี เชื่อว่าจะเป็นอันตรายกับเด็ก จึงเอาไปฝังไว้ใต้บันได โดยเชื่อว่าเวลาเดินขึ้นเดินลงเป็นเหมือนกับเหยียบเอาไว้ หรือเป็นการข่มสิ่งที่ไม่ดีเอาไว้นั่นเอง

พิธีกรรมเกี่ยวกับการเจ็บป่วย ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ก็พิธีกรรมที่รักษาด้วยวิธีตามความเชื่อพื้นบ้าน เช่น การส่งเคราะห์ การสืบชะตา เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เคราะห์ต่างๆ ที่มารบกวนตนให้หายไป และการสืบชะตาเพราะเป็นการเสริมอายุให้กับตนเองได้อยู่ยืนยาวไปอีกและหายจากการเจ็บป่วย ส่วนการรักษาด้วยยาสมุนไพรมีจำนวนค่อนข้างน้อย

ภาพ ๔.๘ งานศพคนตายหมดอายุขัย

ภาพ ๔.๙ งานศพคนตายไม่ปกติ

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย ความตายนั้นชาวบ้านแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกคือการตายแบบปกติตามธรรมชาติ เช่น การตายเมื่อหมดอายุขัย ส่วนลักษณะที่สองคือ การตายไม่ปกติ เช่น ตายเพราะอุบัติเหตุ เช่น ถูกรถชนตาย ถูกฆ่าตาย หรือการตายจากการฆ่าตัวตาย การตายลักษณะนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ตายโหง” และมีความเชื่อว่าการทำบุญอุทิศให้กับผู้ที่ตายไปนั้น ถ้าเป็นการตายแบบปกติสามารถทำบุญอุทิศให้ได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าคนตายจะได้รับบุญอุทิศในทันที แต่ผู้ที่ตายไม่ปกติหรือตายโหงนั้น ทางญาติพี่น้องจะรออีกประมาณ ๕-๗ ปี ถึงจะทำบุญอุทิศไปหาผู้ที่ตายไป เพราะเชื่อว่าเป็นการตายแบบไม่ปกติ ดังนั้นจึงไม่สามารถรับของทานได้ หลังจากตาย แต่ถ้าผ่านไป ๕-๗ ปีแล้ว เชื่อว่าผู้ตายสามารถรับของทานได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าคนที่ตายโหงนั้นเป็นการตายก่อนเวลาอันควรดังนั้นดวงวิญญาณของผู้ตายอาจจะยังไม่รับรู้ หรืออีกประการหนึ่ง ชาวบ้านยังไม่มีทุนที่จะทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย ดังนั้นจึงต้องรออีก ๔-๕ ปี เพื่อเก็บเงินทุนก่อน หรือครอบครัวใดที่มีฐานะดีมีเงินทุนมากก็สามารถทำบุญตอนที่ญาติของตนเองตายได้ทันที

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน การแต่งงานของชายหญิงเป็นการสืบวงศ์ตระกูลให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้นพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงานจึงเกิดขึ้น ก่อนการแต่งงานนั้น เริ่มแรกจะมีการเกี่ยวพาราสีก่อน โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปเกี่ยวฝ่ายหญิง และพูดคุยกันจนทั้งคู่ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายจึงไปพูดคุยพ่อแม่ของตนเองมาสู่ขอฝ่ายหญิงให้ไปเป็นคู่ของตน การแต่งงานนั้นไม่มีการจัดงานครั้นเคร่ง มีเพียงแต่นำเงินจำนวน ๑๕๐ บาท พร้อมดอกไม้ ธูปเทียนไปเสียดิ แล้วก็เข้ามาอาศัยอยู่ด้วยกัน ไม่มีพิธีรีตองมากนัก ประกอบพิธีแบบง่าย ๆ ในปัจจุบันก็ยังมิให้เห็นอยู่ แต่เงินค่าเสียดินั้นเพิ่มเป็น ๑,๐๐๐ บาท และมีการจัดงานแต่งงานแบบครั้นเคร่งมากขึ้น

๒) ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

การเกษตรกรรม ในชุมชนบ้านแปะมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำเกษตรเช่นกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับวันเวลาในการทำงาน เช่น การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว หรือการจัดทำพิธีกรรมบางอย่าง ก็จะมีการหาวันดีก่อน ดังเช่น

ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามยามดีประจำวัน

วันอาทิตย์ ยามสายได้อุทธังราชาดินัก ยามใกล้เที่ยงได้ปานะโกชะนังดินัก ยามใกล้ค่ำได้อุทธังราชาดินัก

วันจันทร์ ยามเที่ยงได้อุทธังราชาดินัก ยามบ่ายได้ทักจิมังดินัก

วันอังคาร ยามเช้าได้อุทธังราชาดินัก ยามสายได้ไชยะลากังดินัก ยามเย็นได้อุทธังราชาดินัก ยามใกล้ค่ำได้ไชยะลากังดินัก

วันพุธ ยามเที่ยงได้อุทธังราชาดินัก ยามบ่ายได้ทักจิมังดินัก

วันพฤหัสบดี ยามใกล้เที่ยงได้อุทธังราชาดินัก ยามเที่ยงได้ไชยะลากังดินัก ยามค่ำได้อุทธังราชาดินัก

วันศุกร์ ยามสายได้อุทธังราชาดินัก ยามใกล้ค่ำได้อุทธังราชาดินัก ยามค่ำได้ไชยะลากังดินักแล

วันเสาร์ ยามเช้าได้ปานะโกชะนังดินัก ยามสายได้อุทธังราชาดินัก ยามบ่ายได้อุทธังราชา ดินัก ยามเย็นได้ปานะโกชะนังดินัก

ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามยามดีประจำเดือน

เดือน เกียง (๑) ๕ ๘ “รวินุห์” เสียวันอาทิตย์กับวันจันทร์

เดือน ยี่ (๒) ๖ ๑๐ “องการ” เสียวันอังคาร

เดือน ๓ ๗ ๑๑ “โสรีรุ” เสียวันพฤหัสบดีกับวันเสาร์

เดือน ๔ ๘ ๑๒ “สุโขพุธา” เสียวันพุธกับวันศุกร์

ถ้าวันไหนที่ตรงกับวันดีหรือเดือนดี ชาวบ้านก็จะทำพิธีสะกนาก่อนแล้ว จึงเก็บเกี่ยวข้าวในวันหลังได้ “สะก” หมายถึงการทำก่อนเล็กน้อยอย่าง เช่น เก็บข้าวพอเป็นพิธี ถ้าเป็นวันดีก็จะทำพิธีเกี่ยวก่อนเล็กน้อยเพื่อเป็นฤกษ์มงคล แล้วค่อยมาเก็บเกี่ยวจริงในวันหลังได้อย่างไม่ต้องกังวลว่าจะเป็นวันดีหรือไม่ เพราะทำการสะกไว้ก่อนแล้ว

การค้าขาย ในหมู่บ้านมีร้านค้าอยู่ประมาณ ๕ ร้าน เจ้าของร้านจะต้องตื่นนอนเวลาตี ๓ เพื่อที่จะไปซื้อสินค้าและอาหารที่ตลาดอำเภอสดกลับมาขายในหมู่บ้าน ตามร้านค้าต่าง ๆ เจ้าของร้านจะทำหิ้งพระและหิ้งนางกวัก เพื่อจะเป็นเครื่องสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำมาค้าขาย โดยทำการจุดธูปเทียนและถวายอาหารทุกวันหรือเป็นครั้งคราวเดือนหนึ่งทำ ๒-๓ ครั้ง

๓) ความเชื่อในประเพณีรอบปี

ประเพณีในรอบปี* ของหมู่บ้าน มีดังนี้

เดือน เกียง	ประเพณีออกพรรษา
เดือน ยี่	ประเพณีลอยกระทง เรียกว่า งานยี่เป็ง
เดือน ๓	ไม่มีประเพณี
เดือน ๔	ประเพณีदानข้าวใหม่
เดือน ๕	ไม่มีประเพณี
เดือน ๖	ไม่มีประเพณี
เดือน ๗	ประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)
เดือน ๘	ไม่มีประเพณี
เดือน ๙	ประเพณีสงน้ำพระธาตุ เรียกว่า งานเก้าเป็ง
เดือน ๑๐	ประเพณีเข้าพรรษา
เดือน ๑๑	ไม่มีประเพณี
เดือน ๑๒	ประเพณีदानถ้วยสลาก

ประเพณีออกพรรษา เป็นพิธีกรรมทางสงฆ์ ชาวบ้านจะมาทำบุญและฟังธรรมตามปกติ แต่จะมีการदानขันข้าว เพื่อจะอุทิศให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปเท่านั้น

ประเพณีลอยกระทง เรียกว่า งานยี่เป็ง โดยมีความเชื่อว่าการลอยกระทงเพื่อเป็นการปล่อยความไม่ดีให้ลอยไหลไปตามสายน้ำ มีการดัดเล็บมือเล็บเท้าใส่ไว้ในกระทง ส่วนอีกอย่างหนึ่งเป็นการลอยกระทงเพื่อบูชารอยพระพุทธรูปในเมืองบาดาล หรือการระลึกถึงคุณของพระแม่

* การนับเดือนของภาคเหนือเป็นการนับแบบจันทรคติ และมีการนับเร็วกว่าทางภาคกลาง ๒ เดือน เช่น เดือนเกียง (คือเดือน ๑) จะตรงกับเดือน ๑๑ ของภาคกลาง

คงคาที่ให้น้ำ ประเพณีทางเหนือจะมีการลอยประทีป จุดเทียนเล่นไฟเพื่อเป็นการบูชาพระธาตุ มีการจัดมหรสพดนตรีฉลองเป็นงานรื่นเริง

ประเพณีตานข้าวใหม่ เนื่องจากเป็นช่วงที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จสรรพเรียบร้อยแล้วจึงได้ถือกำหนดว่าในเดือน ๔ เป้ง หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี จะเป็นประเพณีตานข้าวใหม่ของชาวบ้าน ซึ่งจะมีพิธีกรรมคือมีการนำเอาข้าวที่เก็บเกี่ยว มีทั้งข้าวเปลือกและข้าวสาร นำไปร่วมกันทำบุญที่วัด และมีการนำฟืน (หลักไม้จี้) มาก่อเป็นกองไฟที่หน้าพระวิหารหรือพระอุโบสถเพราะชาวบ้านเชื่อว่า เป็นการบูชาด้วยไฟ เพื่อให้ความอบอุ่นแก่พระพุทธรูป เพราะช่วงนั้นเป็นฤดูหนาว

ประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ช่วงนี้เป็นช่วงฤดูร้อน มีการเล่นน้ำสงกรานต์ และประเพณีรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าสงกรานต์นี้เป็นการย่างก้าวเข้าสู่ปีใหม่ โดยมีอยู่สามวันคือ วันที่ ๑๓ เมษายน ทางเหนือถือว่าเป็นวันสังขารล่อง คืออายุของคนเราล่วงเลยไปอีกปีหนึ่งแล้วหรืออายุผ่านไปอีกหนึ่งปี วันที่ ๑๔ เมษายน ถือว่าเป็นวันเนาหรือวันเนา ซึ่งถือกันว่าเป็นวันที่ไม่ดี จึงมีความเชื่อว่า ในวันนี้ห้ามคำทอกันโดยเด็ดขาด เพราะจะเป็นไปตามคำคำนั้น วันที่ ๑๕ เมษายน ถือว่าเป็นวันพญาวัน เป็นวันที่ดีมากเป็นวันสิริมงคล จะมีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้ที่มีความสำคัญกับครอบครัวเป็นต้น วันที่ ๑๖ เมษายน ถือว่าเป็นวันปากปี ในวันนี้ชาวบ้านก็จะทำกับข้าว ส่วนใหญ่จะเป็นแกงขนุนรับปีใหม่ เพราะมีความเชื่อว่า ขนุนเป็นสิ่งที่ดีจะหนุนส่งชีวิตหน้าที่การงานให้ดีขึ้นตามชื่อ

ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ เรียกว่า งานเก้าเป้ง เป็นพิธีกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงพระธาตุที่บรรจุไว้ในพระเจดีย์ มีการทำบุญตอนเช้า ส่วนบริเวณพระธาตุเจดีย์จะมีการตั้งเสา ผูกเชือกไต่รอกพร้อมกับแขวนขันใส่น้ำสรงพระธาตุ เพื่อให้พระสงฆ์และชาวบ้านชักรอกขึ้นไปสรงองค์พระธาตุ

ประเพณีเข้าพรรษา เป็นพิธีกรรมทางสงฆ์ ชาวบ้านมักจะไปทำบุญและฟังธรรม

ประเพณีตานสลากภัตต์ การตานสลากภัตต์นี้จะทำเมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เหนือ ซึ่งเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องของตนที่ล้มหายตายจากไป และเป็นการทำบุญไว้กับตนเองอีกด้วย ถือเป็นงานบุญใหญ่ของชาวบ้าน

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับชุมชน

เลี้ยววัด ชาวบ้านเชื่อกันว่า เลี้ยววัดนั้นไม่ใช่ผีร้าย แต่เป็นเทพอารักษ์ที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองรักษาไว้เพื่อที่จะไม่ให้สิ่งร้ายมารุกรานไม่ว่าจะเป็นภัยมาจากผีหรือคน

ภาพ ๔.๕ หอเสื้อวัด

ภาพ ๔.๑๐ หอพระหกใน

เสื้อบ้าน ในชุมชนบ้านแปะมีที่ตั้งศาลหลายแห่ง ศาลที่สำคัญคือ หอพระหกนอก หอพระหกใน ทั้งสองศาล เป็นสิ่งที่ชาวบ้านแปะและชาวบ้านในตำบลให้ความเคารพนับถือมาก เพราะเป็นศูนย์รวมทางความเชื่อของชาวบ้านทั้งตำบล มีประเพณีที่ชักจูงชาวบ้านทั้งตำบลให้มีความสามัคคีปรองดองกันมาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อมีพิธีกรรมการเลี้ยงหอพระหกนอกและหอพระหกใน ชาวบ้านทั้งตำบลก็จะมาร่วมกันทุกปี และเชื่อว่า หอทั้งสองนี้มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาชาวบ้านทั้งตำบลให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกันได้

พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน ประเพณีที่มีการจัดกระทำกันนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ งานประเพณีสงกรานต์บรมสารีริกธาตุ ตรงกับเดือน ๕ เป็งเหนือ^๑ และในทุก ๆ ๓ ปี^๒ ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมตราหลวงหลายเงิน ที่มีตำนานเล่าว่าได้รับสืบทอดมาจากพระนางวิสุทธเทวี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวชุมชนบ้านแปะ และชุมชนใกล้เคียง ในฐานะเป็นสิ่งกัลปปาก หรือข้าทาสของวัดราชวิสุทธารามหรือวัดบ้านแปะ นับเป็นสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ ในการกระทำพิธีกรรมนี้จะห้ามบุคคลภายนอกเข้าร่วมพิธี ดังนั้นในเขตแดนพิธีจึงเป็นเสมือนสถานที่หวงห้ามที่กำหนดขึ้นโดยคนในชุมชน

^๑ ในช่วงเดือนกรกฎาคม

^๒ ปีที่ประกอบพิธีกรรมล่าสุด คือ ปี พ.ศ.๒๕๔๖

๔.๓ ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน

ภาพ ๔.๑๑ พื้นที่นา

ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณร้อยละ ๘๕ ทำการปลูกพืช ได้แก่ ข้าว ลำไย หอมแดง กระเทียม ถั่วเหลือง พริก พืชผักต่างๆ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดคือ ลำไย ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้อันดับ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๑๒ ของรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนรายได้เสริมมีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๕ ได้แก่ อาชีพรับจ้างและค้าขาย

ตาราง ๔.๒ แสดงรายการผลผลิตของประชากรในตำบลบ้านแปะ

กิจกรรม เกษตร	จำนวน (ครัวเรือน)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	รายได้ (บาท)
ลำไย	๑,๔๓๘	๓,๓๓๕.๕๐	๕.๓๕	๓,๕๑๖.๖๓	๕๓๕.๓๖	๓๘,๔๔๐.๔๖
ข้าวนาปี	๘๖๒	๒,๓๕๕.๒๕	๓.๒๕	๑,๑๓๔.๑๖	๓๘๘.๐๐	๘,๒๐๒.๒๒
หอมแดง	๓๘๓	๓๕๕.๓๕	๒.๐๓	๑,๑๓๑.๑๕	๑,๔๓๑.๘๐	๕,๒๐๒.๒๒
กะหล่ำปลี	๑๕๒	๖๕๓.๒๕	๓.๖๐	๑,๓๕๑.๐๐	๑,๘๕๕.๕๘	๔,๐๘๐.๐๐
ข้าวนาปรัง	๒๔๓	๓๖๓.๓๕	๓.๑๔	๕๓๑.๘๕	๓๔๘.๓๕	๒,๕๘๓.๓๕
อื่น ๆ	๑๐๓	๒๒๓.๒๕	๒.๑๓	๑๖๘.๕๑	๓๕๕.๘๐	๓๖๔.๕๕

ที่มา : ข้อมูลฐานเกษตร อำเภอยางทอง จังหวัดเชียงใหม่

๑. ลำไย เป็นพืชอันดับหนึ่ง ของเกษตรกรตำบลบ้านแปะ สร้างรายได้เกือบ ๘๐ ล้านบาทในช่วงราคาดี มีพื้นที่การผลิตทั้งหมดประมาณ ๗,๗๓๕.๕๐ ไร่ ให้ผลผลิตที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๔๖) จำนวน ๓,๕๑๖ ตัน

๒. ขำวนาปี เป็นพืชที่มีความสำคัญต่อการเกษตร ตำบลบ้านแปะ แต่ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อการบริโภค ถึงกระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคต่อจำนวนประชากรในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ ๆ เอื้อต่อการปลูกขำวนามีไม่มากนัก โดยมีพื้นที่เพียง ๒,๗๕๕.๒๕ ไร่ ขำวนาปริง ๗๖๓.๗๕ ไร่ มีผลิตรวมในปี ๒๕๓๕-๒๕๔๐ จำนวน ๒,๒๘๖.๐๕ ตัน

๓. หอมแดง เป็นพืชเสริมของเกษตรกร ก่อนถึงฤดูการทำนา รวมทั้งการปลูกพืชแซมระหว่างลำไย มีพื้นที่การผลิต ๗๖๕.๗๕ ไร่ ผลผลิต ๑,๑๗๑.๑๕ ตัน

๔. กะหล่ำปลี พื้นที่การผลิต ๖๕๗.๒๕ ไร่ ผลผลิต ๑,๓๕๑.๐๐ ตัน ส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่หมู่บ้าน หมู่ ๑๒ บ้านขุนแปะ และหมู่ที่ ๑๔ บ้านบนนา ซึ่งเป็นพื้นที่สูงอยู่เขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

๕. พืชอื่น ๆ ที่เกษตรกรทำการผลิตอีก เช่น พริก ตะข่า ฯลฯ มีพื้นที่ทำการผลิต ๒๒๓ ไร่

ส่วนใหญ่ประชากรในชุมชนบ้านแปะ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ ๘๕ เกษตรกรรมในหมู่บ้านมีการทำนาเป็นหลัก และมีการทำพืชสวน เช่น ลำไย หอมแดง กระเทียม ถั่วเหลือง และมีการเลี้ยงสัตว์คือ วัวพันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์เนื้อ และร้อยละ ๑๕ ประกอบอาชีพรอง เช่น รับจ้างทั้งภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน และอาชีพเสริม เช่น ค้าขาย ทอผ้า ตัดเย็บทำหมอน และแปรรูปผลผลิต เช่น กลัวยฉาบ มะขามแก้ว มีรายได้ประมาณ ๔,๕๐๗,๐๐๐ บาทต่อปีเฉลี่ยต่อประชากรต่อหัว ประมาณ ๗,๔๑๒ บาทต่อคนต่อปี มีหนี้สินประมาณ ๓,๗๓๗,๕๐๐ บาทมีความต้องการเงินทุน ๓,๔๔๐,๐๐๐ บาท

จากการศึกษา พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านไม่ค่อยแตกต่างจากกันมากนัก เพราะมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลตัวเมือง มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยในการทำการเกษตรกรรมและได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ มีการนำผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายสู่ตลาดโดยมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนเงินออมทรัพย์ กองทุนกลุ่มหมอน เป็นต้น โดยกองทุนทั้งหลายนี้เป็นแหล่งกู้เงินให้กับคนในชุมชน เพื่อนำไปลงทุนในด้านการเกษตรนำเงินไปซื้ออุปกรณ์ทางด้านเทคโนโลยี และสารเคมีที่ในด้านการเกษตร พื้นที่กรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ ๆ ได้จากการจับจองมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีจำนวนพื้นที่ไม่แน่นอน จากการสัมภาษณ์ พบว่า มีการถือครองครองที่ดินครอบครัวละประมาณ ๑-๕ ไร่ต่อครัวเรือน

ประชากรในวัยแรงงานประชากรมีค่อนข้างมาก เนื่องมาจากประชากรส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง ๑๖-๖๐ ปี อีกประการหนึ่งที่ทำให้มีแรงงานในการทำการเกษตรมาก คือระดับการศึกษาของประชากรที่ไม่ค่อยสูง ส่งผลให้มีจำนวนแรงงานทางการเกษตรมาก และมีระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานอยู่ ๒ ประเภท คือ

ภาพ ๕.๑๒ การเอามือเก็บเกี่ยวข้าว

๑. การเอามือเอแรง โดยมีระยะของการเอามือเอแรง ในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวและการเก็บเกี่ยวหอม จะมีการประชุมพูดคุยตกลงกันจากการทำงานในแต่ละครั้ง ในกรณีที่แต่ละฝ่ายมีพื้นที่เก็บเกี่ยวไม่เท่ากัน หรือการเก็บเกี่ยวผลผลิตพร้อมกัน จะเป็นการไปช่วยที่ละฝ่าย แต่จะทำงานฝ่ายละครั้ง โดยจะบอกกล่าวให้เจ้าของงานทราบทุกครั้งที่จะไปช่วยคนอื่น

๒. การว่าจ้างแรงงาน ซึ่งไม่ค่อยมีมากนัก แต่ถ้าคนในชุมชนที่มีฐานะทางการเงินดี บางครั้งก็มีการว่าจ้าง โดยคิดเป็นรายวันละ ๑๒๐-๑๕๐ บาทต่อวันต่อคน ส่วนใหญ่การว่าจ้างโดยคนในชุมชนมีไม่บ่อยนัก จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่จะรับจ้างจากคนนอกหมู่บ้านมากกว่า

ปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการประกอบอาชีพทำการเกษตรมากขึ้น เช่น รถไถ เครื่องพ่นยา สูบน้ำ รถบรรทุกของหรือรถกระบะ ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ช่วยผ่อนแรงของเจ้าของงานได้มาก และทำให้งานมีความรวดเร็วมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็เพิ่มต้นทุนในผลิตให้สูงขึ้นด้วย

ส่วนอาชีพเสริมบางอย่าง สร้างกำไรรายได้ค่อนข้างดี เช่น กลุ่มกองทุนหมอน ที่มีการลงทุนน้อยแต่ให้ผลกำไรมาก เพราะมีพ่อค้าเข้ามารับไปจำหน่ายเป็นประจำ มีต้นทุนในการลงทุนตกใบละ ๕๐-๘๐ บาท แต่การส่งออกจำหน่ายมีราคาสูงมากกว่า ๒ เท่า คือ ขนาดเล็ก ราคา ๑๕๐ บาท และขนาดใหญ่ราคา ๒๐๐ บาท

ในหมู่บ้าน มีกองทุนให้กู้ยืมถึง ๖ กองทุน คือ กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปื๊ย กลุ่มแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มสหกรณ์ธนาคาร และกลุ่มอาชีพเสริม การกู้ยืมมีระเบียบขั้นตอนคล้ายกัน ดังนี้

๑. ต้องมีการพูดถึงจุดประสงค์นำเงินไปใช้

๒. ต้องมีผู้ค้ำประกัน จำนวน ๑-๒ คน

๓. มีการกำหนดเงินและเวลาในการส่งดอกเบี้ยต่อปี เช่น ในการกู้ยืมเงินกองทุนเงินล้านไปลงทุนด้านการผลิตปลูกข้าวและซื้อสารเคมีอุปกรณ์เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท ก็จะมีการเก็บดอกเบี้ยร้อยละ ๒๐ บาทต่อปี เมื่อถึงเวลาดำหนดส่งจะต้องจ่ายทั้งเงินต้นทั้งดอกเบี้ย จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐+๑,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๑๑,๐๐๐ บาทต่อปี ตัวอย่างแหล่งเงินกู้ที่สำคัญ คือ กลุ่มกองทุนเงินล้าน มีวงเงินจำนวน ๑,๑๒๕,๐๐๐.๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวน ๕๕ คน เป็นโครงการที่ช่วยเหลือในเรื่องของการให้กู้ยืมเงิน เพื่อมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งโครงการนี้เป็นโครงการของรัฐที่เข้ามาช่วยเหลือคนที่ขาดทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ โดยจะให้หมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท ซึ่งทางชุมชนก็ได้ออกกฎหรือนโยบายเพื่อรักษากองทุนให้มั่นคงและเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

อย่างไรก็ตาม เงินทุนในการผลิตก็มีมาจากหลายแหล่ง เช่น ทุนของครัวเรือน ตลอดจนการกู้ยืมจากแหล่งทุนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพเสริมประจำหมู่บ้าน กลุ่มปื๊ยประจำหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจนประจำหมู่บ้าน (กข.คจ.) กลุ่มสหกรณ์ธนาคาร กลุ่มอาชีพเสริม กลุ่มทอผ้า และรวมไปถึงแหล่งทุนจากภายนอกทั้งในระบบ เช่น ธนาคาร บริษัทเงินกู้ และแหล่งทุนนอกระบบ เช่น การกู้ยืมจากนายทุน พ่อค้า เพื่อนบ้าน

การใช้จ่ายซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน^๑ การบริโภคของชาวบ้านส่วนใหญ่อาหารบางอย่างจะซื้อหาในตลาดภายในหมู่บ้าน ในช่วงตอนเช้ากับตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน โดยจะเป็นอาหารประเภทอาหารสด เช่น ผักกาด ผักคะน้า เนื้อ และเครื่องประกอบอาหารและเครื่องปรุงรส เช่น น้ำปลา น้ำมันพืช และอีกส่วนหนึ่งก็ได้มาจากพืชผักปลูกไว้กินเองและอาหารที่เก็บจากธรรมชาติ

พืชผักที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเพาะปลูกเอง หาได้ง่ายตามฤดูกาลของพื้นที่ เช่น เห็ดถอบ ผักหวาน ผักกาดเขียว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว หววกกล้วย ปลี ฟักทอง มัน เผือก ฯลฯ ตลอดจนมะเขือ ถั่ว พริก เป็นต้น ซึ่งก็เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวบ้านที่นิยมบริโภคกัน ส่วนอาหารประเภทเนื้อสัตว์ กล่าวคือ เนื้อส่วนมากที่นิยมรับประทานกันนั้นมีหลายอย่างด้วยกัน เช่น เนื้อหมู

^๑ สัมภาษณ์ นางแสงดา สมคำดี นางปิ๊ว วารินทร์ นางบุญนง ดากลม นางจันทร์ทิพย์ หน่อจิตา นางมูล เชื้อนแก้ว นางคำปัน เปี้ยจันตา ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อไก่ และหาได้ตามตลาดใกล้ๆ บ้านตามความนิยมชมชอบของผู้บริโภค ประเภทเช่น ปู ปลา หอย กุ้ง และสัตว์อื่น ๆ นั้น ก็พอมีบ้างตามธรรมชาติ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาลที่อาจมีจำนวนมากน้อย

การใช้จ่ายในด้านการอุปโภค ส่วนใหญ่จะใช้จ่ายซื้อของประเภทของใช้ในครัวเรือน รวมไปถึงอุปกรณ์เครื่องไฟฟ้าอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเสียง และอุปกรณ์ทางการเกษตร ตลาดที่เข้าไปใช้บริการในส่วนของเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ทางการเกษตร โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มีอยู่ ๒ แห่ง คือ ร้านค้าในอำเภอใกล้เคียง เช่น ที่สอศหรือจอมทอง และร้านค้าในจังหวัดเชียงใหม่ การจับจ่ายซื้อของใช้แต่ละครั้งจะมีประมาณ ๒-๔ ครั้งต่อปี หรือในช่วงฤดูกาลทำการเกษตรเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร

ภาพ ๔.๑๓ การขนถ่ายกะหล่ำปลี

๔.๘ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัวในชุมชน

การศึกษาบริบทชุมชนบ้านแปะ ทำให้มองเห็นว่า องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน และภูมิปัญญาได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่าง ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสกาลเวลา และการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก แต่บางครั้งก็พบว่า มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมบางอย่างเพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลง และพยายามรักษาชุมชนให้อยู่รอดท่ามกลางปัญหาสังคมที่แทรกซึมเข้าไปอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยง

วิถีชีวิตของชุมชนบ้านแปะดำเนินไป โดยมีการนำกระบวนการทางสังคมหลายประการมาใช้ กระบวนการทางสังคมประการหนึ่งที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าวคือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ชาวบ้านแปะใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมในหลากหลายรูปแบบเพื่ออบรมให้สมาชิกสังคมให้รู้ บรรทัดฐาน ความเชื่อ ค่านิยม รวมไปถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับวินัยของสังคม เพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้บทบาท หรือแบบอย่างพฤติกรรมที่เหมาะสม สมาชิกของสังคมจะได้รับการขัดเกลาโดยผ่านกลุ่มและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น ครอบครัว แหล่งการศึกษา กลุ่มเพื่อน ศาสนา สื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันสำคัญ และเป็นสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาสมาชิกของสังคม

๑) ครอบครัวและเครือญาติ

ลักษณะทั่วไปของครอบครัวภายในชุมชนบ้านแปะ มีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ในบางครอบครัวจะมีสมาชิกที่ประกอบไปด้วยคนหลายรุ่นอายุ อันเป็นลักษณะของครอบครัวขยาย และครอบครัวที่มีสมาชิกที่ประกอบไปด้วยคนเพียง ๒ รุ่น คือรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูก ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว โดยลักษณะทั่วไปการตั้งบ้านเรือนของส่วนใหญ่จะตั้งเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันและมีระยะทางไม่ไกลกันนัก เช่น บ้านของปู่ย่าหรือตาายเป็นศูนย์กลาง และมีบ้านของบุตรที่แยกเรือนออกมารายรอบ และอาจมีบ้านของเครือญาติตั้งอยู่ในละแวกเดียวกัน

เครือญาติของชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี สืบเนื่องจากมีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ มีการพูดคุยตกลงกันในเรื่องต่างๆ ทั้งในระดับครัวเรือน เครือญาติและชุมชน มีการแบ่งปันและพึ่งพิงอาศัยกันพอสมควร มีการช่วยเหลือกันในยามที่มีปัญหาในครอบครัว เช่น ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย การทำงานในไร่นา หรือกิจการงานต่าง ๆ เป็นต้น ยกตัวอย่าง ครอบครัวของนายอินสม ใจวัน และครอบครัวของพ่ออุ้ย ใจคำ ซึ่งเป็นพ่อตาของนายอินสม จะมีการไปมาหาสู่กันและรับประทานอาหารร่วมกันเป็นประจำ

ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชายและหญิงมีความเสมอภาคทัดเทียมกัน และมีหน้าที่แตกต่างกัน ผู้ชายในฐานะที่เป็นผู้นำของครอบครัว จะเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ส่วนฝ่ายหญิงส่วนใหญ่มีฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา และดูแลในการใช้จ่ายของครัวเรือน การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ จะมีการพูดคุยตกลงกันก่อนเสมอ

การสืบมรดก จากการสอบถามพบว่า มีการแบ่งมรดกให้ลูกทุกคนเท่า ๆ กัน โดยไม่ลำเอียงแต่มีข้อยกเว้นที่ว่า หากบุตรคนใดที่ดูแลพ่อแม่ บุตรคนนั้นก็จะได้รับมรดกที่สืบทอดจากพ่อแม่ มากกว่าคนอื่น ๆ เล็กน้อย เช่น ยกบ้านเป็นมรดกเป็นค่าตอบแทนบุตรที่เลี้ยงดูพ่อแม่ในยามแก่เฒ่า

การมีบุตร หลังจากที่อยู่กินด้วยกันแบบสามีภรรยาแล้วไม่นานจะมีบุตรด้วยกัน โดยส่วนใหญ่จะมีบุตรประมาณ ๒ คน โดยให้ความเห็นว่า เพราะมีฐานะยากจนหากมีบุตรมากก็จะลำบาก เช่น ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร และภาระในการส่งเสียการศึกษาของบุตรในอนาคต ซึ่งจากการสอบถามในแต่ละครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในวัยเรียนแล้วพบว่า ยินดีส่งเสียบุตรให้ได้เรียนในระดับที่สูงที่สุด แต่หากบุตรไม่ต้องการเรียนในระดับสูง ก็ไม่บังคับ แต่ต้องออกมาช่วยทำงานต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงครอบครัว

๒) การขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว

๒.๑) ลักษณะของการขัดเกลา

การขัดเกลาโดยตรง พ่อแม่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาโดยตรง สอนให้รู้จักพูด กิริยามารยาท ตลอดจน บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม ส่วนการอบรมขัดเกลาทางอ้อมนั้น ก็จะเป็นการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วให้เด็กปฏิบัติตามหรือทำด้วยตนเอง เช่น พ่อแม่ ไปทำสวนก็จะมีการพาลูกไปด้วย ให้ลูกได้เห็นพ่อแม่ทำอย่างไร เมื่อลูกเห็นแล้วก็จะจำและปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยมีพ่อแม่ คอยดูแลความถูกต้องอย่างใกล้ชิด

๒.๒) บุคคลผู้ให้การขัดเกลาทางสังคม

หน้าที่ในการขัดเกลาสมาชิกภายในครอบครัว ครอบครัวแต่ละครอบครัวนั้นมีจำนวนสมาชิกแตกต่างกัน และสถานภาพของสมาชิกภายในครอบครัวก็แตกต่างกัน โดยส่วนมากแล้วบิดา มารดา จะเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการขัดเกลาบุตร นอกจากนั้นยังมีบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในเครือญาติ เช่น ปู่ย่า ตายาย หรือพี่ป้าน้าอาที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวในฐานะเพื่อนบ้าน

ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอัตราศรัทธา มีอุปนิสัยเอาใจใส่ดูแลบุตรของตนเป็นอย่างดี คือ ให้การอบรมสั่งสอนและดูแลบุตรของตนอย่างใกล้ชิด เป็นคนขยันทำมาหากิน มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนบ้าน และอยู่ด้วยกันแบบผัวเดียวเมียเดียว ปัญหาเรื่องความแตกแยกในครอบครัวมี

น้อย การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวจะเกิดขึ้นจากปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง เช่น ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรหรือค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่

๒.๓) วิธีการขัดเกลาทางสังคม

๒.๓.๑) การให้รางวัล

ในการอบรมขัดเกลา ครอบครัวแต่ละครอบครัวก็จะมีวิธีการให้รางวัล เมื่อเห็นว่าลูกเป็นคนดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ดี ก็ย่อมมีการให้รางวัลเพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่ลูก รางวัลที่ให้นั้นก็มีหลายประเภท เช่น การพูดคุยชมเชยในความดีของลูก และการให้รางวัลเป็นสิ่งของตามที่เห็นสมควรจะให้

๒.๓.๒) การลงโทษ

เมื่อลูกทำความผิดจากบรรทัดฐานที่สังคมของครอบครัวและสังคมแล้ว ก็จะมีการลงโทษ เพื่อให้เกิดการหลบจำและปฏิบัติให้ถูกต้องต่อไป การลงโทษเมื่อลูกทำความผิดก็มีหลายวิธีด้วยกันคือ การว่ากล่าวตักเตือน การดุคำ บางครั้งก็จะมีการตีบ้าง เพื่อให้เกิดการหลบจำ เป็นต้น

๒.๓.๓) การเป็นแบบอย่าง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเยาวชน และแสดงความคิดเห็นว่าบุคคลที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลานั้น จะต้องมีความสมบัติที่ดีทั้งด้านความประพฤติที่เหมาะสม หากพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับสิ่งที่มุ่งหวัง ก็จะประสบความล้มเหลวในการอบรมขัดเกลา เพราะไม่เป็นที่ยอมรับของบุตรหลาน ดังนั้นการอบรมขัดเกลาในครอบครัวจึงมิใช่เป็นเพียงแค่การสั่งสอนเท่านั้น ผู้ปกครองก็ต้องขัดเกลาตัวเองเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวของนายสุแก้ว วิสุทโธ ซึ่งเป็นคนไม่เสเพลสิ่งเสพลิด และมีความขยันในการทำงาน จึงเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตรของตนได้ ทำให้บุตรเป็นคนว่านอนสอนง่ายและเชื่อฟังคำสั่งสอน

๒.๓.๔) การใช้หลักเหตุผล

การใช้หลักเหตุผลในการอบรมขัดเกลา เมื่อทำผิดก็ต้องมีการลงโทษตามกติกาก่อนที่ตกลงกันไว้ ในการลงโทษแต่ละครั้งนั้น บิดามารดาจะต้องมีการชี้แจงสาเหตุในการลงโทษให้ทราบว่า บุตรทำผิดในเรื่องอะไรและจะต้องถูกลงโทษอย่างไร เช่น สอนบุตรในเรื่องที่ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด แต่เมื่อบุตรมีพฤติกรรมที่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ก็จะมีการลงโทษตามที่เห็นสมควร เพื่อต้องการที่จะเห็นว่าบุตรเป็นคนดี ซึ่งในรูปแบบของการที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้มีอิทธิพลต่อบุตร คือ ทำให้บุตรเป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูง มีเหตุผล ยอมรับและเคารพในความคิดเห็นของคนอื่น และสามารถที่จะเข้ากับผู้อื่นได้ดีในสังคม ดังนั้นในการอบรมเลี้ยงดู จึงควรให้อิสระในความคิดแก่บุตร เมื่อบุตรต้องการที่จะทำในสิ่งใด และเห็นว่าเป็นสิ่งที่

ถูกต้อง ก็จะส่งเสริมให้จนประสบความสำเร็จ บางครั้งก็ต้องมีการเข้มงวดกวดขันบ้างในบางเรื่อง เช่น เรื่องยาเสพติด ก็ต้องให้มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ แต่โดยส่วนใหญ่จะให้เป็นอิสระและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ต้องตั้งอยู่ในบรรทัดฐานที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและสังคม โดยมีการแบ่งแยกหน้าที่กัน เช่น บิดาเป็นผู้ที่ควบคุมดูแลในด้านพฤติกรรมความประพฤติทั่วไป ส่วนมารดาจะเป็นผู้คอยสอดส่องพฤติกรรมของบุตรในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การกิน นอน อาบน้ำ ขับถ่าย เล่น เป็นต้น

การจัดেলাในเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด ก็มักจะเน้นในเรื่องการคบเพื่อน เช่น ห้ามคบเพื่อนฝูงที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และสอนในเรื่องของโทษของยาเสพติด ตลอดจนผลของการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ในการอบรมจัดেলাบางครั้งก็จะสอนแบบชี้ให้เห็นภาพ โดยการเปรียบเทียบ ให้เห็นภาพความแตกต่างสิ่งที่ดีและไม่ดี ยกตัวอย่าง ครอบครัวของนายวินัย สายสมบัติ เปรียบเทียบโทษของยาเสพติดให้แก่ลูกเพื่อให้ลูกได้เห็นภาพ โดยเปรียบเทียบระหว่างการเทน้ำหวานกับน้ำกรดลงบนกระดาษแล้วให้ลูกดูว่ากระดาษจะไหม้ไหม้ไหม้ โดยเปรียบเทียบน้ำหวานเป็นสิ่งที่ดีและน้ำกรดเป็นยาเสพติด เมื่อเห็นว่าดื่มมากินน้ำหวานก็อธิบายให้ลูกฟังว่าน้ำหวานเป็นสิ่งที่ดีจึงมีดื่มมากินเหมือนกับที่เราเลือกกินในสิ่งที่ดีๆ แต่น้ำกรดดื่มไม่เข้าใกล้เพราะว่าอาจจะทำให้มันตาย เปรียบเทียบกับยาเสพติดที่คนคิดไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบที่ชี้ให้เห็นภาพ และจะทำให้เด็กได้เห็นภาพและเกิดความสำนึกได้ โดยที่บิดามารดาจะต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตรก่อน จึงจะสามารถที่จะสอนบุตรได้ดี คือเมื่อบิดามารดาไม่เสพสิ่งเสพติดแล้วก็จะสามารถที่จะสั่งสอนบุตรของตนได้ผลดีกว่า

๓) การอบรมให้รู้บรรทัดฐานของสังคม

กระบวนการจัดেলাภายในครอบครัว โดยส่วนใหญ่ในแต่ละครอบครัวภายในชุมชนจะมีวิธีการอบรมจัดেলাบุตรหลานไม่แตกต่างกันนัก เช่น การสอนให้บุตรเป็นคนดีตามหลักศีลธรรมทางศาสนา เช่น ศีล ๕ การสอนบุตรให้เป็นคนขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในการเรียนและการทำงาน สอนให้มีความกตัญญู รู้จักทดแทนบุญคุณต่อผู้ที่มีพระคุณ การสอนให้เลือกคบเพื่อนที่ดี พฤติกรรมไม่เอาเปรียบคนอื่น การมีสัมมาคาราวะต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น การอบรมจัดเอลานี้บางครั้ง นอกจากการแสดงให้เห็นตัวอย่างแล้ว ในบางครั้งญาติพี่น้องก็สามารถอบรมจัดেলাแทนให้ ในกรณีที่เด็กทำผิดก็จะสามารถที่จะว่ากล่าวตักเตือนได้

๔) การถ่ายทอดค่านิยมของสังคม

ค่านิยมของครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งครอบครัวได้ถ่ายทอดให้กับเด็กในทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ

๔.๑) ค่านิยมในการให้ความสำคัญกับตัวบุคคล ในแต่ละครอบครัวก็จะมีการสอนที่คล้าย ๆ กัน คือ สอนให้มีสัมมาคาราวะต่อผู้ใหญ่ สอนให้เลือกคบเพื่อนที่ดี สอนให้กตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณต่อตนเอง สอนให้เคารพในบุคคลที่ควรกราบไหว้ เช่น พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ ผู้สูงอายุ เป็นต้น ในฐานะที่เป็นผู้ที่เป็นที่พึ่งทางใจและให้ความรู้อบรมสั่งสอนมา

๔.๒) ค่านิยมในเรื่องความสนุกสนานรื่นเริง ภายในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น เมื่อมีการทำกิจกรรมในหมู่บ้าน ก็จะมีการมาช่วยเหลือกันเกือบทุกครอบครัว โดยเฉพาะจะมีงานประเพณีในชุมชน เช่น ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ เดือน ๘ เป็ง ประเพณียี่เป็ง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๔.๓) ค่านิยมในเรื่องความเชื่อบาปบุญคุณโทษ ซึ่งก็ได้รับการถ่ายทอดจากสถาบันทางศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางความเชื่อศรัทธา เพราะวัดเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมานาน และได้ถ่ายทอดค่านิยมนี้จนเป็นหลักปฏิบัติ และความเชื่อในชุมชน และมีความเชื่อในกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ใครที่ทำความอะไรไว้ก็จะได้รับผลกระทบเช่นนั้น ซึ่งในแต่ละครอบครัวในชุมชนก็มีความเชื่อที่คล้าย ๆ กัน จึงทำให้มีการปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

๔.๔) ค่านิยมในเรื่องรักความสงบและความเป็นคนที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ใจเย็น ไม่วุ่นวายผลิผลามมีความสุขรอบคอบ เป็นต้น สิ่งนี้ได้รับการอบรมขัดเกลาถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และการที่อาศัยพึ่งพิงกับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

ค่านิยมทั้งหมดนี้ครอบครัวได้มีการอบรมขัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงนั้นก็จะเป็นการสอนบอกกล่าวโดยตรง ส่วนทางอ้อมก็จะเป็นการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วให้ปฏิบัติตาม เช่น การพาลูกเข้าไปวัด เพื่อทำบุญตักบาตรและฟังเทศน์ หรือदानขันข้าวตามประเพณีนิยมของทางภาคเหนือ ซึ่งพ่อแม่หรือญาติก็จะพาไปวัดด้วย เมื่อลูกเห็นคนอื่นว่าทำปฏิบัติกันอย่างไรแล้วก็จะทำตาม ซึ่งในครอบครัวแต่ละครอบครัวนั้นจะมีการนำบุตรหลานไปวัดด้วยอยู่เสมอ จนทำให้เด็กมีความรู้สึกลึกซึ้งในธรรมะ ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวของนายสมชาย กันธะวงศ์ และครอบครัวของนายเสาร์คำ สุภารมณ ซึ่งก็ได้้นำบุตรไปทำบุญฟังเทศน์ และปฏิบัติธรรมที่วัดอยู่เสมอ ซึ่งก็ส่งผลให้ลูกเป็นคนที่อ่อนน้อมง่าย ไม่เป็นคนที่กำลังก้าวร้าว พร้อมทั้งปฏิบัติตามจารีตประเพณีและบรรทัดฐานทางสังคมได้เป็นอย่างดี

๕) กิจกรรมประจำวันด้านนันทนาการของเด็กและเยาวชน

การศึกษาชีวิตประจำวันด้านนันทนาการของเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านแปะ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในครอบครัว มีช่วงเวลาของการอยู่ร่วมกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ผลจากการทำกิจกรรมวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านแปะ มีความคาดหวัง อยากให้ทุกคนในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมหน้า อยากมี

ความสุขในบ้านที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติและความสะดวก มีสัตว์เลี้ยง มีต้นไม้ และจากการสังเกต สัมภาษณ์ เด็กและเยาวชน เกี่ยวกับกิจกรรมด้านนันทนาการ พบว่า กิจกรรมนันทนาการของวัยเด็ก ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่มีการเล่นกีฬากับกลุ่มเพื่อน และใช้เวลาช่วงค่ำและวันหยุดอยู่กับครอบครัว การออกไปเที่ยวนอกบ้านส่วนมากก็มักจะไปกับครอบครัว

วัยเด็กเพศชาย

กิจกรรมนันทนาการของเด็กชายในชุมชนบ้านแปะมีหลายชนิดด้วยกันซึ่งแต่ละชนิดก็จะทำเวลาต่างกันไป เช่น หลังเลิกเรียนซึ่งเป็นเวลา ๑๖.๓๐. น ก็เดินทางกลับถึงบ้าน ผู้ชายบางคนก็เดินหรือปั่นจักรยานออกไปเที่ยวตามบ้านเพื่อน บางคนก็จับกลุ่มกันไปเล่นหมากรุกที่โรงเรียน บางกลุ่มหลังเลิกเรียนก็เก็บกระเป๋ามาไว้ที่บ้านทำงานบ้านเสร็จก็ ออกมารวมตัวกันที่สนามฟุตบอลโรงเรียนแล้วชวนกันเล่นฟุตบอลที่สนามโรงเรียนบ้านแปะ ซึ่งการเล่นกีฬาฟุตบอลของเด็กกลุ่มนี้จะใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ในการเล่น จากนั้นก็แยกย้ายกันกลับบ้าน เพราะว่าเป็นเวลาค่ำแล้ว ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ในช่วงเช้าเด็ก ๆ ก็จะใช้เวลาในการดูโทรทัศน์หรืออ่านหนังสืออยู่กับบ้าน พอตกตอนบ่ายเด็ก ๆ จะออกมารวมตัวกันตามบ้านเพื่อน ชวนกันเช่นปิงปองถ้าอากาศร้อนเด็ก ๆ ก็จะชวนกันไปเล่นน้ำในคลองชลประทานที่ไหลผ่านหน้าวัดทางทิศตะวันออก ดังนั้นก็ขึ้นอยู่กับอากาศในแต่ละวันนอกจากนี้ในวันหยุดเด็กบางคนพ่อแม่ก็พาออกไปเที่ยวตามโอกาสเช่นออกไปซื้อของในตัวอำเภอหาด หรืออำเภอจอมทอง พอเวลาเย็นก็อยู่กับครอบครัวดูทีวี บ้าง อ่านหนังสือ ทำการบ้านพูดคุยกับพ่อแม่ แล้วก็เข้านอน

วัยเด็กเพศหญิง

กิจกรรมนันทนาการของเด็กผู้หญิงในวันธรรมดาจะไปโรงเรียนพอหลังเลิกเรียนก็กลับถึงบ้านทำงานบ้านแล้วพักผ่อนอยู่บ้านดูทีวี อ่านหนังสือ ทำการบ้านบางคนก็เดินหรือปั่นจักรยานออกไปเที่ยวตามบ้านเพื่อนหรือบางกลุ่มอาจจะรวมตัวกันที่สนามวอลเลย์บอลที่โรงเรียนบ้านแปะ การเล่นของเด็กกลุ่มนี้จะใช้เวลาในการเล่นประมาณ ๑ ชั่วโมงแล้วก็รีบกลับเพราะพ่อแม่เป็นห่วงเวลาเวลาเย็นก็อยู่กับพ่อแม่ดูทีวี อ่านหนังสือหรือบางคนก็ดูทีวี อยู่กับบ้านนอกจากนี้ในวันหยุดเด็กบางคนพ่อแม่ก็จะพาออกไปเที่ยวตามโอกาส บางคนก็ออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานตามไร่พอช่วงเย็นก็จะอยู่กับครอบครัวรับประทานอาหารร่วมกัน ดูทีวี ทำการบ้าน อ่านหนังสือแล้วก็เข้านอน

ในส่วน of วัยรุ่นเพศชายและหญิงมีการดำเนินชีวิตด้านนันทนาการที่แตกต่างกัน เนื่องจากวัยรุ่นเพศชายจะมีการออกไปเที่ยวกับกลุ่มเพื่อนในเวลากลางคืน ส่วนวัยรุ่นเพศหญิง พ่อแม่ก็ไม่อนุญาตให้ไปเที่ยวตามลำพัง ยังคงต้องไปกับพ่อแม่และครอบครัว อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ช่วง

วัยรุ่น ก็จะมีภาระหน้าที่ในการช่วยพ่อแม่ทำงานทั้งงานในไร่นา และงานบ้าน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า

วัยรุ่นชาย

จากการสอบถามวัยรุ่นชายในชุมชนในวันปกติธรรมดาจะไปโรงเรียน มีบางส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือก็ออกไปทำงานหรือออกไปช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวน พอตอนเย็นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. วันรุ่นชายก็เลิกเรียนกลับถึงบ้าน ส่วนวัยรุ่นชายที่ออกไปทำงานก็เลิกจากงานกลับบ้าน และวัยรุ่นชายจะออกมารวมตัวกันเล่นกีฬาปิงปองบางคนก็พักผ่อนดูทีวีอยู่กับบ้าน เวลาประมาณ ๑๘.๓๐. น. วัยรุ่นชายก็แยกย้ายกันกลับบ้านส่วนในวันหยุด เช่น วันศุกร์และวันเสาร์ วัยรุ่นชายตอนเย็นเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. จะนัดพบรวมตัวกัน เพื่อออกไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ เช่น ไปร้องเพลงคาราโอเกะจากการสอบถามวัยรุ่นชายถ้ามีเงินมากหน่อยก็ออกไปเที่ยวตอนกลางคืนในตัวอำเภอหาด ถ้าวันปกติธรรมดาพอช่วงเย็นก็จะอยู่กับครอบครัวรับประทานอาหารเย็นพักผ่อนทำการบ้าน ดูทีวี ฟังเพลง และเข้านอน

วัยรุ่นหญิง

จากการสอบถามวัยรุ่นหญิงในชุมชนบ้านแปะ กิจกรรมนันทนาการวัยรุ่นหญิง ในวันปกติธรรมดาจะไปโรงเรียนส่วนที่ไม่ได้เรียนก็ช่วยพ่อแม่ขายของที่บ้านหรือไปรับจ้าง และออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานทำไร่ทำสวน พอกลับถึงบ้านตอนเย็นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็ทำงานบ้าน บางส่วนก็ออกไปเล่นกีฬาบอลที่สนามวอลเลย์บอล ที่โรงเรียนบ้านแปะจนถึงเวลาเวลา ๑๘.๐๐ น. ก็กลับบ้านอยู่กับครอบครัวดูทีวีอ่านหนังสือ ทำการบ้านและเข้านอน ในวันหยุดก็จะอยู่บ้านอ่านหนังสือการ์ตูน กลางคืนพ่อแม่ไม่อนุญาตให้ออกไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ นอกจากออกไปเที่ยวกับพ่อแม่

การที่เด็กและเยาวชนมีโอกาสใกล้ชิดกับพ่อแม่ มีเวลาอยู่ร่วมกัน ทำให้พ่อแม่สามารถพูดคุย อบรมขัดเกลาสร้างบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ให้แก่บุตรของตน เพราะถ้าพิจารณาสาเหตุของปัญหาครอบครัว ส่วนหนึ่งจะมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่เหนียวแน่น พ่อแม่ขาดการดูแลบุตร ไม่มีเวลาเนื่องจากการทำงานนอกบ้าน ก็จะส่งผลให้เด็กมีปัญหา หันเข้าสู่อบายมุขได้ง่าย

จะเห็นได้ว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านแปะมีลักษณะที่เอื้อต่อการอบรมขัดเกลา เพราะพบว่า สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการพูดคุยกัน ทำให้เกิดความสามัคคี และสามารถร่วมแก้ปัญหากันอย่างสร้างสรรค์ มีการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน พ่อแม่มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา ทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม มีการใช้เหตุผล ตลอดจนมีการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา ลักษณะเหล่านี้

นอกจากจะเป็นลักษณะของครอบครัวที่พึงประสงค์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่เอื้อให้การขัดเกลาทางสังคม
ได้ดี สามารถสร้างครอบครัวให้น่าอยู่ และนำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ในที่สุด

บทที่ ๕

กระบวนการจัดการทางสังคมภายในครอบครัว

๕.๑ ความหมายวิจัยและชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวบ้าน

จากการศึกษาบริบทของชุมชนบ้านแปะในบทที่ ๔ พบว่า ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีความผูกพันอยู่กับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีความเป็นพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น แต่ก็ยังมีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมและเกื้อกูลในฐานะที่เป็นสถาบันชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี และเมื่อศึกษากระบวนการจัดการทางสังคมในครอบครัวที่กระทำต่อเด็กและเยาวชนของชุมชนบ้านแปะ ก็จะเห็นว่า สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการพูดคุยกัน ทำให้เกิดความสามัคคี และสามารถร่วมกันแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน พ่อแม่มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา ทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม มีการใช้เหตุผล ตลอดจนมีการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา

ในกระบวนการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งครอบครัวอาสาสมัคร ๗ ครอบครัวดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมเสวนากับแกนนำชุมชน เพื่อปรึกษาหารือและคัดเลือกกลุ่มครอบครัวตัวอย่าง ซึ่งแต่ละครอบครัวเป็นตัวแทนของ ๗ หมู่บ้าน แต่จากประเด็นในการประชุมเสวนาพบประเด็นที่น่าสนใจ ๓ ประเด็นสำคัญที่ควรนำมากล่าวไว้ในที่นี้ คือ

๑. การทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “วิจัยคืออะไร ?”

๒. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็งคืออะไร ?”

๓. กระบวนการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัยแก่กลุ่มผู้นำชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวขึ้นว่า

“การที่ท่านทั้งหลายมาทำวิจัยนั้น ชาวบ้านก็ทำงานในไร่กับสวน ความรู้ก็ไม่เยอะ สังคมก็แคบ จะรู้ทันท่านย่อมเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นต้องใช้เวลาหน่อย ให้เราเข้าใจด้วย การที่จะมาสอนเอา ๆ นั้น ชาวบ้านไม่รู้เรื่อง เพราะฉะนั้นต้องเกิดความสมดุล ผมเองสัมผัสตรงนี้มากกว่า ๔๐ ปีแล้ว”

ดังนั้น ความหมายของคำว่า “วิจัย” ยังเป็นปัญหาสำคัญในการสื่อสารระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการสร้างความเข้าใจว่า การวิจัยนั้นคืออะไร และจะมีผลอย่างไรต่อชาวบ้าน ความเข้าใจดังกล่าวยังรวมไปถึงความสับสนของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ในความหมายที่แท้จริงนั้นคืออะไร ดังคำพูดของผู้นำท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เราต้องการควนไขใหม่ครับ คือที่บ้านแปะของเราอยู่ด้วยจาริตและประเพณี เป็นชาวพุทธโดยอัตโนมัติ และเรามีไม่เกิน ๑๗๐ ครอบครัว แบ่งออกเป็น ๗ หมู่แล้วผมอยากจะเสนอว่าครอบครัวอาสานั้นคงไม่มี นอกจากจะxor้องกัน (หัวเราะ) คือผมจะพูดง่าย ๆ ตัวอย่างงานศพนะ ถ้าศพเสีย แต่เดิมเราเคยเอาไม้พินที่ป่าช้า แต่เมื่อประมาณ ๑๐ ปีแล้ว เราเอาไม้พินมาขอมกัน มีการปฏิบัติมาอย่างนี้ โดยไม่มีการบังคับกันเป็นสืต (จาริต) ครับ....ขอเสริมอีกนิดครับ บ้านเรามีอยู่ ๓ ระดับ คือ หนึ่ง จาริต สอง กฎบ้าน สาม กฎหมาย”

ผู้นำอีกท่านหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า

“จริง ๆ แล้วข้อมูลที่พูดมา (ผู้วิจัยชี้แจงเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง) ผมฟังแล้วยังไม่ชัดเจนเลย ถ้าจะพูดว่าบ้านแปะนี้เข้มแข็งอย่างไร จริง ๆ แล้วเราใช้หลายทาง ทางที่หนึ่ง ทางด้านการปกครอง ทางที่สอง หลักนิติศาสตร์ คือ หลักกฎหมาย ทางที่สาม คือหลักกรรมในหมู่บ้าน ซึ่งเรามีวัดอยู่ ตอนนี้ทางเจ้าอาวาสท่านก็เป็นผู้นำอยู่ และเป็นวัดเดียวที่ร่วมกับกลุ่มหนุ่มสาวจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการเข้าวัดฟังธรรมตลอด คือสรุปว่า ถ้าต้องการครอบครัวอาสาดอนี้ยังไม่ได้ครับ คือ ต้องให้ผู้เฒ่าในที่นี่ไปพูดก่อน ต้องไปชี้แจงก่อน พอชี้แจงแล้ว จนกว่าเขาจะเข้าใจ ไม่ใช่ไปดึงไปรีดเขามา แต่ถ้าตราบดีที่ยังไม่มีการชี้แจงให้ทราบข้อมูลที่ชัดเจน เขาก็จะไม่มีทางมาร่วมกับเรา”

ดังนั้น ความเป็นชุมชนเข้มแข็งในความหมายของชาวบ้านนั้น มีหลากหลายความคิดและหลายแนวทาง ไม่ใช่เพียงหนึ่งทาง แต่สิ่งที่พยายามเน้นให้เหมือนกันก็คือ หลักปฏิบัติ/กฎ/หลักกรรมของชุมชน ซึ่งมีบรรทัดฐานที่แตกต่างจากที่อื่น หรืออาจเป็นความหมายที่ยังต้องช่วงชิงและตีความกันต่อไปอีก และการที่จะทำความเข้าใจได้บ้างนั้น ก็ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ระบบเครือญาติ อำนาจ และประเพณีวัฒนธรรมที่ซ้อนทับกัน

อีกประเด็นหนึ่งคือ ความไว้วางใจต่อการวิจัยในการคัดเลือกกลุ่มครอบครัวตัวอย่าง ท่านเจ้าอาวาสได้กล่าวขึ้น หลังจากที่ชาวบ้านหลายคนยังมีความเคลือบแคลงสงสัยกับท่าทีการวิจัยครั้งนี้ว่า

“...ตามที่ได้ฟังมานี้ ถ้าเดาความรู้สึกของหลายคนที่ได้ไปพูดในหมู่นั้นว่า สมมติครอบครัวนั้นนะ แต่ก็กลัวว่าคนจะพากันเพ่งเล็งว่า โอ้ นี่นะ มียาเสพติดนิ ตามที่เดา ๆ กัน แต่คงจะไม่ผิด แต่ไม่มีโอกาสพูดเท่านั้นเอง ฉะนั้นก็ขอให้ทำความเข้าใจกับชาวบ้านในหมวดเสียใหม่ว่า

ที่เขาเชิญมานี้ไม่ได้ยุ่งกับยาเสพติดนะ เพียงแต่เขาต้องการกลุ่มตัวอย่างในการอบรมสั่งสอนลูกหลานโดยใช้หลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ใช่ว่า เอาครอบครัวนี้มียาเสพติด เอาแล้วเพราะฉะนั้นต้องไปพูดให้ดีกว่า เขามาวิจัยชุมชนเรามีวิธีการใดในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในครอบครัว จนครอบครัวนี้มีความเข้มแข็งจริง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องอธิบายให้ชัดเจนและให้ปรับปรุงคำพูดในการพูดให้ดี ๆ”

แม่บ้านท่านหนึ่งได้เสริมขึ้นว่า

“ถ้าต้องการครอบครัวที่สมบูรณ์แบบนั้น คงไม่มีนะเจ้า มันอาจเป็นอย่างหนึ่ง เสียอย่างหนึ่ง หรือปะปนกันไปนะเจ้า”

ดังนั้น ประเด็นในการวิจัยจึงถูกชาวบ้านตีความหลากหลาย เป็นปัญหาอย่างหนึ่งเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้หยุดยั้ง ใดๆ เพื่อให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถจับพริกและผ่าตัดวิเคราะห์ให้ได้อย่างง่าย ๆ แต่ชาวบ้านพยายามแสดงความเป็นพลวัตโดยการแสดงความคิดเห็น และมีปฏิกิริยาได้ตอบต่อการศึกษาวิจัย หรืออาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านก็วิจัยผู้วิจัยอีกทอดหนึ่ง เหตุคั้งนั้นเพื่อการสร้างความเข้าใจที่ดีกับชาวบ้าน คณะผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และสร้างปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดีกับชาวบ้านด้วยการจัดส่งผู้ช่วยนักวิจัยและพระนิสิตนักศึกษาเข้าไปศึกษา และร่วมสังเกตการณ์ชุมชนอย่างต่อเนื่องในชุมชน มีการการสังเกตและสัมภาษณ์พูดคุยกับกลุ่มครอบครัวตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกทุกระยะ

กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษานี้จึงเป็นความสมัครใจของครอบครัวและความเห็นพร้อมของชาวบ้านในชุมชน โดยผู้วิจัยไม่ได้มีการแอบคัดเลือกหรือสุ่มกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษา ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากครอบครัวอาสาสมัคร จึงเป็นประเด็นปัญหาหลักของผู้วิจัย แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงอีกด้านหนึ่งก็คือ ในการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มมนุษย์ที่ก่อตัวเป็นรูปร่างทางสังคมนั้น การศึกษาวิจัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อนอย่างมาก เนื่องจากมนุษย์มีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน ผลสรุปจากงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีที่ดีก็ยังมีเทียบไม่ได้กับการสร้างความรู้สึกละเอียดที่มิได้เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัย โดยเฉพาะกับชาวบ้านในชุมชน ดังนั้น การศึกษาวิจัยในรูปแบบเดิมที่ใช้การสุ่มตัวอย่างจากผู้วิจัยเองทั้งหมด ก็อาจเป็นกระบวนการที่ผิดที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านเป็นมากกว่าสิ่งมีชีวิตที่รวมตัวกันและปล่อยให้มิให้ผู้เข้าไปศึกษาวิจัยเอาตามอำเภอใจ การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการปะทะสังสรรค์ของการวิจัยชุมชน โดยที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย รวมไปถึงการช่วงชิงความหมายของคำว่าวิจัยและความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ตลอดจนถึงหลักธรรมทางศาสนาที่ใช้ในการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวตัวอย่างในชุมชน

ลำดับต่อไป เพื่อจะศึกษาให้ลึกซึ่งลงไปในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัว ที่นำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการป้องกัน และลดปัญหา ยาเสพติด จึงได้กำหนดให้มีการศึกษาจากครอบครัวอาสาสมัครจำนวน ๘ ครอบครัว ซึ่งผลการศึกษาได้แบ่งออกเป็น ข้อมูลพื้นฐานครอบครัวอาสาสมัคร กระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา และหลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ในการจัดเถลาในสถาบันครอบครัว

๕.๒ ข้อมูลพื้นฐานครอบครัวอาสาสมัคร

ในการศึกษากระบวนการจัดเถลาทางสังคมภายในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อการป้องกันและลดปัญหา ยาเสพติดของชุมชนบ้านแปะในครั้งนี้ ได้ศึกษาจากครอบครัวอาสาสมัครจำนวน ๘ ครอบครัว ในด้านข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวอาสาสมัคร มีดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ครอบครัว นายเสาร์คำ สุการมย์

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๑

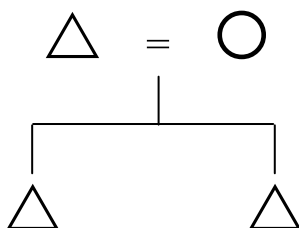
สมาชิกในครอบครัวของนายเสาร์คำ สุการมย์ มีจำนวนทั้งหมด ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายเสาร์คำ สุการมย์	อายุ ๔๓ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางเพ็ญ สุการมย์	อายุ ๔๒ ปี	แม่
๓. นายสัญญา สุการมย์	อายุ ๒๓ ปี	ลูก
๔. ค.ช. เอกชัย สุการมย์	อายุ ๗ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๑ ครอบครัวนายเสาร์คำ สุการมย์

แผนภูมิประชากร ๕.๑ ครอบครัว นายเสาร์คำ สุการมย์

ลักษณะของครอบครัว มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะปานกลาง สังกัดได้จากสภาพของบ้านปลูกบ้านแบบบ้านไม้สองชั้น รายได้ของครอบครัวมาจากการทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ย ๑๐๐,๐๐๐ บาท/ปี ทำนาแค่เก็บไว้กินในแต่ละปี หลังจากว่างจากการทำสวนจะไปรับจ้าง มีเครื่องอำนวยความสะดวกค่อนข้างน้อย เช่น โทรทัศน์ ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๑ คัน เครื่องสูบน้ำใส่สวนลำไย ๑ เครื่อง

ลักษณะของพ่อแม่ เป็นคนสุภาพ การใช้คำพูดนุ่มนวล เวลาพูดคุยกับลูกจะใช้คำพูดที่สุภาพฟังไพเราะ ขยันทำมาหากิน ชอบช่วยเหลือสังคมจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนจนได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการหมู่บ้าน พ่อและแม่เป็นคนบ้านแปะโดยกำเนิด

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ทั้งพ่อและแม่จบระดับการศึกษาชั้นปีที่ ๔ ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ในวันพระจะพาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ลูกยังเล็ก โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากปู่พ่อบรรพบุรุษก็ถ่ายทอดให้ลูกอีกทีหนึ่ง พาลูกเข้าวัดบวช ๆ โดยการทำให้เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็นอย่างการไหว้พระ การใส่บาตร เมื่อลูกมีพื้นฐานทางศาสนาทำให้สามารถอบรมสั่งสอนได้ง่าย

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ครอบครัวมีความอบอุ่น ลูกเชื่อฟังพ่อแม่ การใช้วาจาในการพูดคุยกันภายในครอบครัวมีความสุภาพมาก ไม่ค่อยพูดคำหยาบภายในครอบครัว พี่ชายคนโตมีความประพฤติเรียบร้อย ดังนั้นพ่อแม่เวลาสอนลูกคนเล็กจะยกพี่ชายคนโตให้เป็นตัวอย่าง

การอบรมสั่งสอนลูกจะไม่ทำในช่วงเวลากินข้าว เพราะถ้าสอนในช่วงกินข้าวบางครั้งเรื่องที่ไม่ถูกใจเขาจะทำให้การกินข้าวไม่อร่อย ส่วนใหญ่จะอบรมสั่งสอนในช่วงเวลาพักผ่อนในยามว่าง โดยการอบรมสั่งสอนใช้วาจาที่สุภาพอ่อนโยน ไม่ใช้การสอนแบบสอนไปคำไป เพราะลูกจะซึมซับเอาพฤติกรรมของเราไปเป็นตัวอย่าง ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะไม่ใช้วาจาที่หยาบคาย พ่อแม่ไม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูก

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ให้ความสำคัญของโทษยาเสพติดเป็นอย่างมาก ผลของการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด จะสอนลูกตลอดอย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติดจากการสัมภาษณ์ ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดีมีอันตรายต่อสุขภาพร่างกายของเรา ส่วนพ่อชอบสอนให้คิดก่อนจะทำอะไรลงไป

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ส่วนใหญ่ทางครอบครัวจะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนบอก ในบางครั้งผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสาย จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารจากวิทยุ

การมีส่วนร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในด้านการป้องกันยาเสพติด ได้รับการคัดเลือกเข้าไปอบรมร่วมกับภาครัฐเพื่อที่จะนำความรู้มาเผยแพร่ในชุมชน และมีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน ในเวลากลางคืนจะออกตรวจตรารอบ ๆ บริเวณหมู่บ้าน

๕.๒.๒ ครอบครัวนายพิศุจน์ พรหมปัญญา

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๒

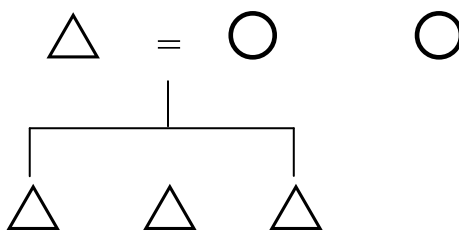
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนทั้งหมด ๖ คน ประกอบด้วย

๑. นายพิศุจน์	พรหมปัญญา	อายุ ๓๘ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางศรีพรรณ	เรือนใจ	อายุ ๓๐ ปี	แม่
๓. นางเรือนคำ	พรหมปัญญา	อายุ ๓๑ ปี	ป้า (พี่ของพ่อฝ่ายสามี)
๔. ค.ช. อาคม	พรหมปัญญา	อายุ ๑๓ ปี	ลูก
๕. ค.ช. จักริ	พรหมปัญญา	อายุ ๑๐ ปี	ลูก
๖. ค.ช. ณัฐวุฒิ	พรหมปัญญา	อายุ ๑ ขวบ	ลูก

ภาพ ๕.๒ ครอบครัวนายพิศุจน์ พรหมปัญญา

แผนภูมิประชากร ๕.๒ ครอบครัว นายพิศุจน์ พรหมปัญญา

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว โดยมีป้าอาศัยอยู่ด้วย

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อเป็นคนชอบช่วยเหลือคนในชุมชน เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑๐ ปี

ปัจจุบันลาออกแล้ว พ่อและแม่เป็นคนบ้านแปะโดยกำเนิด

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ วันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะพากันครอบครัวไปทำบุญที่วัดตลอด อีกอย่างบ้านอยู่ใกล้กับวัดด้วย

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ พ่อจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (กศน.) ส่วนแม่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะปานกลางค่อนข้างดีสังเกตจากบ้าน เป็นบ้านแบบสองชั้น ชั้นบนเป็นไม้ส่วนชั้นล่างเป็นปูน อาชีพทำสวนลำไย ทำนา และรับจ้างทั่วไป มีเครื่องอำนวยความสะดวกปานกลาง โทรทัศน์ ๑ เครื่อง ตู้เย็น ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๑ คัน วิทยุ ๑ เครื่อง

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เนื่องจากตอนนี้มีลูกเล็กทำให้แม่ต้องมาเลี้ยงดูลูกคนเล็กจึงไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ส่วนพ่อบางวันจะไปทำงานที่สวนลำไย บางวันก็อยู่บ้าน ลูกชายคนโตชอบไปเที่ยวกับเพื่อนไม่ค่อยจะอยู่บ้าน ส่วนป้าจะอยู่แต่ในบ้าน ป้าเป็นโรคทางจิตประสาท

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด มีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดมากเพราะเคยไปอบรมเกี่ยวกับยาเสพติดที่ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ ๒ ครั้งแล้ว และนำมาเผยแพร่ให้กับชาวบ้านตอนที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติด ให้ความสำคัญของโทษยาเสพติดเป็นอย่างมาก ดิทยาหมดอนาคต เสียภาพพจน์ของชุมชน เป็นที่รังเกียจของคนในชุมชน เป็นที่จับตามองของคนในชุมชน ไปไหนมีแต่คนนินทาว่ากล่าว การลดปัญหายาเสพติดควรเริ่มที่พ่อแม่ดูแลลูกให้ความสนใจลูก ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ตำรวจ ร่วมมือกันปราบปราม การกระจายอำนาจให้ชุมชนร่วมมือกันป้องกัน ลดปัญหายาเสพติด

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านแจ้งในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ประกาศเสียงตามสาย และการไปอบรมเกี่ยวกับยาเสพติดที่ อ. เมือง จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ

๕.๒.๓ ครอบครัว นายสุแก้ว วิสุทโธ

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๓

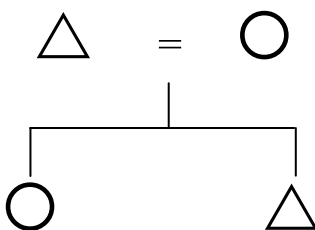
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายสุแก้ว	วิสุทโธ	อายุ ๔๑ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางบัวซอน	วิสุทโธ	อายุ ๔๑ ปี	แม่
๓. น.ศ. ปณิดดา	วิสุทโธ	อายุ ๑๘ ปี	ลูก
๔. ค.ช. นัตรชัย	วิสุทโธ	อายุ ๑๒ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๓ ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ

แผนภูมิประชากร ๕.๓ ครอบครัว นายสุแก้ว วิสุทโธ

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อและแม่เป็นคนขยัน ทุกวันจะไปทำงานที่สวนลำไย พ่อเป็นคนบ้านแปะ ส่วนแม่เป็นคนบ้านดงเย็น พ่อแม่เป็นคนไม่ชอบการดื่มเหล้าสูบบุหรี่เป็นอย่างมาก เวลาทำงานของชุมชนถ้ามีการดื่มเหล้าด้วยชาวบ้านเอาเหล้าให้ดื่มก็จะไม่รับ โดยเฉพาะพ่อตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่นจะถูกสอนตลอดไม่ให้ดื่มเหล้าถ้าดื่มจะถูกย่ำค่า

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ เป็นครอบครัวชาวพุทธ วันพระจะไปทำบุญตลอด

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ทั้งพ่อและแม่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะปานกลาง มีเครื่องอำนวยความสะดวกปานกลาง โทรทัศน์ ๑ เครื่อง รถยนต์ ๑ คัน เครื่องปั่นไฟฟ้า ๑ เครื่อง ราคาหมิ่นกว่าบาท ใช้สำหรับปั่นไฟสูบน้ำเข้าสวนลำไย ตู้เย็น ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๑ คัน ปลุกบ้าน ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นไม้ ส่วนชั้นล่างไว้เก็บเครื่องมือการเกษตร มีสวนลำไย ๘ ไร่ รายได้เฉลี่ยต่อปี หนึ่งแสนกว่าบาท ทำสวนหอม ทำนา

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ลูกสาวไปเรียนหนังสือ (ระดับ ปวส.) ที่ อ.เมือง ทุก ๒ อาทิตย์จะกลับบ้านครั้งหนึ่ง จะเหลือแต่ลูกชายคนเล็กอยู่กับพ่อแม่ อยู่พร้อมหน้ากันในช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ ถ้าวางจากการทำงานจะไปหาลูกสาวตลอด หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จจะมานั่งดูทีวีพร้อมกันบนบ้านทุกวัน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญมาก โดยให้ความสำคัญของไทยยาเสพติดเป็นอย่างมาก ถ้าเราคิดแล้วอนาคตดับวูบ ปัญหาการติดยาของวัยรุ่นเริ่มมาจากปัญหาครอบครัว พ่อแม่ทะเลาะกันลูกขาดที่พึ่งก็เลยไปคบเพื่อน ถ้าเพื่อนดีก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าเจอเพื่อนที่ติดยาเสพติดจะทำให้ติดยาเสพติดไปด้วย

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติด คนที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อนาคตดับวูบ ลูกติดยาเสียหน้าพ่อแม่ ลูกผู้หญิงเสียเนื้อ เสียตัว การควบคุมการลดปัญหาเสพติด เริ่มที่ครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก หัวหน้าครอบครัวให้ความสนใจคนในครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ตำรวจร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งเอาจริงเอาจังในการปราบปราม

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสาย และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังวิทยุและข่าวสารต่าง ๆ

๕.๒.๔ ครอบครัว นายถนอม ทิพย์ศรี

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๔

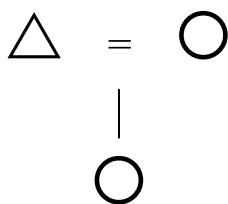
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน ๓ คน ประกอบด้วย

๑. นายถนอม	ทิพย์ศรี	อายุ ๔๐ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางสาวลิ	ทิพย์ศรี	อายุ ๓๖ ปี	แม่
๓. น.ศ. ณัฐวดี	ทิพย์ศรี	อายุ ๑๕ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๔ ครอบครัวนายถนอม ทิพย์ศรี

แผนภูมิประชากร ๕.๔ ครอบครัวนายถนอม ทิพย์ศรี

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อเป็นคนอำเภอแม่แจ่ม ส่วนแม่เป็นคนบ้านแปะ พ่อแม่มีลักษณะเป็นคนเอาใจใส่ลูก ส่วนลูกสาวจะอยู่กับแม่เป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่มีเวลาให้กับลูกมาก

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ทุกวันพระจะไปทำบุญที่วัดโรงเรียนหยุดตรงกับวันพระจะพาลูกสาวไปทำบุญที่วัดด้วย

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีฐานะปานกลางสังเกตจากสภาพบ้านเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มีเครื่องอำนวยความสะดวกก่อนปานกลาง โทรทัศน์ ๑ เครื่อง ตู้เย็น ๑ เครื่อง วิทยุ ๑ เครื่อง

รถจักรยานยนต์ ๑ คัน มีอาชีพทำสวนลำไย ๒ ไร่ รายได้เฉลี่ยต่อปี ๘๐,๐๐๐ บาท รับจ้างทำดินบดอีก

การศึกษาของพ่อแม่ พ่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนแม่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มีลูกสาวคนเดียวแม่จะสนิทกับลูกมาก งานบ้านทุกอย่างแม่จะสอนให้ลูกทำทุกอย่าง อยู่พร้อมหน้ากันในตอนเย็น ทำอาหารรับประทานอาหารพร้อมกันทุกวันในตอนเย็น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ให้ความสำคัญของโทษยาเสพติด ต่อร่างกายเป็นภัยต่อสังคม สังคมจะไม่สงบสุขถ้ามียาเสพติดอยู่ในสังคม

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติดจากการสัมภาษณ์ ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาใหญ่ ถ้าแก้ไขให้หมดไปจะเป็นการดีที่สุด บ้านเมืองจะไม่ล่มจมเพราะยาเสพติด มีความรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นครอบครัวตัวอย่างในการให้ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับสังคม

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสาย และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ

๕.๒.๕ ครอบครัว นายสม ใจวัน

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๕

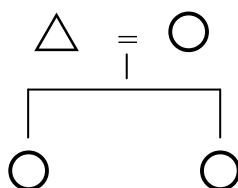
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายสม	ใจวัน	อายุ ๕๐ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางมาลี	ใจวัน	อายุ ๔๘ ปี	แม่
๓. น.ส. รำไพ	ใจวัน	อายุ ๒๕ ปี	ลูก
๔. น.ส. มาริสา	ใจวัน	อายุ ๑๕ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๕ ครอบครัวนายสม ใจวัน และหลานชาย

แผนภูมิประชากร ๕.๕ ครอบครัวนายสม ใจวัน

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังไปทำอาหารกินที่บ้านพ่อแม่อยู่

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือคนในชุมชน โดยไม่มีการบอกกล่าว ล่วงหน้าก็จะไปช่วยเหลือตลอด ส่วนแม่เคยเป็นแม่ดีเด่นของคณะ อสม. แม่มีอาการรับฟังไม่ค่อยดี เวลาพูดต้องพูดดัง ๆ ทั้งพ่อและแม่เป็นคนบ้านแปะโดยกำเนิด เป็นครอบครัวที่พูดเก่งสนุกสนาน

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ จะแบ่งกันไปทำบุญที่วัด เพราะบ้านแปะมีวัด ๒ วัด “แม่แบ่งกันไปทำบุญที่วัด บางเดือนไปทำบุญที่ถ้ำทอง แม่ก็ไปทำบุญที่วัดบ้านแปะ”

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะปานกลาง สังกัดจากบ้านเป็นบ้านไม้ ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นไม้ชั้นล่างเป็นปูนปูพื้นด้วยกระเบื้อง มีเครื่องอำนวยความสะดวกมาก มีโทรทัศน์ ๑ เครื่อง สเตอริโอ ๑ เครื่อง ตู้เย็น ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๒ คัน รถไถนาเดินตาม ๑ คัน จากการสัมภาษณ์จึงรู้ว่าเงินเก็บของครอบครัวไม่มีเยอะเพราะต้องส่งลูกเรียนเป็นส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เนื่องจากลูกสาวทั้ง ๒ คน ไปทำงานคนหนึ่ง และเรียนหนังสือคนหนึ่งแต่พักที่เดียวกัน ทำให้อยู่บ้านกันเพียงสามีภรรยา ทุกอาทิตย์ลูกสาวจะเปลี่ยนกันมาบ้านหาพ่อแม่ ในบางครั้งแม่จะไปนอนกับลูกสาวที่หอพักด้วย (ตอนที่ไปบ้านครั้งแรกเจอแต่นายสม ภรรยาไปหาลูกสาวที่ในเมือง) ทุกวันจะไปทำอาหารที่บ้านพ่อตา ลูกสาวไม่ยอมให้พ่อแม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูก

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด โดยให้ความสำคัญของโทษยาเสพติดเป็นอย่างมาก ร่างกายทรุดโทรม ดิทยาเสพติดทำให้เสียอนาคต เป็นที่รังเกียจของคนในชุมชน

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติดจากการสัมภาษณ์ ให้ความสำคัญต่อปัญหาเสพติดเป็นอย่างมาก อยากให้ยาเสพติดหมดไปจากประเทศไทย ไม่อยากให้ลูกหลานดิทยาเสพติด “ป้อไคร่หื้อ ยามันหมดไปแต่ ๆ กลัวลูกหลานไปดิทยา”

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสาย และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ

๕.๒.๖ ครอบครัว นายวินัย สายสมบัติ

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๖

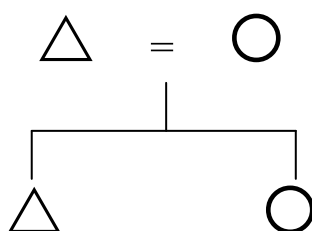
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายวินัย	สายสมบัติ	อายุ ๓๕ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๒. นางจันทิม	สายสมบัติ	อายุ ๓๘ ปี	แม่
๓. ค.ช. ภาณุวัฒน์	สายสมบัติ	อายุ ๑๕ ปี	ลูก
๔. ค.ญ. อรยา	สายสมบัติ	อายุ ๘ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๖ ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ

แผนภูมิประชากร ๕.๖ ครอบครัว นายวินัย สายสมบัติ

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อเป็นคนอุปถัมภ์ชาชนี เป็นคนขยันทำมาหากิน เวลาพูดกับลูกหรือกับชาวบ้านทั่วไปใช้วาจาที่สุภาพ แม่เป็นคนบ้านแปะลูกของผู้ใหญ่บ้าน พ่อเป็นคนมีน้ำใจ (ตอนที่ผมไปสัมภาษณ์เป็นเวลาค่ำ และบ้านเขาอยู่ไกลจากวัด ตอนที่ผมจะกลับวัดมันก็มืดแล้วเขาเลยเอารถยนต์มาส่งที่วัด ทุกครั้งที่ผมไปบ้านและเขาจะถามถ้าจะกลับวัดเขาจะเอารถมาส่ง พ่อไปถึงวัดเขาจะไปพูดทักทายกับท่านเจ้าอาวาส และก่อนกลับจะเข้าไปกราบพระที่หน้าอุโบสถ)

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ทุกวันพระจะไปทำบุญที่วัด ส่งเสริมให้ลูกไปทำบุญที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพ่อพาไปวัดทำบุญและทำให้ดูเป็นตัวอย่างในช่วงแรก พร้อมสอนว่า “หน้าที่ของชาวพุทธต้องมาทำบุญห้ามขาด อู้ก็ง่าย ๆ ถ้าเขาไปใส่บาตรคู่พระเป็นก็บ่มีหยังกิน” ในระยะหลังพ่อแม่ไม่ว่าลูกชายจะพาน้องมาทำบุญที่วัดด้วย “ยิ่งในวันที่มีการเวียนเทียนลูกสาวคนเล็กจะตื่นตื่นจะเซาะเก็บดอกไม้เตรียมตัวไปเวียนเทียนที่วัด”

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีฐานะค่อนข้างปานกลาง สืบเนื่องจากสภาพบ้านปลูกบ้านชั้นเดียว มีเครื่องอำนวยความสะดวกปานกลาง รถยนต์ ๑ คัน โทรทัศน์ ๑ เครื่อง หม้อหุงข้าว ๑ หม้อ ตู้เย็น ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๑ คัน มีอาชีพค้าขาย นำหอมไปส่งที่อุบลราชธานี และนำผลไม้มาขายที่บ้านแปะ ห่างจากการขนส่งจะไปรับจ้าง

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ พ่อจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ส่วนแม่จบการศึกษาระดับชั้น ปวช.

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ลูกชายคนโตอาศัยอยู่กับพ่อตา เนื่องจากฝากเลี้ยงตั้งแต่เด็กตอนที่อยู่กรุงเทพฯ ลูกคนเล็กอยู่กับพ่อแม่ วันไหนต้องเดินทางไปต่างจังหวัดจะเอาลูกไปฝากกับพ่อตา ห่างจากการทำงานจะให้เวลากับครอบครัวเป็นเพื่อนเล่นกับลูกสาวและเพื่อนของลูกสาว “บ้านผมเป็นบ้านละอ่อนมีค่าของเล่นละอ่อนเปื้อนลูกสาวผมจ้างปากันมาเล่นที่บ้านผมทุกวันนะ”

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ให้ความสำคัญของโทษยาเสพติดเป็นอย่างมาก เป็นตัวกั้นบ้านกั้นเมือง ทำลายครอบครัว ถ้าลูกติดยาเสพติดพ่อแม่ผิดหวัง ไม่อยากให้ลูกเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด “ยาเสพติดมันมีโทษ เป็นตัวกั้นบ้านกั้นเมือง ทำลายครอบครัว ลูกติดยาพ่อแม่ผิดหวังในตัวลูก บางเดือนผมยกเอาคนตีติดยามาเปรียบเทียบหือฟัง บางคนก็ออกโรงเรียนเพราะไปมั่วสุมกันบ่ยอมไปโรงเรียนตางโรงเรียนเลยไล่ออก ป่อออกมาไปหะการตีใจกำลังก่อสร้างรับจ้าง”

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติด อยากให้ยาหมดไปจากสังคมไทย พ่อแม่ควรให้ความสนใจในตัวลูก คอยสอดส่องสอบถาม ให้คำปรึกษา การแก้ปัญหาควรเน้นไปที่หัวหน้าครอบครัวเป็นอันดับแรก ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ตำรวจ ร่วมมือกันทำงาน

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสาย และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ “มีการบอกข่าวสารทางราชการ มีการประชุมผู้ปกครองหือไปบอกลูกหลาน ป่อแม่คอยสอดส่องพฤติกรรมของลูก ถ้าปะว่าลูกของตนมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยา หือเลิกพฤติกรรมนั้นเสีย และยังพบว่าบ่เลิกพฤติกรรมจะมีมาตรการหือกรรมการหมู่บ้านดูแล แจ้งรายชื่อหือตางราชการ ตำรวจจะนำตัวไปตรวจปัสสาวะ และนำตัวไปเข้าค่ายอบรม”

การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน โดยการคัดเลือกเป็นกรรมการหมู่บ้าน ๒๕ คน คอย
สอดส่อง ตรวจตรารอบบริเวณหมู่บ้านในตอนกลางคืน เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

๕.๒.๓ ครอบครัว นายสมชาติ กันทะวงศ์

ตั้งอยู่บ้านแปะ หมวด ๓

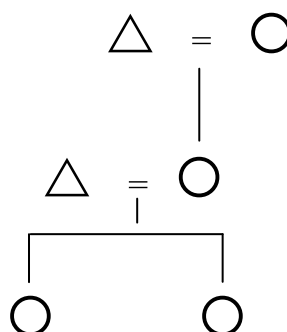
สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน ๖ คน ประกอบด้วย

๑. นายจักร	ใจมูล	อายุ ๖๗ ปี	พ่อตา
๒. นางคำมา	เปี้ยประลาน	อายุ ๖๑ ปี	แม่ยาย
๓. นายสมชาติ	กันทะวงศ์	อายุ ๔๓ ปี	หัวหน้าครอบครัว
๔. นางนงค์ลักษณ์	กันทะวงศ์	อายุ ๓๕ ปี	แม่
๕. น.ส. เขมิกา	กันทะวงศ์	อายุ ๒๐ ปี	ลูก
๖. ค.ญ. บุศญา	กันทะวงศ์	อายุ ๕ ปี	ลูก

ภาพ ๕.๓ ครอบครัวนายสมชาติ กันทะวงศ์

แผนภูมิประชากร ๕.๓ ครอบครัว นายสมชาติ กันทะวงศ์

ลักษณะของครอบครัว เป็นครอบครัวขยาย

ลักษณะของพ่อแม่ พ่อเป็นคนขยันทำมาหากิน ไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้านเพราะต้องไปทำงานทุกวัน พ่อเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือคนในชุมชน แม้ไม่มีเงินช่วยก็ขอออกแรงช่วย และเป็นกรรมการหมู่บ้านด้วย ส่วนแม่จะอยู่บ้านในบางครั้ง ถ้าว่างการทำงานที่สวนลำไยจะไปรับจ้างทั้งพ่อและแม่เป็นคนบ้านแปะโดยกำเนิด

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีฐานะปานกลาง ปลูกบ้านแบบบ้านไม้ผสมปูน ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นไม้ส่วนชั้นล่างเป็นปูน มีเครื่องอำนวยความสะดวกปานกลาง มีโทรทัศน์ ๑ เครื่อง ตู้เย็น ๑ เครื่อง วิทยุ สเตอริโอ ๑ เครื่อง เครื่องเล่นซีดี ๑ เครื่อง รถจักรยานยนต์ ๑ คัน ทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ยต่อปี ๗๐,๐๐๐-๘๐,๐๐๐ บาท สวนหอมรายได้เฉลี่ยต่อปี ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาท และรับจ้างทั่วไป

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ทั้งพ่อและแม่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ทั้งครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ วันพระจะไปทำบุญทั้งครอบครัว ลูกสาวชอบไปทำวัตรเย็นในช่วงเช้าพรรษาที่วัด พาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ หากจุดสนใจของเด็กแล้วอธิบายให้ฟัง “ผมจะพาลูกไปทำบุญที่วัดตลอด พาเขาไปผ่อสุปตามฝ่าผั่งศาลาเล่าเรื่องตามสุปหื้อเขาฟัง พาไปอ่านสุภายิตตามคันไม้ ถ้ามีจุดสนใจจะอ่อนจะไปวัดโดย ถ้าพาไปวัดไหว้พระฮับศีลนั่งฟังเทศน์ละอ่อนมันจะก่ายบ่อยากไปวัดโดย วันหลังเฮาจวนเขาก็บ่อยากไป”

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นครอบครัวขยายที่ต้องดูแลพ่อตาแม่ยาย ลูกสาวคนโตพอจบ ม. ๓ ไม่ได้เรียนหนังสือต่อจึงมาช่วยพ่อแม่ทำงาน พ่อเป็นคนตื่นเช้าไปทำงานที่สวนตอนที่ไปสอบถามข้อมูลส่วนใหญ่จะเจอแต่ ตายาย แม่ เป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น ตายายเป็นคนที่ชอบฟังเพลงธรรมะ ลูกสาวคนเล็กชอบอยู่กับตาเวลากลับจากโรงเรียนจะถามหาตาก่อนถามหาคนอื่น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด โดยให้ความสำคัญโทษของยาเสพติดเป็นอย่างมาก ที่มีต่อร่างกายและต่อสังคม คนใดเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีทางเจริญ “วัยรุ่นดีติดยาเสพติดเป็นเพราะสังคมของเขา จ้าวหมู่เขามีนกมีตึงดีบ่ดี ความอยากสู้อยากลอง จ้าวหมู่หื้อกินยาเฮาบ่กิน จ้าวหมู่เขาบ่ยอมคบโดย คนดีไปยุ่งกับยาบ่หันไฟ้เจริญสักคน”

ด้านทัศนคติต่อยาเสพติดจากการสัมภาษณ์ ให้ความสำคัญของโทษยาเสพติดที่มีต่อร่างกาย และสังคม ผลของการติดยาจะเข้าสังคมบ้านเราไม่ได้ เพราะมีกฎของหมู่บ้านกำหนดไว้ “คนดีติดยาเวลาไปงานในชุมชน จาวบ้านเขาจะนิทา หยะหื้อเสียครอบครัว หน้าตาพ่อแม่” บางครั้งชาวบ้าน ญาติพี่น้องสอนลูกเราได้เหมือนกัน “เวลาพบปะญาติพี่น้องนั่งฮู้กันเป็นจะสอนว่าลูกของคนนั้น คนนี้ติดยา อย่าไปไหนโดยเนื้อ คนอื่นเขาจะคิดว่าเฮาติดยาไปโดย” การแก้ปัญหาอันดับแรกต้องเน้นไปที่พ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูกให้ดี

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดของครอบครัวจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสาย และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ

๕.๓ กระบวนการจัดেলাทางสังคมภายในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้กรอบการแนวคิดในการศึกษากระบวนการจัดেলাทางสังคมภายในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมีกรอบในการวิเคราะห์ประกอบด้วย แนวคิดการให้ความสำคัญแก่เด็ก แนวคิดเกี่ยวกับฝึกฝนพัฒนาตนเอง แนวคิดเรื่องความกตัญญูกตเวที แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่

ชุมชนบ้านแปะ ซึ่งเป็นชุมชนที่ทุกครอบครัวยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน มีชีวิตที่มีความผูกพันกับสถาบันพระพุทธศาสนาในชุมชน กล่าวคือ วัดบ้านแปะ ที่เป็นเหมือนศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน ดังนั้น กระบวนการจัดেলাทางสังคมภายในครอบครัวของชุมชนบ้านแปะจึงยึดเอาหลักพระพุทธศาสนาไปใช้อย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยได้พบกระบวนการจัดেলাทางสังคมภายในครอบครัวของชุมชนบ้านแปะ ดังนี้

๑) การให้ความสำคัญแก่เด็ก

เด็กเป็นสมาชิกของสังคม และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็ยังมีบทบาทและมีความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น รากฐานของสังคมย่อมมาจากเด็กนั่นเอง ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ กล่าวคือหากไม่มีเด็กมารับสืบทอด มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้ และโลกนี้ก็จะไม่มีความหมายใดเลย เด็กจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้รับสืบทอดวัฒนธรรมที่ผู้ใหญ่ได้ทำไว้ และพัฒนาให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีงามต่อไป ประการต่อมาเด็กเป็นผู้รับภาระต่อจากผู้ใหญ่ เมื่อเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต จะต้องรับภาระต่าง ๆ มากมายทั้งภาระในครอบครัว และภาระทางสังคม เด็กจึงมีความสำคัญในการสืบทอดภาระหน้าที่ในตระกูล และหน้าที่ทางสังคมต่อจากผู้ใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นเด็กยังเป็นผู้ปรนนิบัติรับใช้ดูแลผู้ใหญ่ เลี้ยงดูตอบแทนเมื่อยามเฒ่าแก่ชรา สามารถช่วยเหลือการงานของบิดามารดาได้ รักษาทรัพย์มรดกและวงศ์ตระกูลให้คงอยู่ได้นาน ตลอดจนทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป นอกจากนี้เด็กยังเป็นผู้ยังความยินดีปรีดาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่ทำให้บิดามารดามีความสุข เมื่อเห็นบุตรยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเบิกบาน บิดามารดาก็พลอยมีความสุขไปด้วย และประการสุดท้ายเด็กเป็นผู้สามารถทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรมได้ พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุตรที่มีความประพฤติทางกาย วาจา และใจ สูงกว่าบิดามารดาว่าเป็นอติชาตบุตร และถือว่าการตอบแทนบุญคุณที่สูงที่สุด

มากกว่าการตอบแทนใดๆ ที่บุตรจะกระทำต่อบิดามารดานั้น ไม่มีสิ่งใดนอกเหนือจากการทำให้ บิดามารดาเข้าถึงธรรม ได้แก่ มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

ในชุมชนบ้านแปะ ครอบครัวอาสาสมัครต่างให้ความสำคัญกับเด็ก ในฐานะที่เป็น สมาชิกของชุมชน ซึ่งจะบอบช้ำและมีความสำคัญต่อชุมชนในอนาคต ชุมชนจึงมีวิธีการที่จะจัด เกลาสมาชิกของชุมชน ซึ่งเป็นเด็ก ๆ ให้พร้อมที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน รับภาระต่างๆ ทั้งในครอบครัวและภาระทางสังคมในชุมชน ช่วยเหลือการทำงานของบิดามารดาและ ชุมชน และรักษามรดกและวงศ์ตระกูลตลอดถึงชุมชนให้คงอยู่ได้นาน ยิ่งความยินดีปรีดาให้เกิดขึ้น แก่บิดามารดาและผู้ใหญ่ในชุมชน ตลอดถึงสามารถทำให้บิดามารดาและผู้ใหญ่เข้าถึงธรรมได้

นายเสาร์คำ สุภารมย์ กล่าวว่า “ตอนผมยังน้อย ป่ออุ้ยปามผมไปวัดโดย พ่อผมมีลูก จวนลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่หน้อยเพื่อปลูกฝังเขาตั้งแต่หน้อย สอนเขาตอนนี้มันง่าย ถ้ามันใหญ่มัน สอนยาก” และยังสอนให้ลูกมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น “คนเฒ่าคนแก่ไปไหนมาไหนลำบากถ้าปะก้าง ตางถามเป็นว่าจะไปไหนหื้อไปส่งเป็นเหีย บางเตื่อผมใจตัน (ลูกชาย)ไปซื้อของที่ร้านใกล้ ๆ บ้าน ผม เป็นเมินกว่าตันจะปี้กมา ผมก็ถามเขาว่าเป็นอะหยังใจไปซื้อของใกล้หมอกเอี้ยะไปเมินแต่เมินว่า ตันก็บอกผมว่า ผมไปส่งพระมาผมป๊ะเป็นก้างตางเป็นจะไปถ้ำตองผมก็เลยไปส่งเป็น” ตลอดถึง สอนให้คิดก่อนจะทำอะไรลงไป “ฐานะของครอบครัวเฮมันยากจั้น ลูกหะตั่วบดี ฮ้าย คิดยา จะหะหื้อจาวบ้านเป็นดูลูกเฮได้ เป็นคนยากจั้นแล้วยังหะตั่วบดีเหม”

นายพิศุจน์ พรหมปัญญา เห็นว่าในบางครั้งพ่อแม่ดูแลไม่ทั่วถึง ก็จะให้ญาติพี่น้องคอย เป็นหูเป็นตาให้ เวลาลูกทำผิดจะตักเตือน ตามเหตุผลและอธิบายให้เขาฟังสิ่งที่เขาทำลงไป จะสอน ให้เขามีสัมมาคารวะตลอด เคารพผู้อาวุโส “คนเฒ่าคนแก่เป็นนังฮั้น จะอย่างก่ายหน้าเป็นไปอย่าง เดียวบได้ ถ้ามันจำเป็นแต่ ๆ ก็สุมาเป็นก่อนอย่างก่ายหน้าเป็นก็ก้มหลังเหียน้อย” ส่วนที่เกี่ยวกับ ยาเสพติด นายพิศุจน์ปัญญากล่าวว่า “ผมจะสอนลูกหื้อฮู้โทษของยาเสพติด คิดยาหมดอนาคด การเหียนแย้ เกรดบดี ละอ่อนบางคนก็โดนไล่ออกโรงเรียน ไปหะก่ารตีไหนก็มีไผฮับ เสียวภาพจน์ของชุมชน เป็นตี่รังเกียจของจาวบ้าน เป็นตี่จับตามองของจาวบ้าน ไปตีไหนก็มีแต่คน นินทา”

ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ มีวิธีการจัดกลาให้ลูกสืบทอดอาชีพการงาน “ตอนผม ขุดหลุมไ่วปลูกกล้วยตอนนั้นเขายังหน้อยอยู่ ผมก็เอาลูกไปนั่งอยู่ใกล้กับตี่ผมขุดหลุมแบ่งฮ้อมหื้อเขา อยู่ ผมก็ขุดหลุมไปฮู้เล่นกับเขาไปโดย ตอนสูบน้ำใส่เกล้าไยจะปาเขาไปโดย บะเดียนี่เขา หะหยังจ่างหมคตี่ผมเกยหื้อเขาผ่อ บางอย่างตี่มันหนักไปก็บหื้อหะเตี้ย” ลูกชายจะสอนอย่า ไปเที่ยวบ่อย กินเหล้าสูบบุหรี่ คบเพื่อนที่ไม่ดี พ่อแม่ไม่ชอบ เพราะพ่อแม่ไม่ใช่คนชอบกินเหล้า สูบบุหรี่

ส่วนครอบครัวนายถนอม ทิพย์กร ทุกวันพระจะไปทำบุญที่วัด หากโรงเรียนหยุดตรงกับวันพระจะพาลูกสาวไปทำบุญที่วัดด้วย “ตอนที่ลูกผมยังน้อยจะพาไปทำบุญที่วัดโดย บะเดี๋ยวเขาจะไปกับจ้าวหมู่เขาพากันไปทำบุญที่วัด” การคบเพื่อนให้เลือกคบคน ถ้าคนไหนไม่ดีอย่าไปเข้าใกล้ให้ถอยห่างออกมาเป็นห่วงลูก “ลูกผมเป็นคนดี แต่เพื่อนไม่ดีจะชักชวนลูกผมเสียได้ การคบเพื่อนป้อจาย แม่จะเป็นคนคอยตักเตือนตลอด” ส่วนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จะเน้นเรื่องโทษของยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ “เวลามีข่าวออกทางทีวีผมจะอธิบายโทษของยาหื้อฟัง อย่างถูกวิสามัญฆาตกรรม ติดคุกติดตะราง ถ้าหาก้ายาติดยาเป็นจะมายิงเฮวั้นโคบู้ ต้ายอย่างหมูอย่างหมา ผมจะพยายามสอนลูกทีละน้อย ละอ่อนถ้าเฮสอนมันนักสอนวันค้ำมันจะจำบ่หมด ถ้าสอนวันละหน้อยมันจะจำดีเฮสอน”

ครอบครัวนายสม ใจวัน สอนให้รู้จักการทำงานตั้งแต่เล็ก ให้รู้จักคบเพื่อนที่ดี เน้นเรื่อง การคบเพื่อน ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ “จ้าวหมู่ติดยาแม่บ่หื้อไปคบ เขาจะพาจ้าวหมู่มาแอ่วบ้านถ้าหันท่าเหมือนคนติดยาแม่บ่หื้อคบ” ตาสอนในเรื่องการคบเพื่อน “ป้ออุ้ยสอนมันบ่หื้อคบจ้าวหมู่ติดยา ถ้าอยากล่่มจ้มกับมันก็หื้อคบต่อไป ถ้าอยากเจริญงอกงามก็หื้อเลิกคบเหี้ย”

ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ส่งเสริมให้ลูกไปทำบุญที่วัด ในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพ้อพาไปวัดทำบุญและทำให้ดูเป็นตัวอย่างในช่วงแรก พร้อมสอนว่า “หน้าที่ของชาวพุทธต้องมาทำบุญห้ามขาด อู้กันง่าย ๆ ถ้าเฮาไปใส่บาตรตุ้พระเป็นก็บ่มีหยังกิน” ในระยะหลังพ้อแม่ไม่ว่างลูกชายจะพาน้องมาทำบุญที่วัดด้วย “ยังในวันที่มีการเวียนเทียนลูกสาวคนเล็กจะตื่นเต็นจะเซาะเก็บดอกไม้เตรียมตัวไปเวียนเทียนที่วัด” หลังจากที่ลูกกลับจากวัดพ้อจะถามว่าไปวัดไปทำอะไรมาบ้าง “ไปวัดวันนี้ไปหะอะหยังพ้อง ปะใส่พ้อง ท่านพระครูเทศน์อะหยังหื้อฟัง” ลูกจะบอกรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นให้ฟัง พ้อจะสอนต่อไปว่า “ไปวัดนั้นไปเตอะได้ความฮู้กลับมา ในศาสนานั้นบ่มีคำค่า มีแต่สอนหื้อลูกเป็นคนดี” ช่วงเดือนเมษายนส่งเสริมให้ลูกไปบวชนเณรภาคฤดูร้อน “เดือนเมษายนจะเอาลูกไปบวชนเณรภาคฤดูร้อนที่วัดบ้านแปะ แหมอย่างละอ่อนมันชอบตางนี้โดย เกยไปบวชมา ๒ ครั้งแล้ว” และว่า “อยากหื้อยาหมดไป ป้อแม่ควรหื้อความสนใจในตัวของคุณ กอยสอดส่อง สอบถาม หื้อคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับตัวของลูกแต่ละคนในครอบครัวหื้อนักที่สุด ควรเน้นไปที่หัวหน้าครอบครัวของแต่ละครอบครัว เวลาละอ่อนมีปัญหาควรตีจะมาปรึกษาป้อแม่ก่อน ป้อแม่ควรหื้อความสำคัญในจุดนี้”

ครอบครัวนายสมชาติ กันทะวงศ์ เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ทุกวันพระจะไปทำบุญทั้งครอบครัว ลูกสาวชอบไปทำวัตรเย็นในช่วงเช้าพรรษาที่วัด พาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ หากจุดสนใจของเด็กแล้วอธิบายให้ฟัง “ผมจะพาลูกไปทำบุญที่วัดตลอด พาเขาไปพ้ออุปตามฝ้าผนัง

ศาลาเล่าเรื่องตามอุบาสกให้เขาฟัง ปาไปอ่านสุภยิตตามคันไม้ ถ้ามีจุดสนใจจะอ่อนจะไปวัดโดย ถ้าปาไปวัดให้พระฮับศีล นั่งฟังเทศน์ละอ่อนมันจะกายบ่อยากไปวัดโดย วันหลังเฮาจวนเขาก็กบ่อยากไป” การคบเพื่อนให้รู้จักคบเพื่อนคนดีไม่ดี “จำว่าหมู่ดีก็มีดีบ่ดีก็มี หื้อเลือกคบเอา ลูกที่อยู่กับพ่อแม่จะมีนิสัยดี ส่วนลูกที่อยู่ห่างพ่อแม่จะดีบ่ดีอยู่ดีตัวเขาเหมือนกัน เป็นเพราะสิ่งแวดล้อมของเขาโดย คนดีไปเขียนหนังสือในเมืองดีแล้วมันมีนักอยู่ใกล้ๆ ใกล้ตัวพ่อแม่” และยังเห็นว่า “พ่อแม่ควรให้ความสนใจในตัวลูก คอยสอดส่องสอบถาม ให้คำปรึกษา การแก้ปัญหาควรเน้นไปที่หัวหน้าครอบครัวเป็นอันดับแรก” และในส่วนยาเสพติดพ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูกให้ดี “พ่อแม่ควรหือความสนใจลูกของตัวเอง ถ้าลูกของแต่ละคนถูกเอาใจใส่ปัญหาการติดยาก็บ่มี”

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านแปะให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลเอาใจใส่เด็ก โดยครอบครัวอาสาสมัครจะมีวิธีการในการปลูกฝังคุณธรรมแก่ลูก ๆ มาแต่เด็ก เพื่อเป็นการซึมซับเอาสิ่งที่ดี ๆ เป็นนิสัยติดตัว เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนในอนาคตดังกล่าวแล้ว

๒) การฝึกฝนพัฒนาตนเอง

พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนตนเองจากบุคคลธรรมดา จนสามารถเป็นผู้ประเสริฐได้ จะเป็นผู้ที่จะเป็นคนประเสริฐหรือเป็นบัณฑิตได้ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งสิ้น หากมนุษย์ไม่ฝึกฝนตนเอง ก็จะเป็นผู้ที่ต่ำทรามกว่าสัตว์เดรัจฉาน เพราะสัตว์เดรัจฉานสามารถอยู่ได้เพียงแค่สัญชาตญาณ แต่มนุษย์จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองจึงจะอยู่รอดได้ และเมื่อพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ก็จะเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ พระพุทธองค์ได้ทรงประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ด้วยการประกาศให้รู้ว่ามีมนุษย์มีความสามารถที่จะฝึกฝนตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากเทพเจ้า ที่ฝึกฝนตนเองดีแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา ในแง่ของบุคคล ทุกคนสามารถฝึกฝนตนเองได้ โดยไม่จำกัดชนชั้นวรรณะ พระพุทธศาสนาเห็นคุณค่าของบุคคลที่กรรมคือการกระทำ ผู้ที่มีกรรมดีแม้จะเกิดมาในตระกูลที่ต่ำก็เชื่อว่าเป็นผู้สูงส่ง ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ประกอบแต่อกุศลกรรม แม้จะเกิดมาในตระกูลที่สูง แต่ก็เชื่อว่าเป็นผู้ต่ำทราม ในแง่ของความสามารถ พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการฝึกฝนตนเองมากที่สุด ยิ่งกว่าเทพเทวดาทั้งหลาย มนุษย์ที่ฝึกฝนตนเองดีแล้ว ย่อมเป็นที่เคารพนอบน้อมของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายและประเสริฐยิ่งกว่าเทพและมนุษย์

การฝึกฝนตนเอง เป็นแนวคิดสำคัญที่จะนำไปสู่การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว ให้เขาได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองตามความสามารถที่มี และเมื่อบิดามารดาเห็นความสำคัญของการฝึกฝนอบรมตนเองของเด็ก ก็จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเอง เป็นไปเพื่อสร้างแรงจูงใจหรือฉันทะที่จะทำให้เกิดการฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่

ในชุมชนบ้านแปะ ครอบครัวอาสาสมัครซึ่งต่างก็นับถือพระพุทธศาสนา ได้นำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเองมาเป็นหลักในการจัดเทศกาลสมาชิกในครอบครัว ในลักษณะที่ช่วยสร้างแรงจูงใจ หรือฉันทะ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ เช่น เมื่อถึงวันพระก็พาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ยังเล็กๆ กระทั่งปัจจุบันสามารถไปวัดทำบุญเองได้ พาลูกเข้าวัดบ่อย ๆ โดยการทำให้เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น เช่นการกราบพระ การใส่บาตร เมื่อลูกมีพื้นฐานทางศาสนาทำให้สามารถอบรมสั่งสอนได้ง่าย รวมทั้งส่งเสริมให้ลูกบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้อบรมนิสัย ศีลธรรม จริยธรรม ธรรมะต่าง ๆ เพื่อที่จะนำเอาธรรมะเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านการฝึกทำงานก็สอนให้ลงทำงานด้วยตัวเอง วันไหนหยุดเรียนก็จะพาลูกไปสวน ทำงานในสวนให้เขาคุ้นแต่ลูกยังเล็ก ๆ พอลูกโตพอที่จะทำงานได้จึงลองให้เขาทำ โดยพ่อแม่คอยควบคุมดูแลอยู่ใกล้ ๆ

ครอบครัวนายพิศุจน์ พรหมปัญญา “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น ความผิดพลาดและพลั้งเผลอ ทุกคนมีสิทธิผิดพลาดเหมือนกันหมด แต่ขออย่างเดียวจะไปผิดเจ้อล้าไป คนดีไม่ผิดพลาดเลยคือคนดีบ่หะยังเลย”

ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ กล่าวว่า “ตอนผมซุดหลุมไว้ปลูกลำไยตอนนั้นเขายังน้อยอยู่ผมก็เอาลูกไปนั่งอยู่ใกล้กับตีผมซุดหลุมแบ่งส้มหื้อเขาอยู่ ผมก็ซุดหลุมไปอยู่เล่นกับเขาไปโดย ตอนสูบน้ำใส่เก้าลำไยจะพาเขาไปโดย บะเดี๋ยวนีเขาหะยังจำหมดตีผมเกยหะหื้อเขาพ่อ บางอย่างตีมันหนักไปก็บ่หื้อหะเตี๋ย”

ครอบครัวนายณอม ทิพย์ศรี “ตอนที่ลูกผมยังน้อยจะพาไปทำบุญที่วัดโดย บะเดี๋ยวเขาจะไปกับจ้าวหมู่เขาพากันไปทำบุญที่วัด” การคบเพื่อนก็ให้เลือกคบคน ถ้าคนไหนไม่ดีอย่าไปเข้าใกล้ให้ถอยห่างออกมาเป็นห่วงลูก นายณอม ทิพย์ศรี ยังกล่าวอีกว่า “ลูกผมเป็นคนดี แต่เพื่อนไม่ดีจะชักชวนลูกผมเสียได้ การคบเพื่อนป้อจาย แม่จะเป็นคนคอยดักเตือนตลอด”

ครอบครัวนายสม ใจวัน ได้ยกเอาจารีตประเพณีมาสอนเพราะเป็นลูกผู้หญิง เพื่อฝึกให้ เกิด หิริ โอตตัปปะ และความอดทนรอให้ถึงเวลาที่เหมาะสม “ถ้าหะสิ่งตีบตีบงามในบ้านในเฮือน ผีบ้านผีเฮือนเป็นหัน มันบ่ดี”

ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ ส่งเสริมให้ลูกไปบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน “เดือนเมษายนจะเอาลูกไปบวชเณรภาคฤดูร้อนที่วัดบ้านแปะ แหมอย่างละอ่อนมันชอบตางนี้โดย เกยไปบวชมา ๒ ครั้งแล้ว” พ่อใช้หลักธรรม “อิตตาหิ อิตตาโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งของตน)” ในการดำรงชีวิตและนำหลักธรรมนั้นไปสอนลูกให้นำไปใช้ด้วย “คนเฮถ้าบ่สามารถจ่วยเหลือตนเองได้แล้ว ก็ห้ามตนเองไปขว้างเสีย” หรือ “คนเฮถ้าทำดีก็จะได้ดี ทำชั่วก็จะได้ชั่ว ในสิ่งตีบตีบห้ามหะมันเป็นบาป ลูกจะถามว่า บาปมันเป็นตัวจะใด ผมจะอธิบายหื้อฟังว่า ลูกกลัวผีก็กลัว ลูกก็ตอบว่า กลัว

ครับ แล้วผมก็ถามต่อว่า ผมมีตัวตลกก่อน ลูกตอบว่า บ่มีครับ ผมก็บอกว่า บาก็เหมือนกัน มันบ่มีตัวตลกน่ากลัวเหลือเฟือก่อน”

๓) หลักความกตัญญูทศเวที

คุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่สำคัญคือความกตัญญูทศเวที เนื่องจากบุคคลในโลกนี้ได้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่นอยู่มากมาย ชีวิตมนุษย์ในสภาวะดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง และพึงพาอาศัยปัจจัยสี่เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนของจิตใจ มนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่นมีมารดาบิดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูทศเวทีนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติ มิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูทศเวที และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูทศเวทีว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยาก

ครอบครัวอาสาสมัครในชุมชนบ้านแปะ ได้เน้นย้ำในเรื่องของความกตัญญูทศเวทีเพื่อเป็นหลักในการขัดเกลาสมาชิกของครอบครัวและชุมชนซึ่งเป็นเด็กๆ ด้วยเหตุที่ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนเก่าแก่ มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน จึงทำให้หลักการเรื่องความกตัญญูทศเวทีได้รับการสืบทอดมาเป็นหลักในการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดด้วย

นายเสาร์คำ สุภารมย์ ชอบสอนให้คิดก่อนจะทำอะไรลงไป “ฐานะของครอบครัวเขามันยากจน ลูกหะตัวปดี่ ฮ้าย ดิดยา จะหะหื้อจาวบ้านเป็นตุถูกเฮาได้ เป็นคนยากจนแล้วยังหะตัวปดี่เหมม” ทั้งนี้เพราะหากทำได้ก็จะเป็นการแสดงออกให้เห็นซึ่งความกตัญญูรู้คุณบิดามารดานั่นเอง ดังที่นายเสาร์คำ สุภารมย์ ยืนยันว่าลูกชายเป็นคนว่านอนสอนง่าย โดยที่พ่อแม่สอนอะไรก็จะปฏิบัติตามและในเรื่องยาเสพติดเช่นเดียวกันลูกชายจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเลย ในบางครั้งจะเป็นคนคอยแนะนำตักเตือนเพื่อน และยังกล่าวอีกว่า “ต้น (ลูกชาย) จะเป็นคนดีคอยแนะนำจ้าวหมูป่หื้อเข้าไปยุ่งกับยาเสพติด ถ้าจ้าวหมูป่คนใดดีต้นเคยแนะนำไปแล้วแต่ยังยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่ ต้นจะบ่คบจ้าวหมูป่คนนั้นเลย เมื่อก่อนต้นเป็นคนบ่ก้อยมีเพื่อนเลวช่วงที่ยาระบาด”

นายพิศุจน์ พรหมปัญญา เห็นว่าในบางครั้งพ่อแม่ดูแลไม่ทั่วถึง ก็จะทำให้ญาติพี่น้องคอยเป็นหูเป็นตาให้ เวลาลูกทำผิดจะตักเตือน ถามเหตุผลและอธิบายให้เขาฟังสิ่งที่เขาทำลงไป จะสอนให้เขามีสัมมาคารวะตลอด เคารพผู้อาวุโส “คนเฒ่าคนแก่เป็นนั้งฮั้น จะอย่างก่ายหน้าเป็นไปอย่างเดียบได้ ถ้ามันจำเป็นแต่ ะ ก็สุมาเป็นก่อนอย่างก่ายหน้าเป็นก็ก้มหลังเหยงน้อย” ส่วนที่เกี่ยวกับยาเสพติด นายพิศุจน์ปัญญากล่าวว่า “ผมจะสอนลูกหื้อฮู้โทษของยาเสพติด ดิดยาหมอดอนาคต

การเขียนเย่ เกรดปตี ละอ่อนบางคนก็โดนไล่ออกโรงเรียน ไปหะก่ารตี้ไหนก็มิไผ่ฮับ
เสียวภาพจน์ของชุมชน เป็นตี้รังเกียจของจาวบ้าน เป็นตี้จับตามองของจาวบ้าน ไปตี้ไหนก็มีแต่คน
นินทา”

ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ มีวิธีการขัดเกลาโดยมีหลักแห่งความกตัญญูทเวที คือ
ตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่นจะถูกสอนตลอดไม่ให้ดื่มเหล้าถ้าดื่มจะถูกย่ำค่า “ตอนตี้ผมเป็นบ่าวแม่ฮ้อยจะสอน
ตลอดบ่หื้อกินเหล้าถ้ากินเมื่อใดปิ๊กบ้านโดนค่าแน่” นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นการแสดงออกของ
ลูกที่มีความกตัญญู “ปี่สาวเป็นคนชอบหะก่านบ้านบะเดียวไปเขียนหนังสือในเมืองน่องบาวก็
เลยหะแต่นถ้าปี่สาวปิ๊กมาแอ่วหาป้อแม่ก็จะเป็นคนหะ กั้นข้าวแล้วก็ไปล้างถ้วย หม่าแลงจะมา
ถามแม่ว่าวันนี้จะหื้อหม่าข้าวก็กิโล กำนบ้านเขาหะจ่างหมดนะ”

ส่วนครอบครัวนายถนอม ทิพย์กร เน้นการสอนเรื่องโทษยาเสพติด ที่มีต่อร่างกายและ
สังคม สังคมจะไม่สงบสุขถ้ามียาเสพติดอยู่ในสังคม กล่าวว่า “วัยรุ่นชอบลอง พอลองไปมัน
จะกลายเป็นเสพติด ร่างกายชুবผอม ทรุดโทรม เหงซึม บ่อยากกินข้าว จางอยู่คนเดียว ปอดติดยานัก
ๆ ป้อแม่ก็บ่ฮู้จัก ทำร้ายป้อแม่ บุนตี้ป้อแม่ บ่มีดั่งจะไปขโมยของจาวบ้าน (ชี้ให้ดูร่องรอยของการ
ถูกจับหน้าต่าง) บ้านผมโดนลักไปหลายเดือนจั่งหน้าต่างเข้าไปลักดั่งค์ ผมก็คิดว่าน่าจะเป็นละอ่อน
เพราะมันเอาดั่งค์ไปบ่หมดเหลือไว้บะก็บาท เป็นภัยต่อสังคม สังคมจะบ่สงบสุข เพราะมันหันอะ
หยั่งตี้เป็นดั่งค์มันจะเอาไปหมด คนในครอบครัวถ้าคนใดติดยา ก็ปากันหาตระแวง ตอนตี้เขามี
ยา ก็กินจะติดขนาด ถ้าวันใดบ่มียา ก็กินก็ฮู้จักไผ่เป็นไผ่”

ครอบครัวนายสม ใจวัน สอนให้รู้จักการแบ่งทรัพย์สินให้เหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา
ซึ่งส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นหลักความกตัญญูทเวที “ดั่งค์แม่บ่มีเก็บเอาไปหื้อลูกเขียนหนังสือหมด
หามาได้ต้องแบ่งเป็น ๔ ส่วน ทำบุญทำทานส่วนหนึ่ง เอาหื้อลูกส่วนหนึ่งนักษน้อย เอาไว้ในบ้าน
ส่วนหนึ่ง เอาไว้ยามเจ็บไข้ได้ป่วยส่วนหนึ่ง” เนื่องจากลูกสาวทั้ง ๒ คน ไปทำงานคนหนึ่งและเรียน
หนังสือคนหนึ่งแต่พักที่เดียวกัน ทำให้อยู่บ้านกันเพียงสามภรรยา ทุกสัปดาห์ลูกสาวจะผลัดเปลี่ยน
กันมาบ้านอยู่กับพ้อแม่

ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ การอบรมภายในครอบครัวเป็นการขัดเกลาแบบ
ธรรมชาติ ให้ลูกรู้สำนึกการกระทำของพ้อแม่ว่าที่พ้อแม่ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำทุกวันนี้ และใช้
ช่วงเดือนเมษายนส่งไปบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อเป็นการปลูกฝังความกตัญญูทเวที “เดือน
เมษายนจะเอาลูกไปบวชเณรภาคฤดูร้อนตี้วัดบ้านเปะ แหมอย่างละอ่อนมันชอบดางนี้โดย เกยไป
บวชมา ๒ ครั้งแล้ว”

ครอบครัวนายสมชาติ กันทะวงศ์ เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ใช้ความใกล้ชิดระหว่าง พ่อ แม่ ลูก ญาติพี่น้อง เป็นเครื่องมือในการขัดเกลามากแห่งความกตัญญูกตเวที “ลูกสาวคนเล็ก ดิศปออุ้ย บางเดือนสอนอะหยังจะบ่ค่อยเชื่อฟัง ถ้าเป็นปออุ้ยอะหยังกำเดียวอั้นนะเจ้าหมด”

๔) การปฏิบัติหน้าที่

พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับสิ่งใด จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง ระบบความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน นับตั้งแต่เกิดมาก็ได้มีสถานภาพเป็นบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ก็เป็นหน้าที่เริ่มแรกของมนุษย์ที่ได้รับ จากนั้นก็มีหน้าที่ด้านอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย การทำหน้าที่เป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ เพราะการกระทำหน้าที่ของมนุษย์นั้น ต้องประกอบด้วยมโนธรรมอันเป็นจิตสำนึกทางด้านจิตใจ มิได้กระทำหน้าที่เพียงแต่ตามสัญชาตญาณเหมือนสัตว์เดรัจฉานทั่วไป แต่มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะการฝึกฝน จึงสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และประโยชน์ผู้อื่นได้ และถ้าหากทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา คือความสุขความเจริญ และสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ พระพุทธศาสนาแบ่งหน้าที่ของมนุษย์ไว้ ๓ ระดับคือ หน้าที่เพื่อตนเอง (อัตตัตถะ) ได้แก่การทำประโยชน์สำหรับตนเอง หน้าที่เพื่อผู้อื่น (ปรตัตถะ) ได้แก่การทำประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะต่างๆ เช่นในฐานะเป็นบิดามารดา บุตร สามิภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ ศิษย์ หน้าที่ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (อุกัตถะ) ได้แก่การกระทำที่ทั้งสองอย่างประสานกัน คือประสานทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จทั้งสองฝ่าย ผู้ที่ยังประโยชน์ทั้งสองฝ่ายให้ลุล่วงด้วยดี ถือว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์

หน้าที่ของบุคคลในทัศนะของพระพุทธศาสนา จะต้องทำให้สมบูรณ์ทั้งสองด้าน เมื่อบุคคลทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ตนเองแล้ว ก็ต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ผู้อื่น หากบุคคลทำแต่เพียงประโยชน์ตนแล้วไม่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เอาตัวรอดเพียงผู้เดียว หรือบุคคลที่ทำแต่ประโยชน์ผู้อื่นเพียงด้านเดียว แต่ไม่ทำประโยชน์เพื่อตนเอง ผู้นั้นก็จะขาดการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เมื่อขาดการฝึกฝนพัฒนาตนเองอันเป็นประโยชน์ตนแล้ว ก็ไม่อาจจะทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นได้สมบูรณ์เท่ากับคนที่ฝึกฝนพัฒนาตนมาดี เมื่อตนเองเป็นคนไม่มีคุณภาพ ก็ยากที่จะพัฒนาผู้อื่นให้มีคุณภาพได้

บุคคลในสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมล้วนมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันตามสถานภาพของตน ๆ เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ ย่อมจะนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นแก่ชีวิตและสังคม โดยเฉพาะในครอบครัวที่เป็นกลุ่มสังคมระดับเล็กที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก อันเป็นสมาชิกหลักของครอบครัว การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนของบุคคลในครอบครัว

และการทำหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง ย่อมจะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น เพราะสมาชิกปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยดี ในด้านการอบรมสั่งสอนในครอบครัว ก็เป็นหน้าที่ของทุกคนในครอบครัวที่จะต้องปฏิบัติ ผู้เป็นบิดามารดาต้องทำประโยชน์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันเป็นหน้าที่เพื่อประโยชน์ตน และการให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เป็นคนดีอันเป็นการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ผู้อื่น ส่วนบุตรก็มีหน้าที่ของตนเองที่จะต้องปฏิบัติต่อบิดามารดา อีกทั้งการฝึกฝนอบรมตนเองให้มีความรู้ ความดี และมีความสุข ซึ่งล้วนเป็นการทำหน้าที่ทั้งสิ้น ดังนั้น การทำหน้าที่ของบุคคลถือเป็นคุณธรรมสำคัญ เมื่อทุกคนทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์และสังคม ก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้

ครอบครัวอาสาสมัครในชุมชนบ้านแปะต่างให้ความสำคัญการขัดเกลาเด็ก ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน ด้วยการให้เป็นผู้ทำหน้าที่ของตนเองที่มีภาระต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและภาระทางสังคมในชุมชน ช่วยเหลือการทำงานของบิดามารดาและชุมชน และรักษามรดกและวงศ์ตระกูลตลอดถึงชุมชน

ครอบครัวนายเสาร์คำ สุการมย์ ใช้กระบวนการขัดเกลาในครอบครัวโดยการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะบิดามารดาโดยการพาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ลูกยังเล็ก ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากปู่ “ตอนผมยังน้อย ป่อยู่ป่าผมไปวัดโดย พอผมมีลูกจวนลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่หน้อยเพื่อปลูกฝังเขาตั้งแต่หน้อย สอนเขาตอนนี้มันง่าย ถ้ามั่นใหญ่มันสอนยาก” ลูกชายเป็นคนว่านอนสอนง่าย โดยที่พ่อแม่สอนอะไรก็จะปฏิบัติตามและในเรื่องยาเสพติดเช่นเดียวกันลูกชายจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเลย ในบางครั้งจะเป็นคนคอยแนะนำดักเตือนเพื่อน “ต้น (ลูกชาย) จะเป็นคนดีคอยแนะนำจ้าวหมูป่หื้อเข้าไปยุ่งกับยาเสพติด ถ้าจ้าวหมู้คนใดดีต้นเคยแนะนำไปแล้วแต่ยังยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่ ต้นจะบ่คบจ้าวหมู้คนนั้นเลย เมื่อก่อนต้นเป็นคนบ่ก่อยมีเพื่อนเลวช่วงที่यरะบาด” พร้อมทั้งได้ทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกของชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นแบบอย่างให้ลูก “ในตอนหมาคินจะไปตรวจรอบบริเวณหมู่บ้านกูคิน ถ้าปะวัยรุ่นที่รวมกลุ่มกันจะเข้าไปถามและสังเกตพฤติกรรมของเขาถ้ามีพิรุชก็จะดักเตือนก่อนพอวันหลังผมปะหมก็จะแจ้งไปตางป่แม่ของวัยรุ่นคนนั้น คนใดมียา ก็แจ้งไปตี่ป่หลวงป่จะนำตัวมาดักเตือนถ้ายังบ่เลิกจะปาไปเข้าค่ายวิวัฒน์พลเมืองต่อไป”

ครอบครัวนายพิศุจน์ พรหมปัญญา กล่าวว่า “วัยรุ่นต้องอาศัยพ่อแม่ในการสอนความประพฤติบางครั้งพ่ไปสอบถามเพื่อนของเขา ครูประจำชั้นพยายามสอนลูกตลอดให้มีความเพียร” ในฐานะสมาชิกชุมชนได้ทำหน้าที่หลายด้าน “ผมเคยเป็นผู้ช่วยป่หลวงมา ๒ สมัย ก็ประมาณเกือบ ๑๐ ปี เรื่องเกี่ยวกับยาจะรู้ข่าวสารตลอด ป่ป่หลวงไปประชุมตีอำเภอทุกเดือนจะ

มาแจ้งใน邸ประชุมหมู่บ้าน ประสานงานกับกรรมการป้องกันยา ๒๕ คน โดยเน้นหื้อพ่อแม่ดูแลลูกของตนเอง ตามหมู่บ้านจะมีกฎของหมู่บ้าน ที่เป็นข้อกันว่า “กฎเหล็ก” หื้อชาวบ้านปฏิบัติตาม”

ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ มีวิธีการขัดเกลาโดยการทำหน้าที่บิดามารดาอย่าเข้าใจ “พ่อแม่ทะเลาะกัน ลูกมาหันใส่แล้วก็คิดหนักละ อยู่บ้านบ่มวนใจจะไปหาข้าวหมู อยู่กับข้าวหมูสบายใจกว่า ถ้าข้าวหมูดีก็บ่เป็นหยั่ง ถ้าปะใส่ข้าวหมูดีบ่มีมันจะจวนไปในตางดีบ่ดี ดิดยา ครอบครัวผมก็มีเหมือนกันช่วงก่อนก็ผัดกับเมียเรื่องสวนหอมลักไปเถียงกันหลังบ้านบ่หื้อลูกหัน”

ส่วนครอบครัวนายฉนวน ทิพย์กร ซึ่งมีลูกสาวคนเดียวและจะสนิทกับแม่มาก งานบ้านทุกอย่างแม่จะสอนให้ลูกทำ เป็นครอบครัวที่อยู่พร้อมหน้ากันในตอนเย็น ทำอาหารรับประทานอาหารพร้อมกันทุกวันในตอนเย็น ทุกวันพระจะไปทำบุญที่วัด หากโรงเรียนหยุดตรงกับวันพระจะพาลูกสาวไปทำบุญที่วัดด้วย “ตอนที่ลูกผมยังน้อยจะพาไปทำบุญที่วัดโดย บะเดี้ยวเขาจะไปกับข้าวหมูเขาปากันไปทำบุญที่วัด” ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของพุทธบริษัท ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในแง่หน้าที่เห็นว่า “การลดปัญหา การป้องกันเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัว ปรับปรุงนิสัยลูก อบรมลูก กรรมการหมู่บ้าน พ่อหลวง ตำรวจ ตางวัดจัดหื้อมีการบวชนเณรภาคฤดูร้อน แม่ญิงบวชชีพราหมณ์จะจ่วยป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดได้”

ครอบครัวนายสม ใจวัน พ่อ (นายสม) เป็นคนที่ชอบช่วยเหลือคนในชุมชน โดยไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้าก็จะไปช่วยเหลือตลอด ส่วนแม่ (นางมาลี) เคยเป็นแม่ดีเด่นของการจัดของคณะ อสม. อย่างไรก็ตามลูกสาวไม่ยอมให้พ่อแม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูก “เวลาเจ้าปี๊มาแอวบ้านอยากมาแอวสบายใจ วันใดปี๊มาหันพ่อแม่ผัดกันบ่สบายใจ บางเตื่ออดบ่ได้ก็เลยใส่ตั้งพ่อแม่ล่าสุดก็เรื่องสวนหอม” ซึ่งเป็นอีกทางที่ช่วยให้การขัดเกลาในครอบครัวประสบความสำเร็จ

ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ เวลาสอนลูกส่วนใหญ่อยู่ในช่วงเวลาลูกทำการบ้านและดูข่าว ละคร จะสอนพร้อมไปด้วย สื่อเสนอสิ่งที่ดีพ่อแม่แนะนำให้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่สิ่งที่ไม่ดีจะอธิบายเหตุผลให้ฟังและห้ามนำมาปฏิบัติ “ลูกผมชอบถามว่า แล้วคนในทีวีถึงหะได้ผมอธิบายหื้อฟังว่า คนในทีวีเขาแสดงละครหื้อผ่อว่า ถ้าหะจะอี่เป็นสิ่งที่บ่ดีบ่งาม” ซึ่งเป็นการนำหลักหน้าที่มาปฏิบัติในการขัดเกลาในครอบครัว ด้านยาเสพติดนายวินัย สายสมบัติ เป็นกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ในการคอยสอดส่อง ตรวจตราอบบริเวณหมู่บ้านในตอนกลางคืน เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

ครอบครัวนายสมชาล กันทะวงศ์ พ่อ(นายสมชาล)เป็นคนขยันทำมาหากิน ไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้าน เพราะต้องไปทำงานทุกวัน เป็นคนที่ชอบช่วยเหลือคนในชุมชน แม้ไม่มีเงินช่วยก็ขอออกแรงช่วย และเป็นกรรมการหมู่บ้านด้วย “ผมชอบไปจ่วยเหลือคนอื่น บางเตื่อผมบ่มีดั่งค์เลขขอ

เอาแสงเข้าช่วยเอา จนจาวบ้านยกหื้อเป็นกรรมการหมู่บ้านบางอย่างบ่อยากฮับมันนักล้า” และเห็นว่า “ปอแม่ควรหื้อความสนใจลูกของตัวเอง ถ้าลูกของแต่ละคนถูกเอาใจใส่ปัญหาการติดยา ก็มี”

๕.๔ หลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาในสถาบันครอบครัว

การขัดเกลาในสถาบันครอบครัวในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวทุกคนที่พึงปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การขัดเกลาจึงมีลักษณะต่าง ๆ เช่น การอบรมสั่งสอน การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การประพฤติตนเป็นแบบอย่าง การฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคุณสมบัติที่ดีงาม เนื่องจาก พระพุทธศาสนามองกระบวนการขัดเกลาเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกส่วนตามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง การขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มีหลักการสำคัญ คือการขัดเกลาแบบครบองค์ประกอบ ทั้งองค์ประกอบด้านบุคคล องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม องค์ประกอบด้านพฤติกรรม และองค์ประกอบด้านจุดมุ่งหมาย การขัดเกลาด้วยความเสมอภาค ปราศจากความลำเอียงหรือเลือกที่รักมักที่ชัง คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล ทั้งด้านรูปลักษณะภายนอก และสภาพภายในคือจิตใจ และเห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก ว่าเด็กเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงสังคม

กรณีชุมชนบ้านแปะ จากการศึกษา พบว่า ได้นำเอาหลักการสำคัญในการขัดเกลาในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาไปประยุกต์อยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุที่ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนพุทธ อย่างไรก็ตาม การนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์อาจยังต้องได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนปลอดภัยจากพิษภัยของยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยและสังคมโลกอยู่ในขณะนี้

๑) การขัดเกลาแบบครบองค์ประกอบ

หลักการขัดเกลาของครอบครัวแบบครบองค์ประกอบ จะต้องกระทำให้ครบทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านสภาพแวดล้อม ด้านพฤติกรรม และด้านจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทุกด้านอันมีส่วนสัมพันธ์กับตัวบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและสมาชิกของสังคม อีกทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่งซึ่งมีองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหลายด้าน ทั้งด้านกาย ด้านวาจา และด้านจิตใจ การขัดเกลาจะต้องดำเนินไปภายใต้ความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าว

ครอบครัวอาสาสมัครในชุมชนบ้านแปะ มีความพยายามที่จะยึดเอาหลักการการขัดเกลาแบบครบองค์ประกอบมาใช้ในการขัดเกลาในครอบครัว ดังตัวอย่างดังนี้

ด้านบุคคล เน้นการสร้างความปลอดภัยในครอบครัว เช่น “ส่วนมากจะสอนลูกตอนที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน ทำการบ้าน กินข้าว ส่วนใหญ่จะสอนเน้นไปในการเที่ยวเตร่ การเตรียมตัวไปโรงเรียน ซักเสื้อผ้า ทำงานบ้าน ห้ามสูบบุหรี่ ให้เอาพ่อเป็นตัวอย่าง ซึ่งให้เห็นโทษของการสูบบุหรี่ สถานที่สาธารณะเขาห้ามสูบบุหรี่สังคมรังเกียจ ลูกชายเคยบวชเณรภาคฤดูร้อนที่วัดบ้านแปะ วัยรุ่นต้องอาศัยพ่อแม่ในการสอนความปลอดภัย บางครั้งต้องไปสอบถามเพื่อนของเขา หรือครูประจำชั้น พยายามสอนลูกตลอดให้มีความพยายาม” (นายพิศจน์ พรหมปัญญา) “ลูกสาวไปเรียนหนังสือ (ระดับ ปวส.) ที่ อ. เมือง ทุกๆสองสัปดาห์จะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง จะเหลือแต่ลูกชายคนเล็กอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งจะอยู่พร้อมหน้ากันในช่วงวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ ถ้าว่างจากการทำงานจะไปหาลูกสาวตลอด หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จจะมานั่งดูทีวีร่วมกันบนบ้านทุกวัน” (นายสุแก้ว วิสุทโธ) “มีลูกสาวคนเดียวแม่จะสนิทกับลูกมาก งานบ้านทุกอย่างแม่จะสอนให้ลูกทำทุกอย่าง อยู่พร้อมหน้ากันในตอนเย็น ทำอาหารรับประทานอาหารพร้อมกันทุกวันในตอนเย็น” (นายถนอม ทิพย์ศรี) “ลูกสาวทั้ง ๒ คน ไปทำงานคนหนึ่งและเรียนหนังสือคนหนึ่งแต่พักที่เดียวกัน ทำให้อยู่บ้านกันเพียงสามิภรรยา ทุกอาทิตย์ลูกสาวจะเปลี่ยนกันมาบ้านหาพ่อแม่ ในบางครั้งแม่จะไปนอนกับลูกสาวที่หอพักด้วย” (นายสม ใจวัน) “ลูกชายคนโตอาศัยอยู่กับพ่อตา เนื่องจากฝากเลี้ยงตั้งแต่เด็กตอนที่อยู่กรุงเทพฯ ลูกคนเล็กอยู่กับพ่อแม่ วันไหนต้องเดินทางไปต่างจังหวัดจะเอาลูกไปฝากกับพ่อตา ว่างจากการทำงานจะให้เวลากับครอบครัวเป็นเพื่อนเล่นกับลูกสาวและเพื่อนของลูกสาว” (นายวินัย สายสมบัติ) และ “ต้องดูแลพ่อตาแม่ยาย ลูกสาวคนโตพอจบม. ๓ ไม่ได้เรียนหนังสือต่อจึงมาช่วยพ่อแม่ทำงาน” (นายสมชาติ กันทะวงศ์)

ด้านสภาพแวดล้อม เน้นการใช้สภาพแวดล้อมทางชุมชนที่ดีที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะวัดบ้านแปะ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เหมาะสม เช่น “ให้พระสงฆ์เป็นผู้อบรมนิสัย ศีลธรรม จริยธรรม ธรรมะต่าง ๆ เพื่อที่จะนำเอาธรรมะเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน” และ “พาลูกเข้าวัดบ่อย ๆ โดยการทำให้เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น อย่างการไหว้พระ การใส่บาตร เมื่อลูกมีพื้นฐานทางศาสนาทำให้สามารถอบรมสั่งสอนได้ง่าย” (นายเสาร์คำ สุภารมย์) “วันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะพาครอบครัวไปทำบุญที่วัดตลอด อีกอย่างบ้านอยู่ใกล้กับวัดด้วย” (นายพิศจน์ พรหมปัญญา) “เป็นคนไม่ชอบการดื่มเหล้าสูบบุหรี่เป็นอย่างมาก เวลาในงานของชุมชนถ้ามีการดื่มเหล้าด้วยชาวบ้านเอาเหล้าให้ดื่มก็จะไม่รับ” (นายสุแก้ว นางบัวซอน วิสุทโธ) “ลูกผมเป็นคนดี แต่เพื่อนไม่ดีจะชักชวนลูกผมเสียได้ การคบเพื่อนป้อจาย แม่จะเป็นคนคอยดักเตือนตลอด” (นายถนอม ทิพย์ศรี) “การหะสิ่งดีบ่ดีบ่งามในบ้านในเฮือน ผีบ้านผีเฮือนเป็นหัน มันบ่ดี” (นายสม ใจวัน) “ในช่วงเวลาลูกทำการบ้านและดู ข่าว ละคร จะสอนพร้อมไปด้วย สื่อเสนอสิ่งที่ดีพ่อแม่แนะนำให้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่สิ่งที่ไม่ดี จะอธิบายเหตุผลให้ฟังและห้ามนำมาปฏิบัติ”

(นายวินัย สายสมบัติ) และ “ไปวัดนั้นไปเถอะได้ความสื่อกลับมา ในศาสนานั้นบ่มีค่า มีแต่สอนหื้อลูกเป็นคนดี”(นายสมخال กันทะวงศ์)

ด้านพฤติกรรม เน้นการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดี แม้บางเรื่องอาจดูเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น “พาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่เขายังเล็ก ๆ ปัจจุบันเขาไปทำบุญวัดเองได้ พาลูกเข้าวัดบ่อย ๆ โดยการทำให้เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น อย่างการไหว้พระ การใส่บาตร” และ “แม่แต่ผลไม้ที่มันตกหล่นตามพื้นดินในสวนของเพื่อนอย่าเก็บเอามา ถ้าอยากได้หื้อไปขอกับเพื่อนก่อน ในการของสิ่งของบางอย่างต้องผ่อโดยว่า จำนวนของดีเฮาของนั้นมันก้อ ปลอดภัยจะแบ่งปันหื้อเฮาก้อ” (นายเสาร์คำ สุการมย์) “คนเฒ่าคนแก่เป็นนั้งฮั้น จะยังก่ายหน้าเป็นไปอย่างเดียวบ่ได้ ถ้ามันจำเป็นแต่ ๆ ก็สุมาเป็นก่อนอย่างก่ายหน้าเป็นก็ก้มหลังเหย่น้อย” (นายพิศุจน์ พรหมปัญญา) “ในงานบ้านเฮาเนี่ยะ เป็นกินเหล้ากินเบียร์กิน เป็นเอามาแจกหื้อแม่กิน แม่ก็บ่กิน”(นางบัวซอน วิสุทโธ) “ลูกผมเป็นคนดีแต่เพื่อนไม่ดีจะชักชวนลูกผมเสียได้ การคบเพื่อนป้อจาย แม่จะเป็นคนคอยดักเตือนตลอด” (นายถนอม ทิพย์สร) “ลูกปี้กมาแอ่วบ้านจะสอนตลอดบ่หื้อเป็นคนล็กเล็ขโมยน้อย ดังค์ดีป้อแม่วางไว้บนโต๊ะหลังตู้เย็นแม่จะเป็นบาทเดียวก็จ้าง ห้ามหยิบเอาไปถ้าจะเอาหื้อมาขอป้อแม่ก่อน” (นายสม ใจวัน) “บางเตื่อผมสังเกตเห็นลูกซิม ๆ ผมก็เลยเข้าไปถามว่าปัญหาอะฮยัง เขาก็ตอบว่าเพื่อนเขาเอายามาหื้อผมกิน ๒ เม็ด ผมบ่เอาบ่ฮู้ว่าจะหะจะใด ผมเลยบอกว่าดีแล้วที่บ่เอาฝากไปบอกเพื่อนโดยว่าหื้อเล็กยุ่งเกี่ยวกับยา” (นายวินัย สายสมบัติ) “จะคอยสังเกตพฤติกรรมของลูกว่ามีอาการเหมือนคนติดยาบ่ บ่ยอมกินข้าว บ่หลับบ่นอน ขอตั้งค์ป้อแม่เจื้อจะไปซื้อสมุดหนังสือแต่ก้อข้าวของในบ้านหายเจื้อก้อ” (นายสมخال กันทะวงศ์)

ด้านจุดมุ่งหมาย โดยส่วนใหญ่จะเน้นที่ประโยชน์เฉพาะหน้า เช่น “จ้าวหมู่คนใดดีติดยาห้ามไปไหนโดย บ่ว่าจะเป็นการนั่งซ้อนท้ายรถเครื่อง เพราะเวลาตำรวจจับเฮาจะโดนจับไปโดย” (นายเสาร์คำ สุการมย์) “ผมจะสอนลูกหื้อฮู้โทษของยาเสพติด ติดยาหมดอนาคต การเขียนแ่เกรดบ่ดี ละอ่อนบางคนก็โดนไล่ออกโรงเรียน ไปหะก่ารดีไหนก็บ่มีไผ่ฮับ เสียภาพพจน์ของชุมชน เป็นตี่รังเกียจของจาวบ้าน เป็นตี่จับตามองของจาวบ้าน ไปตี่ไหนก็มีแต่คนนินทา” (นายพิศุจน์ พรหมปัญญา) “คนที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อนาคตดับวูป ลูกติดยาเสียหน้าพ้อแม่ ลูกผู้หญิงเสียเนื้อ เสียตัว” (นายสุแก้ว นางบัวซอน วิสุทโธ) “เวลามีข้าวออกตางที่วิผมจะอธิบายโทษของยาหื้อฟัง อย่างถูกวิสามัญฆาตกรรม ติดคุกติดตะราง ถ้าเฮาก่ายาติดยาเป็นจะมายิงเฮาวันใดบ่ฮู้ ตายอย่างหมูอย่างหมา ผมจะพยายามสอนลูกทีละน้อย ละอ่อนถ้าเฮาสอนมันมันกสอนวันค้ำมันจะจำบ่หมด ถ้าสอนวันละน้อยมันจะจำตี่เฮาสอน” (นายถนอม ทิพย์สร) “ป้อฮู้สอนมันบ่หื้อคบจ้าวหมู่ดีติดยา ถ้าอยากล่มจ้มกับมันก็หื้อคบต่อไป ถ้าอยากเจริญงอกงามก็หื้อเล็กคบเหยีย” (นายสม ใจวัน) “บางเตื่อผมจะสอนลูกโดยเอาน้ำหวานมาหยอดลงบนกระดาษและเอาน้ำกรด

แบตเตอรี่หยอดลงบนกระดาดและหื้อลูกสังเกต แล้วสอนเขาว่า การทำความดีเหมือนกับน้ำหวานดี ปอหยอดลงบนกระดาด มีมดมาตอมกินน้ำหวานถ้าคนเขาทำความดีจะมีคนมายกย่องสรรเสริญ ส่วนคนดีที่หะบ่ดีดิดยาก็เหมือนกับน้ำกรดมันไปตกลงดีไหนมันทำลายดีอื่น น้ำกรดก็เหมือนยาเสพติด มันหยดลงดีไหนก็สร้างความเคืองร้อนหื้อกับดีมันหยดลง ในยามมีส่วนผสมของยาแรนเนทที่ปอแงงเอามาฆ่าหื้อ ถ้าลูกกินเข้าไปก็เหมือนกับหื้อดีปอเอายาแรนเนทพ่นมันก็ตายเหมือนกับหื้อยานั้นนะ” (นายวินัย สายสมบัติ) “ลูกแม่ยิงบางเต๋ก็เอาตัวเข้าแลกปอจะหื้อได้ยามากิน” (นายสมชาล กันทะวงศ์)

๒) การขัดเกลาด้วยความเสมอภาค

บุคคลในครอบครัวจะต้องปฏิบัติต่อกัน โดยปราศจากความลำเอียงหรือเลือกที่รักมักที่ชัง พระพุทธศาสนาสอนให้ผู้เป็นบิดามารดาประพฤติดนเป็นคุณเทวดา (บุรพเทพ) กล่าวคือมอบความรักความเมตตาให้กับบุตรทุกคนโดยปราศจากลำเอียง แม้บุตรบางคนจะมีความบกพร่องหรือประพฤติดไม่ดี ไม่ได้คำนึงถึงแต่ความผิดของบุตร หากแต่มุ่งปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่บุตรเป็นสำคัญ นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังเห็นว่าบุตรทุกคนไม่ว่าเป็นชายหรือหญิง ย่อมเป็นคนประเสริฐได้ หากเป็นคนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ความแตกต่างในเรื่องเพศมิใช่เป็นสิ่งที่ขัดขวางการเข้าถึงความดีของบุคคล ลักษณะที่ปรากฏในสังคมคือบิดามารดารักบุตรไม่เท่ากัน อาจจะมอบความรักให้กับบุตรคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือมีอคติในเรื่องเพศต่อบุตร เช่นรักบุตรชายมากกว่าบุตรสาว หรือรักบุตรสาวมากกว่าบุตรชาย จึงทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันในครอบครัว

ในชุมชนบ้านแปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัวอาสาสมัครได้กล่าวถึงวิธีการในการขัดเกลาในครอบครัวที่คำนึงถึงความเสมอภาค ในลักษณะที่เป็นความพยายามที่จะปฏิบัติ โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ในบางครอบครัวเรื่องนี้อาจไม่เป็นปัญหา เนื่องจากความแตกต่างในเรื่องของอายุของบุตรซึ่งหลายครอบครัวในสังคมไทยมักเป็นเช่นนี้ คืออายุของบุตรคนโตกับคนถัดมาจะห่างกันมากเมื่อคนโตบรรลุนิติภาวะแล้วก็จะไม่มีปัญหา อย่างไรก็ตาม ในความรู้สึกของแต่ละบุคคลอาจรู้สึกแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าต่างก็คาดหวังความรักความอบอุ่นจากบิดามารดาเช่นเดียวกัน

ครอบครัวนายเสาร์คำ สุภารมย์ เห็นว่า “พี่ชายคนโตมีความประพฤติเรียบร้อย ดังนั้นเวลาสอนลูกคนเล็กจะยกพี่ชายคนโตให้เป็นตัวอย่าง” ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ “ลูกชายคนเล็กอยู่กับพ่อแม่ที่บ้าน ลูกสาวคนโตไปเรียนต่อในเมือง ถ้าว่างจากการทำงานจะไปหาลูกสาวตลอด คราวคราวจะอยู่พร้อมหน้ากันในช่วงวันเสาร์ อาทิตย์” ส่วนครอบครัวนายสม ใจวัน ซึ่งมีลูกสาวสองคน “ทำงานแล้วคนหนึ่งและอีกหนึ่งคนกำลังเรียน ทั้งสองพักอยู่ที่เดียวกัน ทุกอาทิตย์ลูกสาวจะเปลี่ยนกันมาบ้าน ในบางครั้งแม่จะไปนอนกับลูกสาวที่หอพักด้วย” ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ เห็นว่า “ในระยะหลังพ่อแม่ไม่ว่างลูกชายจะพาน้องมาทำบุญที่วัดด้วย” และว่า “ให้ลูกรู้สำนึกการ

กระทำของพ่อแม่ว่าที่ พ่อแม่ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำทุกวันนี้ พ่อแม่ทำเพื่อลูกทั้งสองคน” ครอบครัวนายสมชาล กันทะวงศ์ เห็นว่า “ลูกสาวคนโตพอจบ ม. ๓ ไม่ได้เรียนต่อจึงมาช่วยพ่อแม่ทำงาน ดายายเป็นคนที่ชอบฟังเพลงธรรมะ ลูกสาวคนเล็กชอบอยู่กับตาเวลากลับจากโรงเรียนจะถามหาตาก่อนถามหาคนอื่น”

๓) คำนี้ถึงความแตกต่างของบุคคล

คนเรามีแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านรูปลักษณ์ภายนอก และสภาพภายในคือจิตใจ เนื่องจากได้รับประสบการณ์มาแตกต่างกัน พระพุทธศาสนาเห็นว่า ประสบการณ์ที่มนุษย์แตกต่างกันนั้นมิได้มีเพียงประสบการณ์ในปัจจุบันชาติเท่านั้น แม้ประสบการณ์จากอดีตชาติก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อปัจจุบัน ในส่วนของปัจจุบันมนุษย์ก็มีความแตกต่างกันเพราะการกระทำ และการได้รับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แม้ในครอบครัวเดียวกันซึ่งอาศัยอยู่กันเพียงไม่กี่คน ก็ยังมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพ ภูมิหลังหรือประสบการณ์ชีวิต และลักษณะนิสัยใจคอ

ครอบครัวอาสาสมัครชุมชนบ้านแปะ จากการศึกษา พบว่า บิดามารดาผู้ให้การอบรมสั่งสอนบุตรของตนด้วยความพยายามที่จะคำนึงถึงความแตกต่างของบุตรแต่ละคน ซึ่งอาจจะมี ความต้องการ แรงจูงใจ สติปัญญา และอุปนิสัยที่ไม่เหมือนกัน จึงสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสมตามภาวะที่แท้จริงของเด็ก

ครอบครัวนายเสาร์คำ สุภรณ์มัย เห็นว่า “พี่ชายคนโตมีความประพฤติเรียบร้อย ดังนั้น เวลาสอนลูกคนเล็กจะยกพี่ชายคนโตให้เป็นตัวอย่าง” ครอบครัวนายพิศุจน์ พรหมปัญญา เห็นว่า “วัยรุ่นต้องอาศัยพ่อแม่ในการสอน ความประพฤติบางครั้งพ่อไปสอบถามเพื่อนของเขา ครูประจำชั้น พยายามสอนลูกตลอดให้มีความพยายาม” ครอบครัวนายสุแก้ว นางบัวซอน วิสุทโธ กล่าวว่า “แม่จะสอนบ่หื้อไปคบจ้าวหมู่ดีติดยา จะยกตัวอย่างคนอื่นหื้อพ่อ ส่วนลูกบ่ว่าจะสอนหื้ออย่าไปกินเหล้าเมายา สูบบุหรี่ การคบเพื่อนก็เหมือนกัน ถ้าแม่รู้ว่าจ้าวหมู่คนใดติดยาแม่จะบ่หื้อคบเลย” ครอบครัวนายถนอม ทิพย์ศรี ซึ่งมีลูกผู้หญิงคนเดียว เห็นว่า “การคบเพื่อนป้อจาย แม่จะเป็นคนคอยตักเตือนตลอด” ในขณะที่ครอบครัวนายสม ใจวัน ก็มีแม่ลูกผู้หญิง จึงเน้นการสอนที่การคบเพื่อน “แม่ส่งไปเขียนหนังสือ ห้ามไปแอ่วหม่าคำหม่าคิน คบเพื่อนป้อจาย ถ้าอยากแอ่วก็บ่ต้องไปเขียนหนังสือ ออกมาหะกำรดีกว่า จ้าวหมู่ดีบ่ดีบ่ต้องไปคบ ถ้าอยากลุ่มจ้มหื้อคบต่อไป แต่ถ้าอยากเจริญงอกงามหื้อเลิกคบ” ด้านครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ เน้นสอนลูกชายซึ่งอยู่ในวัยรุ่น “ในกลุ่มจ้าวหมู่จะมีอยู่คนหนึ่งดีติดยาจ้าวหมู่ดีมาหะการบ้านโดยกันกู๋วันนะ ลูกผมจะมาบอกผมเลยสอนไปว่า จ้าวหมู่จะคบได้แต่อย่าเข้าไปยุ่งกับยาดีจ้าวหมู่ดีติดยา ถ้าจ้าวหมู่จวนหื้อลองยา หื้อบอกจ้าวหมู่ว่าป้อบ่ชอบ เรื่องจ้าวหมู่ป้อบ่ห้ามดีจะคบกัน แต่เรื่องยานั้นป้อห้ามเด็ดขาด ยาเป็นสิ่งบ่ดี ป้อแม่เป็นทุกข์

กับลูก ขอตั้งป้อมแม่ไปซื้อของ แต่เอาไปอะหยังบ่ฮู้ ถ้าลูกมีกำรงานทำมีเงินมีทองนั้ก จะไปซื้ออะหยังป้อมแม่บ่ห้าม หื้อฮู้จักอ่อดอมไว้ใจในยามเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ต่อนี้ลูกยังเขียนหนังสืออยู่ยังของตั้งป้อมแม่ใจอยู่ อย่าทำตัวเกรหื้อป้อมแม่ผิดหวังกับตัวลูก”

๔) เห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก

พระพุทธศาสนาเห็นว่า เด็กเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงสังคม ครอบครัวคือบิดามารดาจะต้องให้ความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพราะเขาเหล่านั้นจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และจะต้องสืบต่อเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ ตลอดจนสร้างสรรค์พัฒนาสังคมให้ดำรงอยู่และพัฒนาต่อไป การให้ความสำคัญกับเด็กในฐานะเป็นบุคคลที่สามารถฝึกฝนอบรมได้ ผู้ใหญ่จะต้องสร้างความเชื่อมั่นหรือแรงจูงใจให้เด็กได้เห็นคุณค่าของการฝึกฝนพัฒนาตนเองตามวิถีที่เหมาะสม

ในชุมชนบ้านแปะ ครอบครัวอาสาสมัครซึ่งต่างก็นับถือพระพุทธศาสนา ได้นำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเองมาเป็นหลักในการจัดกลาสมาชิกในครอบครัว ในลักษณะที่ช่วยสร้างแรงจูงใจหรือฉันทะ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ เช่นเมื่อถึงวันพระก็พาลูกไปทำบุญที่วัดตั้งแต่ยังเล็ก ๆ กระทั่งปัจจุบันสามารถไปวัดทำบุญเองได้ พาลูกเข้าวัดบ่อย ๆ โดยการทำให้เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น เช่นการกราบพระ การใส่บาตร เมื่อลูกมีพื้นฐานทางศาสนาทำให้สามารถอบรมสั่งสอนได้ง่าย รวมทั้งส่งเสริมให้ลูกบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้อบรมนิสัย ศีลธรรม จริยธรรม ธรรมะต่าง ๆ เพื่อที่จะนำเอาธรรมะเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านการฝึกทำงานก็สอนให้ลงทำงานด้วยด้วยตนเอง วันไหนหยุดเรียนก็จะพาไปสวน ทำงานในสวนให้เขาคุ้นตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ พอลูกโตพอที่จะทำงานได้จึงลองให้เขาทำดู โดยพ่อแม่คอยควบคุมดูแลอยู่ใกล้ ๆ

โดยสรุป ลักษณะทั่วไปของครอบครัวอาสาสมัคร ส่วนมากเป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะของพ่อแม่ส่วนใหญ่เป็นพ่อแม่ที่เอาใจใส่ลูก เป็นคนขยันทำมาหากิน มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนบ้าน และเป็นคนมีครอบครัวดั้งเดิมในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง มีอาชีพทำนาทำสวน และรับจ้างทั่วไป ทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่พ่อแม่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ รองลงมาประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓, ๖, ปวช. ตามลำดับ ครอบครัวส่วนใหญ่มีลูก ๒ คน ทุกครอบครัวเป็นครอบครัวที่อบอุ่น พ่อแม่เอาใจใส่ลูก

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทุกครอบครัวต่างให้ความสำคัญ โดยเฉพาะโทษยาเสพติด ผลกระทบจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การป้องกันและลดปัญหาเสพติดโดยเน้นให้พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ลูก ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและตำรวจร่วมมือกันปราบปราม ส่วนใหญ่

รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติด จากการประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน และการเข้าร่วมประชุมประจำเดือน จากการดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ รับฟังข่าวสารทั่วไป

ด้านกระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ชุมชนบ้านแปะ ซึ่งเป็นชุมชนที่ทุกครอบครัวยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลาช้านาน มีชีวิตที่มีความผูกพันกับสถาบันพระพุทธศาสนาในชุมชน กล่าวคือ วัดบ้านแปะ ที่เป็นเหมือนศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน ดังนั้น กระบวนการจัดเกลาทางสังคมภายในครอบครัวของชุมชนบ้านแปะ จึงยึดเอาหลักพระพุทธศาสนาไปใช้อย่างเห็นได้ชัดเจน

ครอบครัวอาสาสมัครต่างให้ความสำคัญกับเด็ก ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน ซึ่งจะบ่มเพาะและมีความสำคัญต่อชุมชนในอนาคต ชุมชนจึงมีวิธีการที่จะจัดเกลาสมาชิกของชุมชน ซึ่งเป็นเด็ก ๆ ให้พร้อมที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน นำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเองมาเป็นหลักในการจัดเกลาสมาชิกในครอบครัว ในลักษณะที่ช่วยสร้างแรงจูงใจ หรือฉันทะ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ และด้วยเหตุที่ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนเก่าแก่ มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน จึงทำให้หลักการเรื่องความกตัญญูต่อบุคคลที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นหลักในการจัดเกลาทางสังคมในครอบครัว เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วย รวมทั้งให้ความสำคัญการจัดเกลาเด็ก ๆ ด้วยการให้เป็นผู้ทำหน้าที่ของตนเองที่มีภาระต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและภาระทางสังคมในชุมชน ช่วยเหลือการงานของบิดามารดาและชุมชน และรักษามรดกและวงศ์ตระกูลตลอดถึงชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังได้ยึดหลักการจัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือการจัดเกลาแบบครบองค์ประกอบ การจัดเกลาด้วยความเสมอภาค คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล และเห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก

ชุมชนบ้านแปะ ได้นำเอาหลักการสำคัญในการจัดเกลาในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาไปประยุกต์อยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุที่ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนพุทธ อย่างไรก็ตามการนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์อาจยังต้องได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนปลอดภัยจากพิษภัยของยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยและสังคมโลกอยู่ในขณะนี้ มีการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทุกด้าน อันมีส่วนสัมพันธ์กับตัวบุคคล ในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและสมาชิกของสังคม อีกทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหลายด้าน ทั้งด้านกาย ด้านวาจา และด้านจิตใจ มีวิธีการในการจัดเกลาในครอบครัวที่คำนึงถึงความเสมอภาค ในลักษณะที่เป็นความพยายามที่จะปฏิบัติ โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ในบางครอบครัวเรื่องนี้อาจไม่เป็นปัญหา เนื่องจากความแตกต่างในเรื่องของอายุของบุตร การอบรมสั่งสอนบุตรของแต่ละครอบครัว ต่างพยายามที่จะคำนึงถึงความแตกต่างของบุตรแต่ละ

คน ซึ่งอาจจะมีความต้องการ แรงจูงใจ สติปัญญา และอุปนิสัยที่ไม่เหมือนกัน จึงสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสมตามภาวะที่แท้จริงของเด็ก รวมทั้งนำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเองมาเป็นหลักในการจัดเวลาสมาชิกในครอบครัว ในลักษณะที่ช่วยสร้างแรงจูงใจ หรือฉันทะ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ และเต็มศักยภาพอีกทางหนึ่งด้วย

ตาราง ๕.๑ เปรียบเทียบการจัดเกลาของครอบครัวอาสาสมัคร ๓ ครอบครัว

ครอบครัวอาสาสมัคร	กระบวนการจัดเกลาทางสังคม				
	วิธีการจัดเกลาทางสังคม	บุคคลที่ทำหน้าที่ในการจัดเกลา	การจัดเกลาเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคมขั้นพื้นฐาน	การจัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมค่านิยม	การจัดเกลาเกี่ยวกับยาเสพติด
ครอบครัวที่ 1 นายเสาร์คำ สุภรณ์	- ตักเตือน - ชมเชยยกย่อง - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา	- หน้าที่ในบ้าน - ให้อ่านหนังสือ - มารยาทในสังคม - การศึกษา - การคบเพื่อน	- มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - เคารพผู้อาวุโส - อ่อนน้อม - กตัญญูกตเวที - ไปวัดทำบุญ	- อย่ายุ่งกับยาเสพติด - การเลิกคบเพื่อน
ครอบครัวที่ 2 นายพิศุจน์ พรหมปัญญา	- ห้าม - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา ปู่	- การศึกษา - การคบเพื่อน - ขยันหมั่นเพียร	- นับถือผู้อาวุโส - ห้ามโกหก - ห้ามเที่ยวกลางคืน	- โทษของยาเสพติด
ครอบครัวที่ 3 นายสุแก้ว วิสุทโธ	- ห้าม - ตักเตือน - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา	- การศึกษา - การคบเพื่อน - การใช้จ่ายเงิน - หน้าที่ในบ้าน	- อ่อนน้อม - กตัญญู - ให้เป็นผู้มีความรู้ - ห้ามโกหก	- การคบเพื่อน - โทษของยาเสพติด

ครอบครัวอาสาสมัคร	กระบวนการจัดเกลาทางสังคม				
	วิธีการจัดเกลาทางสังคม	บุคคลที่ทำหน้าที่ในการจัดเกลา	การจัดเกลาเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคมขั้นพื้นฐาน	การจัดเกลาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม	การจัดเกลาเกี่ยวกับยาเสพติด
ครอบครัวที่ 4 นายถนอม ทิพย์สร	- ตักเตือน - ชมเชยยกย่อง - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา	- การศึกษา - การคบเพื่อน - หน้าที่ในบ้าน - ให้อ่านหนังสือ	- กุศลศรัทธา - ให้เป็นผู้มีวิชาความรู้ - กตัญญูกตเวที - ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม - ความซื่อสัตย์	- โทษของยาเสพติด
ครอบครัวที่ 5 นายอินสม ใจวัน	- ห้าม - การลงโทษ - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา ตา	- หน้าที่ในบ้าน - ให้อ่านหนังสือ - มารยาทในสังคม - การศึกษา - การคบเพื่อน	- ความซื่อสัตย์ - ห้ามโกหก - กตัญญูกตเวที - เคารพผู้อาวุโส - ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม - ห้ามเที่ยวกลางคืน - ห้ามลักขโมย	- ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

ครอบครัวอาสาสมัคร	กระบวนการจัดেলাทางสังคม				
	วิธีการจัดেলাทางสังคม	บุคคลที่ทำหน้าที่ในการจัดেলা	การจัดেলাเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคมขั้นพื้นฐาน	การจัดেলাคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม	การจัดেলাเกี่ยวกับยาเสพติด
ครอบครัวที่ 6 นายวินัย สายสมบัติ	- ห้าม - สั่ง - การยกย่องชมเชย - การลงโทษ - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา ตายาย	- มารยาทในสังคม - การศึกษา - การคบเพื่อน - ให้อ่านอนสอนง่าย	- ห้ามโกหก - ห้ามเที่ยวกลางคืน - ไม่ประพฤติดิสัยธรรม - ไปวัดทำบุญ	- ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
ครอบครัวที่ 7 นายสมชาล กันทะวงศ์	- ตักเตือน - ชมเชยกยกย่อง - สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	- บิดา มารดา ตายาย	- หน้าที่ในบ้าน - ให้อ่านอนสอนง่าย - มารยาทในสังคม - การศึกษา - การคบเพื่อน	- ห้ามโกหก - ห้ามเที่ยวกลางคืน - ไม่ประพฤติดิสัยธรรม - ไปวัดทำบุญ - ความซื่อสัตย์	- ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

บทที่ ๖

อิทธิพลของกลุ่มองค์กรในชุมชน

บทนี้ เป็นการนำเสนอองค์กรชุมชนที่เป็นแหล่งการจัดเกลาทางสังคม สถานการณ์ปัญหาเสียดสีในชุมชน ตลอดจนสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยองค์กรชุมชนและครอบครัวอาสาสมัคร

๖.๑ องค์กรชุมชน

ในชุมชนหมู่บ้าน การรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการในการจัดการปัญหา และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นความจริงที่ว่าปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนั้นไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ครอบครัวเดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น การรวมกลุ่มจึงมีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการจัดการปัญหาของชุมชน และการที่บุคคลในชุมชนมีประสบการณ์จากการรวมกลุ่มในระดับต่าง ๆ นั้น ถือเป็นการเรียนรู้และสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับบุคคลในชุมชน โดยผ่านประสบการณ์ในการทำงานภายใต้องค์กรหรือกลุ่มที่ตนสังกัด ซึ่งในชุมชนบ้านปะประกอบด้วยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวและจัดตั้งขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางด้านรายได้และการเศรษฐกิจเป็นหลัก

๒. กลุ่มองค์กรทางการเมือง เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวและจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาในชุมชนระดับต่าง ๆ มีลักษณะของการใช้อำนาจในเชิงควบคุมและลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน หรือล่วงละเมิดความผิด

๓. กลุ่มองค์กรสงเคราะห์และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัว และจัดตั้งขึ้นเพื่อการสงเคราะห์ผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม โดยมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นหลัก และมุ่งเน้นไปตามกลุ่มอายุและการจัดการด้านประเพณีวัฒนธรรม

๑) องค์กรทางเศรษฐกิจ

กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มที่มีส่วนสำคัญในการอบรมขัดเกลาแก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวจะได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการ

แสวงหารายได้ทั้งจากบุคคลในครอบครัวเอง เครือญาติ เพื่อนบ้าน และกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกันในชุมชน กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจสามารถแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจตามธรรมชาติ และกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการ^{*} ได้แก่

๑.๑) กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจตามธรรมชาติ

กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจตามธรรมชาติในชุมชน เป็นกลุ่มที่ไม่มีการจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างชัดเจน แต่มีการรวมกลุ่มกันในลักษณะหลวม ๆ ตามฤดูกาล เช่น การเพาะปลูก เก็บเกี่ยวผลผลิต หรือตามลักษณะเฉพาะของกลุ่มอาชีพที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่

กลุ่มอาชีพทำนา

กลุ่มอาชีพทำนา นับเป็นกลุ่มดั้งเดิมที่มีการสืบต่อกันแบบจารีตประเพณี ไม่มีโครงสร้างองค์กรชัดเจนเหมือนองค์กรอื่น ๆ ในปัจจุบัน การรวมกลุ่มมีการจับตัวกันเข้มแข็งมานานนับแต่โบราณ เพราะถือเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของชุมชน การคงอยู่ของชุมชนเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมข้าว และผลผลิตข้าวเป็นหลัก ถึงแม้ในปัจจุบันก็ยังมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ แต่พื้นที่ปลูกข้าวลดลงมาก เพราะต้องป็นสรรพื้นที่บางส่วนไปเพาะปลูกพืชทางเศรษฐกิจมากขึ้น

การทำนาของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการทำนาปีละครั้ง โดยแต่ละครั้งจะปลูกข้าวอยู่ ๒ ชนิด คือ พันธุ์ข้าวเหนียวและพันธุ์ข้าวเจ้า ผลผลิตข้าวส่วนใหญ่จะเก็บไว้กินเอง เพราะครัวเรือนหนึ่งจะมีการทำนาประมาณครอบครัวละ ๒-๓ ไร่ การทำนาต้องอาศัยน้ำฝน ถ้าหากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็ต้องอาศัยลำน้ำสายหลักของหมู่บ้าน คือ ลำน้ำห้วยดอยขุนแปะ ซึ่งลำน้ำสายนี้จะใช้ร่วมกันทั้งตำบลบ้านแปะ ทำให้ต้องมีการจำกัดการใช้น้ำให้เพียงพอ

การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีในระหว่างเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม ส่วนในพื้นที่บางแห่งซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่ม มีลำน้ำไหลผ่านก็สามารถทำนาปรังได้บ้าง แต่มีจำนวนน้อย การเก็บเกี่ยวจะไม่มี การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานคน การเก็บเกี่ยวแต่ละครั้ง เมื่อเสร็จแล้วจะทิ้งไว้ก่อนประมาณ ๑-๒ วัน รอจนกว่ารวงข้าวที่เกี่ยวข้องจะเริ่มแห้งเพื่อจะนำไปคัดแยกเมล็ดออก และจากนั้นจะเก็บไว้ในกระสอบเพื่อจะนำไปผึ่งแดดให้แห้ง และการเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉาง เรียกว่า “หลองข้าว” ปัจจุบันยังสามารถพบเห็นหลองข้าวหลายหลังในชุมชน ซึ่งยังคงใช้เก็บข้าวเปลือก มักสร้างอยู่ใกล้ตัวเรือนพักอาศัย ผลผลิตข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ประมาณไร่ละ ๙-๑๐ กระสอบ การเพาะปลูกแต่ละครั้งจะลงทุนซื้อขายกับปุ๋ยเป็นหลัก ส่วนพันธุ์ข้าวที่จะใช้ในการเพาะปลูกนั้นจะได้จาก

^{*} เรียบเรียงบทสัมภาษณ์จาก นายวินัย สายสมบัติ นายศรัยฐ อุบแพง นายเนื่อง ใจวัน, นายชอน กันทาขาว และชาวบ้าน เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ในฤดูกาลที่แล้ว เทคโนโลยีทางการเกษตรที่อยู่คู่กับชุมชนมานานคือโรงสีข้าวมีอยู่แห่งเดียวที่ชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมาสีข้าว เจ้าของโรงสีจะเสียค่าภาษีประมาณปีละ ๗๐๐ บาท และมีเงื่อนไขในการสีข้าวแต่ละครั้ง คือ ถ้าเจ้าของข้าวที่นำข้าวมาสีในโรงสีนี้ไม่เอาแกลบก็ไม่ต้องเสียเงิน เพราะเจ้าของโรงสีจะนำแกลบที่ได้นำไปจำหน่ายต่อให้กับคนที่มาซื้อแกลบ แต่ถ้าหากเจ้าของข้าวจะเอาแกลบก็ต้องเสียเงินบำรุง กระสอบละ ๑๕ – ๒๐ บาท

ปัญหาการทำนา ก็คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในกรณีที่บางปีฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ต้นข้าวไม่สมบูรณ์แห้งตายเป็นบางส่วน และแหล่งน้ำก็มีน้ำไม่เพียงพอต่อการทำนา ปัญหาต่อมาคือ ปัญหาปุ๋ยราคาแพง เพราะมีราคาสูงถึง ๒๐-๓๐ บาทต่อกิโลกรัม ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้กินเอง

กลุ่มอาชีพทำสวนหอมแดง

กลุ่มอาชีพทำสวนหอมแดง ไม่ได้มีการรวมตัวอย่างเป็นทางการ แต่มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มตามธรรมชาติเฉพาะกลุ่มผู้ที่เพาะปลูกหอมด้วยกัน

ภาพ ๖.๑ แปลงปลูกหอมแดง

การทำสวนหอมแดงจะทำให้หลังการปลูกข้าวเสร็จแล้ว ข้อดีของการปลูกหอมแดงก็คือหอมแดงจะไม่ต้องการใช้น้ำมากเท่ากับการทำนาข้าว จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมานิยมเพาะปลูก และการทำสวนหอมนั้น ชาวบ้านมีประสบการณ์การเพาะปลูกมานานพอสมควร ผลผลิตที่ได้จะเอาไปขายอย่างเดียว การทำสวนหอมแดงเป็นอาชีพหลักที่นำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว และถือว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ชุมชน สวนหอมแดงจะทำในช่วงหลักฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว หรือในช่วงเดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไป และจะเก็บผลผลิตได้ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พันธุ์หอมนั้น จะซื้อมาจากเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ตกราคา กิโลกรัมละ ๕-๑๕ บาท แต่ขึ้นอยู่กับราคาหอมในท้องตลาดอีกทอดหนึ่ง

ภาพ ๖.๒ การเก็บคัดเลือกหอมแดง

การเพาะปลูกนั้น จะเริ่มจากการเตรียมพันธุ์หอมไว้ เพื่อจะทำการเพาะปลูก หลังจากเตรียมพันธุ์พืชเสร็จก็จะเริ่มเตรียมดินที่จะเพาะปลูก มีการไถดินให้ร่วนแล้วทำการขึ้นแปลง จากนั้นก็เอาน้ำพรมแปลงก่อน ๑ วัน เพื่อให้หัวหอมนั้นปลูกร่าง หลังจาก ๑ วันก็เริ่มปลูก มีระยะห่างระหว่างต้นประมาณ ๑๐ เซนติเมตร เพื่อให้หอมเจริญเติบโตแล้วไม่เบียดชิดกันมาก จากนั้นก็เอาฟางข้าวมาคลุมบนหอมที่ปลูกไว้

การดูแลรักษามีการใส่ทั้งปุ๋ยและน้ำยามาแมลง การดูแลรักษาต้องมีการดูแลให้ดี เพราะพืชชนิดนี้เป็นพืชที่เสียหายได้ง่าย เนื่องจากมีแมลงศัตรูพืช และหนอนที่เข้าทำลายต้นหอม และหัวหอมตลอด และต้องคอยตัดดอกหอมอยู่เสมอ เพราะดอกหอมจะทำให้หอมโตช้าและหัวหอมไม่สมบูรณ์ และต้องดูแลให้น้ำอยู่ตลอด ในการบำรุงต้นพืช

หลังจากการเก็บคัดเลือกหอมไว้ในโรงหอมเพื่อตากให้แห้งแล้ว การจำหน่ายผลผลิตจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อตามหมู่บ้าน พ่อค้าส่วนใหญ่มาจาก อ.บ้านไผ่ จ.ลำพูน ราคาที่ซื้ออยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ ๓-๕ บาท ราคาสูงสุดอาจถึงกิโลกรัมละ ๑๘ บาท สำหรับการจำหน่ายหอมแต่ละครั้งชาวบ้านจะไม่นำเอาไปจำหน่ายเอง จะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาติดต่อกับชาวบ้าน และจะนัดหมายกันมาซื้อหอมภายในหมู่บ้าน ส่วนราคาก็ขึ้นอยู่กับราคาที่จะตกลงกันระหว่างชาวบ้านและพ่อค้า ไม่มีการประกันราคามาตรฐาน

ปัญหาที่เกิดจากปลูกหอมแดง ก็คือดินหอมมักจะเกิดโรคต่าง ๆ เช่น ใบจุด ใบสีม่วง เชื้อราและหนอน การแก้ไขในการกำจัดศัตรูพืช ส่วนมากในการใช้สารเคมีกำจัดแมลง การรับข่าวสารส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มคนที่เพาะปลูกหอมด้วยกันให้คำแนะนำวิธีการใช้สารเคมี

กลุ่มอาชีพรับจ้าง

กลุ่มอาชีพรับจ้าง ไม่ได้มีการรวมตัวอย่างเป็นทางการ แต่มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ลำไย

การทำงานรับจ้าง เป็นอาชีพหนึ่งที่ดีว่าสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้มาก การรับจ้างแต่ละครั้งส่วนมากจะเป็นช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลลำไย ซึ่งชาวบ้านจะออกไปรับจ้างตามหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น การเก็บและคัดเลือกลำไย สำหรับรายได้ที่ได้ต่อครั้งมี ๒ อย่าง การคัดแยกลำไย และการเก็บผลลำไย คนเก็บมักจะเป็นผู้ชาย เพราะต้องขึ้นเก็บบนที่สูง ส่วนคนคัดจะเป็นผู้หญิง อัตราราคาคนเก็บ ๒๐๐-๒๕๐ บาทต่อหัว คนคัด ๑๕๐ บาทต่อหัว อาชีพนี้จะมีปีประมาณละ ๒ ครั้งในฤดูกาลและนอกฤดูกาล อาชีพรับจ้างนอกเหนือจากนี้ เช่น รับจ้างทั่วไปจะมีส่วนน้อย เพราะคนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญและความสามารถคล้าย ๆ กัน

กลุ่มอาชีพค้าขาย

กลุ่มอาชีพค้าขาย ไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ แต่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มคือการประกอบอย่างเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในเรื่องการซื้อขายสินค้าและการค้าขาย ทำให้มีแนวโน้มว่าจะมีเพิ่มขึ้นในอนาคต เพราะมีรายได้ค่อนข้างสม่ำเสมอและใช้แรงงานน้อย แต่ต้องอาศัยเงินทุนในการดำเนินการค่อนข้างสม่ำเสมอกว่าอาชีพอื่น ๆ

อาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ค่อนข้างดี มีทั้งประเภทการขายภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านจะเป็นการเปิดร้านค้าขายประจำหมู่บ้าน มีทั้งร้านขายของชำและของสดต่างๆ ได้แก่ สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เป็นต้น และรวมไปถึงอาหารสดที่ใช้ประกอบอาหารด้วย ส่วนมากของจำพวกเหล่านี้จะขายได้ตลอดวัน และร้านอาหารสำเร็จรูป ได้แก่ ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขายอาหารตามสั่ง และร้านขายส้มตำ เป็นต้น จำหน่ายขายภายในหมู่บ้านกับหมู่บ้านข้างเคียง โดยเฉพาะชาวบ้านที่ลงจากคอยขุนแปะ และส่วนมากลูกค้าจะใช้บริการในตอนเที่ยงและตอนเย็น มีจำนวนร้านค้าทั้งหมด ๗ ร้าน ได้แก่ ร้านขายประเภทของชำและอาหารสำเร็จรูปของนายเกษม กันทาอินท์ ร้านขายประเภทก๋วยเตี๋ยวของนางเพ็ญศรี อุ่นจำนำ ร้านขายประเภทของชำและอาหารสำเร็จรูปของ นางศรีนวล ทิพจันดา ร้านขายประเภทก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่งของนางทับทิม ไชยวรรณ ร้านขายประเภทก๋วยเตี๋ยว ร้านขายประเภทส้มตำและขนมจีน และร้านขายน้ำมัน ๑ ร้าน เป็นของนายเกษม กันทาอินท์ ซึ่งมีทั้งน้ำมันเบนซิน และโซล่า แต่ทุกครั้งจะนำน้ำมันมาขายให้คนภายในหมู่บ้าน และคนที่อยู่หมู่บ้านอื่นที่มีเส้นทางผ่านหมู่บ้านนี้ การซื้อน้ำมันจะซื้อในจำนวนครั้งละครั้งถึง ประมาณ ๑๐๐ ลิตร เพราะถ้าหากซื้อ ๑ ถึง ๒๐๐ ลิตรจะขายไม่หมด และสูญเสียน้ำมันจากการระเหย การขายแต่ละถังจะใช้เวลาขายได้หมดประมาณ ๑-๒ สัปดาห์ ถ้าไรที่ได้ตก

ประมาณลิตรละ ๓ บาท ส่วนใหญ่ขายได้เฉพาะรถมอเตอร์ไซด์ ถ้าเป็นรถยนต์จะออกไปเติมน้ำมันที่ปั๊มใหญ่ในอำเภอ

รายได้ของร้านแต่ละร้านจะได้ไม่เท่ากัน เพราะว่าลักษณะและขนาดของร้านค้าแตกต่างกัน ในเรื่องสินค้าภายในร้าน โดยเฉลี่ยแล้วจะได้กำไรอยู่ประมาณวันละ ๒๐๐-๕๐๐ บาท ต้นทุนที่นำมาใช้ประกอบอาชีพนี้ส่วนมากจะกู้จากกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และจะได้เงินสะสมของครัวเรือน แหล่งที่ซื้อสินค้ามาขายในหมู่บ้าน จะซื้อมาจากตลาดอำเภอฮอด และอีกส่วนหนึ่งจะไปซื้อมาจากตลาดทุ่งเสียว

ภาพ ๖.๓ การทำถั่วเน่า

กลุ่มแปรรูปผลผลิตของชุมชน

กลุ่มผลิตถั่วเน่า มีการเกิดขึ้นจากการรวมตัวที่ไม่เป็นทางการของผู้ประกอบการในชุมชนจำนวนหนึ่งที่เห็นช่องทางในประกอบอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

ถั่วเน่า เป็นอาหารประเภทหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการทำอาหารอื่นได้ โดยชาวบ้านจะผลิตขึ้นมาเพื่อจำหน่ายภายในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งการประกอบอาชีพนี้ก็เป็นการประกอบอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนผลิตได้เป็นอย่างดี และอันเนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีการบริโภคเป็นประจำจึงทำให้สามารถจำหน่ายได้ตลอด มีวัตถุดิบ คือ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วขาว เป็นต้น

มีวิธีทำดังนี้ นำถั่วไปต้มจนเปื่อยแล้วมาเทใส่ตะกร้าจนน้ำออกหมด นำไปคลุกกับเกลือ นำไปใส่ในกระสอบและหมักไว้แล้วทิ้งไว้ ๓ วัน หลังจากนั้นนำมาตำจนละเอียด แล้วห่อด้วยใบตองหรือใบเปาที่เตรียมไว้แล้วรัดให้แน่น จากนั้นนำไปนึ่งจนสุก นำมารับประทานหรือนำไปประกอบอาหารได้

การจำหน่าย ชาวบ้านจะนำไปขายที่ตลาดในวันศุกร์ และบางส่วนจะมีคนมาซื้อถึงที่ แต่จะเป็นคนภายในหมู่บ้านราคาห่อละ ๒ บาท

กลุ่มเลี้ยงปลุสสัตว์

กลุ่มเลี้ยงหมู ไม่ได้มีการรวมตัวอย่างเป็นทางการ แต่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มคือการประกอบอย่างเดียวกัน มีการติดต่อและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเลี้ยงดูสัตว์ทั้งในด้านอาหารและยารักษาโรค ตลอดถึงแหล่งตลาดในการจำหน่าย

การเลี้ยงหมูเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ตลอดทั้งปี เพราะสามารถจำหน่ายได้ตลอด และในช่วงระยะนี้ มีการระบาดของโรคไข้หวัดนก จึงทำให้หมูมีราคาที่สูงขึ้นเป็นที่ต้องการของตลาดและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเนื้อหมูเป็นจำนวนมากขึ้น ดังนั้น ในชุมชนจึงมีการเลี้ยงหมูเพื่อจำหน่ายส่งออกสู่ท้องตลาด ต้นทุนในการเลี้ยงหมู ซื้อหมูมาในราคาตัวละ ๒๐๐-๖๐๐ บาท และค่าอาหารจะตกอยู่เดือนละ ๔๐๐ บาท อาหารของหมู มีเกลบ รำข้าว หัวอาหาร ต้นกล้วยสับต้ม มะละกอ

การดูแลรักษาจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำปรึกษา มีการทำความสะอาดทุกเดือน มีการฉีดยาฆ่าเชื้อ การให้อาหารต้องเป็นเวลาและเป็นช่วงเท่านั้น และต้องทำสะอาดทุกครั้งหลังจากให้อาหารเสร็จ ยาที่ใช้ในการดูแลรักษาหมูนั้นส่วนมากจะเป็นยาฆ่าพยาธิและอาหารเสริมและจะมีการให้วัคซีนฉีดเพื่อป้องกันไม่ให้หมูเกิดโรค

การจำหน่ายจะแบ่งเป็น ๒ รุ่น ได้แก่ รุ่นใหญ่หรือหมูที่โตแล้ว จะจำหน่ายในราคาตัวละ ๑,๕๐๐-๑,๗๐๐ บาท และรุ่นเล็กหรือลูกหมู จำหน่ายเป็นคู่ ในราคาคู่ละ ๑,๐๐๐ บาท

ปัญหาที่ได้รับคือการเลี้ยงดู คือ ต้องดูแลหมูไม่ให้ติดเชื้อและต้องทำความสะอาดที่เลี้ยงดูเสมอเพื่อป้องกันเชื้อที่เกี่ยวกับหมู และขาดความรู้ในด้านการรักษาหมูที่ถูกวิธีและขาดการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยเหลือ

กลุ่มเก็บของป่า

กลุ่มเก็บของป่า ได้แก่ เห็ดถอบ ผักหวาน เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีการรวมตัวอย่างชัดเจน มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูกาล แต่มีการควบคุมการเก็บจากคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเขตป่าไม้ของชุมชน จะมีการประชุมเพื่อให้มีการประกาศการเก็บพร้อมกัน และห้ามบุคคลนอกชุมชนเข้ามาเก็บ ก่อนที่จะมีการประกาศเก็บได้ในป่าชุมชน ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะรวมกลุ่มกันไปเก็บในเขตป่าไม้นอกชุมชนหรือในเขตหมู่บ้านอื่น เช่น หมู่บ้านท่าข้ามเหนือ ในช่วงต้นฤดูฝนประมาณเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ซึ่งเห็ดถอบจะเจริญเติบโตพอที่จะเก็บมาบริโภคและจำหน่ายได้ โดยจะมีการรวมกลุ่มตั้งแต่เวลาตี ๑ เดินทางไปไกลประมาณ ๗ กิโลเมตร และเก็บไปจนถึงเช้า ก็จะนำมาขายให้กับพ่อค้าที่เข้ามารับซื้อในหมู่บ้าน ในช่วงต้นฤดูกาลจะมีราคาจำหน่ายกิโลกรัมละ ๑๐๐-๑๕๐ บาท แต่หลังจากนั้นในช่วงกลางถึงท้ายฤดูฝนจะมีราคาลดลง กิโลกรัมละ ๓๐-๔๐ บาท ซึ่งถือได้ว่ามีราคาสูงพอที่จะเป็นรายได้เสริมของครอบครัวในช่วงฤดูฝน

๑.๒) กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการ

กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างชัดเจน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแบ่งปันและรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ได้แก่

กลุ่มอาชีพทำสวนลำไย

กลุ่มอาชีพทำสวนลำไย เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์สวนลำไย มีวัตถุประสงค์เพื่อการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มในการทำสวนลำไยทั้งในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ปุ๋ย และการกู้ยืม ตลอดจนการจัดหาแหล่งจำหน่ายในราคาเหมาะสมแก่สมาชิก โดยมีสมาชิกจำนวน ๔๔ คน มีนายซอน กันทายวง ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกลุ่ม

สวนลำไยถือเป็นอาชีพที่สร้างรายได้อย่างมากให้แก่ชาวบ้านแปะ เนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม อีกทั้งลำไย ยังเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัด ทำให้สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในแต่ละปีค่อนข้างสูง การปลูกลำไยก็ง่ายต่อการดูแลรักษา พื้นที่การปลูกก็ไม่จำกัดว่าต้องมีพื้นที่กว้างขวาง บริเวณบ้านก็สามารถปลูกลำไยได้

ภาพ ๖.๔ สวนลำไย

พันธุ์ลำไยมีอยู่หลายพันธุ์ แต่พันธุ์ที่ได้รับความนิยมจากชาวบ้าน คือ พันธุ์อีดอ ซึ่งมีเปลือกหนา ราคาขายค่อนข้างดี กิ่งพันธุ์หาได้ง่าย หาซื้อได้ตามท้องตลาด ราคาต้นกล้าต้นละ ๑๕-๒๐ บาท

ในอดีตการปลูกลำไยของชาวบ้านนิยมปลูกแบบไม่ต้องดูแลรักษามาก คือ ปลูกทิ้งไว้ให้ผลผลิตออกตามธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละปีจะได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอน ราคาค่อนข้างถูก ในปัจจุบันจากความเจริญทางเทคโนโลยีการผลิต มีสารเคมีเร่งช่วยในการผลิตดอกออกนอกฤดูกาล ชาวบ้านจึงนิยมหันมาใส่สารโปรแตสเซียมคอเรต ซึ่งช่วยในการเร่งผลลำไยให้ออกนอกฤดูกาล สารที่ได้มานั้นจะหาซื้อจากร้านขายปุ๋ยในอำเภอหรือร้านค้าที่จำหน่ายอุปกรณ์ทางการเกษตร ในอัตรา

กิโลกรัมละ ๑๒๐ บาท และจะใช้ใส่ต้นลำไยที่เจริญเติบโตแข็งแรงเต็มที่แล้ว โดยปริมาณการใส่สารต้นละ ๖๐๐-๗๐๐ กรัม ในระยะเวลาปีเว้นปี กรณีเรื่องราคาของลำไยในแต่ละปีจะมีราคาที่ไม่คงที่ ในปีนี้จะราคาจะไม่ค่อยสูงนักอยู่ที่ราคากิโลกรัมละ ๑๕-๓๐ บาท และเรื่องราคาจะขึ้นอยู่กับขนาดผลผลิตที่ออกมาอีกที โดยจะแบ่งเป็นเกรด ถ้าเกรด A ก็มีราคาดี นอกจากนั้นก็ราคาไล่เลี่ยลงมา

กลุ่มส่งเสริมอาชีพแม่บ้าน

กลุ่มทำหมอนสมอกหรือหมอนประดับ จัดตั้งโดยกลุ่มแม่บ้านเย็บปักถักร้อยบ้านแปะถ้ำตอง มีวงเงินในบัญชีจำนวน ๙๑,๐๐๐ บาท มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม คือสร้างอาชีพเสริมให้แก่กลุ่มชาวบ้าน และช่วยเหลือสมาชิกให้มีทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ

ภาพ ๖.๕ หมอนสมอก

การตั้งกลุ่มอาชีพได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะมาจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งเงินงบประมาณส่วนนี้ใช้เป็นต้นทุนในการลงทุนในการทำหมอนสมอกนี้ และยังเปิดโอกาสให้ลูกสมาชิกบริหารงานเอง และเปิดโอกาสให้มีการกู้ยืมเงินนี้ด้วย สมาชิกในกลุ่มทั้งหมดมีจำนวน ๔๕ คน

กลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้ได้ทำหมอนสมอกหรือหมอนประดับนี้ขึ้นมาเพราะชุมชนแห่งนี้ว่างจากการทำนาทำสวนและหมดช่วงฤดูการทำไร่เกษตรทำให้ไม่มีงานทำและอันเนื่องจากการใช้จ่ายแต่ละวันก็ต้องใช้จ่าย ทำให้มีปัญหาในเรื่องของเงินไม่เพียงพอในการใช้จ่าย จึงได้รวมกลุ่มจัดตั้งการทำหมอนเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยเริ่มแรกได้มีผู้เสนอความคิดให้ทำหมอนขึ้น แต่ไม่มีใครที่จะพอทำเป็น จึงได้ให้สมาชิกทุกคนไปเรียนการทำหมอนกับคณะแม่ชีที่วัดถ้ำตอง

ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มส่งเสริมอาชีพของกลุ่มแม่บ้านแปะนี้ เพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัวและเป็นการใช้เวลาที่ว่างจากอาชีพหลักมาทำประโยชน์ให้กับครอบครัว และอีก

ประการหนึ่งคือ กลุ่มอาชีพนี้มีการให้สมาชิกกู้ยืมเงินมาใช้ในการเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพหลัก และใช้จ่ายภายในครัวเรือน โดยมีระยะเวลาในสัญญายืมเงินจำนวน ๑ ปี โดยจะคิดดอกเบี้ยร้อยละ ๑ บาท จะเปิดกู้ทุกวันที่ ๑ กันยายนของทุกปี

กลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน

กลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน ตั้งขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๑ มีวงเงินหมุนเวียน ๒๓๘,๓๖๐ บาท สมาชิกทั้งหมด ๑๒๘ คน ค่าธรรมเนียมแรกเข้า ๒๕ บาท ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มแม่บ้านแปะ จำนวนเงินทั้งหมดที่มีเหลือในบัญชี จำนวน ๑๖,๐๖๘.๕๕ บาท ให้กู้เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๗ จำนวน ๖๓๐,๕๐๐ บาท การเก็บเงินสัจจะ เก็บจากสมาชิกคนละ ๑๐ บาท จำนวนเงินรวม ๔๐,๕๕๐ บาทและการให้ดอกเบี้ย คิดร้อยละ ๔ บาท และจำนวนเงินที่จะให้กู้สูงสุดในวงเงินไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาทต่อ ๑ คน การคืนเงินกู้พร้อมกับดอกเบี้ยคิดร้อยละ ๑ บาท สำหรับการให้กู้จะได้ปีละ ๑ ครั้ง ให้กู้ทุกวันที่ ๒ ตุลาคม ของปี โดยจะมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานแม่บ้านในหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ขาดแคลนทุนในการประกอบอาชีพ โดยมีการตั้งกฎในการกู้เงินไว้ดังนี้

๑. ต้องหาคนค้ำประกัน ๒ คน เพื่อจะเป็นตัวแทนในการให้เป็นตัวค้ำประกันตัวเอง
๒. คนค้ำประกันต้องรับผิดชอบในการคืนเงินกู้ ในกรณีที่คนกู้ไม่ยอมจ่ายเงิน

ปัญหาของกลุ่มทรัพย์ คือการขาดบุคคลกรผู้มีความรู้ในการบริหารงาน และไม่มีเวลาในการบริหารงาน เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนต้องทำการอาชีพของตนเอง

๒) องค์กรทางการเมือง

กลุ่มองค์กรทางการเมือง ส่วนใหญ่ปัจจุบันเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งเป็นทางการ ระบบกลุ่มผู้อาวุโสก็มีอำนาจอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ได้ผนวกรวมกับกลุ่มการเมืองภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น แต่ก็ยังปรากฏผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เป็นที่ยอมรับนับถือของผู้คนในชุมชน ซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรทางการเมืองมีอิทธิพลในการใช้อำนาจ เพื่อการบังคับควบคุมเป็นหลัก มีการส่งทอดอำนาจจากภาครัฐในรูปแบบการให้นโยบายและวิธีการปฏิบัติ แต่ให้อิสระในการดำเนินงานโดยใช้กลุ่มคนในชุมชน ส่วนใหญ่ชาวบ้านมีความคุ้นเคยกับการใช้อำนาจแบบรัฐ เช่น การออกกฎระเบียบ การตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อย การประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และยอมรับแนวคิดหรือนโยบายในการจัดการปัญหาได้โดยง่าย ซึ่งลำดับต่อไปจะนำเสนอองค์กรทางการเมืองในชุมชนดังนี้

ตำบลบ้านแปะ เดิมมีประชากรอาศัยอยู่บริเวณลำห้วยเชิงเขาใกล้กับถ้ำตอง ลำห้วยแห่งนี้เรียกว่า “ลำห้วยแม่แปะ” โดยมีห้วยน้ำไหลมาจากภูเขาซึ่งเรียกว่า “คอยขุนแปะ” ประชากรเลี้ยงชีพโดยการหาของป่าล่าสัตว์ ตามประวัติศาสตร์ตำนานเล่าว่า เมื่อประมาณ พ. ศ. ๒๑๑๐ พระนางวิสุทธิเทวี กษัตริย์แห่งล้านนาได้เสด็จมาทรงสร้างวัดบ้านแปะ และสร้างที่ประดิษฐานพระธาตุบ้านแปะ และเวียงหินเพื่อเป็นที่ประทับ พร้อมกัลปนาที่ดินและผู้คนด้วยหีบเงินเป็นหลักฐานแต่งตั้งผู้ปกครองสืบมา สมัยต่อมาเมื่อประชากรเริ่มมีความหนาแน่นจึงขยายออกไปตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่บริเวณต่าง ๆ ในปัจจุบัน โดยจะอาศัยอยู่ตามที่ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปิง และได้ขยายชุมชนใหญ่ขึ้น ทางกรจึงจัดตั้งหมู่บ้านและตำบล โดยเรียกตามชื่อเดิมของกลุ่มบ้านที่อาศัยอยู่ติดลำห้วยแม่แปะ เรียกว่า “บ้านแปะ” ปรากฏรายนามผู้ปกครองและผู้ใหญ่บ้านเท่าที่ปรากฏสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันจำนวน ๑๘ คน

ปัจจุบันตำบลบ้านแปะ แบ่งการปกครองออกเป็น ๒๐ หมู่บ้าน (รวมหมู่บ้านที่คาดว่า จะมีการแยกหมู่บ้านเพิ่มเติมอีก ๒ หมู่บ้านภายใน ปี พ. ศ. ๒๕๔๗ นี้) โดยมีพื้นที่อยู่ในเขตของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ ดังนี้

๑. หมู่ที่ ๑	บ้านสบแปะ	๒. หมู่ที่ ๒	บ้านนาบก
๓. หมู่ที่ ๓	บ้านม่อนหิน	๔. หมู่ที่ ๔	บ้านแปะ
๕. หมู่ที่ ๕	บ้านห้วยทราย	๖. หมู่ที่ ๖	บ้านช่วงเปาใต้
๗. หมู่ที่ ๗	บ้านท่าข้ามเหนือ	๘. หมู่ที่ ๘	บ้านสบแจ่มฝั่งขวา
๙. หมู่ที่ ๙	บ้านวังตวง	๑๐. หมู่ที่ ๑๐	บ้านท่ากอม่วง
๑๑. หมู่ที่ ๑๑	บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย	๑๒. หมู่ที่ ๑๒	บ้านบ้านขุนแปะ
๑๓. หมู่ที่ ๑๓	บ้านทุ่งพัฒนา	๑๔. หมู่ที่ ๑๔	บ้านบนนา
๑๕. หมู่ที่ ๑๕	บ้านดงเย็น	๑๖. หมู่ที่ ๑๖	บ้านโสมมะค่า
๑๗. หมู่ที่ ๑๗	บ้านต้นผึ้ง	๑๘. หมู่ที่ ๑๘	บ้านบวกห้า
๑๙. หมู่ที่ ๑๙	บ้านช่วงเปา	๒๐. หมู่ที่ ๒๐	บ้านแม่จร

๒.๑) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บ้านแปะ

องค์การบริหารส่วนตำบล นับว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการ จากการสัมภาษณ์นายอรรถพล กันทาคำ (สมาชิก อบต. ของหมู่บ้านแปะ) ได้กล่าวถึงการทำงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยประชาชนในหมู่บ้านจะมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการพัฒนาต่าง ๆ ผ่านสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในแต่ละหมู่บ้าน จำนวน ๒ คน ต่อจากนั้นจะเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล เกี่ยวกับโครงการภายในหมู่บ้านของตน แล้วองค์การบริหารส่วนตำบลจะเสนอโครงการดังกล่าวเข้าสู่การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีความต้องการที่แตกต่างกันไป และเมื่อการพิจารณาอนุมัติจากสภาบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ก็จะจัดสรรงบประมาณมาให้พัฒนาหมู่บ้าน โดยเน้นการใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอีกทางหนึ่ง มีผู้รับผิดชอบในการทำงาน คือ นายอรรถพล กันทาคำ และนายวันดา เมธาคำ ซึ่งเป็นตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านแปะ

หน่วยธุรกิจในการดูแลของ อบต. บ้านแปะ ประกอบด้วย ปิมน้ำมัน ๓ หัวจ่าย ๑ แห่ง ปิมน้ำมัน ๒ หัวจ่าย ๒ แห่ง ปิมน้ำมัน ๑ หัวจ่าย ๓ แห่ง โรงงานอุตสาหกรรม-โรงโม่หิน ๓ แห่ง โรงสีข้าว ๘ แห่ง ท่าทราย ๑ แห่ง และฟาร์มไก่ขนาดใหญ่ (๖,๐๐๐ ตัว) ๒ แห่ง

ความดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในตำบลบ้านแปะมีสถานีตำรวจ ๒ แห่ง ที่ใกล้คือสถานีตำรวจภูธรอำเภอฮอด ส่วนสถานีตำรวจภูธรอำเภอจอมทองจะเป็นพื้นที่รับผิดชอบแต่อยู่ห่างราว ๓๐ กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีสถานีตำรวจชุมชนตำบลชุมชนตำบลบ้านแปะ และศูนย์ อป.พร. รับผิดชอบตำบลบ้านแปะ

มวลชนจัดตั้งในตำบลบ้านแปะ ประกอบด้วย ลูกเสือชาวบ้าน ๑ รุ่น อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อป.พร.) ๒ รุ่น ๆ ละ ๕๐ คน จะจัดตั้งเพิ่มอีกในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และตำรวจชุมชนประจำตำบล ๔ นาย

๒.๒) กลุ่มในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.)

หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.๒๕๒๒ การบริหารหมู่บ้าน อพป. ถือเอาหมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่เป็นหลัก มีหน้าที่ในการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยุบเลิกหมู่บ้าน อพป. กระทำโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย ถูกจัดตั้งขึ้นมาในสมัยที่ประเทศไทยเผชิญกับสถานการณ์ก่อการร้าย โดยมีกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดตั้ง ในการประสานงานอำนวยการกำกับดูแลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ในยุคสมัยแรกมีการจัดตั้งโครงการ

อพป. ขึ้นมา เพราะเหตุที่มีการแพร่ขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่
ทุรกันดารห่างไกล ซึ่งอาจเป็นแหล่งอาศัยแทรกซึมเพราะการเข้าไปบริการของรัฐยังไม่ทั่วถึง

ชุมชนบ้านแปะได้รับเลือกเป็นหมู่บ้าน อพป. เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ มีนายซอน กันทายวง
เป็นประธาน ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุน ๑๕๗,๖๕๐ บาท และได้ดำเนินกิจกรรมจัดซื้อ
ปุ๋ยมาจำหน่ายให้สมาชิก

๒.๓) กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

๑. นายซอน	กันทายวง	ผู้ใหญ่บ้าน	ประธาน
๒. นายพิสูจน์	พรมปัญญา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	กรรมการ
๓. นายเฉลิม	ไชยวรรณ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	กรรมการ
๔. นายจันทร์ทิพย์	วิสุทโธ	ผสส.	กรรมการ
๕. นายสุจี	ปันตาแหลม	อบต.	กรรมการ
๖. นายเสาร์แก้ว	แสงคุณ		กรรมการ
๗. นายจันดา	เมธาคำ		กรรมการ
๘. นายเกษม	กันทาอินทร์		เลขานุการ

ในหมู่บ้านบ้านแปะประกอบคณะกรรมการหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน ๘ คณะ
ได้แก่

๑) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข เป็นหน่วยตรวจตราด้านการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ
สุขภาพอนามัยของสมาชิกในหมู่บ้าน และจะเป็นกลุ่มประสานงานกับองค์กรภายนอกที่จะเข้ามา
ช่วยดูแลของการตรวจโรคในแต่ละปีหรือบางโอกาสตามความจำเป็น โดยมีพ่ออุดม ไชยวรรณ
เป็นหัวหน้าคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๒) คณะกรรมการฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม เป็นแกนนำในด้านการศึกษาและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นของตนเองตามทำเนียบประเพณีของบรรพบุรุษที่ทำมาตั้งแต่อดีต และนอกจากนี้ยังร่วมกับ
โรงเรียนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชุมชนของตนเอง โดยมีนายสมขาล ฉันทะวงศ์ เป็นหัวหน้า
คณะกรรมการฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๓) คณะกรรมการฝ่ายสวัสดิการสังคม เป็นหน่วยงานในการพัฒนาถนนหนทางตลอด
การจัดงานภายในหมู่บ้านจัดสถานที่ สร้างตกแต่งของงานและยังช่วยเหลือกับคนที่ขาดปัจจัยเรื่อง
ที่พักอาศัย ภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ขาดแคลนน้ำดื่ม อาหารต่างๆ และเป็นผู้ประสานงานกับ
ทางราชการให้มาช่วยเหลือและเรื่องอุปโภคบริโภคเท่าที่จำเป็นของหมู่บ้าน โดยมีนายวินัย สายสมบัติ
เป็นหัวหน้าคณะกรรมการฝ่ายสวัสดิการสังคม มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๔) คณะกรรมการฝ่ายการปกครอง เป็นหน่วยงานจัดระเบียบหมู่บ้าน สืบสวนบุคคล คนที่เข้ามาภายในบ้าน ตรวจตราเข้าเวรยามกันบนถนนรอบบ้านตลอดถึงการจัดงานประจำปีกลุ่มนี้ จะดูแลความสงบในงาน และสะสางคดีตามความเหมาะสมหรือในกรณีรุนแรงก็จะจับส่งเจ้าหน้าที่ ดำรวจตัดสินตามกฎหมายบ้านเมืองต่อไป โดยมี นายบุญชู อุ๋นใจละ เป็นหัวหน้าฝ่ายปกครอง มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๕) คณะกรรมการฝ่ายพัฒนา เป็นหน่วยงานพัฒนาหมู่บ้านให้มีความสะอาด ทางเข้าหมู่บ้าน ตลอดเส้นทางรอบหมู่บ้านให้มีความปลอดภัยของการใช้ถนน และด้านสาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า การจัดขยะหมู่บ้าน ให้มีความสะอาดให้ถูกหลักอนามัย โดยมี นายวิเชียร เป็นประธาน เป็นคณะกรรมการหัวหน้าฝ่ายพัฒนา มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๖) คณะกรรมการฝ่ายป้องกัน หน่วยงานนี้เป็นฝ่ายป้องกันภัยอันจะเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน โดยมีการวางมาตรการดูแลความปลอดภัย เป็นเวรยามในหมู่บ้าน โดยมีการตั้งป้อมยามที่ทางเข้าหมู่บ้าน โดยมี นายสมหมาย อุ๋นใจละ เป็นหัวหน้าฝ่ายป้องกัน มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๗) คณะกรรมการฝ่ายสงเคราะห์ เป็นหน่วยประสานงานส่งข่าวต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้รู้ และยังสงเคราะห์สมาชิก เนื่องในงานต่าง ๆ ดิถีประกาศข่าว มีการประชาสัมพันธ์ทางกระจายเสียงของวาระการประชุมผู้นำหมู่บ้าน โดยมี นายเนือง ใจวัน เป็น หัวหน้าฝ่ายสงเคราะห์มีกรรมการร่วมงาน ๗ คน

๘) คณะกรรมการฝ่ายการเงิน-คลัง หน่วยงานนี้มีส่วนเก็บเงิน บริหารจัดการเงินในหมู่บ้านตรวจสอบกองทุนต่าง ๆ แจ่งรายรับ รายจ่าย และดูแลบัญชีการเงินทุกอย่าง ให้มีความถูกต้องตามความเป็นจริง มีระบบแบบแผนที่ดีและเกิดความยุติธรรม ของการเบิกเงินมาใช้งานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยมีพ่อผวน ตาบุญใจ เป็นหัวหน้ากรรมการฝ่ายการเงินการคลังมีผู้เป็น กรรมการร่วมงาน ๗ คน

๒.๔) กลุ่มผู้นำ

ผู้นำในชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำโดยธรรมชาติ ได้แก่

๒.๔.๑) ผู้นำที่เป็นทางการ

พ่อหลวงซอน กันทายวง ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านแปะให้ความนับถือและมั่นใจว่าจะนำพาหมู่บ้านสู่การพัฒนา เพราะผู้ที่มีความทุ่มเทตั้งใจและกายมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานอยู่ตลอดเวลา และได้เสนอให้มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน เพื่อไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภคและการเกษตร จากสอบถามชาวบ้านทั่วไป พบว่า ได้รับความเคารพนับถือในการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต่างได้เป็นอย่างดี

นาย ชอน นามสกุล กันทายวง อายุ ๖๒ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่อยู่ปัจจุบัน ๔๑ บ้านแปะ หมู่ ๔ ตำบลบ้านแปะ วุฒิกการศึกษา ป.๔ เคยบวชเรียนสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาชั้นตรี

ประสบการณ์การทำงาน

๑. การต่อต้านเรื่องการสร้างอ่างเก็บน้ำของชุมชนพื้นที่สูงบุกรุกป่าบุคคลบางกลุ่มที่อยู่บนภูเขาเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่คนพื้นราบไม่เห็นด้วยก็เลยต่อต้านกันมาจนทุกวันนี้

๒. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

ผลงานและวุฒิบัตรที่ได้รับ คือเผยแพร่วิธีความรู้ในเรื่องกฎหมายแก่ประชาชนเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน จากการสอบถามปัญหาในปัจจุบัน พบว่ามีความขัดแย้งในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เพราะยังไม่มีมาตรการอย่างชัดเจน เนื่องจากพื้นที่ป่าครอบคลุมหลายเขตพื้นที่และมีหน่วยงานราชการดูแล แต่ยังมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาคือไป เพื่อให้เป็นป่าชุมชนที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๒.๔.๒) ผู้นำโดยธรรมชาติ

พระครูนิกร จิตตปัญโญ เจ้าอาวาสวัดบ้านแปะเป็นพระภิกษุที่ชาวบ้านแปะให้ความเคารพนับถือและให้การยอมรับเป็นอย่างมาก เนื่องจากท่านพระครูนิกรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน นอกจากนี้ ท่านพระครูยังเป็นผู้นำทางจิตใจของทั้งชาวบ้านแปะและหมู่บ้านใกล้เคียงในด้านการพัฒนาชุมชน ท่านพระครูนิกรยังเป็นหัวแรงสำคัญในการให้การอบรมจริยธรรมคุณธรรมให้แก่เด็กนักเรียน ในทางภิกษุสงฆ์ ก็มีตำแหน่งเป็นครูสอนมัธยมศึกษา-บาลี และพระปริยัติศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ สามเณร ตลอดทั้งยังเป็นผู้นำพัฒนาชุมชนให้มีความสงบสุข ตั้งอยู่ในศีลธรรม

พระครูนิกร ฉายา จิตตปัญโญ นามสกุล แสนคำเพี้ย อายุ ๓๗ ปี พรรษา ๑๘ เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ภูมิลำเนาเดิม บ้านแปะ บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๔ ตำบลบ้านแปะ มีพี่น้องร่วมสายโลหิตจำนวน ๓ คน เป็นบุตรคนที่ ๓

ภาพ ๖.๖ พระครูนิกร จิตตปัญโญ

บรรพชาเมื่ออายุ ๑๓ ปี ณ วันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ณ วัดบ้านแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พระอุปฌาย์ คือ พระครูสิริปัญญานันท อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๐ ปี วันที่ ๕ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ พระอุปฌาย์ คือ พระครูดวงคำ ถาวโร

วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบ้านแปะ เจ้าคณะตำบลบ้านแปะ เขต ๑

ผลงานที่ได้รับ ได้แก่ สักดาส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันวิสาขบูชา ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สักดาส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันอาสาฬหบูชาปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นวิทยากรอบรมพัฒนาจริยธรรมคุณธรรมโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๙๕ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ ศูนย์การศึกษาวัฒนธรรมล้านนา เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ การอบรมการวิจัยในชั้นเรียนและการประกันคุณภาพการศึกษา ปี พ.ศ. ๒๕๔๖

บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนมานับตั้งแต่อดีต โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดำรงสถานภาพและบทบาทในหลายด้าน อาทิ

๑. บทบาทด้านการศึกษาและขัดเกลากายทางสังคม การจัดกิจกรรมให้ความรู้และสอนจริยธรรมแก่เยาวชนในชุมชน เช่น การจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในช่วงปิดเทอม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเดือนเมษายนของทุกปี การสอนหนังสือในโรงเรียนปริยัติธรรม และการอบรมคุณธรรมในโรงเรียนของชุมชน

๒. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ เช่น การอบรมการเจริญสมาธิภาวนา ได้แก่ การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม ทำวัตรสวดมนต์ ในวันธรรมสวนะแก่อุบาสกอุบาสิกาที่มานอนวัดกับเยาวชนลูกหลาน

๓. บทบาทด้านการพัฒนาศาสนสถาน เช่น การบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานภายในวัด

๔. บทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

๕. บทบาทด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมของชุมชน ตลอดจนการจัดกิจกรรมในวัดสำคัญของชาติ เช่น วันแม่แห่งชาติ วันปิยมหาราช ๒๓ ตุลาคม และกิจกรรมวันที่ ๕ ธันวาคมหาราช เป็นต้น

๖. บทบาทในการพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เช่น การช่วยเหลือการก่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น ศาลาประชุม ศาลาพักร้อน

๗. บทบาทในศาสนกิจ ได้แก่ การทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา เป็นที่พึ่งทางด้านจิตวิญญาณแก่ชาวบ้านในชุมชน และการปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

ภาพ ๖.๗ การปฏิบัติธรรมในวันปิยมหาราช

๒.๔.๓) องค์การสงเคราะห์และวัฒนธรรม

กลุ่มองค์กรที่มีความสำคัญคือ องค์กรที่มีลักษณะเป็นองค์กรสงเคราะห์และองค์กรที่พัฒนาขึ้นมาจากกลุ่มทางวัฒนธรรมในชุมชน กลุ่มเหล่านี้มีแนวโน้มการรวมกลุ่มมาจากสำนักกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นความคิดริเริ่มจากชุมชนเอง แล้วต่อมาอาจได้รับการส่งเสริมการจัดตั้งเป็นองค์กรโดยภาครัฐ หรือบางกลุ่มเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งจากรับโดยตรง แต่มีลักษณะมุ่งให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการดูแลสงเคราะห์ประชากรในวัยพึ่งพิงให้มีกิจกรรมและ

เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนางานของชุมชน เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือตนเอง อีกทั้งยังเพิ่มความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มสงเคราะห์ชุมชนมีหลายกลุ่ม อาทิ

๑. กลุ่มกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อระดมเงินไปช่วยเหลือญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิต ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระให้ญาติของผู้เสียชีวิตกองทุนนี้เป็นกองทุนที่ชาวบ้านในตำบลบ้านแปะได้จัดตั้งขึ้นโดยที่มีการจัดเก็บเงินฌาปนกิจ ๑๐ บาท ต่อครอบครัวโดยจะเสียเท่ากันหมดทั้ง ๒๐ หมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจในหมู่บ้านแปะนี้มีสมาชิก ๑๖๔ ครอบครัว นายชอน กันทาขวง เป็นประธานกลุ่ม

๒. กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุนี้เป็นองค์กรที่เพิ่งจะมีการรวมกลุ่มก่อตั้งขึ้นมาได้ไม่นานนัก มีนายคำป็น มูลเรือน เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด ๑๑๗ คน โดยเป็นการนับเฉพาะผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป

๓. กลุ่มสตรีแม่บ้าน ก่อตั้งในปี พ.ศ.๒๕๓๔ มีวงเงิน ๑๕๗,๖๕๐ บาท มีสมาชิก ๑๖๔ ครอบครัว มีนางสำริ คำเขียว เป็นประธาน ปัจจุบันนำเงินทุนไปให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มทำหมอน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๔. กลุ่มเยาวชน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการจัดตั้งขึ้นมาเป็นผู้ประสานงานในการทำกิจกรรมในหมู่บ้าน การแข่งขันกีฬาต่าง ๆ และเล่นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับหมู่บ้านใกล้เคียง และเป็นการเสริมสร้างให้เยาวชนของหมู่บ้านได้ช่วยงานหมู่บ้านหรือมีส่วนร่วมของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งมีบทบาทของตนเองอยู่อย่างเต็มที่ โดยเยาวชนกลุ่มนี้มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา แต่ยังขาดอุปกรณ์บางอย่างที่เอื้ออำนวยและเป็นอุปสรรค ขาดผู้ที่จะให้การสนับสนุนผลักดันให้กลุ่มนี้แสดงกำลังของตนให้กับหมู่บ้านแปะ โดยมี นายพงศกร สุการมณ เป็นแกนนำเยาวชนที่มีการแต่งตั้งขึ้น โดยการเลือกตั้งจากสมาชิกในกลุ่ม มีจำนวนสมาชิกกลุ่ม ๑๐๐ คน

ปัญหาและอุปสรรคต่อการทำงานของกลุ่มเยาวชน จากการสอบถาม นายพงศกร สุการมณ พบว่า หลายปีที่ผ่านมามีปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนหมู่บ้านแปะ คือ ปัญหาขาดแคลนเงินในระบะเวลานั้นมีการค้าขายและเสพยา มีการซื้อขายกันในหมู่บ้านและนอกพื้นที่ จนเกิดเป็นปัญหาหนักในหมู่บ้านจนถึงในปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ รัฐบาลมีมาตรการเด็ดขาดในการทำสงครามต่อสู้กับยาเสพติดทุกชนิด จึงมีการจับกุมผู้กระทำความผิด และควบคุมผู้เสพเข้ารับการรักษาในสถานสงเคราะห์และบำบัดรักษาจนหาย จึงทำให้ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนละเลิกยาเสพติดและมีการรวมกลุ่มกันเล่นกีฬาหลายชนิด เช่น ฟุตบอล ตะกร้อ ปิงปอง เทนนิส การเดินแอโรบิก และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเล่นกันตามโอกาส

สิ่งที่ต้องการของเยาวชน ต้องการให้ผู้ใหญ่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกลุ่มเยาวชนที่จะทำงานเพื่อหมู่บ้านและสร้างสรรค์ในรูปแบบหรือกิจกรรมของตนเองบ้าง และขาดพื้นที่ในการจัดกิจกรรม อุปกรณ์ของกีฬา เสื้อประจำกลุ่ม เครื่องดนตรีงบประมาณในการใช้จ่ายในการทำกิจกรรม การเดินทางเข้าค่ายสัมพันธต่าง ๆ ฯลฯ

๕. กลุ่มในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.)

หลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๖ ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) ระยะที่ ๑ (๒๕๓๖-๒๕๔๐) โดยมอบให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ จำนวน ๑๘,๖๐๘ หมู่บ้าน ในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา อันดับ ๑ ตามข้อมูล กขช.๒ ค ปี ๒๕๓๓ ผลจากการดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ระยะที่ ๑ เป็นที่น่าพอใจ คณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๐ เห็นชอบในหลักการของโครงการ กข.คจ. ระยะที่ ๒ ปี ๒๕๔๑ - ๒๕๔๔ จำนวน ๒๘,๐๓๘ หมู่บ้าน โดยดำเนินการในหมู่บ้านที่มีครัวเรือนยากจนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท/คน/ปี ตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี ๒๕๓๕

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อกระจายโอกาสให้คนยากจน ระดับครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมายมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้

๒. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หรือมากกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท/คน/ปี

ในชุมชนบ้านแปะ มีการก่อตั้งโครงการและกลุ่มเมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๔๔ มีนายชอน กันทาหวง เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน ๒๘๐,๐๐๐ บาท ปัจจุบันให้สมาชิกกู้ยืมเงินลงทุน

๖. กลุ่มสาธารณสุขและอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.)

องค์กรของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตั้งขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๗ มีเงินทุนหมุนเวียน ๕,๔๐๐ บาท เป็นการทำงานด้วยความสมัครใจ ไม่มีการเลือกตั้งหรือบังคับ มีหน้าที่ช่วยประสานงานระหว่างหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับสาธารณสุข เช่น เข้ารับความรู้ ฝึกอบรม นำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้กับชุมชนรวมทั้งการลงปฏิบัติงานตามนโยบาย ปัจจุบันได้จัดให้มีผู้ยืมแก่สมาชิกกลุ่ม มีรายชื่อคณะกรรมการอาสาสมัครประจำหมู่บ้านแปะ

๑. นายอุดม	ไชยวรรณ	หัวหน้า
๒. นายพิชัย	ฟูเอ็ง	รองหัวหน้า
๓. นายสมเดช	กามาเบ็ญ	สมาชิก
๔. นายวีรชนแก้ว	อุ้นใจละ	สมาชิก

๕. นายทองอินทร์ ศรีวิชัยคำ สมาชิก

๖. นายทา ชมพูนศรี สมาชิก

๗. นายสิวกร กุมบัว สมาชิก

มีโครงการร่วมกับสถานีนามัยบ้านแปะ เพื่อการส่งเสริมดูแลสุขภาพ ดังนี้

ภาพ ๖.๘ สถานีอนามัยห้วยทราย

๑) โครงการเมืองไทยเข้มแข็ง หรือเมืองไทยแข็งแรง ทั้งนี้ก็ประกอบไปด้วยทางด้านร่างกายสุขภาพ อาหารการกินและการคุ้มกันโรคภัยไข้เจ็บและที่สำคัญที่ถือว่าเน้นหนักนั้นก็คือการส่งเสริมการออกกำลังกายประชาชนในหมู่บ้านอย่างน้อยร้อยละ ๕๐ จะต้องออกกำลังกายให้ได้ตามเกณฑ์ก็คือว่า ประชาชนมีอายุตั้งแต่ ๖ ปีขึ้นไปร้อยละ ๕๐ เปอร์เซนต์จะต้องออกกำลังกายในการออกกำลังกายนั้นในสัปดาห์หนึ่งต้องไม่ต่ำกว่า ๓ ครั้งและครั้งละ ไม่ให้ต่ำกว่า ๓๐ นาที

๒) โครงการอื่นๆ ก็เช่น To be number one เป็นการส่งเสริมสุขภาพร่างกายและปลอดภัยเสพติดเป็นเรื่องสำคัญและเป็นหลักเบื้องต้นของโครงการนี้ และเป็นการส่งเสริมความสามัคคี

๓) โครงการบัตรทอง เป็นการรักษายาบาลประชาชนในกรณีพิเศษ ซึ่งทางราชการให้การสนับสนุน โดยสถานพยาบาลจะทำการรักษาผู้ป่วยที่มาใช้บริการ เหมือนผู้รับบริการทั่วไปแต่มีสิทธิพิเศษในด้านค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล หากสถานพยาบาลไม่สามารถทำการรักษาให้หายได้ ก็จะทำการส่งผู้ป่วยไปสถานพยาบาล ระดับอำเภอ และสถานพยาบาลระดับจังหวัดต่อไป

๔) การประชาสัมพันธ์ สถานที่ให้บริการได้ประสานงานกับชุมชนในเขตรับผิดชอบโดยผ่าน อาสาสมัครหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนในด้านการให้ความรู้ทางด้านสุขอนามัยการรักษาโรค การรณรงค์ป้องกันและการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน

๕) โครงการส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก สถานบริการได้ให้บริการฝากท้องสำหรับผู้ตั้งครรภ์ รวมไปถึงการตรวจเชื้อโรค ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่แม่และลูกได้ในครรภ์ ให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง และการตรวจเลือดเพื่อเป็นการป้องกันโรคที่ก่อให้เกิดอันตรายจากแม่ไปสู่ลูก เช่น ความเข้มข้นของฮีโมโกลบินส์ หรือความเข้มข้นของเลือด โรคทาลัสซีเมียและโรคเอดส์

๖) การวางแผนครอบครัว หรือการควบคุมการมีบุตรก่อนความพร้อม ความมั่นคงของครอบครัว โดยการมีการควบคุมอยู่หลายวิธี เช่นการใช้ยาคุมกำเนิด ซึ่งมีความนิยมอย่างแพร่หลาย การใช้ถุงยางอนามัย ซึ่งเป็นการป้องกันการมีบุตรได้ในแต่ละครั้งของการมีเพศสัมพันธ์ รวมไปถึงการทำหมัน การฉีดยาคุมกำเนิด การใช้ห่วงคุมกำเนิด โดยผู้มาใช้บริการสามารถเลือกวิธีคุมกำเนิดตามความต้องการ

๗) การรณรงค์โทษของยาเสพติด สถานพยาบาลได้ร่วมกับผู้นำชุมชนในเขตบริการและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอได้ให้ความรู้ของยาเสพติดแก่เด็กนักเรียนและเยาวชน รวมไปถึงประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ทราบถึงผลกระทบและอันตรายของยาเสพติด

โดยสรุป กลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านแปะมีอยู่จำนวนหลายกลุ่มและมีความหลากหลายในบทบาทหน้าที่ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ

- ๑) กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ
- ๒) กลุ่มองค์กรทางการเมือง และ
- ๓) กลุ่มองค์กรสงเคราะห์และวัฒนธรรม

สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะสังกัดกลุ่มองค์กรมากกว่าหนึ่งองค์กรขึ้นไป ลักษณะของกลุ่มสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) กลุ่มที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม กลุ่มประเภทนี้สามารถดำรงองค์กรอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก
- ๒) กลุ่มที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มหรือจัดตั้งโดยภาครัฐ ความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ด้าน คือ

๒.๑) ปัจจัยภายนอก โดยมีภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน แหล่งเงินทุนในชุมชน หรือเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง

๒.๒) ปัจจัยภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ทั้งนี้การที่จะดำรงองค์กรอยู่ได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ผ่านมาของชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การพัฒนา” ของภาครัฐ ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญในการสร้างวิถีคิดแก่สมาชิกในองค์กรชุมชนก่อน แล้วถ่ายทอดลงสู่วิถีคิดของสมาชิกในครอบครัวต่อไป

๖.๒ สถานการณ์ปัญหาหาเสพติดในชุมชน

สถานการณ์ปัญหาหาเสพติด สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงใหญ่ๆ คือ

- ๑) ช่วงก่อนสถานการณ์ปัญหาหาเสพติด
- ๒) ช่วงระหว่างสถานการณ์ปัญหาหาเสพติด
- ๓) ช่วงหลังสถานการณ์ปัญหาหาเสพติด

๑) ช่วงก่อนสถานการณ์ปัญหาหาเสพติด

สภาพชุมชน ก่อนปี พ.ศ.๒๔๙๕ ชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่อย่างค่อนข้างเป็นอิสระพอสมควร จากการถูกรอปรงำโดยอำนาจรัฐ และสามารถจัดการกับระบบเศรษฐกิจของตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยยังยึดพึ่งพิงอยู่กับทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตถูกผลิตขึ้นเพื่อสนองต่อความจำเป็นในครัวเรือนมากกว่าผลิตเพื่อขาย และใช้แลกเปลี่ยนซื้อขายกันระหว่างชุมชนใกล้เคียงหรือในเมือง เมื่อต้องการปัจจัยยังชีพอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตได้ในชุมชนหรือการเก็บต้นทุนไว้ใช้จ่ายในยามข้าวขาดหมากแพง

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๕ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชสู่เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลังจากชุมชนหมู่บ้าน ได้ถูกผนวก รวมเข้าสู่ศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในปี พ.ศ.๒๔๙๓ หน่วยราชการได้เข้าสู่หมู่บ้าน โดยกระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามาสร้างโรงเรียนบ้านแปะ ได้อาศัยศาลาวัดบ้านแปะเป็นที่เรียนหนังสือของชาวบ้านและนักเรียน เปิดการเรียนการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ.๒๔๙๓ ต่อมาปี พ.ศ.๒๔๙๖ จึงได้ย้ายมาตั้งในเนื้อที่ในปัจจุบัน และได้มีการก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ.๒๕๒๔ จึงได้มีโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ การต่อสายไฟฟ้า ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ทำให้ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้เป็นครั้งแรก ส่วนการก่อสร้างถนนอัดดินลูกรังนั้นก็มีมานานแล้ว

ดังนั้นในช่วงก่อน พ.ศ.๒๕๐๐ เล็กน้อยจนถึง พ.ศ.๒๕๒๕ ถือเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เข้ามาพร้อมกับกระแสการพัฒนาที่เชื่อว่าจะนำไปสู่ความเจริญและความทันสมัยของชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นกลไกที่ถูกปลูกฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวชุมชนเรื่อยมา ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการพัฒนา การก่อสร้างพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นหัวข้อใหญ่ในการประชุมสนทนาเหนือการพัฒนาในด้านอื่น ๆ และเป็นเหตุผลที่เชื่อว่า การพัฒนาทางด้านนี้ มีความเป็นกลางหรือมีผลดีมากกว่าที่จะส่งผลกระทบหรือจะเป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน

ในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๒๕ หน่วยงานราชการได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ด้านโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านมากขึ้น โดยผ่านโครงการการสร้างงานในชนบท (กศช.) โครงการ เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ทำให้การติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากขึ้น ดังนั้นภายในชุมชนจึงเริ่มมี ความตื่นตัวในการติดต่อกับสังคมภายนอก มีการโยกย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง และที่สำคัญคือ การโยกย้ายแรงงานสู่ตลาดแรงงานต่างประเทศ เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ประกอบกับการมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๔ ทำให้ชาวบ้านเริ่มซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก ประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้ามากขึ้นตามลำดับ และนำรายได้บางส่วนไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจาก ตลาดภายนอก และปรับปรุงสร้างที่อยู่อาศัย

หลังจากนั้น ปี พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นต้นมา เริ่มมีการปลูกพืชทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ลำไย และการเกษตรที่เคยใช้เพียงเทคโนโลยีพื้นบ้านในการผลิต ได้เปลี่ยนไปสู่การใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ ส่วนในด้านการทำนาได้มีการปรับเปลี่ยนสายพันธุ์ข้าวตามคำแนะนำของเกษตรประจำ ตำบล และการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเสริมรายได้นอกฤดูกาลในพื้นที่นา เช่น ถั่วเหลือง กระเทียม หอมแดง ทำให้การใช้ที่ดินมีความเข้มข้นมากขึ้น เพราะมีวงจรการผลิตตลอดทั้งปี เริ่มจากปลูก ข้าวในเดือนสิงหาคม เก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน และปลูกถั่วเหลือง กระเทียม หรือ หอมแดงในเดือนพฤศจิกายน เก็บเกี่ยวเดือนกุมภาพันธ์ หลังจากปลูกถั่วเหลือง หอมแดงต่อจนครบ เดือนสิงหาคม แล้วกลับมาปลูกข้าวอีกครั้ง ทำให้ดินถูกใช้อย่างเข้มข้น การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ให้ ความสำคัญกับการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ชาวบ้านจึงหันมาใช้เทคโนโลยีการผลิต เช่น รถไถ เครื่อง สูบน้ำ ปุ๋ย และสารเคมี ในช่วงนี้ต้นทุนในการผลิตจึงต้องซื้อหรือจ้างเกือบทั้งหมด ประกอบกับ ที่ดินมีความจำเป็นต่อการผลิตมากยิ่งขึ้น การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินตลอดถึงการขยับขยายที่ทำ กินเริ่มเป็นปัญหาขัดแย้งทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชนและรวมไปถึงความขัดแย้งกับรัฐในปัญหา เกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่เขตป่าอุทยาน

เมื่อที่ดินมีการใช้อย่างเข้มข้นตลอดทั้งปีและนานปี ผนวกกับมีการใช้สารเคมีและ ปุ๋ยเคมี ทำให้ดินเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็ว ดินเป็นกรด ทำให้ผลผลิตขาดคุณภาพและมีจำนวน น้อยลง การเข้ามาของพ่อค้าคนกลาง และความผกผันของเศรษฐกิจจากภายนอกที่ไม่สามารถ ควบคุมได้ ทำให้เกษตรกรขาดทุนจากการผลิต เป็นเหตุให้ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้ในการลงทุนการ ผลิตในปีต่อไป เมื่อปีต่อไปประสบปัญหาขาดทุนอีก หนี้สินทบต้นทบดอกหลายปีไม่สามารถใช้ คืนได้ เป็นเหตุให้ต้องเดินทางออกนอกชุมชนเพื่อไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง เพื่อนำเงินทุนมา ใช้หนี้สิน มาลงทุนใหม่และหวังว่าจะสามารถมีรายได้มาชดเชยฐานะของครอบครัวในอนาคต ซึ่ง ความไม่แน่นอนนี้ต้องแลกกับความเสี่ยงจากการทำงานมากมาย ในปี พ.ศ.๒๕๒๗ รัฐได้เข้ามา

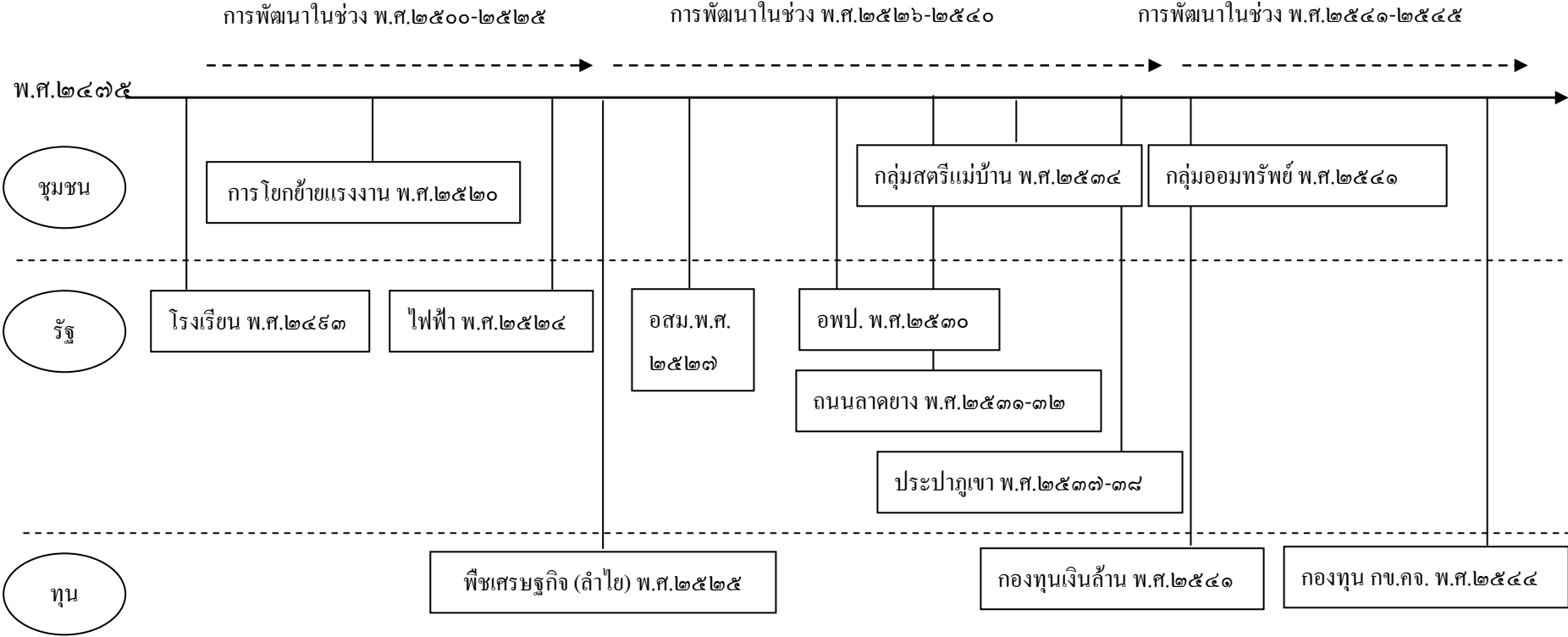
จัดตั้ง อสม. และ อพป. ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ เพื่อสนับสนุนนโยบายการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ โดยการผนวกรวมหมู่บ้านให้เป็นส่วนหนึ่งของความเข้มแข็งภาครัฐ

ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๑-๒๕๓๒ จึงได้มีการพัฒนาถนนอัดดินลูกรังเป็นถนนลาดยางมะตอย เพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนในการดึงดูดทรัพยากรจากหมู่บ้านให้เข้าสู่ตัวเมืองได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้นเมื่อมองขึ้นไปในระดับเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและภูมิภาค นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕ เป็นต้นมา อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเทศในแถบตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ มีการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) มีการเกิดขึ้นของสังคมโลกไร้พรมแดน เศรษฐกิจเสรีไร้พรมแดนหรือเรียกว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) เนื่องจากการเร่งการพัฒนาและการทำงานหนักอย่างไม่หยุดหย่อนของประชากร เพราะแรงบีบบังคับทางเศรษฐกิจ ความอ่อนล้าทางวัฒนธรรม และความเข้มแข็งของชุมชนแสดงผลชัดเจนมากขึ้น ความเสื่อมถอยของศีลธรรมและจารีตประเพณี ถูกกลืนเปลี่ยนจากการที่ชุมชนต่างเปลี่ยนแปลงค่านิยมใหม่ และการไหลบ่าของวัฒนธรรมจากภายนอก วัยรุ่นหนุ่มสาวย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพการงานและศึกษาเล่าเรียน ชนบทขาดแรงงานในวัยแรงงานจำนวนมาก พิษเชิงพาณิชย์เป็นรายได้หลักของชุมชน และมีหนี้สินผูกพันรายได้ของครัวเรือนไม่สอดคล้องกับรายจ่ายที่สูงขึ้น รัฐจึงต้องหันมาสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้หญิง ซึ่งครั้งหนึ่งในกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจสมัยใหม่มองว่าเป็นเพียงแรงงานฟุ้งฟิง เนื่องจากรายได้หลักของครอบครัวส่วนใหญ่ได้มาจากแรงงานชาย ทำให้เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มสตรีแม่บ้านขึ้น และในชุมชนบ้านแปะได้จัดตั้งกลุ่มสตรีแม่บ้านในปี พ.ศ.๒๕๓๔ เพื่อการรวมกลุ่มประกอบอาชีพหารายได้ให้กับครอบครัว รวมทั้งการสนับสนุนแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคในชุมชน และได้จัดสร้างระบบประปาภูเขาในปี พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๓๘ และในที่สุดปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ระบบเศรษฐกิจประเทศไทย รวมไปถึงเศรษฐกิจระดับโลกก็ได้ประสบความชะงักงันครั้งใหญ่ เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมฟองสบู่ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาการทุนนิยมที่ชักนำให้เศรษฐกิจประเทศไทยเข้าสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.๒๕๔๐ ก่อให้เกิดหนี้สินมากมายมหาศาล จนต้องนำพาเศรษฐกิจไทยเข้าสู่การโอบอุ้มของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) สถานการณ์นี้ได้ส่งผลกระทบรุนแรงลงไปถึงระดับชุมชนหมู่บ้าน เพราะชุมชนหมู่บ้านได้ถูกผนวกรวมเข้าสู่วังวนของกระแสการพัฒนาแบบแผ่มาตั้งแต่ต้น หลังวิกฤตทางเศรษฐกิจ แรงงานในเมืองกลับเข้าสู่ชุมชนชนบท การค้าขายผลผลิตทางการเกษตรถูกกระทบกระเทือน ทำให้รายได้ที่คาดหวังหดหายไป หนี้สินที่ค้างชำระกลายเป็นปัญหาเรื้อรังต่อเนื่อง ภาครัฐยืนยันแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างเข้มแข็ง ปรับลดขยายการค้าชำระหนี้สินที่มีต่อรัฐแก่เกษตรกร และการช่วยเหลือโอบอุ้มประชากรระดับรากหญ้าในรูปกองทุน

ต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินล้าน ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ และการจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ประจำหมู่บ้านในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน การจัดตั้งกองทุน กข.คจ. ในปีพ.ศ.๒๕๔๔ พร้อม ๆ กับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับบน ทำให้ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ต้องประสบกับปัญหาล้มละลาย และเป็นที่น่าสังเกตว่า ปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้า ได้เพิ่มระดับความรุนแรงและความเข้มข้นของปัญหามากขึ้น เปิดช่องว่างให้ผู้มีอิทธิพลที่ทำงานผิดกฎหมายทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นอาศัยสถานการณ์ในการหารายได้จากการค้าขายยาเสพติด ผนวกกับมีปัจจัยส่งเสริมให้เกิดผู้เสพและผู้ค้ารายย่อยจำนวนมากในชุมชนชนบทหันมาจำหน่ายซื้อขายยาเสพติด และผู้เสพกลุ่มหลักก็คือกลุ่มวัยรุ่นเยาวชน และการค้าขายยาเสพติดยังกลายเป็นแหล่งรายได้ที่ล่อใจให้เชื่อว่าจะช่วยพุงและยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองได้ในชุมชน ทำให้รัฐตัดสินใจใช้มาตรการที่รุนแรงในการแก้ไขปัญหา ถึงแม้ปัญหายาเสพติดจะคลี่คลายบ้างแล้วในปัจจุบัน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์อะไรที่ชี้ชัดว่าจะไม่เกิดขึ้นอีกในอนาคตอันใกล้ เพราะมาตรการนี้ยังเป็นการแก้ปัญหาโดยภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การแก้ปัญหาโดยชุมชนเองยังอยู่ในระหว่างการทบทวนทั้งในด้านการตระหนักรู้ถึงตัวปัญหาและวิธีการในการแก้ปัญหา และมีสัญญาณบ่งชี้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความตื่นตัวในการตระหนักรู้ และหาวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพราะติดยึดมั่นอยู่กับการแก้ปัญหาโดยมีภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือและควบคุมอยู่ตลอดเวลา เป็นผลมาจากการถูกขัดเคืองและมีประสบการณ์เรียนรู้เช่นนี้ นับตั้งแต่ก่อนและหลัง พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา

ดังนั้นการเข้ามาของกระแสการพัฒนาและการติดต่อกับสังคมภายนอก ตามลำดับเวลาเป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามากำหนดทิศทางของชุมชนหมู่บ้าน รวมไปถึงการเลื่อมสอนทางพฤติกรรมและการครอบงำทางความคิด สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งให้ชุมชนหมู่บ้านขาดความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง และไม่เข้าใจสาเหตุปัญหาที่แท้จริงที่เคลือบแฝงมากับการพัฒนาที่เข้ามาโดยรัฐและทุนจากภายนอก

แผนผัง ๖.๑ แสดงช่วงเวลาการเข้ามาของกระแสการพัฒนาและการติดต่อกับสังคมภายนอก

๒) ช่วงระหว่างสถานการณ์ปัญหาเสพติด

กรอบในการสัมภาษณ์มี ๔ ประเด็นโดยเรียบเรียงจากบทสัมภาษณ์พระครูนิกร จิตบุญโญ เจ้าอาวาสวัดบ้านแปะ (๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘) และเนื้อหาบางประเด็นกับพ่อหลวงซอน กันทายวง ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องสถานการณ์ปัญหาเสพติด ดังนี้

๒.๑) ช่วงเวลาของสถานการณ์ปัญหาเสพติดในชุมชน ช่วงเวลาที่เกิดขึ้นประมาณ ๑๐ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๘ – ๒๕๔๗ แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ

๒.๑.๑ ในช่วงระยะเริ่มแรกประมาณ พ.ศ.๒๕๓๘-๒๕๔๐ เป็นช่วงฟักตัวของสถานการณ์ คือเริ่มมีผู้เสพยาเสพติดในหมู่บ้าน โดยเฉพาะยาบ้า

๒.๑.๒ ในช่วงที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๑-๒๕๔๕ เป็นช่วงที่สถานการณ์ปัญหาเสพติดมีการขยายตัวครบวงจรและมีความรุนแรงมากขึ้น คือมีทั้งผู้เสพและลักลอบจำหน่ายในหมู่บ้าน

๒.๑.๓ ในช่วงที่ ๓ พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๔๗ มีการปราบปราม จับกุมผู้จำหน่ายและควบคุมตัวผู้เสพไปบำบัดรักษา

๒.๒) สาเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์ปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน สาเหตุที่ทำให้สถานการณ์ปัญหาเสพติดก่อความรุนแรงขึ้นในหมู่บ้านคือ

๒.๒.๑) การแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน เป็นสถานการณ์ที่หลายฝ่ายทั้งภาครัฐและประชาชนมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาระดับชาติที่ต้องได้รับการแก้ไข ในขณะที่ปัญหาเสพติดในสังคมไทยเป็นปัญหาที่มีความเรื้อรังและซึมลึกอยู่ในสังคมมานาน ถึงแม้ด้วยความเชื่อและความเข้าใจทั่วไปของคนไทยส่วนใหญ่มีระดับของความรู้ความเข้าใจในสารเสพติดต่างกัน ดังเช่นคำสัมภาษณ์ของท่านเจ้าอาวาสว่า

“ยาเสพติดที่เป็นปัญหาในหมู่บ้านนี่จะเป็นเฉพาะประเภทกัญชา ยาฝิ่น เฮโรอีน ยาเม็ดต่าง ๆ หรือยาบ้า ประมาณ ๕ ปีย้อนหลัง ก่อนที่รัฐบาลชุดปัจจุบันจะเข้ามาบริหารในช่วงแรก ในช่วงก่อน ๆ นั้นก็รู้สึกละเลยจนกระทั่งพอสมควร เพราะว่า เยาวชนของหมู่บ้านถูกชักจูงในหลายรูปแบบ...”

สารเสพติดในสถานการณ์ที่กล่าวถึงนี้ จึงหมายถึงเฉพาะสารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน หรือรู้จักกันในชื่อว่า ยาบ้า ส่วนสารเสพติดประเภทพบเห็นทั่วไป เช่น บุหรี่ สุรา สารระเหย หรือประเภทที่ผิดกฎหมาย เช่น กัญชา ใบกระท่อม เฮโรอีน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันมานาน และเป็นสถานการณ์ปัญหาที่มีอยู่ในสังคม แต่ไม่ถึงกับเป็นปัญหาที่ยกขึ้นเป็นปัญหาในระดับชาติ เพราะไม่มีการระบาดร้ายแรงและขยายวงกว้างเหมือนยาบ้า แต่ในความเป็นจริง ยาบ้าเป็นที่รู้จักกัน

มานานมากกว่า ๑๐ ปี ในชื่อว่า ยาม้าหรือยาขยัน ซึ่งมีสารออกฤทธิ์กระตุ้นประสาทไม่ให้ง่วง เหนื่อยล้าในการทำงาน ในขณะที่ตัวยาออกฤทธิ์ จึงสามารถทำงานหนักได้ในเวลาสั้นหรือในเวลาทำงานเร่งด่วน ดังนั้นจึงมักพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ใช้แรงงาน เช่น คนขับรถบรรทุกมักเสพติดสารชนิดนี้เป็นประจำ ในชนบทบางแห่ง พบว่า มีการผสมน้ำให้ทำงานในไร่นาค้างเพื่อเพิ่มปริมาณงานในไร่นาให้ทันเก็บเกี่ยวก็มี และเป็นที่น่าสังเกตในสังคมไทยมีการใช้สารแอมเฟตามีนในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเติบโต พร้อมๆ กับการระบาดในช่วงที่เศรษฐกิจทรุดตัว

๒.๒.๒) ความอ่อนแอของผู้นำและองค์กรชุมชน เป็นปัญหาที่ถูกขบคิด ว่าทำไมปัญหาต่าง ๆ จึงไม่ได้รับการแก้ไขโดยทันที กลับปล่อยให้ปัญหานี้ลุกลามรุนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการที่ชาวบ้านคุ้นเคยกับการจัดการโดยภาครัฐ การถูกขัดเกลามาจากรัฐมากเกินไปทำให้เชื่อว่า ปัญหานี้จะยังไม่เป็นปัญหามากกว่ารัฐจะประกาศว่า นี่เป็นปัญหา และถึงแม้ชาวบ้านจะตระหนักว่า นี่เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข แต่อาจไม่สามารถทำความเข้าใจได้ว่า ใครหรือกลุ่มใดที่จะต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการถูกเรียนรู้ให้เชื่อมั่นว่า รัฐจะเป็นผู้ประกาศหรือมีคำสั่งให้ใครแก้ไขปัญหา ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องแก้ปัญหาร่วมกัน แต่กลายเป็นว่าต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมาแก้ปัญหาในทุก ๆ เรื่อง โดยมีคนอื่น ๆ ฝึมองการทำงาน ความเป็นปัจเจกชนอย่างไม่ตั้งใจเกิดขึ้น เพราะความคิดว่าไม่อยากจะเสี่ยงหรือไม่อยากเปลืองตัว และความเชื่อมั่นที่ว่าเมื่อเกิดเหตุร้ายขึ้นกับตนเอง ชุมชนหรือกลุ่มก็ไม่สามารถปกป้องได้ เพราะฉะนั้นจึงเสี่ยงที่จะเผชิญและแก้ไขปัญหา ในลักษณะเดียวกันนี้ ชุมชนเมืองกลับเป็นปัญหาใหญ่มากกว่าในชนบท เพราะความเป็นชุมชนได้ถูกรอบจางจากความเป็นปัจเจกชนจนหมดสิ้นแล้ว

“...ปัญหานี้ไม่มีใครคิดแก้ไขปัญหามาจริง ๆ จัง ๆ คือไม่มีใครอยากจะเปลืองตัว พุงด่าย ๆ นะ เพราะารู้แล้วว่ามันเป็นสิ่งที่ทำลายสุขภาพ คือปล่อยเลยตามเลย บางครั้งแนะนำแล้วไม่ฟัง คนไม่ค่อยฟัง เพราะว่าผู้นำบางครั้งก็ไม่ค่อยรู้เท่าทัน คืออ่อนแอในระบบการปกครอง ทำให้การระบาดของยาเสพติดในช่วงนั้นรู้สึกจะว่าหนักก็พอสมควรนะ”

๒.๓) รูปแบบของสถานการณ์ปัญหาเสพติด การเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบของสถานการณ์ยาเสพติดสามารถแบ่งได้เป็น ๖ รูปแบบ คือ

๒.๓.๑) การมีแหล่งจำหน่ายที่หาซื้อง่ายที่มีอยู่นอกชุมชน ถึงแม้ในชุมชนจะไม่ใช่แหล่งผลิต แต่นอกชุมชนสามารถเป็นแหล่งผลิตได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับสถานการณ์ในระดับประเทศ แหล่งผลิตมักตั้งอยู่ในเขตที่กฎหมายไปไม่ถึงหรือตรวจตราควบคุมได้ลำบาก ดังนั้นการซื้อมาจากภายนอกแล้วนำมาเสพภายใน จึงเป็นรูปแบบที่พบได้ทั่วไป เพราะการเสพมักนำมา

เสฟในที่ ๆ ตนคุ้นเคย นั่นคือในชุมชน ดังนั้นหากเป็นชุมชนที่ละเลยต่อปัญหา ก็จะกลายเป็นแหล่งมั่วสุมภายในบ้านของตนเอง

“ส่วนมากก็จะเป็นการไปซื้อามากกว่า ซื้อมาจากข้างนอกแล้วมาเสฟกันเอง”

๒.๓.๒) การมีคนในชุมชนเป็นผู้ขาย สถานการณ์ยาเสฟติดจะเป็นวงจรมากขึ้น เมื่อมีผู้เสฟและผู้ขายเกิดขึ้น และจะเป็นปัญหาที่ขยายวงกว้างมากขึ้นและเป็นเรื่องง่ายเมื่อมีผู้ขายในชุมชน ทำให้ผู้เสฟสามารถเสฟได้โดยไม่ต้องกังวลในเรื่องการออกไปซื้อภายนอกชุมชน

“คนที่เป็นคนขายนั้นก็ยังมี แต่มีไม่มาก เพราะว่าเขาคงจะกลัว”

๒.๓.๓) แหล่งผลิตในชุมชน ส่วนใหญ่สารเสฟติดที่ผลิตในชุมชนชนบท เป็นสิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคยทำกันมานาน เป็นพืชที่มีสารเสฟติดที่ปลูกขึ้นเอง บางอย่างเป็นภูมิปัญญา เช่น การปรุงสุราพื้นบ้าน ใบยาสูบ กัญชา ใบกระท่อม เป็นต้น

“เมื่อก่อนก็จะเป็นยาขยัน ยาม้า ยาบ้านะ แต่ว่าบางส่วนมันก็จะเปลี่ยน ก็คือพวกง่าย ๆ คือ ที่ผลิตกันเองก็มี อย่างกัญชานะ กัญชานี้มีแน่นอน”

๒.๓.๔) เป็นเส้นทางผ่านของการลำเลียงยาเสฟติด เส้นทางถนนที่ใช้เป็นที่ลำเลียง ยาเสฟติด ถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการสกัดจับผู้ลักลอบขนยาเสฟติด เมื่อหมู่บ้านใดตั้งอยู่ในเส้นทางลำเลียง มักจะกลายเป็นที่เก็บเพื่อพักรอในการขนถ่ายยาเสฟติด มีสถานะเทียบได้กับแหล่งผลิต เพราะเป็นที่แน่นอนว่าจะมียาเสฟติดพักอยู่จำนวนมากพอที่จะใช้เสฟในชุมชน

“มันก็ไม่เชิงว่าเป็นชาวเขา (คือเป็นคนพื้นราบแต่ขึ้นไปทำการผลิตหรือลำเลียงในพื้นที่สูง)”

“มีเส้นทางผ่านมาทางอำเภอจอมทองนี่ก็จะเป็นแหล่ง.....เพราะว่า..... (ข้อมูลลับไม่สามารถเปิดเผยได้)”

๒.๓.๕) การแพร่ระบาดทั้งนอกและในชุมชน สถานการณ์ปัญหาขยายวงกว้างมากขึ้น เมื่อทั้งภายในและภายนอกชุมชนกลายเป็นพื้นที่ยาเสฟติดครบวงจร

“ในส่วนของปัญหาการแพร่ระบาดของปัญหาเสฟติด จริง ๆ แล้วอย่างที่ทราบคือเป็นปัญหาลังคมอยู่แล้วและมีความรุนแรงมากภายในชุมชน จะว่ารุนแรงมันก็ไม่เชิงนะก็พอที่พูด คุยกันได้”

๒.๓.๖) การติดยาเสฟติดของกลุ่มวัยรุ่นและวัยแรงงานของครัวเรือน ในที่สุดปัญหาก็จะตกอยู่กับครอบครัว เมื่อลูกหลานหรือแรงงานสำคัญในครัวเรือนติดยาเสฟติด

“ในชุมชนก็จะมีไม่กี่หลังนะที่ที่จะมีผู้เสพ ส่วนมากที่จะมีคนหนุ่ม ๆ นะ ก็คือว่าเยาวชนก็มี พ่อบ้านก็มีนะ มันเป็นปัญหาในครอบครัวของเขาเอง”

๒.๔) วิธีการแก้ไขปัญหาก็เมื่อรัฐประกาศภาวะวิกฤตของปัญหา ความตื่นตัวก็เกิดขึ้น สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการป่าวประกาศ พร้อม ๆ กับการใช้ระบบเครื่องมือทางราชการในการขับเคลื่อนนโยบายและวิธีการปฏิบัติ ในที่สุดก็นโยบายและแผนปฏิบัติก็ลงสู่ชุมชนผ่านตัวแทนของภาครัฐในรูปการบริหารปกครองท้องถิ่นและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ได้หยั่งรากไว้ก่อนแล้ว มีลำดับขั้นตอนเมื่อลงมาสู่ชุมชน ดังนี้

๒.๔.๑) การเข้ามาของนโยบายรัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ชาวบ้านเองก็รับรู้กับสภาพปัญหาเป็นอย่างดี อย่างน้อยสื่อมวลชนก็กระตุ้นความรู้สึกรู้สึกได้ตลอดเวลา แต่ปัญหาก็คือ วิธีการที่จะเข้าใจสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และยอมรับว่าเข้าใจถึงโทษอันตรายที่ส่งผลร้ายต่อของผู้เสพ แต่ก็ยังไม่สะท้อนปัญหายาเสพติดไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน

“เมื่อก่อน ๆ นี่มัน เราพูดถึงที่ผ่านมานะ เพราะระยะนี้มันมีการแก้ไข มันถึงจุดมันแล้ว ตั้งแต่ระบบรัฐบาลเข้ามา นี่ แต่ก่อนนี่ก็เป็นการว่ากล่าวตักเตือนกัน ถึงโทษถึงอันตราย ที่ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมต่าง ๆ ก็ได้มีส่วนร่วมในการทำงานในส่วนนี้”

การเข้ามาของนโยบายรัฐในการการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ก็คือโครงการ พลังแผ่นดิน จัดตั้งยาเสพติด มีการตั้งป้ายสีเหลืองขนาดใหญ่บริเวณหน้าหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านเข้มแข็ง เอาชนะปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน” และมีการออกกฎหมายหมู่บ้าน ๘ ข้อ คือ

๑. ตัดสิทธิการเป็นสมาชิกการกู้ยืมเงินทุกกองทุนในหมู่บ้าน
๒. ตัดสิทธิการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ ซ้อนล้อ เต็นท์ แก้วขาม ฯลฯ ทั้งของวัดและหมู่บ้าน

๓. ตัดสิทธิการเป็นสมาชิกสงเคราะห์ของหมู่บ้าน
๔. ตัดสิทธิการใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน
๕. ตัดสิทธิการเข้าร่วมกิจกรรมของวัด งานพิธีกรรม งานประเพณีท้องถิ่น งานบุญ ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน

๖. ตัดสิทธิการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน
๗. ถ้าคณะกรรมการสงสัยว่าผู้ใดเป็นผู้เสพยาเสพติด ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกมาตรวจปัสสาวะได้ ผู้จัดขึ้นมารับการตรวจ จะถือว่าเป็นผู้เสพยาเสพติด
๘. ถ้าผิวหรือเมียค้ายาเสพติด หรือเสพยาเสพติดให้ทำผิดทั้งคู่ จะอ้างว่าไม่รู้ ไม่ทราบไม่ได้

และมีป้ายอีก ๒ ป้ายตั้งไว้บริเวณใกล้กันด้านหน้าหมู่บ้าน ซึ่งสนับสนุนโดย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่เขียนไว้ว่า “รักในหลวง ห่วงลูกหลาน ร่วมกันยาเสพติด” เพื่อเป็นการยืนยันว่าหมู่บ้านแห่งนี้ได้เข้าร่วมโครงการของรัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๒.๔.๒) การจัดตั้งกรรมการชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด หลังจากนั้นจึงนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีหน้าที่หลักในการปราบปรามและควบคุมสถานการณ์ ตลอดถึงใช้วิธีการสืบสวนหาข้อมูลที่ค่อนข้างเสี่ยง เช่น การใช้สายลับปลอมตัวเข้าไปในกลุ่มผู้เสพยา

“เมื่อที่ผ่าน ๆ มานั้น ก่อนที่รัฐบาลชุดนี้จะเข้ามาบริหาร ส่วนมากแล้ว ก็ไม่ค่อยได้พูดกันนะ เพราะว่าต่างคนต่างรู้ว่ามันอันตรายอยู่แล้วนะ ในช่วงหลัง ๆ นี่ก็ตั้งกันในรูปแบบของคณะกรรมการขึ้นมาด้วยกันพิจารณา และตระหนักถึงชุมชนของเราว่าความเป็นอยู่ของพวกเราจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะว่ายาเสพติด ยาบ้า ต่าง ๆ ได้เข้ามาเป็นบ่อนทำลายนะ ต้องรีบแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อที่จะได้ร่วมกันทำงานในด้านปราบปราม ให้ลดปัญหาการเสพยานี้ และเยาวชนของเราก็จะได้ไม่ลุ่มหลงและไม่หลงผิด”

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า

“ผมได้แต่งตั้งกรรมการ ๒๕ คน ในเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด หม่าคำหม่าคีน ตรวจรอบบริเวณหมู่บ้านไปตั้งจุดเริ่มต้นตีปากตางเข้าหมู่บ้าน ออกตรวจไปรอบหมู่บ้าน”

การใช้สายลับในการปราบปรามยาเสพติด

“ผมและกรรมการ ได้จ้างละอ่อนวัยรุ่นไว้เป็นสายลับในกลุ่มของวัยรุ่นตีติดยา จะเปลี่ยนคนไปเรื่อย ๆ บ่หื้อซ้ำหน้าจะบ่บอกหื้อไผ่ฮู้ บางเตื่อละอ่อนมาบอกว่า ตีฮั่นตีนี้มิกลุ่มวัยรุ่นไปมั่วสุ่มกัน ผมและกรรมการจะไปตรวจสอบตามที่เขาบอก พอไปถึงก็ปะตามตีเขาบอกบางเตื่อก็บ่ปะยา แต่ผมก็ฮู้ว่าเขาเอาขาขว้าง ซ่อนไปแล้ว พอพฤติกรรมว่ามันดังมีพิรุณ หลังจากฮั่นจะแจ้งไปตางป้อแม่ของละอ่อนแต่ละคน ป้อแม่บางคนก็โหด บ่เจือว่าลูกตีติดยา วันหลังตำรวไปจับผมก็ว่าบอกแล้วบ่เจือ ละอ่อน (สายลับ) มาบอกผมว่าบางเตื่อก็โดนใจไปซ้อยา ก็ไปซ้อหื้อเขาบ่ใคร่หื้อเขาฮู้ (ว่าเป็นสายลับ)”

๒.๔.๓) การตั้งกฎหมายหมู่บ้านเกี่ยวกับยาเสพติด ๑๐ ข้อ เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ชุมชนต้องการใช้อำนาจที่มีอยู่ในท้องถิ่นในการควบคุม ซึ่งมีบางประเด็นมีความแตกต่างไปจากอำนาจรัฐ ซึ่งหลังการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านได้นำไปสู่การออกกฎหมายหมู่บ้าน ๑๐ ข้อ เรียกว่า กฎระเบียบหมู่บ้านเกี่ยวกับการซื้อขายและปราบปรามยาเสพติด คือ

๑. ถ้าผู้ค้าผู้ขายหรือเสพมีการงานห้ามใช้ของในวัด

๒. ห้ามกู้เงินของกลุ่มในหมู่บ้าน

๓. ห้ามมิให้ใช้ไฟหรือน้ำร่วมในหมู่บ้าน

๔. ห้ามทำบุญร่วมกับหมู่บ้าน

๕. ตัดสิทธิออกจากฉาปนกิจในหมู่บ้าน

๖. ห้ามใช้ของกลุ่มทุกอย่างในหมู่บ้าน

๗. ถ้าหากเมื่อค้าขายสิ่งของเสพติดถือว่าร่วมน้ำร่วมคิดทั้งครอบครัว

๘. ผู้สงสัยต้องตรวจปีศาจว่าถ้าไม่ยอมตรวจถือว่าผู้นั้นเสพ

๙. ตัดออก เรื่องใช้เหมืองฝายร่วม

๑๐. ตัดออก เรื่องใช้ป่าช้าร่วม

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวถึงการตั้งกฎหมู่บ้านว่า

“ตามเขา (ภาครัฐ) มีกฎหมายบ้าน ๘ ข้อ คืออื่นเขาเอา ๕ ข้อ ตามบ้านผมเอา ๑๐ ข้อ ข้อที่ ๑๐ คนใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับยา ถ้าตายไปห้ามเผาศพเผาซากในหมู่บ้าน จาวบ้านเป็นขอลอยบ่เอาข้อนี้ จาวบ้านก็ปฏิบัติตามกฎ คนใดตั้งอยู่กับยาถ้าตายไป ข้าวของในวัดห้ามยืม แม้แต่พระจะไปสวดเทศน์ก็บ่หื้อไป งานประชุมหมู่บ้านก็บ่หื้อเข้าร่วม”

แสดงให้เห็นว่า กฎของการใช้ป่าช้าร่วมกันเป็นกฎทางวัฒนธรรมชุมชนที่ชาวบ้าน รับรู้อย่างเดียวกัน และมีบทบาทเป็นจิตสำนึกร่วมทางวัฒนธรรม ที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกัน ดังนั้นการตัดสิทธิการใช้ป่าช้าจึงมีสถานะเทียบได้กับแสดงความรังเกียจถึงขั้นไม่ร่วมเผาศพร่วมด้วย

๒.๔.๔) บทบาทผู้นำในการแก้ไขปัญหา ในขั้นตอนต่อ ๆ มา ชาวบ้านจะใช้พลังในชุมชนที่เหลืออยู่เพื่อการป้องกันปัญหา เช่น การใช้พลังทางศาสนา พลังของครอบครัวและเครือญาติ

“ในวัดนี้ก็มีคนนำเยาวชนเข้าสู่วัด ไปร่วมการฟังเทศน์ เพราะว่าบ้านแปะเป็นสมาชิกของกลุ่มหนุ่มสาวเชียงใหม่ ก็พยายามชักชวนเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมฟังเทศน์ รดวน ขบวนพิเศษและกิจกรรมภายในตำบล คือกิจกรรมระหว่างคณะสงฆ์และศรัทธาประชาชน คือเขาเรียกว่างานธรรมสังฆจร เผยแผ่ธรรม จึงชักชวนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม”

สอนลูกหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้ใหญ่บ้านให้สัมภาษณ์ว่า

“ผมจะสอนลูกหลานบ่หื้อเขาไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ถ้าลูกหลานคิดยาแล้ว ผมจะ ไปปกครองไผ่ได้หั้นคนในครอบครัวยังปกครองยังบ่ได้”

๒.๔.๕) การฝึกอบรมและให้ความรู้ และในขณะที่ใช้พลังทางสังคมก็มีความพยายามในการชี้แจงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาแก่ชาวบ้าน

“ก็มีบ้าง แต่จะเน้นหนักในช่วงเทศกาลการเข้าพรรษา เอาเยาวชนกลุ่มหนุ่มสาวเข้าไปอยู่ในกิจกรรมส่วนนี้ คือกิจกรรมการร่วมกันทำบุญตักบาตร กิจกรรมการฟังเทศน์ ทำวัตรสวดมนต์ ซึ่งเป็นกิจกรรมของเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาวภายในหมู่บ้าน ก็จะชักชวนกันเข้ามา”

การแจ้งข่าวสารให้กับชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า

“ผมได้ข่าวสารจากการประชุมตางอำเภอ ถ้าเรื่องสำคัญจะประชุมกัน แต่ถ้าเรื่องบ่สำคัญจะประกาศเสียงตามสาย เรื่องเกี่ยวกับยาจะเน้นหื้อป้อแม่ดูแลลูก”

๒.๔.๖) ความต่อเนื่องในการทำงาน นับเป็นอุปสรรคสำคัญในแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดที่เป็นปัญหาลูกกลมระยะหนึ่งแล้วคลี่คลายไปอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ปัญหาของชาวบ้านยังไม่ชัดเจนมากนัก จึงไม่หลักประกันว่า ปัญหาดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นอีก เพราะปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายปัญหา และเชื่อมโยงต่อเนื่องมาจากภายนอกชุมชน

“ต้องทำไปเรื่อย ๆ แหะละ ต้องทำต่อเนื่อง อย่าพลอนะ ถ้าพลอแล้วมันจะลำบาก”

๒.๔.๗) การให้ความสำคัญกับบทบาทในการจัดกลาของครอบครัว โดยเฉพาะการใช้พลังครอบครัว เป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขและป้องกันปัญหา

“ครอบครัวก็ต้องมีความจำเป็นอย่างดี เพราะว่าครอบครัวนี่เป็นสิ่งสำคัญที่ให้ความอบอุ่น โดยเฉพาะพ่อแม่ต้องเข้าใจบทบาทของลูกบ้าง บางครั้งก็อย่าปล่อยเกินไป บางครั้งก็ตามใจเกินไปก็ทำให้ลูกเสียคน อย่างไหนที่ควรจะดูแลบ้างก็สมควรทำก็ได้”

๒.๔.๘) การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ ในการป้องกันและปราบปราม ยังมีส่วนสำคัญในการอาศัยอำนาจรัฐเพื่อจัดการปัญหาโดยผ่านมาตรการทางกฎหมาย เช่นว่า “ทางบ้านเมืองนะ เพราะมันเป็นกฎหมาย” ประสมประสานกับการใช้กฎหมายของหมู่บ้าน “ส่วนกฎหมายบ้านปัจจุบันก็ยังใช้อยู่” และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับหลาย ๆ ชุมชน

“มีการประสานงานและสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้เครือข่ายภายในตำบล และเครือข่ายระดับอำเภอ เพราะว่าทางอำเภอเขาจะมีนโยบายหลักที่จะนำเยาวชนผู้ที่ติดยาเสพติดไปบำบัดต่าง ๆ เช่น สถานที่บำบัดที่อำเภอจอมทอง ศูนย์บำบัดยาเสพติด”

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวถึงการดำเนินการหลังจากที่ วิทยุร่วมมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดว่า “ผมจะแจ้งไปตางป้อแม่ของเขา และอึ้งละอ่อนมาอู้เป็นการส่วนตัวหื้อเลิกพฤติกรรม ถ้ายังบ่เลิกจะเอาไปตรวจและพาไปเข้าค่าย ตะก่อนจะมีละอ่อนดีเอาไปเข้าค่ายบู้ก็เดือปีก็มาทักหะ

อย่างเก่าสร้างความเดือดร้อนให้อาวบ้านไปลักเอาข้าวของเป็น ผมเลยบอกว่าถ้าลูกคนใดหายไป ๒ – ๓ วันก็ไม่ต้องกีดกันเนื้อ ”

๒.๔.๕) ขั้นตอนและการประเมินผลการทำงาน เมื่อกล่าวถึงความคิดเห็นหลังการส่งผู้ติดยาไปบำบัด พบว่า “ส่วนมากกลับมาแล้วก็จะดี” โดยมีการติดตามจากคณะกรรมการหมู่บ้าน “โครงการนี้ เรา (คณะกรรมการชุมชนและเจ้าอาวาส) ก็ไปร่วมด้วย” ซึ่งมีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

“มีระยะเวลา ๕ วัน”

“เข้าไปเริ่มลงทะเบียน เขาจะมีรูปแบบของทหารอยู่ (มีความเข้าใจว่าเป็นศูนย์วิวัฒน์พลเมือง เพราะมีทหารเป็นพี่เลี้ยงผู้บำบัด)”

“มี การใช้วิธีการประเภติดัดดิบ (คือหยุดเสพทันที)”

“(ในกรณีที่กลับมาแล้ว) ก็มีการติดตามผล”

๒.๔.๑๐) การบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มแข็ง เช่นว่า “(ชุมชนมีการใช้กฎ เช่น บ้านนี้ติดยาห้ามคบค้าสมาคม) ก็จะมีการใช้กฎตัวนั้นอยู่” และมีการจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน “ตอนนั้นประชุมร่วมกันที่วัด”

๒.๔.๑๑) การมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการติดตามปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยกล่าวว่า “มันต้องช่วยกันสอดส่องดูแลนะ และก็ต้องพยายามทำความเข้าใจกับชุมชนกับเยาวชน เพราะที่ผ่านมานี้ท่านนายอำเภอก็ได้มาร่วมนะ เกี่ยวกับเรื่องการป้องกันยาเสพติดนี้แหละ ก็จะทำอย่างต่อเนื่องและทำไปเรื่อย ๆ จนกว่ากลุ่มเยาวชนจะดีขึ้น”

๒.๔.๑๒) บทบาทคณะกรรมการในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ชุมชนมีความคาดหวังในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยกล่าวว่า “มันน่าจะมีกิจกรรมร่วมกันบางครั้งบางคราวที่โอกาสเปิดให้ ต้องทำอย่างต่อเนื่องไป เพราะว่าจะได้ทำความคุ้นเคย ทำความเข้าใจ”

๓) ช่วงหลังสถานการณ์ปัญหายาเสพติด

ความรู้สึกละแวกและความคิดเห็น ต่อเหตุการณ์หลังสถานการณ์ปัญหายาเสพติดคลี่คลายแล้ว ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ - ๒๕๔๗

๓.๑) ความรู้สึกต่อสถานการณ์ปัญหาชุมชนในปัจจุบัน โดยกล่าวว่า “ณ เวลานี้ก็ยังดีอยู่ ดีขึ้นเยอะ” และว่า “คือ ส่วนมากแล้วไม่ว่าจะเป็นระบบการพัฒนา การร่วมไม้ร่วมมือต่าง ๆ นี้ ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังนั้นการบริหาร การทำงานส่วนต่าง ๆ ของชุมชนส่วนรวมจึงดีขึ้น”

๓.๒) ความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาล้มเหลวให้หมดสิ้นไปอย่างเด็ดขาด โดยกล่าวว่า “มันต้องสร้างฐานอยู่ตรงนั้น โดยเฉพาะฐานความเข้าใจ เพราะในปัจจุบันนี้ระบบครอบครัวบางครอบครัวก็ยังมีปัญหาอยู่ พ่อไปที่ แม่ไปที่ ลูกไปที่ มันมีนะ แต่มันเป็นส่วนน้อย มีไม่กี่เปอร์เซ็นต์ประมาณ ๐.๕% มั้ง นั่นก็ไปอีกอย่างหนึ่ง แต่ก็ต้องช่วยกันแก้ไข”

๓.๓) ความคิดเห็นต่อฐานชุมชนเข้มแข็งเพื่อการแก้ไขปัญห โดยกล่าวว่า “เพราะว่าส่วนมากจะมีความเชื่อในด้านการอยู่ร่วมกันนะ แล้วจุดศูนย์กลางก็คือวัดนั่นแหละ ส่วนมากก็จะมีความเชื่อในด้านนี้อยู่ ที่เห็น ๆ อยู่ก็คือเวลาทำบุญอะไรก็จะมากันเยอะ ทุกวันพระก็จะมากันสม่ำเสมออยู่ ฐานนี้ยังมี ฐานนี้ยังแข็งแรง”

๓.๔) คุณสมบัติของผู้นำ มีคุณสมบัติร่วมกัน ๔ ประการ คือ

๓.๔.๑) มีการศึกษาดี “คุณสมบัติจริง ๆ ต้องพูดกันในการศึกษา สำคัญเพราะว่าจะเป็นจุดที่เชื่อมโยงและชักจูง” “(การศึกษานี้ทำให้คนในสังคมยอมรับผู้นำ) ใช้คนในสังคมยอมรับ”

๓.๔.๒) บุคลิกภาพที่เข้มแข็ง “ต้องเป็นคนเข้มแข็ง พูดจาจะฉะฉาน ทำจริงทำจัง ประเภทพูดหน้าปะจุมุกนี้ก็ไม่ไหว ลูกเจ้าหลานเขม้นก็มีเยอะ ต้องเข้มแข็ง”

๓.๔.๓) เป็นตัวอย่างที่ดี “มีความจำเป็น โดยเฉพาะผู้นำ ประเภทบ้ายมุขทุกชนิดก็ไม่น่าจะเข้าไปยุ่ง ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี ถ้าอย่างนั้นก็จะว่ากล่าวตักเตือนใครแล้วเขาไม่ฟัง”

๓.๔.๔) ฐานะทางเศรษฐกิจ “มีเงินนี้มันก็ไม่จำเป็นนะ ถ้าทำงานตามหน้าที่นะ” “(แต่) ต้องเป็นคนที่มีฐานะทางครอบครัวที่มั่นคงหน่อย”

๓.๕) บทบาทขององค์กรทางศาสนาในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยกล่าวว่า “คือในส่วนนี้ พระสงฆ์เราต้องไปศึกษาก่อน ให้มีความรู้เต็มมาก่อน พอที่จะให้เขาเชื่อมั่น แล้วเราก็นำสิ่งที่เราได้ศึกษามาปรับบูรณาการ ปรับปรุง พัฒนา อย่างกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวชสามเณร ภาควิชา การปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ กิจกรรมวันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เราต้องเป็นหลักในตัวนี้อยู่ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก สิ่งที่สำคัญก็คือการศึกษา”

๓.๖) วิธีการชักจูงคนในชุมชน โดยกล่าวว่า “ก็ใช้วิธี คือ เราต้องทำ เราต้องเสียสละทั้งร่างกาย และกำลังทรัพย์ ปัจจัยที่ญาติโยมถวายมาพอที่จะจัดกิจกรรมในส่วนนี้ได้ เราก็ต้องเสียสละ ถ้าผู้นำไม่เสียสละมันก็ยากพอสมควร” และ “ให้เห็นว่าเราทำจริง เราไม่หวังผลตอบแทน ตั้งใจทำงานในส่วนนี้ให้มันสำเร็จตามวัตถุประสงค์”

๓.๗) ความภักดีต่อสถาบันหรือองค์กรชุมชนไม่คิดยึดตัวบุคคล โดยกล่าวว่า “อาตมาเคยพูดมาตลอดนะว่า สถาบันเนี่ยจะคงอยู่ต่อไป แต่ว่าตัวบุคคลนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตาม

กาลเวลา อาตมาเคยพูดบ่อย ๆ เพราะว่าเราจะไปยึดตัวบุคคลเกินไป ตัวบุคคลนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง แต่สถาบันนั้นต้องอยู่ต่อไป เราก็ต้องช่วยกัน ทะนุถนอมบำรุงต่อไป”

๓.๘) การใช้ฐานวัฒนธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหา โดยกล่าวว่า “มันก็เป็นระบบเอื้ออาทรนะ ส่วนมากก็อยู่กันตามปกตินะ ตามแบบบ้านนอก จะเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”

๓.๙) การเรียงลำดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยกล่าวว่า “คงจะเป็นเรื่องการเกษตรมากกว่า เรื่องปากท้องมากกว่า เรื่องนี้สำคัญมาก ๆ และก็แหล่งน้ำนะ แหล่งน้ำเป็นปัญหาสำคัญ” และ “มันต้องมีการเก็บกักน้ำไว้บ้าง ในด้านผู้นำเขาก็เร่งของงบประมาณในการสร้างอ่างเก็บกักน้ำ เราก็แก้ไขกันไปทีละเล็กละน้อย”

๓.๑๐) การทำประชาพิจารณ์และขอประจักษ์จากชาวบ้านในชุมชน โดยกล่าวว่า “คณะกรรมการ เข้าสู่ประชุมใหญ่ร่วมกับชาวบ้านอีกทีหนึ่ง เพราะไม่มีข้อถกเถียงไม่มีหัวข้อพูดก็จะลำบาก จะต้องถกเถียงจากคณะกรรมการก่อน คณะกรรมการเสนอข้อคิดเห็นอย่างนี้ เราเอาไปเสนอที่ประชุม ชาวบ้านเห็นด้วยไหม ถ้าไม่เห็นด้วยจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร ก็จะเอาคณะกรรมการว่าทั้งหมดก็ไม่ได้”

๓.๑๑) การให้รางวัลและลงโทษในชุมชน โดยกล่าวว่า “คนเราทำดี เขาไม่ค่อยพูดกันนะ แต่ถ้าเสียมาละก็หนัก ดัง ส่วนใหญ่ก็จะปฏิบัติเรียบๆ เหมือนๆ กัน ในเรื่องของการทำดีจึงไม่มีใครเด่นมาก แต่ถ้าทำผิดจากบรรทัดฐานแล้วจะเห็นได้ชัด” ลักษณะที่พิเศษอย่างหนึ่งของบรรทัดฐาน ทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านส่วนใหญ่ ก็คือความคาดหวังต่อการทำหน้าที่ของสถานภาพบุคคลจะไม่แตกต่างกัน และไม่นิยมให้มีบุคคลแสดงบทบาทเด่นเกินหน้าที่ของตนเอง หรือเกินขอบเขตของสถานภาพและบทบาทหน้าที่ แต่หากมีการทำผิดบรรทัดฐาน มักจะถูกการลงโทษทางสังคมมีระดับต่าง ๆ กันขึ้นอยู่กับความหนักเบาของโทษ เช่น การติฉินนินทา การว่ากล่าวตักเตือน และการวางเฉยไม่คบค้าสมาคมด้วย หรือตัดสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชน

๖.๓ ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาโดยองค์กรชุมชนและครอบครัว

ปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชนนั้นมีอยู่หลายปัญหา และปัญหาแต่ละปัญหามีความเกี่ยวเนื่องกัน เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจจะกระทบต่อรายได้ และการขาดรายได้จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาสุขภาพติดตามลำดับ ดังนั้นการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งจำเป็นต้องแสดงการเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ และการหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งหมด

การศึกษาแผนแม่บทชุมชนบ้านแปะ หมู่ที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๐) พบว่า จากการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

บ้านแปะ ได้มีการประมวลปัญหาที่เกิดขึ้นไว้หลายด้าน และหลายปัญหาได้สะท้อนให้เห็นความสนใจของชุมชนที่มีต่อครอบครัว และการหาแนวทางในการแก้ไข ดังนี้

๑) ปัญหาหนี้สิน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จากการที่ผลผลิตมีราคาตกต่ำ คุณภาพผลผลิตไม่ค่อยดี ขายได้ในราคาต่ำกว่าทุน ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำเงินมาใช้ในการยังชีพ การลงทุน การศึกษาของบุตรหลาน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อื่น ๆ การมีหนี้สินทั้งการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ภายนอก ธกส. สหกรณ์ และภายในชุมชน กับกลุ่มกองทุนต่างๆ และนายทุนนอกระบบ จากการสำรวจชาวบ้านในชุมชนที่มีหนี้สินจากการนำเงินกู้ไปใช้ส่วนใหญ่ เป็นการลงทุนด้านการเกษตรกรรม การศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน และตลอดถึงการปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัย และซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ในครอบครัว แหล่งเงินกู้ คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และนายทุนนอกระบบ การคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินก็คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และร่วมทุนออมทรัพย์ให้มาก เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

๒) ปัญหาการว่างงาน จากการที่สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ในภาวะตกต่ำ ใน ปี พ.ศ.๒๕๔๐ ได้ส่งผลให้มีการเลิกจ้างแรงงาน แรงงานกลับสู่ชนบทมากขึ้น ชุมชนไม่มีงานรองรับคนเหล่านี้ได้ทั้งหมด ก่อให้เกิดปัญหาให้กับครอบครัวต่อแบกรับภาระในการเลี้ยงดู จึงได้จัดให้มีการสำรวจผู้ที่กลับเข้าสู่หมู่บ้าน และเป็นผู้ว่างงาน ให้มีการพบปะและอบรมความรู้ทางด้านวิชาชีพสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในชุมชน การให้ความรู้เรื่อง การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าทางตลาดให้สูงขึ้น

๓) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นิยมใช้สารเคมีในการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ทำให้ดินเสื่อมสภาพ มีสารเคมีตกค้างในดิน แมลงและสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อพืชถูกทำลาย วงจรระบบนิเวศเกิดการชะงักงัน และที่สำคัญที่สุด มีสารพิษปนเปื้อนสู่น้ำใต้ดิน และปนเปื้อนในผลผลิต ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์นำไปบริโภคหรือจำหน่าย ก่อให้โรคร้ายไข้เจ็บจากสารพิษตกค้าง รณรงค์ให้ชาวบ้านได้ช่วยกันลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร หันมาใช้อินทรีย์ชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ให้ความรู้ในการบำรุงดิน และรักษาดินไม่ให้เสื่อมสภาพ ถ้าจำเป็นใช้สารเคมีก็ควรใช้ระมัดระวังเพื่อความปลอดภัย ซึ่งผลดีอีกประการหนึ่งก็คือสามารถลดค่าใช้จ่ายในเรื่องต้นทุนทางการเกษตรได้ พร้อมทั้งส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกาย

๔) ปัญหาทางสังคม มีปัญหาพอสรุปได้ดังนี้

๔.๑) ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีทั้งการนำสินค้าเข้ามาขายในชุมชนมีสินค้าอุปโภคบริโภคราคาสูงกว่าท้องตลาด ชาวบ้านจำเป็นต้องซื้อ เนื่องจาก

ห่างไกลจากตลาด และส่วนมากมีฐานะยากจนไม่มียานพาหนะเพื่อออกไปซื้อภายนอก ต้องซื้อจากพ่อค้าคนกลางที่นำมาขาย ซึ่งกำหนดราคาตามใจชอบ ในส่วนของพ่อค้าที่เข้ามารับซื้อผลผลิตก็มักกดราคา ทำให้ได้กำไรเล็กน้อยไม่คุ้มทุนแรงงาน โดยอ้างว่าราคาผลผลิตตกต่ำ ผลผลิตส่วนใหญ่เป็นผลผลิตมีอายุสั้นไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน เช่น ลำไย ทำให้ต้องขายในราคาถูก เป็นต้น

๔.๒) ปัญหาโรคเอดส์ มีผู้ติดเชื้อ HIV บ้างในชุมชน และเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่น และคนในวัยแรงงานที่อาจนำเชื้อมาจากภายนอก โดยให้การอบรม และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงผลจากการติดเชื้อ การหาทางป้องกันไม่ให้มีผู้ติดเชื้อและแพร่ระบาดในชุมชน การให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ชุมชน ในกรณีที่อยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ ตลอดจนการให้กำลังใจและปลอบขวัญผู้ติดเชื้อ ไม่ทอดทิ้งและแสดงท่าทีรังเกียจ การช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เช่น เด็กกำพร้า และการช่วยเหลือด้านการเป็นอยู่และรักษาตามฐานะ

๔.๓) ปัญหาความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม เนื่องจากในครอบครัวต้องดิ้นรนทำมาหากิน จนลืมที่จะให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรหลาน และการอบรมบ่มนิสัยตามจารีตประเพณีอันดีงามทางสังคม ขาดการสานต่อทางวัฒนธรรมและหลงลืมภูมิปัญญาดั้งเดิม จึงจัดให้มีกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมและให้ครอบครัวเป็นแบบอย่างในการสั่งสอนบุตรหลานในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔) ปัญหาความปลอดภัยและสวัสดิภาพ ซึ่งเกิดจากความบกพร่องของสังคม ที่ส่งผลปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้าน เช่น การเกิดการลักเล็กขโมยน้อยในชุมชนจากปัญหายาเสพติดหรือการไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรหลานของผู้ปกครอง การทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น ชาวบ้านต้องช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาพร้อมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

๔.๕) ปัญหายาเสพติด เกิดการแพร่ระบาดในหมู่เยาวชน ก่อปัญหาให้เกิดความเดือดร้อนแก่ครอบครัวและชุมชน ปัญหายาเสพติด การให้ความรู้ถึงพิษภัยร้ายแรงของยาเสพติด การรักษาและฟื้นฟูสภาพของผู้เสพ การเฝ้าระวังไม่ให้เกิดขึ้นในครอบครัวของตน และเป็นหูเป็นตาแทนผู้อื่นในชุมชน การให้โอกาสแก่ผู้หลงผิด และการแจ้งข่าวให้กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการป้องกันและปราบปราม

จากผลการดำเนินกิจกรรม PRA (Participatory Rural Appraisal) ในวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ หมู่บ้านแปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักต่อปัญหาสารเสพติดกับครอบครัวอาสาสมัคร ๓ ครอบครัว โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มที่ ๒ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มที่ ๓ กลุ่มเด็กเยาวชน พบว่า

เมื่อให้แต่ละกลุ่มชี้จุดเสี่ยงในชุมชนและประเมินว่า พื้นที่ใดมีความเสี่ยงสูงในการเสพยาเสพติด พบว่า มีพื้นที่จุดเสี่ยงในชุมชนประมาณ ๕-๖ แห่ง กลุ่มพ่อบ้านเห็นว่า จุดเสี่ยงที่สุด คือ

บริเวณป่าช้า เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะและอยู่ห่างไกลชุมชน รองลงมาคือ ศาลาปากทางเข้าหมู่บ้าน และบริเวณหน้าโรงเรียน เช่นเดียวกับกลุ่มแม่บ้านเห็นว่า ศาลาปากทางเข้าหมู่บ้าน และบริเวณโรงเรียน ส่วนกลุ่มเยาวชนเห็นว่า บริเวณหน้าโรงเรียน รองลงมาคือ ศาลาบ้าน หมวด ๒ ผลการสรุปกิจกรรม พบว่า จุดเสี่ยงในชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะกิจกรรมที่ต่างกัน คือ ปากทางเข้าหมู่บ้าน มักเป็นจุดนัดพบและจุดซื้อขาย ต่อจากนั้น จึงเข้าไปเสพยาที่บริเวณป่าช้าหรือบริเวณในสวนลำไยรอบ ๆ หมู่บ้าน และมีจุดนัดพบและมั่วสุมบริเวณหน้าโรงเรียนอีกแห่งหนึ่ง เพราะเป็นบริเวณด้านหน้าหมู่บ้าน

จากกลุ่มหลัก ๆ และประเมินจัดอันดับว่ากลุ่มใดที่มีความเสี่ยงต่อปัญหาเสพติด พบว่า กลุ่มพ่อบ้านเห็นว่า กลุ่มที่มีความเสี่ยงมากที่สุด คือ กลุ่มวัยรุ่น (อายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปี) รองลงมาคือกลุ่มพ่อบ้าน เช่นเดียวกับกลุ่มแม่บ้านเห็นว่า กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มเสี่ยงที่สุด และรองลงมาคือ กลุ่มกลุ่มพ่อบ้าน ซึ่งรวมอยู่ในกลุ่มปู่ อพป. และกลุ่มลำไย ส่วนกลุ่มเด็กเยาวชนเห็นว่า กลุ่มเสี่ยงที่สุด คือกลุ่มเยาวชน และรองลงมาคือ กลุ่มเล่นการพนัน โดยสรุปก็คือ กลุ่มเยาวชน (อายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปี) เป็นกลุ่มเสี่ยงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มพ่อบ้าน

สาเหตุของการเสพยาเสพติด จากผลของการจัดกิจกรรม PRA พบว่า มีสาเหตุจากหลายปัจจัยและบางอย่างเป็นสถานการณ์ทางสังคม เช่น กลุ่มพ่อบ้านเห็นว่า ความเหน็ดเหนื่อยจากการประกอบอาชีพการงานในไร่ นา ความเครียดจากปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น และการคบเพื่อนฝูง กลุ่มแม่บ้านเห็นว่า เกิดจากการประกอบงานรับจ้างสมัคร หรืองานศพในชุมชน การพบปะเพื่อนฝูง และอาการขึ้นลงของอารมณ์ เช่น เวลาดีใจหรือเสียใจ และกลุ่มเด็กเยาวชนเห็นว่า เกิดจากคบเพื่อนที่ไม่ดี การมั่วสุม ความอยากรู้อยากลอง ปัญหาครอบครัว เทียวกลางคืนและสูบบุหรี่ โดยสรุปก็คือ ปัญหาการคบเพื่อนที่ไม่ดี และปัญหาความเครียด

พฤติกรรมหลังติดยาเสพติด จากผลการจัดกิจกรรม PRA พบว่ามีหลายพฤติกรรมที่มีผลกระทบทั้งต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ตลอดจนผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน เช่น กลุ่มพ่อบ้านเห็นว่า ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ก้าวร้าวและก่อเรื่องทะเลาะวิวาท กลุ่มแม่บ้านเห็นว่า ก่อให้เกิดเสียงดังไววาย ขวนทะเลาะ และกล้าได้กล้าเสีย ส่วนกลุ่มเด็กเยาวชนเห็นว่า ทำให้ชอบออกเที่ยวกลางคืน ลักเล็กขโมยน้อย และเกียจคร้าน โดยสรุปก็คือ ปัญหาค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรม

ผลกระทบที่มีต่อกลุ่มบุคคลในชุมชน จากผลของการจัดกิจกรรม PRA พบว่า กลุ่มพ่อบ้านเห็นว่า ผลกระทบจะมีต่อผู้ปกครองทั้งบิดามารดา เครือญาติและกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน เช่นเดียวกับกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเยาวชนก็มีความเห็นว่า ผลกระทบจากปัญหาเสพติดจะส่งผลร้าย

ส่วนกลุ่มเด็กเยาวชน มีความคิดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงาม ไม่เน้นการจัดรูปแบบของชุมชนเป็นแนวเส้นตรงแบบตาราง เช่นของกลุ่มพ่อบ้าน หรือการให้ความสำคัญเป็นส่วน ๆ ในแบบของกลุ่มแม่บ้าน แต่กลับให้ความสำคัญ มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีความสวยงาม พร้อมทั้งสรุปความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนไว้ว่า “ขอให้อะไรทุกอย่างมั่งคั่ง (ขอให้สิ่งทุกอย่างแต่พอดี)”

ภาพ ๖.๑๑ ภาพวาดชุมชนในฝันของกลุ่มเด็กเยาวชน

ผลสรุปจากแผนงานการสร้างภาพวาดในอนาคต พบว่า ความต้องการนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ความต้องการในชุมชน ต้องการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ครบถ้วนในชุมชน เช่น มีตลาดสด ถนนลาดคอนกรีต ศาลารวมใจ ป้อมยาม สนามกีฬา โรงกำจัดขยะ เป็นต้น

๒. ความต้องการในครอบครัว ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความสามัคคี การอยู่ด้วยกันพร้อมหน้าในครอบครัว การมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างเพียงพอ และการมีครอบครัวปลอดจากยาเสพติด

จากการศึกษาเอกสารแผนแม่บทชุมชน (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๐) ที่ได้มีการจัดทำไว้โดยองค์กรชุมชนเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๔ ซึ่งได้มีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านเวทีกระบวนการที่มีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยการแสดงความคิดเห็น และสรุปวิเคราะห์เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ ซึ่งได้กำหนดแผนงานจำนวน ๓ แผนงานพร้อมทั้งโครงการตามแผนงานที่มีการจัดลำดับขั้นตอนตั้งแต่การศึกษาปัญหา สำรวจศักยภาพ กำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม การจัดการ งบประมาณและผู้รับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการ

ประชามบ้านแปะ อบต. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ปศุสัตว์ สำนักงานพัฒนาที่ดิน พัฒนกร หัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง เป็นต้น ดังนี้

๑) แผนเกษตรยั่งยืน เป็นแผนงานในการส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกพืชทางการเกษตรและสร้างแหล่งอาหาร ตลอดถึงการทำอาชีพเสริมรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชน เช่น

๑.๑) โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร หมู่บ้านตั้งอยู่บนที่ลาดชันเขา ไม่มีอ่างเก็บน้ำตามธรรมชาติ ทำให้ไม่มีน้ำเพียงพอในการทำเกษตร การสร้างอ่างเก็บน้ำจะช่วยบรรเทาการขาดน้ำในช่วงฤดูร้อนได้

๑.๒) โครงการพลังน้ำไฟฟ้าเพื่อการเกษตรจากลำน้ำปิงหรือลำน้ำแม่แจ่ม ไม่ผลในชุมชนมีการเพาะปลูกพืชยืนต้น เช่น ลำไย มะม่วง ขนุน จำเป็นต้องให้น้ำตลอดทั้งปี

๑.๓) โครงการปรับปรุงและพัฒนาการปลูกกระเทียมและหอมแดง ปัจจุบันชาวบ้านนิยมปลูกกระเทียมและหอมแดงเป็นรายได้เสริม หลังการเก็บเกี่ยวข้าว มักมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพของผลผลิต และไม่มีประกันราคาที่แน่นอน

๑.๔) โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ ในปัจจุบันมีการใช้สารเคมีในการเกษตรค่อนข้างมาก ผักผลไม้มีสารเคมีตกค้าง ก่อผลตั้งแต่สภาพแวดล้อม ดินเสื่อม และอันตรายถึงการบริโภคของคนและสัตว์จากสารพิษตกค้าง

๑.๕) โครงการเลี้ยงโคหมูพันธุ์พื้นเมือง มีผู้ว่างงานจำนวนหนึ่ง และเนื้อสัตว์มีราคาสูง สภาพภูมิประเทศก็มีความเหมาะสมในการเลี้ยงสัตว์

๑.๖) โครงการเลี้ยงปลาอ่างและสระน้ำสาธารณะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ บริโภคปลาและต้องซื้อปลาจากแหล่งอื่น และปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติลดน้อยลง

๑.๗) โครงการสมุนไพรเพื่อสุขภาพของชุมชน เมื่อเกิดปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยเล็กน้อย ชาวบ้านมักซื้อยาเคมีตามท้องตลาดรับประทานเอง ซึ่งด้วยบางอย่างมีส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และมีชาวบ้านที่มีความรู้ด้านสมุนไพรสามารถนำความรู้มาใช้ได้

๑.๘) โครงการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง การผลิตเนื้อสัตว์สดและแปรรูปในปัจจุบันมีการใส่สารเร่งโตผสม และเนื้อสัตว์มีราคาสูง การจัดทำโครงการดังกล่าวจะช่วยลดอันตรายที่เกิดกับร่างกายผู้บริโภค และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

๑.๙) โครงการปฎิหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ ปัญหาดินเสื่อมขาดแร่ธาตุ ดินเกิดกรดทำให้จุลินทรีย์ต่างๆ เช่น ไส้เดือนที่ช่วยให้ดินร่วนตาย และมีสารพิษตกค้างในดิน พืชผลที่ปลูกให้ผลผลิตไม่สมบูรณ์ในระยะยาว

๑.๑๐) โครงการแปรรูปผลผลิตการเกษตร ในชุมชนมีผลผลิต เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียว เป็นจำนวนมาก ราคาผลผลิตไม่แน่นอนในแต่ละปี ถ้าหากราคาคต่ำไม่คุ้มทุนในการเก็บ ทำให้เกษตรกรต้องทิ้งผลผลิตเสียหาย

๒) แผนสุขภาพชุมชน เป็นแผนงานในการส่งเสริมและรักษาสุขภาพแก่ประชากรในชุมชน ได้แก่

๒.๑) โครงการน้ำประปาสะอาด เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ที่ลาดเชิงเขา มีน้ำแม่เหาะไหลจากที่สูง ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างประปาภูเขาจากท่อจากเนินสูง ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร เพื่อนำน้ำมาใช้อุปโภคบริโภค ไม่มีถังกรองน้ำ ทำให้ไม่สะอาด โดยเฉพาะหน้าฝน น้ำจะขุ่นข้นและสกปรก ไม่เหมาะสมใช้อุปโภคบริโภค

๒.๒) โครงการส่งเสริมกีฬาปลอดยาเสพติด ในขณะที่ปัญหาเสพติดระบาดในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กวัยรุ่นมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากการใช้เวลาที่ไม่ถูกต้อง มีการมั่วสุมกันในทางที่ผิด

๒.๓) โครงการให้ความรู้แก่ชุมชนเรื่องโรคเอดส์ ในชุมชนได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคเอดส์

๓) แผนบริการชุมชน เป็นแผนงานในการจัดสร้างสาธารณูปโภคสาธารณูปการแก่ชาวบ้านในชุมชน ได้แก่

๓.๑) โครงการขยายไฟฟ้าที่ใช้ในครัวเรือนให้ทั่วทุกหลังคา เนื่องจากในชุมชน ๑๐ ครัวเรือน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ในยามค่ำคืน

๓.๒) โครงการทำถนนคอนกรีต ถนนในชุมชนได้รับงบประมาณสร้างถนนคอนกรีตยังไม่ทั่วทุกสาย ถนนบางแห่งยังเป็นถนนลูกรัง มีฝุ่นละอองมากและมักเกิดอุบัติเหตุ

๓.๓) โครงการหอกระจายข่าว ปัจจุบันบ้านเรือนในชุมชนตั้งอยู่กระจัดกระจายกัน เสียงตามสายที่ตั้งอยู่ในวัดแห่งเดียวไม่สามารถส่งข่าวสารได้ทั่วถึง

๓.๔) โครงการขยายหมู่บ้านแปะไหม พื้นที่ชุมชนในปัจจุบันคับแคบประชากรเพิ่มขึ้น การปลูกสร้างบ้านเรือนติดชิดกันเกินไป จะเป็นปัญหาในเรื่องสภาพแวดล้อมและอันตรายจากอัคคีภัย จึงมีการสำรวจพื้นที่ประมาณ ๑๔๘ ไร่ เพื่อจัดแบ่งเป็นที่อยู่อาศัยประมาณ ๕๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๕๘ ไร่ เพื่อจัดสรรเป็นถนน และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ

๔) แผนธุรกิจชุมชน เป็นแผนงานในการส่งเสริมอาชีพและหารายได้เสริมแก่กลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ โครงการเสริมสร้างอาชีพให้กลุ่มแม่บ้านนอกฤดูกาลทำการเกษตร เช่น เย็บปักถักร้อย แปรรูปผลผลิต ทำขนม ทอผ้า เป็นต้น

๕) แผนสิ่งแวดล้อม เป็นแผนงานที่เน้นในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการปรับปรุงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

๕.๑) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ บริเวณถ้ำต้องเป็นสถานที่สำนักสงฆ์ตั้งอยู่มีบริเวณกว้างขวาง เหนือถ้ำต้องขึ้นไป มีทิวทัศน์ฝั่งแม่น้ำ มีหน้าผาสูง มีป่าหนาที่บ มีน้ำตกวังคำ ประดูผา มีธรรมชาติสวยงามสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชนได้

๕.๒) โครงการสร้างถนนเข้าสู่ น้ำตก เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณน้ำตกคาดเหมย และน้ำตกคาดใจ ในต้นน้ำแม่เปะ มีความสวยงามแปลกตา และมีธรรมชาติที่สวยงาม จึงมีโครงการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

๖) แผนอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นแผนงานในการนำวัสดุธรรมชาติมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อประกอบเป็นรายได้เสริม ได้แก่ โครงการผลิตวัสดุใช้ในครัวเรือน หมูบ้านแปะตั้งอยู่ใกล้ป่าธรรมชาติ มีวัตถุดิบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและบางชนิดสามารถปลูกขึ้นในที่ดินของตนเองได้ ซึ่งสามารถนำเอาวัตถุดิบนั้นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สอยในครัวเรือน และจะเป็นการนำภูมิปัญญาทักษะมาใช้ไม่ให้สูญหาย เช่น การจักสานเครื่องใช้จากไม้ไผ่ ประดิษฐ์เครื่องมือใช้ไม้ประดับจากกะลามะพร้าวหรือกิ่งไม้ เป็นต้น

๗) แผนอนุรักษ์วัฒนธรรมจารีตประเพณี เป็นแผนงานเดียวที่มีการดำเนินงานในด้านจิตใจโดยเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการอนุรักษ์จารีตประเพณี ปัจจุบันมีปัญหาในเรื่องเยาวชนหันไปนิยมชื่นชอบกับวัฒนธรรมแบบตะวันตก ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ได้รับผลกระทบศีลธรรมจริยธรรมที่ดีงามถูกละเลย จึงได้มีการฟื้นฟูจารีตดั้งเดิมกลับคืนมาอีกครั้ง

โครงการตามแผนงานดังกล่าว เป็นโครงการที่ยังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งบางส่วนมีความคล้ายคลึงกับภาพชุมชนในฝันตามความคิดของกลุ่มครอบครัวอาสาสมัคร แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มครอบครัว โดยเฉพาะกับกลุ่มพ่อบ้านที่เน้นในเรื่องการจัดการสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการทำมาหากินเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มแม่บ้านมีความคิดในเชิงอนุรักษ์มากกว่าและเน้นความสำคัญของสถาบันทางสังคมที่มีอยู่เดิม ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนกลับมีมิติการมองเห็นภาพองค์รวมของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ และมีความใกล้เคียงกับภาพความจริง และเสริมมิติของความรักความอบอุ่นจากการจัดความสัมพันธ์ในครอบครัวและการรักษาสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติในชุมชน ไม่เน้นการจัดการแบบสมัยใหม่แต่ให้ความสำคัญกับการจัดการตามศักยภาพของชุมชน โดยยึดหลักความพอดีและความพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

บทที่ ๘

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดการทางสังคมโดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อป้องกันและลดปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทางสังคมของครอบครัวในชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งในมิติทางสังคมวิทยา และมิติทางพระพุทธศาสนา โดยเชื่อมโยงถึงบริบททางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการทางสังคมในครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มองค์กรชุมชน เพื่อเจาะลึกถึงกลยุทธ์ในการจัดการของครอบครัวที่รักลูกหลาน และองค์กรชุมชนที่ห่วงใยสมาชิกในชุมชน โดยการสร้างเกราะป้องกันภัยเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตของปัญหาเสพติดที่รุมล้อมอยู่รอบด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาร่วมกับครอบครัวอาสาสมัคร ๙ ครอบครัว ผู้นำชุมชน แกนนำ และกลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านแปะ โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือวิจัยที่หลากหลาย เช่น การศึกษาประวัติชุมชน การใช้กระบวนการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การหาผู้ให้ข้อมูลหลัก การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิด รวมทั้งการร่วมปฏิบัติการบางกิจกรรมกับชุมชน อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้มีการปรับความคาดหวังที่โครงการวิจัยจะได้จากชุมชน และชุมชนจะได้จากโครงการวิจัย คือ โครงการวิจัยนี้จะช่วยชุมชน ในการรวบรวม ประมวล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ที่ชุมชนและครอบครัวได้สร้างกลไก วิธีการ ในการจัดการเกี่ยวกับวิกฤตปัญหาเสพติดโดยผ่านกระบวนการจัดการทางสังคม ส่วนคณะผู้วิจัยต้องการข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อทำการวิเคราะห์กระบวนการจัดการทางสังคมของครอบครัว ทั้งมิติทางสังคมวิทยา และมิติทางพระพุทธศาสนา ภายใต้บริบทชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเป็นองค์ความรู้ และเป็นกรณีศึกษาให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีเงื่อนไขทางสังคมใกล้เคียง หลังจากที่มีการปรับความคาดหวังระหว่างคณะผู้วิจัยกับชาวบ้านแล้วจึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างคณะผู้วิจัยกับชาวบ้านชุมชนบ้านแปะ มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ จึงทำให้ข้อมูลที่ได้มีคุณภาพและมีความสมบูรณ์

๗.๑ สรุปผลการวิจัย

๗.๑.๑ กระบวนการจัดเทศกาลทางสังคมของครอบครัวในชุมชนเข้มแข็ง

บริบทของชุมชนบ้านแปะ

บ้านแปะเป็นหมู่บ้านชนบทในจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จากตำนานและคำบอกเล่า และหลักฐานทางพยานวัตถุที่เชื่อได้ว่า ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนโบราณ ชาวบ้านแปะมีสำนักทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นข้ากัลปนาของวัด มีตราสัญลักษณ์และพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ในอดีต ทำให้ชาวบ้านแปะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และมีวัดบ้านแปะเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน ชาวบ้านแปะยังคงยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเหนียวแน่น ชาวบ้านแปะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ๆ แบ่งออกเป็น ๗ กลุ่ม มีพื้นที่ทำกินกระจายอยู่รอบ ๆ ชุมชน ในชุมชนบ้านแปะมีองค์กรชุมชน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มองค์กรเศรษฐกิจ กลุ่มองค์กรการเมือง และกลุ่มองค์กรสงเคราะห์และวัฒนธรรม

การจัดเทศกาลทางสังคมของครอบครัวในชุมชนบ้านแปะ

ลักษณะของครอบครัวในชุมชนบ้านแปะ มีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ชายและหญิงมีความเสมอภาคกัน ทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ จึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับสถาบันพระพุทธศาสนา และมีศาสนสถานที่สำคัญคือ วัดบ้านแปะ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของคนในชุมชน และลักษณะเด่นของครอบครัวในชุมชนบ้านแปะที่เอื้อต่อการจัดเทศกาลทางสังคม คือ สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสามัคคี พ่อแม่มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต มีคุณธรรม เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับบุตรหลาน ระบบเครือญาติในชุมชนบ้านแปะเองมีความเหนียวแน่นสูงมาก ด้วยลักษณะของการตั้งบ้านเรือนไม่ไกลกันมากนัก สะดวกต่อการไปมาหาสู่ ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความสม่ำเสมอ และมีความเหนียวแน่นสูงทั้งในระดับครัวเรือน เครือญาติ และชุมชน

กระบวนการจัดเทศกาลทางสังคมของครอบครัวในชุมชนบ้านแปะ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเทศกาลทางตรง โดยพ่อแม่จะมีการให้รางวัลเมื่อลูกเป็นคนดี ทำดี และมีการลงโทษ เมื่อลูกทำผิดตามระดับความผิดนั้น ๆ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน คำว่า หรือตีเพื่อให้ลูกจำบ้าง นอกจากการอบรมจัดเทศกาลทางตรงแล้ว ยังใช้กระบวนการจัดเทศกาลทางอ้อม เช่น การพาลูกเข้าวัด ฟังเทศน์ ทำบุญ ตามประเพณีทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ประเด็นสำคัญที่เน้นย้ำในการอบรมจัดเทศกาลบุตรหลานของชาวบ้านในชุมชนบ้านแปะ คือ สอนให้ขยันหมั่นเพียรทั้งการเรียนและการทำงานสอนให้มีความกตัญญู มีน้ำใจ ให้ยึดมั่นในค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม

๗.๑.๒ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักการสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การขัดเกลาแบบครบองค์ประกอบ การขัดเกลาด้วยความเสมอภาค การคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล และการเห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก กรณีชุมชนบ้านแปะนั้นได้นำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ดังนี้

๑) การขัดเกลาแบบองค์ประกอบ คือ การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและสังคม เช่น ด้านบุคคล เน้นการสร้างความปลอดภัยภายในครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคม ด้านพฤติกรรม เน้นพฤติกรรมที่ดีเหมาะสม สอดคล้องกับหลักศีลธรรม ด้านจุดมุ่งหมาย เน้นประโยชน์หรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อน

๒) การขัดเกลาด้วยความเสมอภาค ครอบครัวในชุมชนบ้านแปะโดยเฉพาะครอบครัวอาสาสมัคร มีความพยายามที่จะปฏิบัติโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ลำเอียง

๓) การคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล จากการศึกษา พบว่า พ่อแม่พยายามที่จะคำนึงถึงความแตกต่างของบุตรแต่ละคน เพราะเด็กแต่ละคนอาจมีความต้องการ แรงจูงใจ สติปัญญา และอุปนิสัยไม่เหมือนกัน การที่จะสนองความต้องการของเด็กอย่างแท้จริงและเหมาะสมนั้นต้องพิจารณาตามลักษณะและภาวะที่แท้จริงของเด็ก

๔) การเห็นความสำคัญต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก ทุกครอบครัวในชุมชนบ้านแปะนั้นนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งให้ความสำคัญต่อเด็กว่าต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ อบรมเลี้ยงดูให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี โดยเน้นวิธีที่เหมาะสม ครอบครัวอาสาสมัครได้ประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวในลักษณะการสร้างแรงจูงใจ หรือฉันทะเพื่อสนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ เช่น ส่งเสริมให้บุตรบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ฝึกการทำงานด้วยตนเองตามความสนใจ การพาลูกไปทำงานด้วยในวันหยุดเพื่อได้เรียนรู้การทำงานจริงและได้ช่วยเหลืองานของบิดามารดา

๗.๑.๓ อิทธิพลของกลุ่มองค์กรในชุมชน

ในชุมชนบ้านแปะประกอบด้วยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มากมายซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ กลุ่มองค์กรทางการเมือง และกลุ่มองค์กรสงเคราะห์และวัฒนธรรม สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนจะสังกัดกลุ่มองค์กร มากกว่าหนึ่งองค์กรขึ้นไป ลักษณะของกลุ่มสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งกลุ่มประเภทนี้สามารถดำรงองค์กรอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมชุมชน และกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มหรือจัดตั้งโดยภาครัฐ ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ด้านคือ ปัจจัยภายนอก โดยมีภาครัฐเป็นผู้ให้การ

สนับสนุน มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน แหล่งเงินกู้ในชุมชน หรือเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง และปัจจัยภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ทั้งนี้ การที่จะดำรงองค์กรอยู่ได้นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาของชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การพัฒนา” ของภาครัฐ ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญในการสร้างวิถีคิดแก่สมาชิกในองค์กรชุมชนก่อนแล้ว จากนั้นก็จะถ่ายทอดลงสู่วิถีคิดของสมาชิกในครอบครัวต่อไป

๗.๒ อภิปราย

๗.๒.๑ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวในชุมชนที่เข้มแข็ง

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านแปะมีลักษณะที่เอื้อต่อการอบรมขัดเกลาทางสังคมสมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการพูดคุยกันทำให้เกิดความสามัคคีและสามารถร่วมกันแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นเดียวกับงานศึกษาของ นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล^๑ ซึ่งผลการศึกษามาตรการในการดำเนินการป้องกันยาเสพติดในชุมชนชาวเขา พบว่า ควรมีการส่งเสริมครอบครัวให้รู้จักดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ ครอบครัวในชุมชนบ้านแปะ บุคคลผู้เป็นพ่อแม่มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา ทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม มีการใช้เหตุผล ตลอดจนมีการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ลักษณะเหล่านี้ นอกจากจะเป็นลักษณะของครอบครัวที่พึงประสงค์ ยังเป็นสิ่งที่เอื้อหรือสนับสนุนให้การขัดเกลาทางสังคมเกิดประสิทธิภาพได้ผลดี สามารถสร้างครอบครัวให้น่าอยู่ และนำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ในที่สุด สามารถสรุปได้ว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านแปะมีลักษณะของครอบครัวเข้มแข็ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ โสภิตา ธนสุนทรกูร^๒ ที่กล่าวว่า ลักษณะสากลของครอบครัวเข้มแข็ง คือ ให้ความกัน พูดยกันมากขึ้น ฟังกันมากขึ้น เข้าใจกันมากขึ้น คิดด้วยกัน เล่าสู่กันฟัง แม้มีความคิดเห็นต่างก็ยังมีวิธีจัดการความแตกต่างอย่างเข้าใจกัน ถ่ายทอดค่านิยมหลักซึ่งเป็นต้นทุนทางจิตใจ มีปัญหาที่เกี่ยวกับครอบครัวต้องรับรู้ และร่วมเผชิญปัญหาาร่วมกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข ให้อภัยกัน ให้เกียรติกัน รวมทั้งมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและคณะอนุกรรมการ

^๑ นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล, การศึกษามาตรการป้องกันยาเสพติดในชุมชนชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ โสภิตา ธนสุนทรกูร, หนังสือพิมพ์บ้านเมือง, ปีที่ ๑ (๓๔) ฉบับที่ ๕๔๕ (๑๕๔๒๓) ฉบับวันอังคาร ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘, หน้า ๑๔.

พัฒนาครอบครัว และแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรีในคณะกรรมการส่งเสริมประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี^๑ เสนอลักษณะของครอบครัวเอื้อต่อการจัดเกลาบุตรหลาน จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะที่สมบูรณ์ทั้งด้านคุณสมบัติของพ่อแม่ และสภาพแวดล้อมที่ดีงาม เมื่อสภาพครอบครัวทุกด้านย่อมสามารถทำหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกด้วยดี เมื่อนั้นจึงจะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ได้

๗.๒.๒ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านแปะเป็นชุมชนที่ทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธสืบต่อกันมาช้านาน โดยมีสำนักทางประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างเหนียวแน่น ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนากับวัด ดังนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวในชุมชนบ้านแปะจึงเป็นผลจากการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะหลักการให้ความสำคัญกับเด็ก การฝึกฝนพัฒนาตนเอง ความกตัญญูกตเวที การปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งนำมาใช้ในกระบวนการขัดเกลาโดยมีลักษณะเป็นการขัดเกลาแบบครอบงำประกอบ การขัดเกลาด้วยความเสมอภาค การคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล และการเห็นความสำคัญในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของเด็ก จากผลการศึกษาสามารถกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของมนุษย์ เป็นสถาบันที่ให้การเลี้ยงดูรวมทั้งปลูกฝังแบบแผนการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิก เป็นจุดตั้งต้นของความเชื่อ, ค่านิยม วัฒนธรรมในรูปของแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งผูกพันประสานกันเป็นวัฒนธรรมของชุมชน และของสังคม เด็กและเยาวชนจะเรียนรู้ระเบียบของสังคมจากสถาบันครอบครัวเป็นแหล่งเรียนรู้เบื้องต้น ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงมีผลต่อการปลูกฝัง การพัฒนาบุคลิกภาพ และการแสดงพฤติกรรมเมื่อเด็กเติบโตขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหากษัตริย์ ปุณณวิถีโย^๒ ที่กล่าวถึงการอบรมขัดเกลาในสถาบันครอบครัวที่สำคัญ ๒ มิติคือ มิติแรก คือการที่ครอบครัวในฐานะสถาบันสังคมจะต้องมีความเป็นปึกแผ่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมิติที่สองคือ เมื่อสมาชิกเกิดขึ้นมาใหม่ ก็จะต้องได้รับการขัดเกลาให้มีคุณภาพตามที่ประสงค์ มิติทั้งสองประการนี้ เป็น

^๑ คณะอนุกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว, (กรุงเทพฯ : อรุณสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^๒ พระมหากษัตริย์ ปุณณวิถีโย, แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๔๔), หน้า ก.

อุดมการณ์ที่สำคัญในการขัดเกลตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับครอบครัวในฐานะเป็นรากฐานของสังคม ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมวลมนุษยชาติ จึงเน้นให้ผู้ครองเรือนดำรงตนอย่างถูกต้องตามวิถีชีวิตแห่งบวรราชธรรม ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับบวรราช เมื่อมีสมาชิกใหม่เกิดขึ้น หน้าที่ของครอบครัวคือการอบรมขัดเกลาให้มีคุณสมบัติของความเป็นคนที่ดี จนสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นได้ และจากการศึกษาของคณะอนุกรรมการศึกษาวิจัยศูนย์ประสานงานกลางองค์การภาคเอกชนต่อต้านยาเสพติด สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ เรื่อง การศึกษาความรู้สึของผู้ติดยาเสพติดที่มีต่อศาสนา และวิธีการนำศาสนามาแก้ปัญหาเสพติด พบว่า ผู้ที่ติดยาเสพติดส่วนใหญ่ยอมรับและเห็นว่าหลักธรรมของศาสนาจะช่วยให้คนมีสติรู้จักระมัดระวังในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังช่วยให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิต รู้จักแก้ปัญหา มีความยับยั้งชั่งใจ ในส่วนของความคิดเห็นในการนำหลักธรรมทางศาสนาเข้ามามีส่วนช่วยบำบัดผู้ติดยาเสพติดนั้นพบว่า หนังสือหลักธรรมทางศาสนาคำสั่งสอนเกี่ยวกับศาสนาตลอดจนหลักธรรมของศาสนาจะทำให้เกิดศรัทธาและมีความเชื่อมั่นในการที่จะกระทำความดี ซึ่งจากแนวความคิดและผลการศึกษาดังกล่าวขอมสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันครอบครัวนั้นสามารถช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของสถาบันครอบครัวตามที่พึงประสงค์ หรือตามที่สังคมคาดหวัง

๗.๒.๓ อิทธิพลของกลุ่มองค์กรชุมชน ที่มีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านแปะมีอยู่จำนวนหลายกลุ่ม และมีความหลากหลายในบทบาทหน้าที่ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวและจัดตั้งขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทางด้านรายได้ และการเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อครอบครัวในการอบรมขัดเกลาสมาชิกให้เรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ รูปแบบการผลิตและการขัดเกลาเกี่ยวกับรายได้ กลุ่มองค์กรที่สองคือกลุ่มองค์กรทางการเมือง เป็นกลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวกันและจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาในชุมชนระดับต่าง ๆ มีลักษณะของการใช้อำนาจในเชิงควบคุม และลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิดความผิด มีอิทธิพลทางตรงต่อครอบครัว มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ ในสังคม โดยเฉพาะทำดีหรือการตอบรับ หรือการตอบสนองที่เหมาะสมและถูกต้องต่อสถาบันต่างๆ เหล่านั้นด้วย เช่น กลุ่มองค์กรเศรษฐกิจ ครอบครัวจะต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและถูกต้อง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่นๆ ในสังคม เป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลนั้น ครอบครัวจะต้องให้ความสำคัญต่อคุณประโยชน์ของสถาบันต่างๆ ที่มีต่อ

ครอบครัว และจะต้องมีทำที่ปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสถาบันต่างๆ เหล่านั้นด้วย เช่น ด้านสถาบันเศรษฐกิจ ครอบครัวจะต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีกินดีและความถูกต้องทางเศรษฐกิจ (สัมมาอาชีพะ)^๑ ด้านสถาบันการศึกษา ครอบครัวต้องส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เพราะเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัว (สิปปิ ลิกขาเปณฺติ)^๒ ด้านสถาบันการปกครอง ครอบครัวจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบขบถิกาของสังคมอย่างเคร่งครัด ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดีเช่น เสียภาษีแก่รัฐ (ราชพลี)^๓ ด้านสถาบันศาสนา ครอบครัวจะต้องให้ความสำคัญในฐานะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมความดีแก่บุตรหลานของตน เพราะสถาบันศาสนาทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นคนดี ให้เห็นคุณค่าทางด้านจิตใจ และแนะแนวทางสู่คติโลกสวรรค์^๔ เป็นต้น ครอบครัวพึงทำหน้าที่อย่างถูกต้องต่อสถาบันต่าง ๆ ดังกล่าว เพราะสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมีอิทธิพลต่อการขัดเกลาบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นครอบครัวที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ถูกต้อง (มิฉลาอาชีพะ) ย่อมทำให้ครอบครัวเกิดความเดือดร้อน ส่งผลกระทบต่อนักคิด ค่านิยมของบุตร ที่ได้ซึมซับรับเอาพฤติกรรมที่ไม่ดีจากครอบครัว ทำให้เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบได้

^๑ พ. ฎ. ๓๑/๕๕๘/๓๖๖.

^๒ ที. ปา. ๑๑/๑๕๕/๒๐๓.

^๓ อ. ฎ. ปญจก. ๒๒/๔๑/๔๔.

^๔ ที. ปา. ๑๑/๒๐๔/๑๗๒.

๗.๓ ข้อเสนอแนะ

๗.๓.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

๑) สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ควรมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปใช้จัดกระบวนการจัดเถาทางสังคมแก่เด็กและเยาวชนในชุมชนร่วมกับสถาบันครอบครัว

๒) การจัดดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติดของภาครัฐ ควรนำบทบาทของสถาบันครอบครัวมาใช้ในการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน

๓) ชุมชนและภาครัฐควรเพิ่มบทบาทของสถาบันครอบครัว ชุมชน เครือญาติ และสถาบันศาสนาในการจัดเถาทางสังคม เพื่อการป้องกันปัญหายาเสพติดมากกว่าการจับกุมให้ควมรู้ การตรวจตราและปราบปรามเพียงอย่างเดียว

๗.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ประเด็นการให้ความหมายและการช่วงชิงความหมายในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ตลอดจนถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ ๆ ในการศึกษาวิจัย เพื่อศึกษาเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้านและผู้วิจัย

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ร่วมกับชุมชน ในรูปแบบ R&D (Research and Development)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. **ปัจจัยการพัฒนาระบบงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม ชุติพนิกายพัฒนาระบบงาน (ปฐมา ภาโค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม ชุติพนิกายพัฒนาระบบงาน (ชุตินัน ภาโค) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม อรุณศิริพัฒนาระบบงาน เอกนิพัทธพัฒนาระบบงาน (ปฐมา ภาโค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม อรุณศิริพัฒนาระบบงาน ปัจจัยการพัฒนาระบบงาน (ชุตินัน ภาโค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม ชุติพนิกายพัฒนาระบบงาน สืบค้นจากฐานข้อมูล (ชุตินัน ภาโค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม ชุติพนิกายพัฒนาระบบงาน สืบค้นจากฐานข้อมูล (ชุตินัน ภาโค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๓.

_____. **การพัฒนาระบบงาน** นาม อภิษฎาพัฒนาระบบงาน ระบบสารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๒.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. **ระบบสารสนเทศ** ชุตินัน ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **ระบบสารสนเทศ** ชุตินัน ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **ระบบสารสนเทศ** ชุตินัน ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **ระบบสารสนเทศ** แปล เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **ระบบสารสนเทศ** แปล เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **ระบบสารสนเทศ** แปล เล่ม 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. **มัลติมีเดีย** แปล เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๖.

_____. มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. วิสุทธิมรรค แปล ภาค 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักคอมพิวเตอร์. พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย. BUDSIR/TT.

กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.

๑.๒ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด กรมตำรวจ. การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (เอกสาร
โรเนียว), ๒๕๔๑.

กฤษฎา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ในคณะกรรมการ
ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี. นโยบายและ
แผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. กรุงเทพฯ : ศูรสภา, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว พ.ศ.
๒๕๓๕-๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ,
๒๕๓๕

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี. นโยบาย
และแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัด
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒.

งามตา วานิชานนท์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : หจก.เอ็กซ์เพรสมีเดีย, ๒๕๓๗.

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ. รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่อง เด็ก เยาวชนและครอบครัว.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.

จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๒

ฉลาดชาย รมิตานนท์. การศึกษาครอบครัวไทย : ข้อคิดและแนวทางการศึกษาในสังคมและวัฒนธรรม
ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

ดนัย ไชโยธา. พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

ถวิล ธาราโกชน. จิตวิทยาลังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์. รูปแบบครอบครัวไทยของสังคมสมัยใหม่ : แนวโน้มในอนาคต. ม.ป.พ., ๒๕๓๕.

บุญลือ วันทายนต์. ครอบครัวและวงศ์วาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

ปรมตฤทีปนี นาม ธาตุภคินิ ปณฺจปฺปกรณฺญสฺสกา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พานิชสุกผล, ๒๔๖๕.

ปภาณี จิตวัฒนา. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

พรพิมล วรวิฑูพิททวงศ์. การอบรมขัดเกลาทางสังคมในจิตวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

_____. จิตวิทยาร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗

_____. คนไทยกับป่า. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. ครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคม. เอกสารประกอบการสอน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. จิตวิทยาครอบครัว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พุทธทาสภิกขุ. กัตถุญญกตเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

มงคล หวังสุขใจ. สังคมวิทยาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศรีประทุม, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๒๕

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา. แนวทางการพัฒนาประเด็นการวิจัยชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษา กับชุมชน. ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา ชูชาติ, เรียบเรียงโดย อมรวิรัช นาคทรพ และดวงแก้ว จันทระสระแก้ว. ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๐.

สมพันธ์ เตชะอธิก, บรรณาธิการ. บทเรียนภาคปฏิบัติ : ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน, ๒๕๔๑.

สนิท สมักรการ. มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ : ระบบครอบครัวและเครือญาติไทยของไทย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๕.

_____. สถาบันครอบครัว เครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

_____. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ. การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ. “แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน” ใน การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑.

สำนักส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. การเสริมสร้างประชาธิปไตยในครอบครัว. กรุงเทพฯ : บริษัทสามเจริญพานิชย์ (กรุงเทพฯ) จำกัด, ๒๕๓๔.

โสภิตา ชนสุนทรกูร. หนังสือพิมพ์บ้านเมือง. ปีที่ ๑ (๓๔) ฉบับที่ ๕๔๕ (๑๕๔๒๓) ฉบับวันอังคารที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘

โสพล ศิริไสย์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๑.

อานนท์ อาภาภิรม. มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : บารุงนุกุลกิจ, ๒๕๑๕.

๑.๒.๒ รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์

กิจ นาคสุทธิ. ทักษะของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

- จรรยา สระมัจฉา. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน : กรณีศึกษาพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮกิ่งอำเภอแม่วาง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- จิตรลดา ลิ้มจำรูญ. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ยาแอมเฟตามีนของประชากรวัยแรงงาน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- จิรพรรณ มุกุระ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษานบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.
- จุลจรัส ลิ้มถาวร. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการปราบปรามยาบ้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.
- แจ่มจิต อุดรมาตย์. การพัฒนากลุ่มเยาวชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับชุมชนบ้านหนองแก ตำบลหนองไผ่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.
- จันทร์ศิริ วาทหงส์. ปัจจัยการค้าและการลำเลียงยาเสพติดในกลุ่มชาวไทยภูเขา เผ่าม้ง และลีซอ. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการสารเสพติด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- ชำนาญ วรรณขางกูร. นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีของเด็กวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.
- ชนะจักร เข็นบำรุง และคณะ. การศึกษาองค์กรชุมชนเขตเทศบาลนครขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.
- นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. รูปแบบครอบครัวไทย. รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล. การศึกษามาตรการป้องกันยาเสพติดในชุมชนชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

- นเรศ สงเคราะห์สุข. การแก้ไขปัญหาระบาดของโรคติดต่อโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- นิภา ธีสกุล. ศึกษาการพัฒนารูปแบบการให้บริการเยาวชนติดยาแอมเฟตามีน โรงพยาบาลรัฐยา
รักษ์. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต พยาบาลสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
- พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย. แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัว ตามแนว
พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- มนตรี เทศขัน. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบ้าของผู้ต้องหาหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- มานี พิริยะวิชย์. ผลกระทบของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด
และวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ.๑๙๘๘ : ศึกษาเฉพาะกรณีประเทศไทย.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- รุ่งอรุณ บุญสายันต์ และนันทพร สอนศิลป์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรใน
เครือข่ายและสมาชิกประชาคมในการดำเนินกิจกรรมประชาคมจังหวัดขอนแก่น.
สถาบันวิจัยและพัฒนา ศูนย์พัฒนาการวิจัยโดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.
- วิทยา ปฐมนิละ. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด (ยาบ้า) ของผู้ต้องหาวัยรุ่นชายในทัณฑสถานบำบัด
พิเศษ ปทุมธานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- วุฒิพงษ์ เหล่าจุมพล. การวิเคราะห์นโยบายเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงในประเทศไทย.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- เศรษฐา เศรษฐจิธร. บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของ
ยาเสพติดบนพื้นที่สูง : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่ริม จังหวัด
เชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

สมเกียรติ วรรณศิริวิไล. พฤติกรรมการเสพยาเสพติดกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน : กรณีศึกษา
ชาวเผ่าม้ง บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

สมพร สุทัศนีย์, ม.ร.ว.. อ้างใน ทศนา ทองภักดี. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูความ
เชื่ออำนาจภายในตนและความคิดเกี่ยวกับตนของเด็กในเมืองและชนบท. รายงานการวิจัย,
กรุงเทพฯ : มศว.ประสานมิตร, ๒๕๓๕.

สามารถ สิทธิสาร. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในจังหวัด
เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๓๘.

สำเร็จ ไชยเสน. ศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับอำเภอกับองค์กรระดับหมู่บ้านในการป้องกัน
และแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

สำเร็จ เข้มโสภี. การศึกษาการดำเนินการตามนโยบายป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ของรัฐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. สรุปรายงานการสังเคราะห์ความเข้มแข็งของประชาคมตำบล :
กรณีศึกษา ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

สิทธิรัฐ ประพูนนิติสาร และคณะ. โครงการการถอดถอนบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไข
ปัญหาสารเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน. รายงานผลการวิจัย, เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการ
สารเสพติดภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

สุภัทรา ลบล้ำเลิศ. พุทธวิธีในการแก้ปัญหายาเสพติด ศึกษาเฉพาะศูนย์สงเคราะห์และบำบัดผู้ติด
ยาเสพติด วัดอินทาราม จ.สมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต อักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

อภิรัฐ พุ่มกุมาร. ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา : ศึกษากรณีพัฒนาความร่วมมือขององค์กร
เกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติดระหว่าง ค.ศ.๑๙๘๗-๑๙๙๗. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

อรอนงค์ หงษ์ชุมแพ. ความรู้เกี่ยวกับยาฆ่าและ การป้องกันตนเองจากการเสพยาฆ่าของนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

อุบล ทุมธรรม. กลไกทางสังคมที่มีศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

เอี่ยมเดือน ไชยหาญ. ลักษณะเครือข่ายชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Davis, Kingsley. **HUMAN SOCIETY**. New York : The Macmilla Company, 1966.

Larry A. Hjelle, Daniel J. Ziegler. **Personality Theories**. Singapore : McGraw-Hill, Inc, 1981.

ภาคผนวก

ผู้ให้ข้อมูล

พระครูนิกร	จิตตบุญโญ	เจ้าอาวาสวัดบ้านแปะ
พ่อหลวงซอน	กันทายวง	ผู้ใหญ่บ้าน
นายพิศุจน์	พรมปัญญา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายเฉลิม	ไชยวรรณ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายจันทรทิพย์	วิสุทโธ	ผสส.
นายสุจี	ปิ่นตาแหลม	อบต.บ้านแปะ
พ่อครูศรียุทธ	อุปแปง	
นายเสาร์แก้ว	แสงคุณ	
นายจันดา	เมธาคำ	
นายเกษม	กันทาอินทร์	
นายวินัย	สายสมบัติ	
นายเนื่อง	ใจวัน	
แม่ลำดวง	เมธาคำ	ประธานกลุ่มออมทรัพย์และสมาชิกทุกท่าน
นางฟอง	คำมา	ประธานกลุ่มแม่บ้านและสมาชิกทุกท่าน
คณะครูโรงเรียนบ้านแปะ เจ้าหน้าที่และหมอประจำสถานีอนามัยห้วยทราย		
เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลบ้านแปะ		
ครอบครัวอาสาสมัคร ๑ ครอบครัว คือ		
๑. ครอบครัวนายเสาร์คำ สุภารมย์		
๒. ครอบครัวนายพิศุจน์ พรมปัญญา		
๓. ครอบครัวนายสุแก้ว วิสุทโธ		
๔. ครอบครัวนายถนอม ทิพย์ศรี		
๕. ครอบครัวนายสม ใจวัน		
๖. ครอบครัวนายวินัย สายสมบัติ		
๗. ครอบครัวนายสมขาล กันทะวงศ์		

และบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนอีกหลายท่านที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมด

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	พระมหาบุญช่วย สิริธโร
สถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โทร. (053) 275149
ตำแหน่ง	รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสถาบันโพธิยาลัย สนับสนุนส่งเสริมงานวิจัยเพื่อพัฒนา จาก สกว.
ประวัติการศึกษา	น.ธ.เอก, ป.ธ. ๓, พ.ม., พธ.บ., M.A., M.Phil., Ph.D.(Buddhist

Studies)

ผลงานทางวิชาการ

- รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนระบบหัววัดในงานบุญปอยหลวง ปี ๒๕๔๕
- รายงานวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชนพื้นที่สูง ปี ๒๕๔๖
- รายงานวิจัยเรื่อง การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดการทางสังคมโดยครอบครัวในชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันและลดปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชน ปี ๒๕๔๗

คณะผู้วิจัยหลัก

ชื่อ – นามสกุล พระใบฎีกาสัทธพันธ์ เตชธมฺโม
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
 ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
 ประวัติการศึกษา M.S.W (Social Works)

ชื่อ – นามสกุล รศ.สันสนีย์ อ่อนท้วม
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยพายัพ
 ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
 ผลงานทางวิชาการ

๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ความต้องการ ปัญหา กิจกรรมและการใช้เวลาของนักเรียนตาบอดในโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ” ปี 2530

๒. รายงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและค่านิยมของเยาวชนสตรีชนบทในการครองชีวิต : ศึกษาเปรียบเทียบในหมู่บ้านสองจังหวัดภาคเหนือ” ปี 2533

๓. หนังสือเรื่อง “จ้วง - ไท - ไทย สายใยแห่งวัฒนธรรม” ปี 2536

๔. รายงานวิจัยเรื่อง “ศักดิ์ศรีแม่หญิงล้านนา : การดำรงอยู่ของครอบครัวแม่หญิงไม่ขายตัว ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” ปี 2537

๕. รายงานวิจัยเรื่อง “ชีวิตผู้หญิงและเด็กบ้านนาในเมืองใหญ่ : ความยากจนและกระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวยากจนในเมืองเชียงใหม่” ปี 2538 ฯลฯ

ชื่อ - นามสกุล นางไฉไลฤดี ชูณะศิริ
 ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ประวัติการศึกษา วท.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา), สค.ม. (สังคมวิทยา)

ชื่อ – นามสกุล นายประเสริฐ ปอนถิ่น
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง หัวหน้าสาขาสังคมวิทยา
 ประวัติการศึกษา M.S.W. (Social Works)

ชื่อ – นามสกุล นางสาวสกุณา คงจันทร์
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายแผนและพัฒนา
 ประวัติการศึกษา ศษ.ม.(การสอนสังคมศึกษา)

ชื่อ – นามสกุล นายอภิรมย์ สีคำคำ
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
 ประวัติการศึกษา M.A. (Sociology)

ชื่อ – นามสกุล นายบุญเพียร แก้ววงษ์น้อย
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
 ประวัติการศึกษา พธ.บ. (สังคมวิทยา), พธ.ม.(พระพุทธศาสนา)

ชื่อ – นามสกุล นายภัทรบด ฤทธิ์เต็ม
 สถานที่ติดต่อ ฝ่ายวิจัย สำนักวิชาการ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่วิจัย
 ประวัติการศึกษา พธ.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)
 ร.บ.(ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)

ชื่อ – นามสกุล นายยงยุทธ หลักชัย
 สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ตำแหน่ง ผู้ช่วยนักวิจัย
 ประวัติการศึกษา พธ.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)